

Dr. PETRE BUNECI

Dr. TUDOREL BUTOI

IOANA-TEODORA BUTOI

ELEMENTE SOCIO-JURIDICE DE CONTROL SOCIAL PE TERENUL DEVIANȚEI SPECIALE

Perspectivă socio-juridică și psihologică
asupra lumii interlope și crimei organizate

Ediția a II-a

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUNECI, PETRE

Elemente socio-juridice de control social pe terenul devianței speciale, ediția a II-a/ Petre Buneci, Tudorel Butoi, Ioana-Teodora Butoi. – București: Editura Fundației *România de Mâine*, 2004

244 p; 20,5 cm;

Bibliogr.

ISBN 973-725-153-9

I. Butoi, Tudorel

II. Butoi, Ioana Teodora

316.334.4(075.8)

316.624(075.8)

© Editura Fundației *România de Mâine*, 2004

Tehnoredactor: Vasilichia IONESCU

Coperta: Stan BARON

Bun de tipar: 15.11.2004; Coli tipar: 15,25

Format: 16/61x86

Editura și Tipografia Fundației *România de Mâine*
Splaiul Independenței nr.313, București, s. 6, O P. 83

Tel./Fax: 410 43 80; www.spiruharet.ro

e-mail: contact@edituraromaniademaine.ro

UNIVERSITATEA *SPIRU HARET*

Dr. PETRE BUNECI

Dr. TUDOREL BUTOI

IOANA-TEODORA BUTOI

**ELEMENTE SOCIO-JURIDICE
DE CONTROL SOCIAL
PE TERENUL DEVIANȚEI
SPECIALE**

Perspectivă socio-juridică și psihologică
asupra lumii interlope și crimei organizate

Ediția a II-a

EDITURA FUNDAȚIEI *ROMÂNIA DE MÂINE*
București, 2004

Partea I – lector univ.dr. PETRE BUNECI

Partea a II-a și a III-a – conf.univ.dr. TUDOREL BUTOI
IOANA-TEODORA BUTOI

CUPRINS

Prefață	11
PARTEA I. SOCIOLOGIE JURIDICĂ	13
Cap. I. Sociologia juridică în sistemul științelor umanist-sociale	15
1.1. Definiția, obiectul de studiu și metodele de investi- gare ale sociologiei juridice	16
1.2. Accentuarea interdisciplinarității	19
Cap. II. Geneza și fazele evolutive ale sociologiei juridice	22
2.1. Apariția și dezvoltarea sociologiei juridice în plan universal	23
2.2. Contribuții românești la crearea și extinderea sociologiei dreptului	26
Cap. III. Funcțiile sociologiei juridice	31
3.1. Funcția cognitivă	32
3.2. Funcția explicativă	33
3.3. Funcția critică	35
3.4. Funcția practică	36
3.5. Funcția didactică	36
Cap. IV. Fenomenele juridice ca fenomene sociale	38
4.1. Definiția fenomenului juridic	38
4.2. Tipuri de fenomene juridice	39
4.2.1. Fenomene juridice de putere și subputere	39
4.2.2. Fenomene juridice primare și secundare	41
4.2.3. Fenomene contencioase și necontencioase	42
Cap. V. Normele juridice în sistemul normelor sociale	44
5.1. Conceptul de normă. Norma socială și norma juridică	44
5.2. Activitatea normată și ordinea de drept în cadrul societății	46
5.3. Normele juridice și utilitatea lor practică în sociologia juridică	47
Cap. VI. Controlul social din perspectiva modelelor juridice	51

6.1. Noțiunea de control social	51
6.2. Forme, mijloace și agenții controlului social	52
6.3. Dreptul ca instrument de control social	54
Cap. VII. Note particulare ale aculturației juridice ca mediu favorizant al devianței speciale	58
7.1. Fenomenul social de aculturație	58
7.1.1. Aculturația juridică	59
7.1.2. Tipologia aculturației juridice	62
7.1.3. Consecințele aculturației juridice	63
PARTEA a II-a. LUMEA INTERLOPĂ	67
Cap. I. Lumea interlopă - noțiuni generale, puncte de vedere, accepții și explicații	69
1.1. Conceptul de devianță	69
1.2. Delincvența - devianța cu caracter penal	70
1.3. Grupuri și subculturi delincvente	72
1.4. Lumea interlopă - definire și concept	73
1.5. Caracteristici ale lumii interlope	74
1.6. Tipuri de devianță în lumea interlopă	76
1.7. Componenta lumii interlope	78
1.7.1. Caracteristici psiho-sociale ale membrilor lumii interlope	78
1.7.2. Principalele categorii de infractori ce compun lumea interlopă	80
Cap. II. Teorii și modele de analiză a delincvenței (școli, curente)	88
2.1. Teoria oportunității diferențiale	88
2.2. Teoriile învățării	90
2.2.1. Teoria asociațiilor diferențiale	90
2.2.2. Teoria învățării sociale	92
2.2.3. Teoria subculturilor delincvente	94
2.3. Teoriile etichetării sociale	96
2.4. Autoconceptualizarea	97
Cap. III. Mecanisme funcționale, legi și uzanțe ale lumii interlope	98
3.1. Aspecte normative în lumea interlopă	98
3.1.1. Rolul normelor în viața socială	98
3.1.2. Normele în lumea interlopă	100

3.1.3. Legi și uzanțe ale lumii interlope	102
3.1.3.1. Legea supercalificării modului de operare	103
3.1.3.2. Respectarea cuvântului dat	104
3.1.3.3. Legea tăcerii – „omerta”	105
3.1.3.4. Legea ajutorării deținuților	106
3.1.4. Justiția internă a lumii interlope	108
3.2. Structuri de putere în lumea interlopă	110
3.2.1. Puterea socială - accepții, puncte de vedere	110
3.2.2. Procese de putere în lumea interlopă	114
3.2.3. Statusuri și negocieri de statusuri	117
3.2.4. Infrastructuri și zone de influență	118
3.3. Comunicarea în lumea interlopă	120
3.3.1. Comunicarea între membrii lumii interlope	120
3.3.2. Rolul comunicării persuasive în activitatea infracțională	123
3.4. Impactul activității lumii interlope în plan psihologic și socio-moral	129
Cap. IV. Tendințe și mutații actuale în lumea interlopă	131
4.1. Considerații generale asupra tendințelor actuale în lumea interlopă	131
4.2. Corupția	133
4.2.1. Noțiunea de corupție. Formele fenomenului corupției	133
4.2.2. Amploarea și dimensiunile fenomenului de corupție	137
4.2.3. Fenomenul corupției și lumea interlopă	140
4.3. Crima organizată	142
4.3.1. Definire. Caracteristici ale crimei organizate	142
4.3.2. Aspecte normative	146
PARTEA a III-a. CRIMA ORGANIZATĂ	149
Cap. I. Concept și definiții ale crimei organizate	151
1.1. Diferite abordări ale conceptului de crimă organizată	151
1.2. Definirea conceptului de crimă organizată	155
1.3. Crima organizată în societățile post-comuniste	165

Cap. II. Crima organizată în România. Perspectivă socio-juridică și psihologică	168
2.1. Caracterizare și tendințe	168
2.2. Forme și dimensiuni ale crimei organizate în sectoare strategice	170
2.2.1. Infrațiuni în sectorul financiar-bancar	170
2.2.2. Infrațiuni în unele sectoare: metalurgic, siderurgic și al resurselor energetice	171
2.2.3. Infrațiuni în domeniul petrolier	172
2.2.4. Infrațiuni în sectorul prestări de servicii	172
2.2.5. Infrațiuni în domeniul flotei maritime, fluviale și de pescuit oceanic	173
2.2.6. Infrațiuni privind diferitele forme de corupție	173
2.3. Tranzit, depozitare și consum de droguri pe teritoriul României	175
2.4. Falsul și traficul ilicit de monedă	177
2.5. Traficul ilegal cu autoturisme furate	177
2.6. Traficul cu opere de artă	178
2.7. Traficul cu armament, muniții, explozivi, substanțe radioactive și nucleare	179
2.8. Migrația ilegală	180
2.9. Prostituția și proxenetismul internaționalizat	182
2.10. Traficul ilegal de copii	182
2.11. Factorii care stimulează proliferarea crimei organizate în România	182
Cap. III. Crima organizată sub aspect juridic	184
3.1. Legea penală română și crima organizată	184
3.2. Noțiuni de drept comparat în funcție de specificul crimei organizate în diferite țări	191
3.2.1. Italia	191
3.2.2. Franța	195
3.2.3. Spania	197
3.2.4. Elveția	199
3.2.5. Germania	201
3.2.6. Statele Unite ale Americii	203
3.2.7. Rusia	209
Cap. IV. Prevenirea și combaterea criminalității din perspectiva spațiului judiciar penal european	212
CONCLUZII	219

1. Din perspectiva lumii interlope	219
2. Din perspectiva crimei organizate	221
ANEXE	225
1. Legea nr. 78/2000 - pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție	227
2. Carta de la Trieste asupra crimei organizate	237
3. Inițiativa Central-Europeană (CEI)	239
BIBLIOGRAFIE	242

Prefață

Societatea umană, în devenirea ei istorică, nu a evoluat haotic, la întâmplare, chiar dacă traiectoria ei evolutivă îi era necunoscută. Încă din fazele inițiale ale existenței ființei umane s-au instituit, din necesități practice, minime reguli de conduită care, cu timpul, s-au transformat în norme, devenind obligatorii pentru toți membrii unei comunități. În acele minimale reglementări ale raporturilor inter-umane, iar apoi intergrupale, își are originea dreptul care, treptat, într-un proces complex și de lungă durată, se transformă în știință de sine stătătoare și practică socială. Știința dreptului, indiferent de dezbaterile care au loc pe plan teoretic, este una dintre cele mai importante discipline socio-umane.

*Încărcătura socială a raporturilor juridice este, dincolo de orice discuție, motivul pentru care sociologia, ca știință a realității sociale în această perspectivă, mai mult sau mai puțin în acord cu reprezentanții dreptului, a format o disciplină de ramură – **sociologia juridică**.*

Evident, nu putem ignora dezbaterile care mai au loc pe tema sociologiei juridice, mai ales în ce privește plasarea ei în spațiul sociologiei, dar nu acest aspect este esențial. În fond, accentuarea caracterului pluridisciplinar al evoluției științelor socio-umane anihilează, din ce în ce mai serios, ambiții sau orgolii de parcelare a științelor sociale, a domeniilor care tind să se autonomizeze sau chiar s-au desprins din cadrul unora dintre acestea.

Obiectul cursului nostru este limpede: să prezentăm, în datele sale esențiale, în limitele orelor afectate disciplinei, imaginea, cât mai veridică posibil, a sociologiei juridice ca știință socială, care își propune să descifreze mecanismele sociale ale dreptului, atât din trecut, cât și cele actuale.

Structura cursului este astfel concepută încât fiecare din părțile sale și toate la un loc să constituie un ansamblu unitar, coerent și echilibrat în date, informații și interpretări, încât construcția imaginii de care vorbeam să fie percepută în însăși zidirea ei treaptă cu treaptă. Astfel, pornind de la definirea obiectului sociologiei juridice, a metodelor și tehnicilor de investigare, a evoluției sale istorice și a raporturilor cu alte științe umanist-sociale, vom parcurge toate treptele necesare înțelegerii sale: interpretarea fenomenelor juridice ca fenomene sociale și tipologia lor; locul, caracterul și importanța normelor juridice în sistemul normelor sociale; cum și în ce sens

dreptul acționează ca instrument al controlului social; care sunt funcțiile sociale ale dreptului ș.a.m.d.

Conținutul informațiilor pe care le oferă fiecare din componentele cursului, aspectele structurate sunt proiectate la nivelul unor exigențe maxime (pe care le raportăm, desigur, la timpul material ce este afectat disciplinei pe care o predăm). Lărgirea orizontului de cunoaștere, necesară cursanților, se poate realiza prin consultarea bibliografiei care este recomandată, dar care, evident, poate fi completată cu lecturi suplimentare.

Notele de subsol, ca și lucrările citate (dintre care unele sunt succint comentate), se constituie în instrumente ajutătoare cunoașterii mai adecvate și aprofundării incitantelor teme abordate în curs.

Autorii

PARTEA I

SOCIOLOGIE JURIDICĂ

CAP. I SOCIOLOGIA JURIDICĂ ÎN SISTEMUL ȘTIINȚELOR UMANIST-SOCIALE

După cum însăși definiția sa o arată, sociologia juridică este plasată în câmpul științelor socio-umane. Înțelegerea acestui aspect, înainte de oricare demers analitic, este fundamentală.

Relațiile interumane, ca și caracterul lor sunt nu numai complexe, având o arie extrem de diversificată, dar și facturi diferite. Se disting, astfel, relații de natură economică, socială, biologică (de reproducere), juridică ș.a.m.d., fiecare cu încărcătura sa specifică, cu obiective și finalități deosebite. Relațiile se desfășoară între indivizi socializați, adică între persoane care fac parte din societate și nu sunt plasați în afara acesteia.

De altfel, după cum bine se cunoaște, omul din momentul nașterii sale apare ca ființă socială, deci ca ființă integrată, fără propria sa voință, în societate. „Aderarea” la valorile societății din care face parte, la început se realizează peste individ, prin înseși mecanismele de funcționare ale societății. Un copil nou născut, de exemplu, este în imposibilitate biologică (naturală) să-și exprime propria opțiune asupra normelor și valorilor societății cărei îi aparține. Copilul trebuie crescut de părinți până la vârsta majoratului când, doar atunci, este apt să accepte sau să respingă sistemul de relații sau interrelații sociale.

Exemplul dat, de altfel ușor de identificat, este de natură să demonstreze că, *indiferent de tipul (natura) relațiilor care se statornicesc și se promovează între indivizi socializați, acestea au o componentă socială evidentă*. Acest aspect este valabil și în cazul raporturilor juridice, care, normal, diferă de alte tipuri de relații interumane, având conotații particulare importante.

De modul cum sunt organizate și cum funcționează raporturile juridice depind stabilitatea și funcționarea mecanismelor unei societăți. Să abordăm, în continuare, acest aspect care este esențial pentru înțelegerea caracterului social al raporturilor juridice și, deopotrivă, importanța lor deosebită pentru o societate sau alta, pentru un grup uman sau altul.

Spuneam anterior că, de la apariția sa ființa rațională „*homo sapiens*”, omul a simțit nevoia și a pus în practică socială reglementări de diverse tipuri, care au statornicit *cum* și *în ce sens* să se desfășoare raporturile dintre indivizii unui grup uman și dintre indivizi și grupul din care fac parte.

Aceste raporturi au fost judecate în dublu sens: raporturi firești, normale, în conformitate cu interesele individuale și de grup și raporturi nefirești (mai exact încălcări ale acestor raporturi), contrare individului și colectivității umane în care este integrat. Așa apar reglementări, interdicții și sancțiuni, care statornicesc ordinea socială, prin norme care îmbracă tot mai frecvent caracter juridic.

Aspectul primitiv (represiv), prin aplicarea unor sancțiuni (care puteau merge până la suprimarea fizică a persoanei găsită vinovată de încălcarea unor norme statornicite în comunitatea respectivă) au un rol regulator important, mai ales în epocile vechi.

Cele prezentate sunt suficiente, credem, pentru a demonstra, pe de o parte, caracterul social al raporturilor juridice, iar pe de alta, relevanța deosebită a normei juridice (indiferent de tipul și importanța ei) ca factor de stabilitate socială, fără de care evoluția unei societăți ar deveni haotică, cu consecințe nu greu de imaginat.

1.1. Definiția, obiectul de studiu și metodele de investigare ale sociologiei juridice

Integrată în sistemul științelor socio-umane, sociologia juridică are un obiect propriu de cercetare, un corpus teoretico-metodologic, ce se îmbogățește progresiv, cum are, de asemenea, și rezultate concrete care îi pun în valoare virtuțile științifice, teoretice și aplicative.

Înainte de a prezenta toate aspectele semnalate – de altfel esențiale pentru descifrarea corectă a rolului și funcțiilor științifice și sociale ale sociologiei juridice, să vedem cum este definită disciplina ca atare. Pare surprinzător, dar este real, atât sociologi, cât și juriști redevabili, care au contribuții esențiale în planul celor două discipline, dar și în orizontul sociologiei juridice, evită să se angajeze total într-o definire a disciplinei, ca ramură a sociologiei. Cel mai adesea se „atacă” obiectul sociologiei juridice, considerându-se că, într-un fel sau altul, este soluționată și problema definiției ca atare a sociologiei juridice.

Între instrumentele științifice publicate, după 1989, în România (dicționare, în principal), sociologia juridică (sau sociologia dreptului) figurează ca termen distinct la drept și nu la sociologie, este adevărat între paranteze se precizează că acesta (termenul) se referă, de fapt, la

sociologia dreptului sau sociologia juridică. Potrivit autorilor acestui dicționar definiția sociologiei juridice ar fi: ansamblul „normelor și regulilor cu caracter obligatoriu, legiferate de puterea de stat, în virtutea cărora este impusă ordinea socială și asigurată legitimitatea relațiilor și acțiunilor umane”.¹

Alte încercări de concepere a definiției sociologiei juridice, pornesc de la ideea depășirii unor viziuni parcelare, în tentativa găsirii unui răspuns adecvat la această problemă, apreciată de specialiști ca fiind dificilă. Din aceste eforturi rezultă că „sociologia juridică se ocupă cu studiul realității sociale integrale a dreptului, precum și al fenomenelor și proceselor acestei realități, sub aspectul genezei, structurii, dinamicii și funcționalității lor în cadrul societății”.²

În sfârșit, în *Dicționarul de sociologie* din colecția *Larousse*, un termen este consacrat sociologiei instituțiilor judiciare, care, evident, tratează altceva decât ceea ce ne interesează pe noi.³

Obiectul de studiu al sociologiei juridice este mult mai bine conturat în literatura de specialitate.

Francezul Roger Pinto considera că sociologia juridică, prioritar, trebuie să se preocupe de studierea genezei și diferențierii normelor juridice, persoanelor juridice colective și individuale, aspectelor juridice referitoare la conduitele individuale și – ceea ce definește aceasta a fi – „efectivitatea dreptului”.⁴

Dacă diverși autori care înscriu în preocupările lor sociologia dreptului se arată reținuți în ce privește fixarea unei definiții a disciplinei, sunt considerabil mai volubili atunci când se referă la obiectivele acesteia. Diferențierile care se constată și care sunt mai mari sau mai mici sunt generate, în esență, de viziunile acestora asupra științelor socio-umane, în general, precum și asupra sociologiei și dreptului în particular. Există diferențieri pe care le îmbrățișează diversele comunități științifice naționale.

Sociologia juridică, în viziunea lui Eugen Ehrlich, Emile Durkheim, Georges Fanconnet, George Gurvitch, Jean Carbonnier, Renato Treves,

¹ *Dicționar de sociologie*, (coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), București, Editura Babel, 1998, p. 183.

² *Introducere în sociologia juridică*, Ion Vlăduț, ediția a II-a, București, Editura Lumina Lex, 1998, p. 13.

³ Larousse, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Univers Enciclopedic, p. 264-265.

⁴ Roger Pinto, *Introduction à l'étude du droit et des sciences sociales, în Méthodes des sciences sociales*, (în colaborare cu Madeleine Growitz), Paris, Dolloz, 1969, p. 130.

Manfred Rehbinder, Theodor Geiger – pentru a enumera pe câțiva reputeți specialiști – are o mare varietate de obiective pe care trebuie să le studieze și să le dea răspunsuri pertinente adecvate.

Sistematizându-le, obiectivele sociologiei dreptului se relevă a fi următoarele:

a) analiza rolului normei juridice și ansamblul celorlalte norme sociale, din punct de vedere al genezei și funcționalității sale, al condițiilor și limitelor de aplicare, al tehnicilor de exercițiu;

b) analiza mecanismelor de constituire a legilor și raporturile lor cu mecanismele diferitelor instituții sociale;

c) evaluarea principalelor reglementări juridice specifice diferitelor tipuri de comportament social (de natură politică, economică, etică, religioasă, familială ș.a.);

d) studiul raportului și diferențelor între cutumă („obiceiul pământului”), legislație (legea emisă de autorități) și jurisprudență (interpretarea legii în practica juridică);

e) evaluarea rolului grupurilor profesionale care activează în domeniul dreptului (legiuitori, judecători, administratori, consilieri juridici, avocați, experți etc.);

f) analiza relațiilor care se stabilesc între reglementările juridice și schimbările sociale sau economice, conduita populației în raport cu diverse reglementări juridice.⁵

Cum afirmam, sociologia juridică are propriile **metode și tehnici de cercetare**. Ca disciplină de ramură a sociologiei, este de înțeles că, prioritar, apelează la arsenalul metodologic al acesteia (observația, analiza de conținut, ancheta, sondajul de opinie, studiul de caz etc.). Experiența demonstrează că aplicarea acestor metode trebuie corelată nu numai cu obiectivele studiilor preconizate, ci și în raport de situația concretă care trebuie investigată, aptă sau nu aplicării unui anume tip de metodă. Mai mult, există uneori tendințe de a se considera că orice metodă care este înscrisă în arsenalul metodelor științelor socio-umane este aptă pentru a fi aplicată și sociologiei juridice. Acest aspect nu este singular. Și în cazul altor discipline de ramură, a disciplinelor apropiate sau a celor al căror statut științific este încă în dezbateră se constată un asemenea fenomen.

Desigur, în contextul pluri și interdisciplinarității care se manifestă în spațiul științelor sociale, împrumuturile reciproce de metode sau tehnici de cercetare nu mai constituie o noutate. Problema nu este împrumutul în sine, ci maniera în care se aplică o metodă la un fapt juridic sau la un șir de fapte juridice. O aplicare forțată poate periclita rezultatul cercetării fenomenului juridic.

⁵ *Dicționar de sociologie* (ediție citată), p. 184.

În general, se consideră – așa cum a făcut-o și Jean Carbonnier – că în problema metodelor cea mai rațională poziție este adaptarea la necesitățile de studiu ale sociologiei dreptului.⁶

1.2. Accentuarea interdisciplinarității

Schimbările care se produc în câmpul științelor umanist-sociale nu mai surprind pe nimeni. Fenomenul s-a realizat și a dobândit aspectul unei reacții în lanț. În 1977, sociologul american Harriet Zuckermann constata că „Frontierele științelor s-au schimbat mult după 1901”.⁷ La rândul nostru, adăugăm: s-au schimbat mult și din 1977 până în prezent.

În esență, în ce constau aceste schimbări? „Pe măsură ce avansează, vechile discipline acumulează o asemenea masă de cunoaștere în propriul patrimoniu, încât se divizează. Fiecare fragment al disciplinei intră atunci în contact cu fragmente ale altor discipline, dincolo de frontierele respective, și pierde astfel contactul cu alte secțiuni ale disciplinei de origine [...]. O dată puse în contact, subdisciplinele aparținând aceleiași familii fac schimburi de concepte, de teorii, de metode. Aceste domenii de interacțiune formează adesea hibridi novatori într-un proces devenit general în toate științele naturale și sociale”.⁸

Mecanismul, aparent este simplu. În realitate, pentru a se ajunge la asemenea „fragmentări” sau „recombinări” (ca să ne exprimăm ca sociologul francez de origine română Mattei Dogen și colaboratorul său), științele socio-umane trebuie să parcurgă perioade relative de timp și deopotrivă să ajungă într-o asemenea fază a evoluției lor, încât să justifice „fragmentările” respective. Într-o asemenea situație s-au aflat raporturile dintre drept și sociologie, în principal, dar și între drept și istorie, precum și alte discipline umanist-sociale.

Între sociologie și drept, încă înainte de constituirea sociologiei ca știință autonomă au existat confluente. Cu unele limite, științele juridice au un anumit rol în configurarea sociologiei ca știință atât prin aportul teoretic datorat unor juriști, cât și prin unele elemente de construcție ale sistemului său instituțional (cursuri de sociologie la facultăți de drept, participarea la cercetări de teren etc.). Situația se

⁶ Jean Carbonnier, *Sociologie juridică*, Paris, PUF, 1978, p. 20.

⁷ Harriet Zuckermann, *Scientific Elite. Nobel Laureates in the United States*, New York, The Free Press, 1977, p. 51.

⁸ Mattei Dogen, Robert Pahre, *Noile științe sociale, Interpenetrarea disciplinelor*, București, Editura Alternative, 1997, p. 82.

schimbă, însă, după ce sociologia își câștigă statutul de disciplină de sine stătătoare. Ea revendică și își impune punctul de vedere potrivit căruia normele și faptele juridice sunt expresii ale realității sociale, motiv pentru care reprezentanții ai ei, în acord cu unii juriști, inițiază crearea unei noi discipline de ramură – **sociologie juridică**.

Ca ramură a sociologiei generale, sociologia dreptului are o anume libertate de mișcare, care seamănă cu o semiautonomie. De ce este o asemenea situație? Pentru că, aparent, se creează impresia că sociologia generală poate ea însăși să studieze fenomenele juridice. În realitate însă, chiar dacă sociologia generală este știința realității sociale integrale (D. Gusti) și chiar dacă această vocație îi deschide inclusiv orizontul studierii fenomenelor juridice, ea nu este în măsură să suplinească propria disciplină de ramură, adică sociologia juridică. Ca știință a realității sociale, este adevărat, sociologia generală este chemată să studieze fenomenele juridice în perspectiva socială (nonjuridică și cvasijuridică), pe câtă vreme sociologia juridică, care, deși are aceeași vocație a studierii ansamblului social, realizează investigația numai în orizont juridic.

Oricât s-ar încerca ca sociologia generală să suplinească obiectul de studiu al sociologiei juridice, efortul s-ar dovedi prea mare, sub raportul investiției de timp, și, prin urmare, neproductiv, întrucât este necesară o abordare a unuia și aceluiași fapt juridic atât în perspectiva socială, cât și în perspectiva raporturilor de drept, a raporturilor juridice.

Chiar dacă, prin absurd, juriștii ar accepta tutela sociologiei, situația nu ar avea o finalitate benefică, deoarece aportul distinct al punctului lor de vedere este indispensabil.

Raporturile firești între sociologie și drept presupun cooperare interdisciplinară, împrumuturi reciproce, completări și, mai ales, studii comune asupra unor probleme presante.

Sociologia dreptului, chiar dacă este o ramură a sociologiei și este recunoscută ca atare, nu poate face abstracție că, în același timp, a fost și mai este, după unii specialiști, o componentă a științelor juridice. Din acest punct de vedere, se pare că tensiunile dintre sociologie și drept s-au diminuat considerabil, majoritatea juriștilor și sociologilor considerând că sociologia juridică își are locul în cadrul sociologiei. Această poziție nu presupune abandonarea sociologiei dreptului de către juriști, și este normal să fie așa, deoarece atât dreptul, cât și sociologia juridică au același obiect de studiu: sistemul juridic. Se admite, în general, o autonomizare a sociologiei juridice față de drept și o apropiere și chiar integrare în sociologie, dar numai în perspectiva finalităților practice. Științele juridice nu pot studia raporturile juridice decât din „interiorul” lor, pentru a da soluții și pentru a reglementa aspecte noi de drept, care se

ivesc în dinamica evoluției societății, situație care este asemănătoare cu sociologia, așa cum am subliniat anterior.

În acest context, poate mai aproape de o poziție care s-a configurat deja, ar fi plasarea sociologiei juridice într-un regim de autonomie, atât în raport cu sociologia, cât și cu dreptul. Poziția s-ar motiva și prin situația actuală a sociologiei care, după aprecierile lui Mattei Dogen și Robert Pahre, traversează o perioadă de regres, de „deșertizare”⁹.

„Criza” sociologiei se resimte și în spațiul sociologiei juridice care cunoaște fragmentări succesive, determinate deopotrivă, și specializarea crescândă, care antrenează, la rândul ei, fragmentările relevate anterior.

Divizarea sociologiei juridice în subramuri se realizează în două modalități:

a) în raport de ramurile dreptului (civil, penal, constituțional, administrativ, funciar, al muncii ș.a.m.d.) și

b) în raport de categoriile sociologiei generale.

În cazul primei modalități de separare, se constată, pe de o parte, o inegalitate evidentă între diferite subramuri ale sociologiei juridice, iar pe de alta, o contestare a manifestării altor subramuri ale sociologiei juridice (este situația ingrată a sociologiei dreptului constituțional și sociologiei dreptului penal, datorită existenței sociologiei politice și, respectiv, a criminologiei). Contestarea, nu fără unele temeiuri, îmbracă aspecte de relativitate, deoarece ambele subramuri studiază fenomenele juridice într-o altă manieră decât o fac atât sociologia politică, cât și criminologia. Astfel, „Criminologia studiază **cauzele** criminalității”, pe câtă vreme „sociologia dreptului penal cercetează **consecințele** (subl. ns. – n.n.) acestui fenomen pe planul reacțiunii de apărare a societății prin mijloacele dreptului penal”¹⁰.

În cazul celei de a doua modalități de separare a sociologiei juridice se observă, de asemenea, unele rețineri, pe considerentul că tendințele de afirmare a subramurilor nu prezintă suficiente și convingătoare argumente, în condițiile existenței sociologiilor de ramură (sociologia muncii, sociologia agrară etc.).

Separările însă își au justificarea lor, chiar dacă unele dintre acestea sunt contestate sau contestabile, justificare care își are sorgintea în chiar procesul de adâncire a interdisciplinarității sau pluridisciplinarității, care se manifestă cu vigoare crescândă (și care este, de fapt, indispensabil etapei actuale evolutive) în câmpul de acțiune a științelor socio-umane.

⁹ Mattei Dogen, Robert Pahre, *op. cit.*, p. 135.

¹⁰ Costică Bulai, Rodica Mihaela Stănoiu, *Sociologia dreptului penal și criminologia*, în „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 1/1974, p. 1123.

CAP. II. GENEZA ȘI FAZELE EVOLUTIVE ALE SOCIOLOGIEI JURIDICE

Sociologia juridică (sau sociologia dreptului), după cum s-a relevat, este o disciplină de ramură a sociologiei, care are propriul corpus teoretico-metodologic, un obiect distinct de cercetare și instrumente specifice de investigare a fenomenelor juridice. Statutul său științific actual, în genere acceptat de juriști și sociologi, s-a configurat și a fost recunoscut într-un proces complex, contradictoriu, nu lipsit de contradicții și chiar de tensiuni între reprezentanți ai științelor umanist-sociale, care se desfășoară de mai bine de un secol, în paralel și concomitent cu definirea sociologiei ca știință socială autonomă.

Dificultățile pe care le întâmpină sociologia în acceptarea ei ca disciplină științifică de sine-stătătoare în veacul al XIX-lea și chiar mai târziu dau naștere unui sentiment de frustrare creatorilor noii științe, care privesc cu rezervă dreptul sau îl exclud din tabloul tipologic al științelor sociale. Este o situație temporară, ale cărei efecte negative sunt relativ repede depășite, dar care, vroit sau nu au estompat dezvoltarea științei.

Dreptul, ca știință predominant normativă, era evident că nu putea fi analizat decât în cadrul sistemului social care-l genera și în care se integra. Orice sistem social pentru a funcționa trebuie să se ghideze după principii, norme și forme juridice, să stabilească regulile de conviețuire, să precizeze drepturile și îndatoririle individuale și colective, să creeze cadrul general adecvat de funcționare a societății.

În această perspectivă, dreptul, privit ca ansamblu al manifestărilor juridice, are „un caracter vădit social”¹¹. Ca produs al vieții sociale, dreptul nu-și poate nega propria sorginte socială și nu se poate declara ca fiind în afara societății. Din contră, s-a observat de timpuriu că dreptul concentrează, în forme juridice, experiența seculară a comunităților umane în materie de norme, reguli și conduite, verificate în trăirea lor de-a

¹¹ Dimitrie Gusti, Traian Herseni, *Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru*. Manual pentru clasa a VIII-a secundară, București, Editura Cartea Românească, 1943, p. 226.

lungul timpului. Aceste adevăruri nu puteau fi ignorate, eludate sau estompate. Rezervele inițiale ale sociologilor se risipesc, dreptul dobândind treptat locul firesc în sistemul științelor sociale și deopotrivă în cadrul generos al sociologiei generale. De la refuzul lui Auguste Comte, creatorul sociologiei, se ajunge curând la recunoașteri succesive, dublate de contribuții tot mai importante în plan teoretico-metodologic și aplicativ, care constituie cadrul general de formare și manifestare al noii discipline de ramură: **sociologia juridică**.

2.1. *Apariția și dezvoltarea sociologiei juridice în plan universal*

Conceptul de sociologie juridică este atribuit juristului italian **D. Anzilotti**, care îl lansează la sfârșitul veacului trecut¹². Din acest moment și până în prezent, noua disciplină științifică are o evoluție asemănătoare, dacă nu identică cu sociologia, pe terenul căreia se formează.

Mai întâi este acceptată ideea în sine, că sociologia juridică este o ramură a sociologiei, după care încep demersurile pentru identificarea propriului orizont de investigare a metodelor și tehnicilor de cercetare, precum și a conceptelor, ideilor, tezelor și teoriilor, ce trebuiau să orienteze și pe baza cărora să se desfășoare aplicarea lor în practica științifică și socială. Deși există o mai mare deschidere spre statuarea profilului noii discipline, marcat de interesul explicit manifestat de sociologi de prestigiu (**A. Comte, H. Spencer, E. Durkheim, M. Weber**) și juriști consacrați (**Rudolf van Jehring, Theodor Geiger, Françoise Geny**), avansurile privind statutul științific al sociologiei juridice sunt afectate de rețineri și prudență.

Situația pare paradoxală și este asemănătoare cu cea a unui vehicul care are acces liber de rulare, dar merge cu viteză redusă, incomodând circulația. Aparența de paradox dispare în condițiile în care se discern motivațiile posturii sociologiei juridice la finele veacului trecut și începutul secolului al XX-lea.

Sociologia depășise primele etape, după revendicarea ei ca știință socială, dar se află încă într-o fază incipientă, importantă, desigur, pentru destinul său științific, dar insuficient de convingătoare pentru adversarii existenței ei ca disciplină autonomă, nu puțini, iar unii de mare calibru profesional.

La fel de reală, dar și neproductivă este situația generată „din interiorul” sociologiei juridice, în proces constitutiv, de exclusivismul

¹² Maria Voinea, *Sociologia dreptului*, București, Editura ACTAMI, 1994, p. 15.

sociologilor, pe de o parte, și al juriștilor, pe de alta, care nu s-au acomodat ideii că trebuie să studieze faptele, fenomenele și sistemele juridice în perspectivă pluridisciplinară. Se manifestă ceea ce sesizase **Roger Pinto**: „juriștii, în general, nu întreprind cercetări sociologice”, iar „sociologii nu sunt totdeauna juriști”.¹³

Emile Durkheim (1858-1917) stabilea un anumit tip de raport între societate și drept: societatea își creează propriile structuri prin mijlocirea sistemului juridic, iar dreptul îndeplinește, la rândul lui, o importantă funcție socială.

Societatea, potrivit întemeietorului sociologiei moderne, se structurează în două moduri care determină diferențieri specifice ale indivizilor ca rezultat al diviziunii muncii sociale („Despre diviziunea muncii sociale”, 1893).

În raport de cele două moduri de structurare rezultă și tipul de drept care funcționează: solidarității mecanice îi corespunde **dreptul represiv**, iar solidarității organice, **dreptul restitativ**.

Perspectiva asupra funcției sociale a dreptului, în acest orizont interpretativ, este clară: vizează păstrarea ei și perpetuarea coeziunii grupului social prin respectarea și asigurarea normelor și regulilor ce concură la menținerea unității și funcționalității formelor de agregare socială.¹⁴

O dată cu depășirea fazei constitutive, problemele cu care se confruntă sociologia juridică dobândesc alte conotații. Pe prim plan se situează dezbaterea, cu notații polemice uneori, a problemei cadrului teoretic al noii științe, obiectului său de cercetare, raportului real și rațional dintre drept și societate, funcțiile sociologiei juridice etc. Părerile sunt împărțite, având senzația unei „cerți științifice” autentice.

Georges Gurvitch (1894-1965) apreciază că sociologia juridică are în obiectiv investigarea realității sociale depline a dreptului în interdependență cu cadrele sociale corespunzătoare, cu schimbările care se înregistrează în știința dreptului și în cadrul comunității juriștilor¹⁵. Sociologul francez apreciază dreptul ca fapt social, motiv pentru care îi rezervă rolul de a realiza justiția într-un spațiu social definit.

El elaborează „teoria pluralismului juridic”, conform căreia în societate se manifestă concomitent mai multe reguli sociale, profe-

¹³ Roger Pinto, apud: Dan Banciu, *Control social și sancțiuni sociale*, București, Editura Hyperion XXI, 1992, p. 44.

¹⁴ *Dicționar de sociologie*, București, Univers Enciclopedic, 1996, p. 96-97.

¹⁵ Sofia Popescu, *Sociologie juridică*, Fascicola I, București, Unex-A-Z-S.R.L., 1992, p. 9.

sionale, juridice, morale etc. În acest context, societatea este privită ca un multiplu de organisme sociale și forme de sociabilitate ce se ghidează după reguli și norme juridice proprii, ce pot conduce la apariția unor specii noi de drept, care nu intră în conflict cu dreptul promovat de stat, din contră, coexistă cu acesta.

Scoala sociologică franceză, prin alți reprezentanți de marcă, precum **Maurice Houriou**, **Henri Lévy-Bruhl** sau **Jean Carbonnier**, are contribuții notabile la dezvoltarea sociologiei juridice. După al doilea război mondial, se configurează, în esență, două concepții opozante ce vizează metoda sociologică aplicată dreptului: **prima**, concepția sociologică a juriștilor, conform căreia „dreptul pozitiv nu poate fi cunoscut decât din <<interior>>”, sociologii „neputând cunoaște decât fapte juridice sau practici sociale, prin intermediul anchetelor de opinie sau a studiilor psihosociologice și lingvistice privind luarea deciziilor, fără posibilitatea de a aduce atingere dreptului” și, **a doua**, opusă primei, care a fost inițiată de Max Weber în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care plasa dreptul în centrul investigațiilor sociologice prin metodele „sociologiei compresive”¹⁶, susținută în continuare de specialiști francezi.

Prima, considerată dogmatică, pierde tot mai mult teren în favoarea celei de a doua.

Henri Lévy-Bruhl (1857-1939) aprecia că dreptul constituie un ansamblu de reguli obligatorii, reguli ce determină relațiile sociale impuse de către grupul căreia îi aparțineau, iar **Jean Carbonnier**, plasând sociologia juridică pe același plan cu sociologia religiei sau a educației, sub raportul statutului său științific, consideră că aceasta (sociologia juridică) nu se poate limita la studiul fenomenelor al căror caracter normativ este evident, ci era necesar să fie investigate toate fenomenele sociale, în care „dreptul poate să fie cauză, efect sau ocazie („fenomenele de violare, de inefectivitate, de devianță”, cu alte cuvinte „fenomenele secundare”).¹⁷

Unii autori, deși nu ridică obiecții asupra statutului științific al sociologiei juridice și nu amendează caracterul de disciplină socială sunt mai înclinați să considere că aceasta nu este autonomă complet, nu are un obiect de studiu suficient de bine fundamentat, plasând-o undeva între sociologie și alte discipline care cercetează dreptul (**Renato Traves**).

¹⁶ *L'État des sciences sociales en France* (sous la direction de Marc Guillaume), Paris, Editions la Découverte, 1986, p. 297.

¹⁷ Jean Carbonnier, *Sociologie juridique*, Paris, Press Universitaires de France, 1978, p. 396.

Școala americană a jurisprudenței sociologice are o contribuție notabilă în constituirea sociologiei juridice, **E.A. Ross** și **R. Pound** – două din figurile reprezentative ale acestei școli – plasându-se pe poziția abordării fenomenelor juridice în perspectivă socială. Se relevă, în mod deosebit, că și pregătirea unei schimbări legislative de esență (reforma), sociologia juridică are menirea să cunoască și să descrie contextul social și să prospecteze viitorul, sugerând posibile modificări sau transformări determinate de legislația ce urma să fie adoptată. Teoria controlului social, datorată lui E.A Ross, situează în centrul acesteia dreptul ca instrument de maximă eficiență în prevenirea conflictelor, a încălcării normelor și regulilor sociale.¹⁸

2.2. *Contribuții românești la crearea și extinderea sociologiei dreptului*

Faza constitutivă a sociologiei juridice, dar și fazele următoare ale evoluției ei relevă o **contribuție esențială a specialiștilor** români care, din nefericire, și din cauze ce nu ne preocupă acum, a fost refuzată sau atribuită străinilor. Primul dintre aceștia este juristul, sociologul și omul politic **Nicolae Manet de Blaramberg**.¹⁹

¹⁸ Maria Voinea, *op. cit.*, p.19 Cf. Și Dan Banciu, *Controlul social și sancțiunile sociale*, București, Hyperion, 1992;

Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucian Lapadat, *Psiho-sociologie juridică*, București, Lumina Lex, 1998.

¹⁹ Născut la 24 octombrie 1834, în București, Nicolae Blaramberg, provine dintr-o familie renumită, cu rădăcini în România și Flandra. După tată este belgian, a cărui familie a dat numeroși nobili de vază, după mamă este român, fiind nepot de soră cu domnitorii Grigore și Alexandru Ghica și urmaș al altor domni (începând din 1652). Urmează gimnaziul în București, Școala Pregătitoare din St. Petersburg de pe lângă Institutul de Cadeți și Poduri și liceul la Odessa (Rusia). După revenirea în țară este pe rând șef de birou la Ministerul de Justiție, substituit la Înaltul Birou Domnesc, judecător și președinte de tribunal, avocat și procuror la Înalta Curte de Casație și Justiție (până în 1864). Timp de un an, urmează cursurile Facultății de Drept din Aix (Franța), pe care le termină cu un calificativ maxim (1865). Face parte din Comisia pentru redactarea Constituției din 1866, devine deputat, lider al grupării Conservator-liberale „Juna Dreaptă”, care a stat la originea junimismului de mai târziu. Intelectualul erudit, orator strălucit, tribun al poporului, continuator al liniei moderate și tradiționale a lui I.H. Rădulescu, are contribuții notabile și în organizarea serviciului Sanitar. Încetează din viață la 25 ianuarie 1886, în București.

Potrivit concepției sale sociologice, scopul instituțiilor este să asigure exercitarea și aplicarea legilor. Instituțiile statale au în esență un caracter convențional sau relativ, aspect care nu trebuie să conducă la atingerea, într-un fel, a drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului.

Instituțiile politice, în viziunea sa, sunt cele mai importante, deoarece menirea lor este „de a încredința cârmuirea unei societăți celor mai buni și capabili, de a asigura națiunii, în tot timpul, controlul cel mai luminat și mai eficace, față de guvernanți”²⁰. Aceste idei, ca și numeroase altele, se regăsesc și sunt expuse pe larg în lucrarea *Essai comparé sur les institutions, les lois et les moeurs de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu’à nos jours*, apreciată de **Hippolite Taine** și recomandată ca model de monografie pentru sociologi și juriști, în special.

Lucrarea este o sinteză istorică, juridică, sociologică, administrativă, religioasă, etnologică și sanitară a societății românești din cele mai vechi timpuri și până în vremea existenței autorului, pe bază de documente scrise, norme și cutume.

Influențele exercitate de Taine și Spencer sunt perceptibile, masivul volum semnat de Blaramberg având în obiectiv tentativa reconstrucției istorice naturale a societății românești, adică modul cum credințele, instituțiile, obiceiurile, agregatele sociale s-au modificat succesiv și cum armonia unui edificiu social s-a ivit din armonia altui edificiu care i-a succedat. Ca efect al travaliului său științific de a reconsidera și reface într-o viziune globală istoria și structura juridică a instituțiilor sociale românești, de a surprinde evoluția structurilor sociale, de a analiza, într-o perspectivă anterioară, instituțiile create conștient, ca și pe cele spontane (bazate pe cutume) rezultă un orizont nou sociologic, un demers științific riguros și totalizator, în care faptele, fenomenele și sistemul juridic sunt integrate sistemului social și sunt evaluate la fireasca lor semnificație.²¹

O contribuție esențială la definirea sociologiei juridice, potrivit unor aprecieri mai vechi și mai noi, o are și bucovineanul **Eugen**

²⁰ Nicolas Blaramberg, *Essai comparé sur les institutions, les lois et les moeurs de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu’à nos jours*, București, 1886, p. 18.

²¹ Cf. Christodul, I. Suliotis, Nicolae Blaramberg, *Omul și faptele lui*, vol. I și II, Brăila, 1894-1895.

D. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor din România*, București, 1898, p. 30-31.

Gabriela Drăgoi, *Dicționarul literaturii române de la origini până în 1900*, București, 1979, p. 105-106.

Ehrlich, care, chiar după plecarea în străinătate, a rămas un fidel cetățean al statului român.

Apare ca nefiresc să-l depozăm de ceea ce a apărut permanent E. Ehrlich – cetățenia română – considerându-l străin, motiv pentru care, așa cum au procedat sociologii, îi reabilităm memoria, readucându-l în rândul specialiștilor români, acolo unde îi este locul.²²

În concepția lui Ehrlich, așa cum sociologia trebuie să se întemeieze pe date empirice, tot așa și sociologia dreptului trebuie să se întemeieze pe cercetări de teren. Ideea, mai veche de altfel, o pune în practică cu studenții săi de la Facultatea de Drept din Cernăuți, înființând Seminarul de „drept viu”. Împreună cu seminarisții realizează cercetări de drept cutumiar în Bucovina, regiune istorică românească, în care grupuri etnice distincte constituiau un teren ideal de investigații, dată fiind diversitatea sistemelor de drept obișnuielnic.

Lucrarea care îl consacra *Grundelegung der Soziologie des Rechts* (Bazele sociologiei dreptului) este publicată în 1913. Ideea centrală pe care o dezvoltă și o argumentează este astfel sintetizată: „Centrul de greutate al dezvoltării dreptului în epoca noastră, ca în toate epocile nu rezidă nici în legislație, nici în știința juridică sau în jurisprudență, ci în societatea însăși”.

Prin orientarea studiilor sale asupra societății, ca sursă a dreptului, Ehrlich sugerează necesitatea adoptării regulilor de drept la schimbările din viața socială. Cu alte cuvinte, „dreptul devine mobil și perfecțional prin acțiunile indivizilor, prin respectarea regulilor privind viața socială a unui grup, a unei colectivități. „Dreptul viu” sugerează dinamismul, legătura permanentă cu realitatea, depășirea reglementărilor cristalizate în legi juridice”.²³

În contrast cu reprezentanții dreptului „formal”, Eugen Ehrlich s-a preocupat să confere un fundament sociologic științei dreptului, exercitând, în acest sens, o mare influență asupra unor reprezentanți ai Școlii sociologice de la București.

²² Eugen Ehrlich s-a născut la Cernăuți, la 14 septembrie 1862. Studii universitare de drept la Viena, profesor de drept la Facultatea de Drept din Cernăuți (1897), apoi decan al aceleiași facultăți și rector al Universității din Capitala Bucovinei, Doctor Honoris Causa al Universității din Groninger (Olanda). După primul război mondial, face eforturi să pună bazele unei Academii de Științe Sociale la București, susține conferințe la Institutul de Studii Sud-Est-Europene despre „dreptul viu” (publicate în „Neamul Românesc”). Are strânse și amicale legături cu personalități ale științei și culturii române (N. Iorga, D. Gusti s.a.). Moare la 2 mai 1922, la Viena.

²³ Maria Voinea, *op.cit.*, 15.

H.H. Stahl este unul dintre aceștia și o recunoaște deschis: „A mai avut înrâurire asupra mea și prilejul de a afla câte ceva despre sociologia juridică, de la Eugen Ehrlich, considerat, pe bună dreptate, creator al acestei discipline. Tratatele lui de bază, mai puțin cunoscute la noi, sunt totuși retipărite azi în America, socotite fiind încă deschizătoare de drumuri”.²⁴

Contribuțiile celor doi autori români se înscriu în demersul colegilor lor din țară și din străinătate, sociologi sau juriști, de a defini cât mai clar orizontul științific al noii discipline, obiectul de studiu, mijloacele și metodele de cercetare, modul de valorizare a informațiilor obținute și de interpretare a lor etc.

În orizontul integrator al contribuțiilor școlilor naționale de sociologie (franceza, germana, italiana, americana etc.), aportul Școlii românești de sociologie la fondarea și promovarea sociologiei juridice nu se rezumă la cele datorate personalității inconfundabile a juriștilor și sociologilor Blaramberg și Ehrlich. Remarcabile sunt și cercetările întreprinse de Mircea Djuvara, Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Nicolae Popa ș. a.

Mircea Djuvara (1886-1944), recunoscut de Georgio del Vecchio ca fiind unul dintre cei mai mari gânditori contemporani în domeniul filosofiei dreptului, a manifestat, concomitent, vii preocupări și pentru raporturile dintre drept și sociologie, consacrând acestei teme două dintre studiile sale.²⁵

Dreptul și sociologia, demonstrează juristul român, pleacă de la constatarea unor acțiuni reale ale unor persoane, efectuate în vederea unor anumite scopuri. Pornind de la aceeași bază de date, fiecare din cele două științe, își construiește un domeniu propriu de acțiune, având o experiență distinctă și conturându-și un punct de vedere propriu în studiul relațiilor interumane. Dacă sociologia studiază **acțiunile indivizilor**, deci privește realitatea din orizontul raporturilor dintre oameni, dreptul studiază **acțiunile persoanelor**, stabilind drepturile și obligațiile ce trebuie respectate în contextul statornicirii raporturilor interumane.

²⁴ H.H.Stahl, *Amintiri și gânduri din vechea școală a monografiei sociologice*, București, Editura Minerva, 1981, p.119. În legătură cu E.Ehrlich și contribuția sa la întemeierea sociologiei juridice fac referiri: G.Vlădescu-Răcoasa (*La sociologie en România*, în „Revue Internationale de Sociologie”, nr. 37/1929), D. Gusti, M. Weber, R.Pound, G.Gurvich, R. Treves, J. Carbonnier ș.a.

²⁵ Este vorba de *Drept și sociologie*, publicat în „Arhiva pentru Știință și Reformă Socială”, an. XIV, nr. 4/1936, p. 783-789 și *Explicații suplimentare dintre drept și sociologie*; București, 1943, extras din „Analele Facultății de Drept din București” an IV, nr. 3-4/1942.

Deși există o separație între cele două discipline, îndeosebi în ce privește obiectul de studiu, acesta se află într-o legătură strânsă, din motivul temeinic că, în mod necesar, cunoștințele juridice presupun realități sociale la care să fie raportate. Pe de altă parte, nu există nici drept fără de obiect, deci fără a fi raportat la o acțiune reală dintre oameni, cum nu există nici realitate socială care să nu se încadreze într-o apreciere juridică corespunzătoare.²⁶

Interesul profesorului **Dimitrie Gusti** (1880-1955) pentru fenomenul juridic, în general, pentru sociologie juridică, în particular, este cunoscut. Creator de sistem sociologic, Gusti are contribuții valoroase asupra plasării dreptului într-un sistem de referință rațional, menit să-i exploateze la maximum propriile virtuți și deopotrivă să-l pună în valoare și mai pregnant în relațiile cu viața socială, cu evoluția societății.

Concepția gustiană asupra dreptului relevă, în esență, următoarele aspecte fundamentale:

- dreptul se prezintă și reprezintă un „crâmpel” al realității sociale;
- dreptul are caracter social, mai pregnant decât al moralei;
- „dreptul viu” reprezintă dreptul existent efectiv în cadrul unui grup social;
- dreptul evoluează o dată cu „civilizația și cultura, cu regimul politic și cu concepția noastră despre societate și morală”;
- dreptul se află în strânse raporturi cu morala și politica.²⁷

Contribuțiile gustiene în domeniul gândirii și acțiunii sociologiei juridice au constituit un aport masiv și valoros la fundamentarea și consolidarea Școlii românești de sociologie a dreptului.

Convergența sociologiei și dreptului spre o disciplină autonomă, cu obiect propriu de studiu, cu metode specifice de cercetare, au condus la construirea sociologiei dreptului, ca disciplină de ramură în cadrul sociologiei.

²⁶ Barbu B. Berceanu, *Universul juristului Mircea Djuvara*, Editura Academiei Române, 1995; Cf. și N. Bagdasar, Mircea Djuvara, în *Istoria filosofiei moderne*, vol V, București, Societatea Română de Filosofie, 1941, p. 290-310; Giorgio del Vecchio, *Lecțiuni de filosofie juridică*, ed. a-4-a, București, Societatea Română de Filosofie, 1943, p. 174.

²⁷ Ion Vlăduț, *Sociologie juridică în opera lui Dimitrie Gusti*, București, Lumina Lex, 1997, p. 96.

CAP. III. FUNCȚIILE SOCIOLOGIEI JURIDICE

Sociologia juridică, ca știință socio-umană, își definește propria identitate și funcțiile pe care le îndeplinește atât în plan teoretic, cât și aplicativ. Dacă dreptul este apreciat ca fiind „instrumentul” esențial al controlului pe care îl exercită asupra indivizilor și grupurilor sociale, cu scopul creării unui cadru comportamental înscris nu numai în norme, ci și reclamat de înseși exigențele funcționării sistemului social global, care sunt atunci funcțiile sociologiei dreptului?

Pentru a răspunde la întrebare, în mod necesar, trebuie să avem în vedere două aspecte esențiale:

a) subsistemul juridic este expresia unei realități sociale, având menirea de a conserva și dezvolta valorile perene ale societății și înșăși societatea ca sistem social și

b) există și se manifestă o mare diversitate de diviziuni asupra funcțiilor dreptului.

Așa, după cum s-a relevat, calitatea inconfundabilă a dreptului de componentă importantă a realității sociale se raportează la norme juridice, teorii, concepții, doctrine, raporturi și manifestări juridice, agenți și actori sociali cu roluri distincte s.a.m.d. În această perspectivă, funcțiile dreptului se configurează diferențiat față de cele în orizont sociologic, pentru acestea din urmă importante fiind prioritar trendul, dinamica și finalitatea funcționării structurilor și mecanismelor juridice și, desigur, ideile, teoriile, doctrinele, agenții etc., dar în altă ordine de importanță. De aici decurge și diversitatea opiniilor – obiectivă, de altfel, ținând seama de varietatea doctrinelor, școlilor etc. – privind funcțiile dreptului.

Există o pleiadă de autori români și străini (T. Parsons, G. Gurvich, C.H. Cooley, L.W. Friedman, K. Llewellyn, M. Alliot, V. Ferrari, N. Bobbino, W. Evan, N. Popa) care avansează puncte de vedere interesante cu privire la funcțiile dreptului, mai puțin însă cu privire la funcțiile sociologiei juridice. Este posibil ca penuria de viziuni, păreri, poziții etc. vizând funcțiile sociologiei juridice să fie determinată tocmai de aspectul semnalat anterior, cum este posibil ca

lucrarea de referință a sociologului francez **Jean Carbonnier** – *Sociologie juridique* –, tipărită în 1978, să reprezinte un punct de convergență între juriști și sociologi, acceptat și de către unii și de către alții.

Potrivit sociologului francez, sociologia juridică are patru funcții esențiale: cognitivă, explicativă, critică și practică, surprinzând, într-o viziune de ansamblu, atât pe cele teoretice, cât și pe cele practic-aplicative.

3.1. *Funcția cognitivă*

Cunoașterea, în general, și cunoașterea socială, în special, exprimă tendința ființei umane de a penetra atât universul uman, cât și natura înconjurătoare, pentru a răspunde propriei curiozități și, deopotrivă, pentru a da răspunsuri la numeroase probleme de naturi, importante și valori distincte. Din aceste permanente solicitări s-au născut și științele socio-umane, centrate pe investigarea și cunoașterea realităților sociale.

Raymond Boudon, unul dintre cei mai cunoscuți sociologi francezi contemporani, releva „finalitatea esențialmente cognitivă” a științelor sociale, înțelegând prin aceasta „capacitatea pe care o au (acestea – n.n.) de a produce un supliment de cunoaștere, de a rezolva enigme” sau „de a oferi” explicații teoretice la fenomene și procese care au loc în societate²⁸.

Fiecare știință umanist-socială își aduce propriul său aport la depășirea barierelor cunoașterii, la soluționarea unor „enigme” sociale, la avansarea unor explicații asupra anumitor procese și fenomene sociale.

Contribuția fiecărei științe sociale – și, implicit, a sociologiei juridice – la cunoaștere reprezintă un patrimoniu științific inconfundabil, distanțat de cunoașterea comună. Acest patrimoniu se traduce în cunoaștere științifică, realizată în urma unor îndelungi și asidue investigații, căutări și formulări de răspunsuri la cele mai diverse tipuri de provocări ale indivizilor și grupurilor sociale.

Cunoașterea comună, de multe ori, creează falsa impresie că suplinește știința, că experiența acumulată este suficientă pentru a da interpretări valide fenomenelor juridice. Desigur, nu pot fi subestimate, omise aspectele pozitive ale cunoașterii comune, în sensul de experiență de viață, dar eludarea contribuțiilor pe care le aduce sociologia juridică ar fi nu numai o eroare, ci și o dovadă de obtuzitate și ignoranță. Cunoașterea științifică (funcția cognitivă și în cazul sociologiei juridice) vizează surprinderea, înțelegerea și interpretarea reali-

²⁸ Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, București, Humanitas, 1997, p. 19.

tăților sociale ale dreptului „cu mijloace și instrumente fundamentate juridic și permite, deopotrivă, depistarea unor disfuncții și perturbări în aplicarea efectivă a legii. Potrivit acestei funcții, se pot înregistra și descrie fenomenele juridice dintr-o societate cu obiectivul de a depista cauzele acestora și de a formula unele explicații”²⁹.

3.2. *Funcția explicativă*

Această funcție decurge, în mod logic, din prima, deoarece orice investigare pune în evidență (constată) un fapt sau fenomen juridic, îl consemnează ca atare (îl înregistrează) și, în mod firesc, caută prin metode și cu mijloace specifice să-l explice. *Cognosare causas* (cunoașterea cauzelor) și explicarea lor reprezintă un deziderat al oricărei științe, evident, și a sociologiei juridice.

Explicația nu este un simplu exercițiu intelectual, cum poate apărea la prima vedere. Este un demers științific, care nu numai că pune în evidență materialul empiric, dar presupune adoptarea unei anume poziții, în raport de obiectivul urmărit și, deopotrivă, în raport de perspectiva în care se evidențiază un fapt sau un fenomen juridic.

Atitudinea (sau poziția) este esențială în interpretarea și identificarea unor răspunsuri la însăși problematica supusă investigației. Atitudinea vizează, în primul rând, corelarea obiectivului urmărit (fie el oricât de specios sau parcellar) cu însuși obiectivul de studiu al sociologiei juridice (analiza istorică a modului de constituire a dreptului; evaluarea comparativă a sistemelor și regulilor de drept, a formelor de organizare juridică, a tehnicilor și instituțiilor sale sau cercetarea modului de exercițiu și a eficacității regulilor juridice)³⁰. Corelarea, dacă nu este însoțită de armonizarea ei cu viziunea teoretică, în care trebuie analizat și interpretat faptul, fenomenul, procesul juridic etc. respectiv, fie este compromisă, fie conduce explicația pe un teren care se depărtează de realitățile sociale.

După unele păreri explicația, chiar și în acest context, dat fiind faptul că sociologia presupune identificarea și formularea unor ipoteze și legi ar fi inconsistentă științific, dacă ipoteza nu s-ar verifica sau dacă faptul/faptele juridice, legea/legile analizate etc. nu s-ar putea încadra într-o regulă sau un sistem cu valoare generală, având, deci,

²⁹ Maria Voinea, *Sociologia dreptului*, București, Editura ACTAMI, 1994, p. 20-21.

³⁰ *Dicționar de sociologie* (coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), București, Editura Babel, 1998, p. 184.

caracter de lege. Unii autori consideră că: „Identitatea de situații este mult mai evidentă în cazul unui fenomen juridic decât în ceea ce privește un fenomen social de altă natură”³¹, fapt ce sporește posibilitatea de identificare a relațiilor cauzale și de aici a legilor specifice sociologiei juridice.

Legile sociologiei – inclusiv în domeniul sociologiei dreptului – se disting de legile sociale, care apar și se manifestă independent de cele formulate de știință. Max Weber a formulat, de pildă, **Legea birocratizării crescânde a dreptului** (ca lege tendențială), potrivit căreia dreptul contemporan tinde spre o birocratizare tot mai accentuată, dată fiind superindustrializarea și raționalizarea accentuată progresiv. Anterior acestuia, Henry Sumner-Meine, precursor al lui Tarde, atribuie caracter de lege trecerii „**de la status la contractus**” (subl. în text – *n.n.*): a societăților evolute. În viziunea „Legii lui Maine”, „aspectul esențial al societății omenești este caracterizat prin <<**status**>> (statut – *n.n.*): individul urmează automatic condiția familiei și a grupului din care face parte prin originea sa. Prin evoluția lentă a vieții juridice, individul devine tot mai mult obiect al dreptului. Legătura care tinde să înlocuiască cu încetul vechile raporturi, care rezultă din condițiile familiale, este contractul, voința liberă”³².

O lege tendențială propune și R. von Jhering, atunci când se ajunge la concluzia că nu se pot concepe acțiuni fără scop, cum nu se poate vorbi de efect, fără a săvârși o acțiune, un fapt. Faptele juridice, susține el, sunt produse ale voinței, întocmai ca toate celelalte fapte sociale. Atunci când suntem constrânși lucrăm (acționăm), nu fără a urmări un scop, ci selectăm din două sau mai multe alternative pe cea considerată mai puțin costisitoare sau cu efecte negative mai puține. Coercitiv (pedeapsa, sancțiunea), în această relație și privită în îndelunga ei istorie, apare ca o abolire progresivă³³.

În afara legilor tendențiale, sociologia juridică, după părerea unor autori, poate să formuleze și legi de echilibru care, „făcând abstracție de devenirea istorică a fenomenelor juridice, le surprind pe acestea într-un moment al duratei lor, al evoluției pe care ele o cunosc”³⁴.

³¹ Ion Vlăduț, *Introducere în sociologie juridică*, ed. a II-a, București, Editura Lex, 1998, p. 204.

³² Eugeniu Sperantia, *Introducere în sociologie*, tomul I, *Istoria concepțiilor sociologice*, București, Casa Școlilor, 1944, p. 422-423.

³³ Apud: P. Andrei, *Sociologie generală*, Craiova, Tiparul Scrisul Românesc S.A. Craiova, 1936, p. 187.

³⁴ Ion Vlăduț, *op. cit.*, p. 205.

Descoperirea legăturilor cauzale este considerată ca fiind esențială pentru formularea de conexiuni, estimări, explicații sau concluzii care, la rândul lor, să servească demersul de formulare a unor legi cauzale. Se consideră că, din acest punct de vedere, sociologia juridică este deficitară³⁵.

3.3. *Funcția critică*

Se poate spune că fiecare știință socio-umană îndeplinește inclusiv și o funcție critică. Pe cât de real este acest aspect, pe atât de diferențiat este el de la o știință socială la alta, dată fiind modalitatea de funcționare a aparatului critic. Dacă în majoritatea disciplinelor umanist-sociale critica afectează orgoliile specialiștilor, în drept funcția ei are și caracter reparatoriu.

Știut este că dreptul, spre deosebire de toate celelalte discipline sociale, prin autoritatea lucrului judecat, impune o hotărâre care devine executorie. În această perspectivă, se apreciază că dreptul emană putere. Respectul normei și sancțiunea reprezintă o latură a actului justițiar. O alta o reprezintă actul reparatoriu al părții vătămate. Întrucât *eroare humanum est*, dreptul și-a creat un sistem propriu de analiză și critică, „un mecanism intern de contestare reprezentat de căile de recurs” (Ion Vlăduț), în care sociologia juridică are un rol primordial, esențial.

Experiența în materie de drept relevă că presiunile pe care le exercită puterea, în cazul unor regimuri politice de esență dictatorială, sau jocul de interese al grupurilor de presiune, inclusiv din democrațiile consolidate, influențează fie procesul legislativ, fie actul de justiție. Asemenea fenomene nu sunt străine nici societății românești postdecembriste. În acest context, considerăm deosebit de importantă funcția critică a sociologiei juridice, care poate identifica cazurile de inefectivitate a normelor juridice, a eludării sau aplicării eronate a legii ș.a.m.d.

Această funcție conferă dimensiunea socială a disciplinei și deopotrivă a manifestării sale pe terenul realităților sociale, în sensul raționalității sociale, implicării în cotidian, pentru prevenirea sau eliminarea disfuncțiilor, erorilor, comportamentelor deviante din sistemul de drept (dreptul injust) etc.

³⁵ Maria Voinea, *op. cit.*, p. 21.

3.4. *Funcția practică*

Faptul că sociologia juridică acordă o importanță considerabilă aspectelor de natură teoretică, nu presupune că ea desconsideră partea pragmatică. Din contră, se poate spune că acordă aceeași atenție aspectelor practice, fiind, de fapt, **o știință aplicativă**.

Având acest caracter, sociologia juridică are în vedere prioritar trei domenii: jurisprudența, mecanismul legislativ (legiferarea) și practica extrajudiciară (sfera de activitate a notarilor și consilierilor juridici). În acest sens, caracterul aplicativ al științei se manifestă prin îmbogățirea și perfecționarea jurisprudenței, procedurilor juridice, a legislației și hotărârilor judecătorești.

Definindu-și virtuțile în sfera pluralismului științific, fie interdisciplinar, fie introdisciplinar (sociologiile de ramură), sociologia juridică se implică, împreună cu sociologia, psihologia socială și informatica într-un demers comun în procesul decizional sau, altfel spus, în problematica complexă și dificilă a luării deciziei, inclusiv în condițiile de incertitudine (Cătălin Zamfir³⁶).

Rolul sociologiei juridice, sub aspect aplicativ a crescut considerabil în contextul nou socio-politic și juridic după 1989. Implicarea ei în procesul reformei legislative îi demonstrează virtuțile, dar această implicare nu trebuie confundată cu însuși actul decizional. S-ar reproduce atunci situații bine cunoscute, dar anterioare momentului '89.

Pe de altă parte, însă, funcția critică a sociologiei juridice îi poate releva virtuțile predictive, în sensul identificării unor noi proiecte de legi care să înlocuiască pe cele vechi sau altele care să acopere „vidul” legislativ.

Un avantaj, pe care numai cei care lucrează în domeniul sociologiei juridice îl au, constă în posibilitatea utilizării sondajelor de opinie prin care se obțin informații importante asupra oportunității unui demers legislativ, amendamentelor propuse la legi în curs de elaborare sau validare ș.a.m.d.

3.5. *Funcția didactică*

Orice domeniu științific, pentru a fi în măsură să-și perpetueze existența, are nevoie de un corpus de specialiști care se reînnoiește permanent. Infuzia cu noi cadre, indiferent de poziția pe care o ocupă

³⁶ Cătălin Zamfir, *Incertitudinea. O perspectivă psihosociologică*, București, Editura Științifică, 1990.

în structurile sociologiei juridice, se realizează prin intermediul învățământului (universitar, în primul rând, dar și școlar).

Universitatea (în sens generic), în mod deosebit, este „laboratorul” unde sunt pregătiți viitorii specialiști, studenților asigurându-se atât o pregătire teoretică, cât și aplicativă. În învățământul universitar din România, sociologia juridică, ca materie de predare și examinare, are o vechime cu puțin peste două decenii, primul titular de curs fiind profesorul Nicolae Popa.

Rolul primordial al funcției didactice a sociologiei juridice, după unele aprecieri calificate, constă în stimularea spiritului critic al studenților față de normele juridice și față de doctrină, în asigurarea accesului nestingherit la informații și opinii diferite, încurajând contribuția cursanților la demersul cunoașterii comportamentelor umane și a raporturilor dintre norma juridică și societate³⁷.

³⁷ Sofia Popescu, *Sociologia juridică, fascicula II*, București, UNEX A-Z SRL, 1992, p. 1-2.

CAP. IV. FENOMENELE JURIDICE CA FENOMENE SOCIALE

4.1. *Definiția fenomenului juridic*

În sociologie, prin **fenomen social** se definește o relație, un proces, un mod de organizare, suficient de conturate pentru a fi susceptibile de descriere și cercetare juridică.³⁸ Fenomenul social cuprinde o suită de **fapte sociale** sau, după formularea lui Emile Durkheim, un ansamblu de fapte sociale, precum norme juridice și morale, obiceiul, limbajul, reguli comportamentale, precepte religioase ș.a.m.d.

Distincția dintre fenomenul social și fapt social în spațiul de manifestare al sociologiei este mică, sociologii operând frecvent cu cei doi termeni, așa cum o fac de altfel și istoricii.

Noțiunea de **fenomen juridic**, în sociologia dreptului, are un înțeles particular, diferit de noțiunea de fapt juridic.

Prin fenomen juridic se înțelege un ansamblu de fenomene sociale care au drept caracteristică comună și definitorie juridicitatea. Identificarea aspectelor caracteristice ce conduc la juridicitate aparține lui Jean Carbonnier, care stă la baza definirii fenomenelor juridice³⁹, acceptată de către majoritatea specialiștilor.

Într-o astfel de perspectivă, fenomenele juridice au o trăsătură distinctă care le particularizează în raport cu celelalte fenomene sociale, operație fără de care înțelegerea lor, precum și orice tentativă de a le operaționaliza este compromisă din start.

Criteriul juridicității este esențial, pentru a identifica și constată, deopotrivă, varietatea fenomenelor juridice, eterogenitatea lor. Fenomene juridice se regăsesc practic într-o infinitate de situații, precum: furtul intelectual, falsificarea unei semnături, constrângere de bunuri prin efracție, părerile unor subiecți despre „contractul” de căsătorie, o hotărâre a unei instanțe judecătorești ș.a.m.d.

³⁸ *Dicționar de sociologie* (coordonatori: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), București, Editura Babel, 1998, p. 246.

³⁹ Jean Carbonnier, *op.cit.*, p. 175.

Tocmai această mare diversitate a fenomenelor juridice care se manifestă în societate a motivat demersuri științifice pentru clasificarea lor, astfel încât să se asigure nu numai distincțiile necesare, dar și o viziune mai exactă, chiar mergându-se spre „segmentări” și detalieri.

4.2. *Tipuri de fenomene juridice*

În societatea contemporană, se poate considera că toate fenomenele juridice sunt și fenomene sociale, dar nu toate fenomenele sociale sunt juridice. Raportul dintre drept și social trebuie privit în dinamica lui, în perspectivă istorică, pentru a fi în măsură să înțelegem această diversitate a fenomenelor juridice ca fenomene sociale.

După cum este cunoscut, unul și același fenomen social, în diferite etape ale evoluției societății se regăsește în sfere diverse (morală, religie, drept etc.) și poate fi revendicat de diverse domenii ale vieții sociale. Așa se explică de ce fenomene sociale care au aparținut în trecut nonjuridicului, în contemporaneitate se identifică în spațiul juridicului.

Diversitatea fenomenelor juridice ca fapte sociale este o realitate de necontestat. Potrivit tipologiei propuse de J. Carbonnier, distingem ca esențiale: fenomene juridice de putere și subputere, fenomene juridice primare și secundare și fenomene juridice contencioase și necontencioase.

4.2.1. **Fenomene juridice de putere și subputere**

„Modul în care este organizată puterea supremă a statului și este reglementat exercițiul său se numește **Constituție**. În acest sens, fiecare stat are deci o Constituție. Dar acest termen are și un sens mai restrâns, înțelegându-se prin constituție „acea organizare a puterii publice, care conține un anumit sistem de garanții ale drepturilor individuale”⁴⁰ – susține Giorgio del Vecchio.

Textul citat relevă câteva aspecte importante, și anume:

a) organizarea și exercitarea puterii nu se realizează oricum, ci după anume reglementări sau norme;

b) expresie concentrată a modului în care este concepută, structurată și distribuită puterea și, deopotrivă, cum și în ce sens funcționează propriile mecanisme o reprezintă Constituția;

⁴⁰ Giorgio del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, București, Editura „Europa Nova”, [s.a.], p. 278.

c) Constituția nu este numai o formă de organizare a puterii publice, ci și un sistem complex de garanții de drepturi individuale (care sunt prevăzute și definite în conținutul său).

Simplificând, puterea este reglementată și se exprimă printr-o lege fundamentală (constituția), cu alte cuvinte, avem de a face, chiar de la acest nivel, cu fenomene juridice de putere sau, altfel spus, cu fenomene juridice care îmbracă forme de putere sau devin purtătoare ale însemnelor puterii.

Când ne referim la putere, evident, avem în vedere puterea politică, ca formă distinctă a puterii. Ea reprezintă acel tip de putere propriu subsistemului politic (în „calitate” de componentă a sistemului social global), care se manifestă printr-un ansamblu instituțional, având drept scop decizia politică și realizarea ei la nivelul întregii societăți prin mijloace specifice, fie de constrângere (coerciție), fie de recunoaștere și legitimare a voinței majorității prin forme noncoercitive. Puterea politică are un rol determinant în reglarea și funcționarea vieții sociale, exprimând capacitatea unor indivizi și grupuri de a-și impune voința și organizarea în conducerea societății la nivel global.

Fenomene juridice se regăsesc, deci, în chiar conținutul, rolul și funcțiile puterii politice, reclamate fiind de necesitatea:

- respectării normelor și regulilor sociale, juridice, politice etc. de către indivizi;
- asigurării coeziunii societății, a ordinii de drept;
- înfrânarea creșterii disimetriilor și păstrării unei anume proporții în plan economico-social;
- păstrării unui climat propice funcționării sistemului social global și a subsistemelor sale⁴¹.

Din aspectele prezentate ar rezulta că dreptul este un însoțitor al puterii sau că unde este drept este și putere. Și, totuși, există și păreri contrare acestui aspect, care susțin că există zone ale dreptului (cutumiar, de exemplu) care se manifestă independent de formele de putere sau de influențele exercitate de către acestea. Chiar și în acest caz aspectele de fond sunt discutabile. Ceea ce pare a fi mai aproape de realitatea socială este că fenomenele de putere care se pot identifica în conținutul fenomenelor juridice diferă ca intensitate, importanță și efecte. Aceasta este și logica ierarhizării acestora în fenomene juridice de putere și în fenomene juridice de subputere, ambele apreciate ca fiind „fenomene juridice primare” (J. Carbonnier).

⁴¹ Virgil Măgureanu, *Studii de sociologie politică*, București, Editura Albatros, 1997, p. 204 și urm.

Fenomenele sociale de putere, cum relevam anterior, se confundă cu înseși mecanismele care emană puterea (statul, autoritatea legislativă și cea executivă etc.) și care se difuzează în toate sferile sistemului social global, generând alte fenomene, similare ca intensitate și considerate a fi tot primare. **Mai articulat pe realitățile socio-politice, fenomenele de putere se configurează la nivelul generatorilor primari de putere, deci la nivelul structurilor de guvernare (sau guvernante).**

Spre deosebire de acestea, **fenomenele primare de subputere se înregistrează la nivelul guvernanților.** Ele se caracterizează printr-o accentuată notă de subiectivitate și desemnează „atitudini, conduite, manifestări, opinii ale cetățenilor, corelative unui act de putere”⁴².

În esență, orice act de putere este practic imposibil să genereze unanimitate. O hotărâre guvernamentală, o lege organică, o dispoziție luată de o structură administrativă centrală ș.a.m.d. sunt primite în moduri diferite, generând reacții, atitudini, comportamente distincte, care îmbracă aspecte de fenomene primare de subputere. Cu atât mai mult asemenea stări cuprind straturi sociale mai substanțiale când avem de a face cu măsuri prohibitive sau coercitive, unele dintre acestea degenerând în manifestări deviante.

Reacții, care degajă fenomene de subputere, pot să apară și pe fondul unor hotărâri judecătorești, care sunt estompate sau mai accentuate, mai confuze sau mai explicite, mai motivate sau nu, în raport de cultura juridică a individului/indivizilor.

4.2.2. Fenomene juridice primare și secundare

În tipologia fenomenelor juridice, primele figurează fenomenele juridice primare și secundare⁴³. Primele se caracterizează prin **maxima lor generalitate**, în relație cu celelalte fenomene juridice, iar celelalte **printr-un grad mai redus de generalitate**. Diferența lor fundamentală se referă, în esență, la „gradul de cuprindere, la puterea de generalitate și afectivitate”⁴⁴.

O altă distincție constă în disponibilitatea fenomenelor juridice primare și secundare de a produce alte fenomene juridice. În timp ce primele determină și generează celelalte fenomene juridice, fenome-

⁴² Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucia Lepădat, *Psiho-sociologie juridică*, București, Lumina Lex, 1999.

⁴³ Jean Carbonnier, *op. cit.*, p. 159-160.

⁴⁴ Maria Voinea, *op. cit.*, p. 80.

nele juridice secundare, la rândul lor, sunt derivate din fenomenele juridice primare.

Semnificația fenomenelor juridice primare ne apare și mai pregnant în raport cu fenomenele de putere care, la rândul lor, au un grad mare de generalitate și o importanță care derivă din însăși poziția pe care o ocupă în cadrul raporturilor socio-umane.

Gradul de generalitate al fenomenelor juridice primare este atât de mare, încât ele pot fi identificate cu sursele formale ale dreptului, în sensul că configurează o mare varietate de posibilități și forme prin care „conținutul perceptiv al unei norme devine regulă de conduită”⁴⁵. Cu alte cuvinte, se configurează o varietate practic infinită de modele în raporturile interumane.

Potrivit teoriei generale a dreptului, ca și practicii din domeniu, există numeroase izvoare formale*. În afara acestora, sociologii consideră că trebuie incluse și judecățile particulare, precum comenzi, ordine, porunci, decizii individuale, care sunt de o varietate impresionantă (comenzi militare, porunci ale domnilor, ordin de serviciu, cu caracter imperativ, dispoziții ale administrației centrale ș.a.m.d.). Deși acest aspect, care este foarte important de altfel, rezultă că, în perspectiva unor astfel de tipuri de izvoare (comenzi, ordine, porunci etc.) fenomenele juridice primare pot fi apreciate drept fenomene de putere, motiv pentru care am tratat accesiunea formelor de putere, pornind de la fenomenele juridice de putere.

4.2.3. Fenomene contencioase și necontencioase

Raporturile interumane în viziunea sociologică sunt de diverse tipuri, dar separate de însăși natura și caracterul lor: „pașnice” și conflictuale. Cele așa-zis „pașnice” (nonconflictuale) sunt de cooperare, de adaptare, de compromis, de toleranță etc.

Raporturi similare se întâlnesc și în drept și ele îmbracă inclusiv forma litigiului, care poate fi soluționat în două modalități: prin proces sau pe calea unui proces (**fenomene juridice contencioase**) sau pe cale amiabilă, prin negocieri, tranzacții (**fenomene juridice necontencioase**).

Raportul dintre fenomenele contencioase și cele necontencioase, dar mai ales accentuarea interesului față de primele constituie o

⁴⁵ Nicolae Popa, *op. cit.*, p. 121.

* Prof.N. Popa menționează: cutuma, practica judecătorească și precedentul judiciar, doctrina, contractul normativ, actul normativ (*op. cit.*, p. 124-135).

„problemă”, a cărei soluție, deși există de multă vreme, nu i s-a dat atenția cuvenită nici până în prezent. Când afirmăm acestea, avem în vedere acea tendință încă puternică în drept de a acorda părții contencioase o importanță disproporționată, exagerată, ceea ce în viziunea sociologiei dreptului presupune o deformare a esenței dreptului. De ce? Pentru că dreptul nu poate fi redus doar la soluționarea litigiilor, apelând la proces, ci înseamnă mult mai mult. În acest sens, devine explicabil de ce sociologia juridică acordă mai mare importanță fenomenelor necontencioase, care nu se reduc doar la litigiile soluționate pe cale de compromis, ci presupun deopotrivă și „acele fenomene pe care le regăsim în realitatea socială a dreptului și care se derulează potrivit normelor stabilite, conform înțelegerii, convenției părților (contractul privind legea părților)”⁴⁶.

⁴⁶ Ion Vlăduț, *op. cit.*, p. 114, cf. și *Dicționar juridic*, București, Editura Albatros, 1985, p. 318; Maria Voinea, *op. cit.*, p. 80-81; Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucian Lăpădat, *op. cit.*, p. 159.

CAP. V. NORMELE JURIDICE ÎN SISTEMUL NORMELOR SOCIALE

Atât dreptul, cât și sociologia acordă o importanță considerabilă normelor și sistemului normativ și este explicabil să fie așa, deoarece reglementarea conduitelor individuale și colective reprezintă o problemă capitală, de care depinde, în mare măsură, ordinea și stabilitatea unei societăți, propriile sale structuri, precum și funcționarea instituțiilor fundamentale ale statului. Nu există societate umană, indiferent de faza sa evolutivă pe scara istoriei, să nu manifeste interes pentru ordinea socială. Evident, pe fiecare treaptă de ascendență umană, ordinea presupune un alt tip de exigențe, ce se diferențiază de la o perioadă la alta, dar care au, în esență, un obiectiv fundamental: păstrarea și perpetuarea comunității respective.

Ordinea socială nu este un concept abstract; aceasta presupune un corpus de norme, reguli, prescripții și obligații, care reglementează conduita și comportamentele individuale și colective⁴⁷. Normele și regulile sunt cele care dau sens și forță ordinii sociale, generând un proces intens de socializare a indivizilor.

5.1. *Conceptul de normă.*

Norma socială și norma juridică

În limbajul comun, norma are înțeles de dispoziție, regulă obligatorie pentru individ sau grup social din care face parte.

Pentru sociologi, conceptul de normă este sinonim cu cel de regulă⁴⁸ sau de model, prescripție care reglează comportamentul indivizilor, grupurilor, organizațiilor, colectivităților⁴⁹.

⁴⁷ Dan Banciu, *Control social și sancțiuni sociale*, București, Hyperion, 1992, p. 9.

⁴⁸ *Dicționar de sociologie* - Larousse, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 190.

⁴⁹ *Dicționar de sociologie*, (coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), București, Editura Babel, 1998, p. 389.

Norma juridică, în esență, **este o normă socială**, dar spre deosebire de toate celelalte norme sociale, aceasta se distanțează prin caracterul său obligatoriu. Prin urmare, **norma juridică poate fi definită drept „regulă socială de comportare, obligatorie, generală și impersonală”**⁵⁰, societatea fiind cea care impune amprenta socială asupra normei de drept. Mai mult, pentru a exista o normă juridică, trebuie să ființeze societatea. Fără aceasta (fără societate), o regulă de drept nu poate apărea și, cu atât mai mult, nu se poate exercita.

Este adevărat, există încă discuții asupra funcțiilor normei de drept, asupra trăsăturilor sale esențiale și asupra caracterului altor norme, precum normele etice, morale, religioase (dacă se poate aprecia că sunt, la rândul lor, și norme sociale).

Combătând reprezentanții Școlii naturiste, potrivit cărora norma poate germina și în afara societății, individual, E. Durckheim a respins tocmai caracterul individual al normelor, susținând că toate normele (inclusiv, deci, și cele morale, etice, religioase) sunt expresie a socialului. La această perspectivă, **norma de drept are caracter general și impersonal**, în sensul că se aplică la un număr practic nelimitat de situații. Acest caracter este dat de faptul că norma reprezintă o regulă de comportament, desemnează o conduită generală, pe care trebuie s-o adopte indivizii și grupurile sociale.

Norma juridică este continuă, cu alte cuvinte nu-și epuizează forța juridică, indiferent de cazurile care solicită aplicarea ei. Ea se aplică, cu aceeași forță, ori de câte ori situația o reclamă.

Caracterul de generalitate al normei juridice este însă flexibil, în raport de masa colectivității care intră sub incidența sa. Sunt norme cu maxim de generalitate, precum rezoluții ale Consiliului de Securitate care, deși nu au caracter executiv (fiind considerate recomandări), în unele situații devin obligatorii, încălcarea lor conducând la sancțiuni (exemplul cel mai recent: Kosovo). Alte norme se circumscriu la spațiul unei țări, având forță asupra întregii populații a statului respectiv (prevederi din Constituție care sunt obligatorii pentru toți cetățenii). Există și categorii de norme cu adresabilitate mai scăzută (cum sunt cele care se aplică în cadrul reglementărilor din spațiul familiei, ca de exemplu adopția, sau cele care privesc segmente sociale, cum sunt pensionarii, studenții, elevii etc.).

Caracterul de obligativitate al normei juridice derivă din însăși procedura de elaborare a acesteia, întemeiată pe principiile constituționale. Aceste principii, însă, exprimă, pe de o parte, natura și esența

⁵⁰ Adam Popescu, *Teoria dreptului, Note de curs*, Universitatea Spiru Haret, București, 1992, p. 22.

regimului politic dintr-un stat sau altul, iar pe de altă parte, autoritatea în materie legislativă, care generează normele de conduită, de comportament etc. În cazul regimurilor democratice, pluraliste, cum este și situația României postdecembriste, potrivit prevederilor Constituției, Parlamentul este unica autoritate legislativă. Și alte autorități emit acte normative, dar ele au efecte sectoriale și numai în conformitate cu reglementările în vigoare adoptate de către Parlament.

5.2. *Activitatea normată și ordinea de drept în cadrul societății*

În general, se poate aprecia că nu există sferă de acțiune umană care să nu fie supusă, mai mult sau mai puțin, normării. Activitatea normativă (sau normarea) presupune elaborarea de norme și impunerea lor cu obiectivul organizării, menținerii și perpetuării unei colectivități umane.

„Creațiunea de norme” (cum se exprimă E. Sperantia cu referire la activitatea de normare) reprezintă „un fenomen cât se poate de regulat și firește în viața socială. Aceasta decurge din legile vieții în general, apoi din legile minții omenеști, în general și, în fine, din însăși natura și condițiile vieții sociale”⁵¹.

Se apreciază că acțiunea umană absolut liberă în cadrul unui grup social,” adică independentă de orice determinare cauzală, restricție, condiție exterioară agentului”, este imposibilă, iar ideea care ar susține-o ar fi absurdă.⁵²

Ordinea socială a reclamat dintotdeauna o activitate normativă care, în raport de faza evolutivă a unei societăți, generează un sistem de norme noi simplu sau mai complex, care reglementează conduite și comportamente individuale sau de grup în cadrul sistemului social. În acest sens, este elaborat un set cuprinzător de reguli, prescripții, constrângeri, obligații, de natură juridică, politică, morală, etică, economică, religioasă ș.a.m.d. Acest ansamblu de norme este supus permanent analizei, verificării și reverificării pentru a fi corelat cu exigențele dezvoltării societății și, deopotrivă, pentru a fi completat sau extins. Prin urmare, **activitatea normativă are un caracter dinamic, extensiv, se află într-o perpetuă „mișcare”**, ca rezultat direct al diversificării și multiplicării raporturilor sociale, a înseși evoluției societății.

⁵¹ Eugeniu Sperantia, *Leccióni de enciclopedia juridică* în „Antologie de filosofie românească”, vol. IV, București, Editura Minerva, 1988, p. 214.

⁵² ¹ Pavel Apostol, *Norma etică și activitate normată*, București, Editura științifică, 1968, p. 68.

Ordinea socială nu se poate menține numai prin elaborarea și impunerea unui tip sau a unei categorii de norme, întrucât ea însăși este o sumă de ordini normative (morale, etice, politice, religioase etc.). Această sumă sau sinteză de ordini normative – ordinea socială – cuprinde, în mod necesar, și **ordinea juridică** (sau ordinea de drept), în înțeles de **ansamblu normativ juridic, alcătuit din norme propriu-zise și raporturile juridice care rezultă din normele juridice.**

Ordinea juridică, ca totalitate organică în sistemul ordinii sociale, **reprezintă o realitate juridică corespunzătoare unei singure societăți (colectivități umane) și este funcțională pe o anume perioadă istorică.**

Caracterul de unicitate al ordinii juridice nu trebuie înțeles inflexibil, rigid. Este evident că există suficiente norme juridice care traversează epocile istorice și care se constituie în esența ordinii juridice, modificând întrucâtva imaginea de unicitate a acestora. De exemplu, după 1989, în absența unui cadru legislativ adecvat noilor realități socio-politice s-a apelat la legislația din perioada interbelică. Cu toate acestea, însă, perioada postdecembristă reprezintă, sub aspect juridic, un alt tip de ordine juridică, care se adecvează progresiv noilor cerințe ale societății și care este diferită de cea din perioada interbelică. Caracterul de unicitate al ordinii juridice este accentuat și prin aceea că ordinea juridică dintr-un stat este diferită de cea din alt stat. Ceea ce are loc în prezent la nivelul Consiliului Europei și al comunităților integrate sau în proces de integrare în Comunitatea europeană este un proces interesant și complex, dar care va fi de lungă durată. Crearea unui cadru juridic comunitar, a unei ordini juridice comunitare, cu tendințe de extensie asupra întregului continent presupune, implicit, și diminuarea progresivă a diferențelor existente între diversele ordini juridice naționale. Se poate afirma că, în perspectiva mileniului următor, cu tot mai accentuatele tendințe de globalizare, vom asista la perfectarea unei noi ordini sociale internaționale, mai apte să soluționeze gravele probleme ale umanității (sărăcie, decalajele, degradarea ecosistemului, terorismul, SIDA etc.).

5.3. Normele juridice și utilitatea lor practică în sociologia juridică

După cum se apreciază, în ansamblul normelor sociale nu intră toate normele sociale, ci numai acelea care au caracter obligatoriu și care ființează în cadrul unei colectivități umane la un „moment” dat. Impunerea normelor juridice (caracterul lor obligatoriu) este expresia unei îndelungate experiențe umane comunitare. Orice grup social,

indiferent de mărimea și forța lui, își exercită controlul asupra membrilor săi prin intermediul normelor, care asigură nu numai coeziunea grupului, ci însăși resursele necesare continuității sale într-o lume a contrastelor și insecurității individuale și colective.

Individul, pentru a evolua în cadrul unei societăți în direcția împlinirii propriilor sale aspirații, nu are decât două alternative: fie respectă cadrul normativ, adică normele juridice, fie le refuză, adoptând o atitudine de fraudă, care va atrage după sine sancțiunea actelor sale de către grupul din care face parte. S-ar putea reproșa cadrului normativ că este prea constrângător în raport cu aspirația firească a individului de a se considera persoană independentă sau că înseși drepturile individuale înscrise în Constituție sau în reglementări internaționale sunt restricționate de prea multe și sufocantele norme de comportament. Varietatea normelor care determină varietatea constrângerilor datorate normelor cu valoare juridică nu este un dat sau o invenție a cuiva; ea este o realitate impusă de chiar viața socială, ca efect al multiplicării și extinderii permanente a relațiilor interumane. Cu atât mai mult sistemul constrângător al normelor juridice are aparent înfățișarea de ansamblu coercitiv asupra individului, cu cât se face mai simțită acțiunea concretă a normelor juridice, morale, etice, politice, religioase etc. Aspectul de supernormare a existenței unui individ de la vârsta când începe să înțeleagă realitățile lumii înconjurătoare și până la dispariția lui fizică este real. Conservarea și continuitatea unui grup sunt însă condiționate de reacțiile individuale față de grup, motiv esențial și determinant ca un grup uman să adopte un astfel de sistem normativ, având caracter preventiv, în esență, și nu coercitiv, cum se interpretează cel mai adesea.

Din acest punct de vedere, norma juridică nu trebuie interpretată, după aprecierea noastră, cu prioritate ca având caracter inițial constrângător sau nu poate fi considerată aproape sancțiune, chiar dacă așa apare în litera legii.

Ea (norma), indiferent de conținutul ei și de sfera de adresabilitate este prioritar o tentativă a grupului de a preveni eroarea (voită sau accidentală), deci are caracter de prevenire, de punere în evidență a faptului că abaterea de la norma juridică atrage după sine sancțiunea. Numai după încălcarea normei (normelor), regulilor, conduitelor etc. se poate vorbi de caracterul coercitiv al normelor juridice.

În afara celor afirmate, mai există și un alt aspect la fel de important. În raporturile interumane respectarea și aplicarea normelor (inclusiv a celor juridice) reprezintă o cerință obligatorie, care se fondează pe consimțământul majorității membrilor grupului uman respectiv. Dacă privim în perspectivă istorică normele juridice, acest

aspect ne apare în înfățișarea de cutumă, de obicei (de aici dreptul obișnuielnic și norme obișnuielnice), regulă nescrisă, transmisă pe cale orală sau scrisă etc., care s-au impus colectivităților umane din trecut, prin voința majorității, ca expresie a consensului.

Normele, în general, precum și normele juridice, în particular, nu sunt, însă, acceptate de către toți indivizii, maniera lor de respingere îmbrăcând o varietate de manifestări. Îndepărtarea de spiritul normei juridice și cu atât mai mult încălcarea, conștientă sau nu, a acesteia generează un **comportament deviant**, cum îl califică sociologii. Devianța, este, deci, „o formă de comportament caracterizat printr-o distanțare semnificativă de la normele sociale stabilite prin statutul social respectiv (R.K. Merton, 1961)”⁵³.

Comportamentul deviant este apreciat nuanțat. Întrucât este practic imposibil ca la nivelul unui grup social să se asigure respectarea normelor juridice (așa-numitul conformism, în viziunea psiho-sociologilor), există „o margine de toleranță socială față de comportamentele deviante, aparente sau ascunse (latente), care nu periclitizează bunul mers al societății”⁵⁴. În aceste două ipostaze, în care comportamentul deviant pune în pericol valorile fundamentale ale unei societăți, devianța se transformă în infracțiune, delincvență, crimă etc. și este sancționată de către societate, ori este urmare a unui comportament anormal (patologic), care reclamă alte demersuri, preponderent terapeutice.

Există și alte tipuri de comportament care solicită reacții diferite ale societății, cum sunt **comportamentele evazioniste** (evaziunea unui grup de la respectarea normelor – copiii străzii, racketii etc.) sau anomia (stare generală sau evasigenerală de comportament în grup, generată de lipsa de coeziune, de ordine normativă, de scăderea încrederii în valoarea normelor etc., așa cum definesc sociologii a fi starea ce marchează societatea românească în prezent).

Fiecare societate dispune de o gamă foarte largă și diversificată de mijloace și instrumente de sancționare a abaterilor de la norme. În genere, aceste mijloace sunt definite a fi **sancțiuni**. Comportamentul

⁵³ *Dicționar de psihologie socială*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 79.

⁵⁴ Pentru alte aspecte referitoare la problema în discuție cf. Nicolae Mitrofan, Voicu Zdrenghia, Tudorel Butoi, *Psihologie judiciară*, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1992; Dan Banciu, *Tendențe ale evoluției sistemului de sancțiuni aplicate minorilor delincvenți din România în perioada de tranziție*, în *Revista Română de Sociologie*, an VII, nr. 3-4/1996, p. 185 și urm.

deviant se integrează, însă, într-o formă distinctă de sancțiuni, anume **pedepsele** (sau sancțiunile negative). În afara acestora, mai există un alt tip de sancțiuni – **recompensele** (sau sancțiunile pozitive), care constau în aprecieri, prestigiu, recompense și premii (inclusiv materiale) ș.a.m.d. și care se aplică în cazul conformității comportamentale (sau a comportamentului „normal”).

În viziunea sociologului polonez Jan Szczepański sancțiunile sociale se pot astfel clasifica:

- a) **Sancțiuni negative formale** (care se întemeiază pe forța de coerciție a instituțiilor investite cu atributul sancționării actelor deviante);
- b) **Sancțiuni negative informale** (apropiate public);
- c) **Sancțiuni pozitive formale** (elogii, mulțumiri, recunoașterea publică a unui merit etc.);
- d) **Sancțiuni pozitive informale** (aprecierea tacită sau exprimarea recunoștinței unor instanțe informale)⁵⁵.

Sancțiunile juridice constituie, așadar, un segment, o parte specială a sancțiunilor și, deopotrivă, o formă de manifestare a controlului social. Ca una din componentele esențiale ale dreptului, acestea, ca și știința din care fac parte, cu sferă foarte largă de aplicabilitate în sistemul social, asigură funcția de ordine și integrare socială a individului, fiind, deopotrivă, și un mijloc esențialmente eficace în protecția valorilor unei societăți, a raporturilor interumane, a funcționării societății ca atare. Sunt, în același timp, și factori care contribuie în chip hotărâtor la perpetuarea coeziunii și solidarității grupurilor sociale, a instituțiilor, la asigurarea proceselor de integrare, solidaritate, cooperare și transformare socială.

⁵⁵ Jan Szczepański, *Noțiuni elementare de sociologie*, București, Editura Științifică, 1972, p. 176, cf. și Maria Voinea, *op. cit.*, p. 88-89; Sorin Rădulescu, Dan Banciu, *Sociologia crimei și criminalității*, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996.

CAP. VI. CONTROLUL SOCIAL DIN PERSPECTIVA MODELELOR JURIDICE

Evoluția indivizilor și a grupurilor în cadrul sistemului social, așa cum s-a relevat, nu este nici haotică și nici întâmplătoare. Ea se desfășoară în conformitate cu exigențele impuse de societate, care presupun norme comportamentale și atitudini circumscrise acestor exigențe. Întregul și complexul edificiu al unei societăți are ca fundamente modele comportamentale, care asigură menținerea sau consolidarea edificiului, structurate pe spiritul coeziv, participativ și rațional al majorității indivizilor. Subliniem, și nu întâmplător, că acest spirit este propriu majorității membrilor unei comunități umane, întrucât există și persoane care contravin normelor sociale, etice, morale etc., fie datorită convingerilor politice, religioase etc. pe care le îmbrățișează, fie datorită comportamentelor deviante. Față de aceștia societatea nu poate să rămână impasibilă, ea trebuie să reacționeze pentru a se autoapăra și pentru a se anihila pericolul care planează asupra ei din partea indivizilor care se plasează în afara legii.

6.1. *Noțiunea de control social*

Conceptul de control social este datorat sociologilor F. A. Ross și R. Pround și el a fost lansat la începutul acestui secol (1901).

Noțiunea de control social este definită ca fiind un „ansamblu de instituții, reguli, norme, măsuri, acțiuni, mijloace de influențare, care au rolul de a face respectate modelele recunoscute și permise de conduită în împrejurări specifice, potrivit cu statusul și rolurile fiecărui individ”⁵⁶ sau „un mijloc de realizare a respectării sistemului de valori sociale, a ordinii societății”⁵⁷.

Există și alte accepții ale noțiunii de control social, datorate atât unor autori străini (Georges Gurvitch, Rascoe Pround, Edward Alsworth

⁵⁶ Ion Drăgan, *Opinia publică, comunicarea de masă și propaganda*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 141.

⁵⁷ Vasile Popa, Ion Drăgan, Lucian Lepădat, *op. cit.*, p. 179.

Ross, William Graham Sumner, J. Dowd ș.a.), cât și unor autori români (D. Banciu, L. Vlăsceanu, Lisette Coznda, Florin Cunta ș.a.) pe care nu le menționăm, dar pe care le apreciem ca fiind interesante și deopotrivă relevante, sub raport științific.

Prin controlul social, o societate umană își asigură propria existență normală, stabilitatea și funcționabilitatea, coeziunea internă și continuitatea, ca și proiectarea, reproducerea și realizarea (prin conduite adecvate ale membrilor săi) a modului normativ și cultural⁵⁸.

Fiecare colectivitate socială, apreciază sociologul polonez Jan Szczepański, adoptă și întreține un set de măsuri, sugestii, modalități de constrângere, interdicții, sisteme de persuasiune, sancțiuni, precum și sisteme de exprimare sau de manifestare, într-o formă sau alta, a recunoștinței, a premiei, datorită cărora comportamentul individual sau de grup sunt dirijate spre concordanța cu modelele acceptate de acțiune, de respectare a criteriilor de valoare⁵⁹.

6.2. *Forme, mijloace și agenții controlului social*

Prin urmare, societatea își creează un sistem de instanțe și mijloace de influențare și/sau de integrare a indivizilor. Aceleași instanțe și mijloace au rolul să promoveze și să conserve valorile sociale, să orienteze indivizii spre realizarea aspirațiilor și exigențelor sociale ale grupurilor din care fac parte sau spre reprimarea și contracararea comportamentelor deviate.

Sancțiunile sociale fie pozitive, fie negative se relevă ca fiind mecanisme ale controlului social care păstrează și apără normele, sancționează acțiunile și încurajează conformitatea. Formele de control social se identifică și se diferențiază în raport de surse și manifestări sau **în funcție de mijloacele și instrumentele utilizate**. În relație cu acestea se disting **controlul social coercitiv** (negativ) și **controlul social stimulat** (pozitiv).

Primul dintre acestea se realizează de către instituțiile juridice și cele care apără ordinea publică prin amenințări sau acțiuni în forță, proferate sau adoptate împotriva comportamentelor deviate (delincvență, criminalitate), ce reprezintă atentate la ordinea socială și de stat. Controlul social coercitiv se întemeiază îndeosebi pe exercitarea unei amenințări permanente asupra indivizilor care, dacă încalcă norme,

⁵⁸ *Sociologie. Îndrumar teoretic și practic* (coordonator: Ion Drăgan), București, 1985, p. 171.

⁵⁹ Jan Szczepański, *op. cit.*, P. 176.

reguli, regulamente etc., sunt pasibili de sancțiuni, în funcție de gravitatea abaterii săvârșite. Prin urmare, are o componentă psihică importantă, care impune teamă față de sancțiuni (penalități), cum ar fi amenzi, pedepse corporale, pedepse privative de libertate, izolare socială prin manifestarea oprobiului unei colectivități⁶⁰ etc.

Controlul social stimulatîv „constă în reglementarea și coordonarea acțiunilor individuale sau de grup cu mijloace instituționale (formale) sau informale (neinstituționalizate), cu alte cuvinte, în relație de **natura agenților de la care emană** controlul social”.

Mijloacele controlului social reprezintă, în esență, instrumente de presiune instituționalizate sau neinstituționalizate, organizate sau neorganizate, conștiente sau inconștiente (spontane), definite cu scopul determinării unor conduite individuale circumscrise normelor sociale, etice, morale etc. ale societății.

Mijloacele sunt diverse, după cum s-a relevat, precum sancțiuni pozitive sau negative, recompense, mulțumiri, încurajări, elogii, aprecieri, blamări, etichetări, respingeri, condamnări ș.a.m.d. și se clasifică, de asemenea, în mai multe modalități, după criterii distincte, între acestea înscriindu-se și mijloacele instituționalizate (realizate prin instituții și organizații de stat, juridice, politice, administrative) și neinstituționalizate (reprezentate de obiceiuri, tradiții, cutume, moravuri, uzanțe)⁶¹.

Controlul instituțional (formal), în definirea lui Lazăr Vlăsceanu, constă „în reglementarea și coordonarea acțiunilor individuale sau de grup cu mijloace instituționale (formale) sau informale”⁶². Acest tip de control are tendințe nu numai de reglementare, ci și de standardizare a comportamentelor productive și expresive ale oamenilor sau grupurilor, cu obiectivul esențial al acțiunii generale de control. Controlul instituțional, și în acest sens, are în sarcină să realizeze coordonarea demersurilor individuale sau de grup, să reducă până la anihilare sursele de tensiuni sau conflicte sociale din cadrul instituționalizat și să creeze, astfel, condiții pentru apărarea și conservarea ordinii sociale (a organizației).

Controlul social neinstituționalizat (informal) se constituie îndeosebi în orizontul rolurilor sociale dintr-un sistem și se manifestă ca atare pe terenul interacțiunilor, al raporturilor dintre indivizi din

⁶⁰ Ion Vlăduț, *op. cit.*, p. 156.

⁶¹ *Sociologie. Îndrumar teoretic și practic* (coordonator: Ion Drăgan), București, 1985, p. 172.

⁶² Lazăr Vlăsceanu, *Controlul social*, în *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1998, p. 137.

cadru asociației sau organizației din care fac parte. Factorii formali neinstituționalizați (neformali sau informali) sunt reprezentați de anumite grupuri sociale sau de indivizi care realizează un control social neorganizat, nu în puține situații difuz și spontan.

Societățile contemporane tind tot mai accentuat spre creșterea rolului controlului informal, care s-ar releva ca fiind tot mai pregnant un **autocontrol**, cu alte cuvinte, o reglementare rațională de către individ, prin autoeforturi conștiente și voluntare de control personal asupra propriilor comportamente, acțiuni etc. Ar fi, desigur, ideal să se ajungă la o asemenea situație, în condițiile în care coerciția s-ar reduce substanțial, fiind evitată prin autoimpunere individuală, prin autoconstrângeri, care sunt de natură să anihileze unele porniri native sau dobândite în timpul existenței unui individ sau altul. Este, fără îndoială, o aspirație generoasă, dar puțin probabil realizabilă integral, date fiind varietatea condițiilor istorice, socio-economice, politice, culturale, educaționale etc., care creează practic o infinitate de tipuri umane și, evident, o varietate comportamentală impresionantă.

Eficacitatea formelor de control social nu este dată numai de aplicarea uneia dintre acestea; se constată – și experiența socială ne arată – că numai aplicarea conjugată a două sau mai multe forme de control social conduce la efectele scontate. Formele de control social, în totalitate, implică o reciprocitate interindividuală și o acțiune de coordonare a ceea ce este exterior cu ceea ce este specific autonomiei individuale. Controlul social, în această perspectivă, apare nu numai ca fiind de natură limitativă (restrictivă), ci și fiind de natură incitativă, „provocator” (în înțeles pozitiv), în sensul resuscitării inițiativelor și stimulării resurselor umane individuale.

Formele de control social se diferențiază și se constituie și în raport de natura ideilor, idealurilor, valorilor și modelelor sociale (**control moral, juridic, politic, administrativ, financiar-contabil** etc.), sau după cum se raportează la individ sau grupul social (**directe** – stimulente, recompense sau sancțiuni explicite sau **indirecte** – sugestii, zvonuri, manipulări mediatice etc.) ș.a.m.d.

6.3. *Dreptul ca instrument de control social*

În această perspectivă, este necesar să analizăm atât aspectele teoretice, cât și cele aplicative ale identificării dreptului ca instrument de control social.

În orizont teoretic, abordarea și analiza dreptului în raport cu societatea relevă nu numai un spațiu extrem de fertil în realizări științifice de mare prestanță și importanță (ca și numeroase altele

plasate nu cu mult mai jos de acestea), ci și o varietate impresionantă de poziții, atitudini, păreri, argumente etc.

Într-o formulare, de acum mult mediatizată, dar de mare substanță științifică, Gaston Richard postula că reconcilierea contradicției dintre scopurile sociale generale și cele individuale se constituie în rolul capital al dreptului și al sistemului legislativ. Acest rol este cu atât mai important, cu cât societatea nu este un organism perfect, nu funcționează fără defecțiuni. Din contră, prin însăși esența ei umană societatea relevă imperfecțiuni, contradicții, limite etc., care creează condiții pentru acte deviante, pentru acțiuni criminale, care pun în pericol existența acesteia. Tocmai aceste imperfecțiuni, susține A. Bayet, sunt de natură să influențeze conduite umane antisociale, conduite care, sancționate, intră, însă, sub incidența unor interpretări proprii care, într-un fel, negativează rolul de control social al dreptului⁶³.

Organizarea socială, întemeiată pe norme și sancțiuni, constituie însăși premisa esențială a existenței societății și a perpetuării sale. Rațiunea socială a dreptului, și această relație, potrivit interpretărilor unuia dintre fondatorii sociologiei care – întâmplător sau nu acordă o atenție deosebită dreptului – constă în generarea și exercitarea constrângerilor, cu valoare sancționară. Rolul social al dreptului constă, deci, în veghe permanentă asupra raporturilor sociale și reglarea comportamentelor umane în cadrul relațiilor și interrelațiilor statornicite între membrii societății (E. Durkheim⁶⁴). Sociologul francez face și un pas decisiv (după unii sociologi și juriști) în configurarea rolului de control social pe care îl exercită dreptul, teoretizând natura și articulațiile **dreptului represiv** (propriu societății bazate pe solidaritatea mecanică) și ale **dreptului restitutiv** (care se relevă în societățile constituite în temeiul solidarității organice). Cu toate acestea, însă, contribuțiile teoretice ale lui Durkheim sunt privite fie cu rezerve de către unii exegeți ai operei sale, fie critic.

„Caracterul esecutiv al faptelor sociale, puterea de constrângere pe care o exercită întotdeauna asupra noastră și prin care se dovedește însăși realitatea lor obiectivă – releva E. Sperantia – e unul din considerentele care au atras cele mai multe discuții”⁶⁵. Astfel, ideea de constrângere este „plină de ambiguități” (Roger Lacombe), deoarece: „1) puși într-o anumită

⁶³ Acesta susține că „.... infractorul nefiind responsabil, sancțiunea ce se aplică este zadarnică și absurdă” (*La morale scientifique*, Paris, Librairie Felix Alcan, 1905, p. 128).

⁶⁴ Criteriul esențial al socialului îl privea prin prisma constrângerilor, orientând, astfel, demersul său explicativ în sociologie spre spațiul dreptului (Apund: Ion Vlăduț, *op. cit.*, p. 178-179).

⁶⁵ Eugeniu Sperantia, *op. cit.*, vol. I, p. 469.

situație, suntem **constrânși** să ne conducem într-un anumit mod, sub amenințarea că astfel n-o să putem izbuti; 2) călcând anumite reguli pe care societatea ni le impune prin prestigiul ei, suferim o sancțiune, adică o pedeapsă sau măcar un blam; 3) curente de opinii sau de sentimente care domină uneori ne pot cuceri și pe noi, ne pot târî, determinându-ne la anumite atitudini sau acțiuni pe care altă dată nu le-am fi voit. Avem impresia, în acest din urmă caz, că voința noastră este stăpânită, e forțată, deci e **constrânsă** (subl. în text – n.n.) de o putere superioară. Suntem constrânși, în cazul acesta [...], așa cum piatra e constrânsă de forța gravitației. Constrângerea, în cazul al treilea, e de aceeași esență ca aceea pe care o suferim din partea naturii fizice, dar nu este caracteristică faptului social. Primul mod de constrângere e de aceeași natură cu cele pe care ni le impune orice cunoștință practică a raporturilor dintre scopuri și mijloace: dacă nu mă feresc de ploaie, voi fi udat și dacă nu beau, nu-mi potolesc setea. Singur cazul al doilea (constrângerea prin prestigiu) constituie o constrângere cu adevărat socială, dar dacă la acestea ne mărginim pentru a caracteriza faptul social, atunci înseamnă că, de fapt, nota distinctivă a societății nu e constrângerea însăși, ci ea e, la rândul său, reducibilă la prestigiu sau, mai corect, la autoritate”⁶⁶.

Indiferent însă de criticile sau de rezervele exprimate vizând perspectivele conturate, cele teoretice datorate lui Durkheim, deschiderile asupra definirii rolului de control social atribuit nu pot fi refuzate.

Importante contribuții în abordarea dreptului ca mijloc de control social aduc și T. Parson, W. Evan, L. M. Friedman, V. Aubert, E. Popa, D. Banciu etc.

În orizont aplicativ, rolul de instrument în slujba controlului social pe care îl are dreptul, se exercită pe două planuri importante:

1. ca funcție normativă; și
2. ca funcție de transfer a sistemelor normelor juridice în realitatea socială.

Prin funcția normativă a dreptului se înțelege proprietatea (însușirea) acestuia de a crea norme care reglementează raporturi sociale esențiale (sistemul normelor juridice), iar prin funcția de transpunere a sistemului normelor juridice în realitate socială se are în vedere încadrarea comportamentelor individuale și de grup în modele de conduită elaborate și instituite prin norme.

Ca rezultat al socializării, individul simte o mare atracție față de norme și valori, pe care încearcă să și le apropie și să le respecte, pentru a avea acces la grupul din care face parte și pentru a primi recu-

⁶⁶ *Ibidem*, p. 469-470.

noașterea (acceptarea) membrilor acestuia. Societatea, la rândul ei, evaluează indivizii în raport de acest tip de comportament și așteaptă de la aceștia conduite în concordanță cu normele și exigențele grupurilor sau colectivităților sociale⁶⁷.

Lipsa de adeziune (sau refuzul adeziunii) la grup, la modelul său normativ se traduce în nonconformitate, în devianță. În unele situații nonconformitatea este încurajată de anumite disfuncții sau limite în sistemul normativ sau în transpunerea acestuia în realitățile sociale. Între acestea, se înscriu: **absența dreptului** („nondrept”, în definiția lui Jean Carbonnier) în unele din raporturile interumane, care se manifestă în mai multe moduri: autolimitarea sferei de acțiune (de ex. dreptul de azil politic sau inviolabilitatea domiciliului), autoneutralizarea efectului normei de drept (lipsa probei sau a dovezii anihilează sancțiunea) și rezistența faptului la drept (fapte care nu intră în incidența dreptului)⁶⁸; **lipsa de validitate și eficacitate a dreptului** (realitatea socială este mai dinamică și devansează valabilitatea actelor normative; ineficacitatea unor legi prin rezistența opiniei publice față de conținutul și aplicarea lor etc.); **dreptul nedrept** (măsuri legislative care aduc atingere unor straturi sociale – Legătura lui Mihai Viteazu, pentru țărănime; legislația din perioada de după 1946 cu privire la etatizările forțate etc.); **dreptul represiv** (în genere, sistemele legislative din regimurile politice totalitare)⁶⁹.

Dincolo însă de aceste situații, rolul de instrument al controlului social pe care îl are dreptul nu poate fi pus la îndoială. Atât prin sistemul normelor juridice pe care le elaborează și prin care urmărește instituirea unor comportamente individuale și de grup conforme acestuia, cât și prin finalitățile sale practice, dreptul urmărește să contribuie la progresul societății (ca obiectiv general și generos deopotrivă). Contribuția sa se materializează în apărarea și promovarea valorilor socio-umane; apărarea demnității omului, a drepturilor și libertăților sale fundamentale; asigurarea funcționării și funcționalității sistemului social, îndeosebi a raporturilor interindividuale; prevenirea sau sancționarea faptelor antisociale; soluționarea conflictelor și restabilirea păcii sociale, prin realizarea justiției; punerea în operă a unui proiect social așteptat și necesar⁷⁰.

⁶⁷ Sorin Rădulescu, Dan Banciu, *Sociologia crimei și criminalității*, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996, p. 14-15.

⁶⁸ *Sociologie franceză contemporană* (Antologie de texte de Ion Aluaș și Ion Drăgan), București, Editura Politică, 1971, p. 741-742.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 743-744; cf. Dan Banciu, *Control social și sancțiuni sociale*, București, Editura Hyperion XXI, 1982, p. 40-44.

⁷⁰ Ion Craioveanu, *Itinerar metodic în studiul dreptului*, București, Editura Ministerului de Interne, 1993, p. 25.

CAP.VII. NOTE PARTICULARE ALE ACULTURAȚIEI JURIDICE CA MEDIU FAVORIZANT AL DE VIAȚIEI SPECIALE

Prin aculturație juridică se desemnează interacțiunea dintre două sisteme juridice și modificările care se produc în cadrul acestora ca efect al interacțiunii.

Sistemele juridice – și avem în vedere, în primul rând, marile sisteme, îndeosebi cele de rang național –, după cum am relevat anterior, nu pot să existe și să se manifeste izolat, într-un „turn de fildeș”; ele sunt integrate sistemului social global și se află în raporturi de interacțiune cu structurile sau componentele acestuia.

Fenomenul de interacțiune se manifestă, deci, nu numai între două sisteme juridice (distincte, în esență), ci și între alte sisteme, ca rezultat al însăși dinamicii evoluției societății. Această dinamică, care reclamă o permanentă schimbare, se manifestă nu numai la nivelul unei singure societăți umane, ci și la nivelul tuturor societăților. Cum societățile nu pot trăi izolate, fenomenul de interacțiune este, practic, generalizat la scara întregii umanități.

Într-o „mişcare” de asemenea anvergură, contactul între culturi și apoi interacțiunile dintre ele este inevitabil.

7.1. *Fenomenul social de aculturație*

După definiția dată de Taylor la începutul lucrării sale *Civilizația primitivă* (1871), „cuvântul **cultură** sau **civilizație** (subl. în text – n.n.), în sensul său etnografic cel mai răspândit, desemnează acel tot complex ce cuprinde științele, credințele, artele, morala, legile, obiceiurile și celelalte aptitudini și deprinderi dobândite de om, ca membru al societății”⁷¹.

Procesul de interacțiune între două culturi sau tipuri de cultură, precum și modificările care se produc ca efect al comunicării dintre

⁷¹ *Tratat de psihologie* (sub coordonarea lui Raymond Bandon), București, Humanitas, 1997, p. 531.

acestea este, în genere, definit ca fiind aculturație. În viziunea sociologilor, aculturația (de la termenul englezesc **aculturation**) reprezintă un proces de interacțiune între două culturi sau tipuri de cultură, aflate un răstimp într-un contact reciproc”⁷², iar în perspectivă psihosocială este un proces psihosocial lent și selectiv, de preluare parțială sau integrală, de către un individ sau un grup de indivizi, a unei alte culturi”⁷³.

Aculturația se manifestă prin schimbări, fie în ambele culturi, fie în una dintre acestea, de obicei mai puțin dezvoltată sau mai restrânsă în privința ariei de desfășurare.

În condițiile unor contacte și interacțiuni între două culturi vecine, ambele sunt afectate de fenomenul de aculturație selectivă, reciprocă, fenomen ce poate conduce inclusiv la apariția unei noi culturi. De regulă, populațiile mai puțin emancipate manifestă tendințe de adoptare a formelor culturii noi dezvoltate, pe care R. Lafon (1963) le denumește ca procese de „germanizare”, „europenizare”, „americanizare”. Acest fenomen se întâlnește și în rândurile emigranților, care adoptă cultura țării în care au emigrat (Germania, Franța, Canada, S.U.A. etc.).

7.1.1. Aculturația juridică

În orice cultură, așa cum sesiza și Taylor, dreptul reprezintă o dimensiune fundamentală. Această ipoteză, în condițiile procesului de aculturație, conduce la aculturația juridică, a cărei definiție am dat-o, nu întâmplător, mai înainte. Istoria dreptului abundă, din cele mai vechi timpuri, și până în zilele noastre, de interacțiune între sisteme de drept, cu efecte în planul unuia dintre acestea sau în ambele sisteme.

Interacțiunile, ca și în cazul aculturației între două culturi, pot conduce la asimilări reciproce, cu modificări în sistemele de drept ale tipurilor culturale respective sau la impunerea, prin utilizarea forței, a unui sistem de drept sau a unor elemente esențiale de drept.

Prima dintre aculturațiile juridice se produce, de regulă, între două sisteme de drept aparținătoare unor culturi care se află în interrelații de anvergură istorică (cum sunt raporturile între culturile europene); a doua se produce în regimuri de dominație economică sau politică, fenomen repudiat în prezent de comunitatea internațională.

⁷² *Dicționar de psihologie* (Coordonare: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu), Editura Babel, 1998, p. 18.

⁷³ *Dicționar de psihologie socială*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 17.

Aculturația juridică fundamentată prin interrelații istorice și interacțiuni reciproce se identifică inclusiv în culturile antice (summeriene, ateniene, romane etc.), cum se identifică și în spațiul cultural și juridic românesc în perioada de mijloc a Evului Mediu (începând cu veacul al XIV-lea).

În epocile modernă și contemporană aculturația dobândește noi dimensiuni, inclusiv în perimetrul culturii române, care este receptivă la schimbări. Se cunoaște influența pe care o exercita dreptul francez asupra Țărilor Române și apoi a Principatelor Unite, ca de altfel și dreptul belgian (o „variantă” a celui francez). Potrivit profesorului Victor Dan Zlătescu asupra dreptului românesc s-au exercitat atât influențe bizantine, franceze și romano-germanice, cât și la originile sale, influențe ale dreptului român clasic (pe trunchiul viguros al dreptului geto-dac).⁷⁴

Acel trunchi viguros al dreptului strămoșesc, peste care s-au altoit alte sisteme de drept, este surprins și evocat de S.G. Longinescu, cunoscutul profesor de drept roman de la Universitatea din București în nu mai puțin cunoscuta sa lucrare *Istoria dreptului românesc din vremile cele mai vechi și până azi*. Sintetic, aspectele cele mai semnificative ale aculturației juridice ce se relevă din lucrarea universitarului bucureștean, sunt următoarele:

- „Totuși, potrivit cu deprinderile asemănătoare ale celorlalte ramuri barbare, e îngăduit a presupune, că voia căpiteniilor și drepturile firii să fi avut puterea și tăria legii scrise[...]. E adevărat, că atât ipotezele, cât și încheierile bizuite pe logică, pe care Cantemir le face, bineînțeles numai pe temeiul cunoștințelor de pe vremea sa, pot fi întregite cu ajutorul datelor istorice de astăzi și cu alte acelora , care în viitor poate vor spori izvoarele noastre. Deocamdată, nu vom fi prea îndepărtați de adevăr, dacă vom zice: dacii au fost cârmuiți de obiceiurile, care s-au încheiat treptat din poruncile căpiteniilor lor și din regulile dreptului. După prefacerea țării în provincie romană, **n-au pierit nici toți dacii și nici toate obiceiurile pământului**; de aceea s-au putut înrâuri între ele obiceiurile pământului cu obiceiurile coloniștilor, cu regulile dreptului roman nou aduse, precum și cu obiceiurile care s-au ivit mai pe urmă”⁷⁵.

⁷⁴ Victor Dan Zlătescu, *Mari sisteme de drept în lumea contemporană*, București Editura DE-CAR-COMPLEX, 1992, p. 9.

⁷⁵ S.G. Longinescu, *Istoria dreptului românesc din vremile cele mai vechi și până azi*, București, Atelierele Grafice, Socec & Cie Societate Anonimă, 1908, p 9-10.

• După scăderea influenței romane, „regulile juridice romane au rămas, foarte puține, primindu-se o mare cătime de așezăminte (instituțiuni) ale dreptului slav”⁷⁶.

• „Fondul juridic roman, atâta cât a rămas a fost reîmprospătat în vremea relațiilor cu bizantinii. Rămășița aluatului juridic de odinioară a fost plămădită cu maiama dreptului bizantin. Aceasta fiind tot de obârșie romană, a fost foarte potrivit pentru acel aluat și l-a putut face să crească din nou. Astfel s-a întâmplat o renaștere a dreptului roman”⁷⁷.

• „Arătând că înainte de Alexandru cel Bun, judecătorii de abia se pricepeau cum să judece, Cantemir adaugă: „Mișcat de aceste neajunsuri, **Alexandru întâiu**, domnitorul Moldovei, pe care ai noștri l-au numit **cel Bun** pentru virtuțile mari, când a primit stema regilor de la împăratul constantinopolitan a luat de asemenea și legile grecilor, care erau cuprinse în cărțile **Basilicalelor** și a făcut, spicuită din tomurile acele mari, legea aceasta, care se aplică acum în Moldova [...]. Ce era de făcut, spre a se pune capăt nedreptăților și spre a se întări încrederea în drept? În astfel de împrejurări a trebuit să se ivească **ideea dreptului străin**, întocmai cum mai târziu împrejurări asemănătoare au făcut să se ivească ideea principelui străin”⁷⁸.

• „În ce privește activitatea legiuitoare atât de rodnică și din punct de vedere juridic în vremea lui Cuza Vodă nu putem intra aci în amănunte [...]. În general, **legile din această vreme sunt înrâurite de legile franceze; Codul Civil este înrâurit și de proiectul italian de Cod Civil; iar Codul Penal este înrâurit și de Codul Penal Prusian**”⁷⁹.

• „În răstimpul de la 1866 încoace rodnicia legiuitoare continuă și pe tărâmul juridic. **Pe lângă înrâurirea legilor franceze asupra unora din legile românești se adaugă aceea a legilor italiene și germane**. Astfel, de pildă, **Codul Comercial din 1887 ie luat și prelucrat după Codul Comercial Italian, care și el, la rândul său, fusese luat și prelucrat din Codul Comercial German**”⁸⁰.

Preluarea textelor din S.G. Longinescu creează, credem, o imagine suficient de clară asupra fenomenului de aculturație juridică în spațiul românesc.

Fenomene similare se produc și în alte spații europene și extra-europene, interacțiunea dintre factorii interni și externi, conducând la

⁷⁶ *Ibidem*, p. 10.

⁷⁷ *Ibidem*, p.10-11.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 12-13.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 364.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 367.

modificări importante: „inovațiile cele mai importante aduse într-un sistem juridic provin cel mai adesea din elementele străine care au fost introduse în acestea”⁸¹.

Potrivit universitarului francez René David, în contemporaneitate, se disting patru mari sisteme de drept: romano-germanic; Common-law; dreptul social și familia sistemelor filosofice și religioase. Fenomenul de aculturație juridică se manifestă atât la nivelul sistemelor de drept naționale, cât și în orizontul celor patru mari sisteme (familii) de drept⁸².

Aculturația juridică se produce în plan legislativ, în planul practicii judiciare sau în ambele planuri concomitent, cum se poate produce, de asemenea, și în planul conștiinței juridice, ideilor, concepțiilor, teoriilor juridice ș.a.m.d.

7.1.2. Tipologia aculturației juridice

Fenomenele de aculturație juridică sunt studiate de câte o pleiadă întreagă de specialiști (Henri Lévi-Bruhl, Jeon Carbonnier, Michel Alliot, J.P. Charnay ș.a.) care disting mai multe tipuri ale aculturației juridice.

În viziunea lui Jean Carbonnier, aculturația este de două feluri: **globală** și **parțială**. Prima este mai importantă, fiindcă produce modificări de substanță într-un sistem juridic, dar este de mai multă vreme în descensiune; a doua, deși de importanță scăzută, cunoaște, în ultimul timp, o ascensiune considerabilă prin relativa ușurință în care se realizează împrumuturile dintr-un sistem sau altul de drept⁸³.

Tot autorului francez menționat i se atribuie și diferențierea: **aculturație juridică organizată** și **aculturație juridică spontană**.

În prima categorie sunt incluse, în genere, reformele legislative cu valoare istorică (cum sunt cele realizate sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza și a regelui Carol I, sau reformele electorală și agrară după primul război mondial), cu alte cuvinte, actele săvârșite conștient în vederea modernizării, perfecționării, dezvoltării și eficientizării sistemului juridic (statutul dezvoltător al domnitorului Cuza, Codul Civil, Codul Penal, Codul de procedură civilă, Constituțiile din 1866 și 1923, Codul Comercial român etc.).

⁸¹ Henri Lévi-Bruhl, *Sociologie du droit*, Paris, PUF, 1971, p. 119-120.

⁸² René David, *Les grandes systèmes du droit contemporaine*, Paris, Dolloz, 1964.

⁸³ Jean Carbonnier, *Sociologie juridique*, Paris, PUF, 1978, p. 137.

În a doua categorie de aculturație intră inițiativele în materie legislativă ale agenților privați (oferta publică de cumpărare, leasing-ului etc.) care nu sunt expresia unei voințe conștiente și orientate proiectiv, ci rezultatul spontan și difuz al unor întreprinzători particulari.

Aculturația juridică, potrivit unui alt jurist francez (Michel Alliot) cunoaște „trei tipuri de grade”: **aculturația juridică din societățile care trec de la mit la lege** (proprie societăților primitive integrate cu forțe în imperii religioase – dreptul romano-bizantin sau dreptul islamic); **aculturația juridică din societățile care renunță la instituțiile lor juridice tradiționale, adoptând un sistem juridic străin („de import”)** (adoptarea Codului Civil francez de către numeroase state) și **aculturația juridică ce se manifestă în societățile care resping ideea ordinii naționale, alegând un model juridic străin considerat ideal**⁸⁴ (societățile care își dobândesc independența și caută să creeze un sistem politic propriu și instituții juridice corespunzătoare acestuia).

Aculturația juridică se identifică în raport de fazele evoluției sale: **recepție** (în sens de percepere a altor norme de drept și judecarea lor în raport de cele ale „receptorului”), **fuziunea** (în sens de asimilare a noilor norme sau instituții de drept), urmate de împrumutul și apoi respingerea noilor achiziții în materie de drept.

7.1.3. Consecințele aculturației juridice

Orice aculturație juridică, ca orice combinație între două sisteme distincte de drept, are efecte pozitive sau negative sau, acceptând punctul de vedere al reputatului Jean Carbonnier, aceasta (aculturație) „se introduce în instituții și indivizi prin fenomene de psihologie socială, care sunt fenomene juridice.”

Efectul oricărui implant rezultă din asimilarea sau respingerea implantului, în cazul aculturației juridice fiind vorba de acceptarea sau repudierea elementelor de drept străin de către sistemul juridic autoritar. Aceste efecte se răsfrâng asupra sistemelor de drept (a), grupurilor sociale (b) și indivizilor (c).

a) Indiferent de forma împrumuturilor juridice (numai elemente minore, de mică amploare; parțial semnificative sau chiar a unui întreg sistem juridic), aculturația în planul dreptului, cum este firesc, are două dimensiuni: pozitivă și negativă. Cea **pozitivă** presupune asimilarea fie a elementelor juridice, fie a instituțiilor juridice străine,

⁸⁴ Michel Alliot, *L'acculturation juridique*, în *Ethologie générale*, Paris, Encyclopedie de la Pléade, 1968, p. 1184-1186.

fără rețineri și cu efecte benefice de durată (sufragiul universal, ca sistem de vot, adoptat de majoritatea statelor europene după primul război mondial, reglementarea muncii minorilor și femeilor, interzicerea sclaviei etc.). Cea negativă, la rândul ei, este de două tipuri: parțială sau totală. Respingerea parțială se înregistrează, de exemplu, în ce privește recepția Codului Civil francez din 1804 în sistemul de drept românesc, când au fost eliminate o serie de instituții (tutele oficiale, instituția tutorelui subrogat etc.)⁸⁵. Eșec total al împrumutului legislativ se constată în abrogarea Codului napoleonean de către majoritatea statelor italiene după prăbușirea Imperiului Francez (1814), creat de Napoleon I în 1804⁸⁶.

b) Importul elementelor juridice și modificările care survin la nivelul sistemului juridic au efecte și asupra grupurilor sociale. Efectele sunt fie pozitive (pot genera coeziune, adeziune, cooperare etc.) fie negative (pot produce rezistență, respingere, dezaprobare, conflicte etc. și chiar apariția unor grupări sociale noi). Sub incidența aculturației juridice, societățile primitive sau „întârziate” renunță la tradiții, obiceiuri, vechi structuri și forme de organizare socială (clanuri, triburi, caste etc.), adoptând reguli și instituții juridice noi care reformează esențial societățile ce optează pentru modernism. Sunt, de asemenea, favorizate disoluția grupurilor familiale întemeiate pe rudenția de sânge, prin separarea succesivă a copiilor, a fraților, capului de familie și a altor rude, precum și abolirea unor vechi raporturi între sexe, ce sunt înlocuite cu restricții care încălcate conduc la sancțiuni. Aculturația juridică uneori conduce și la apariția unor tensiuni, contradicții sau conflicte între grupări sociale, fie ca efect al unei legislații noi, fie ca o consecință a modului defectuos al aplicării ei de către cei chemați să o aplice.

c) Efectul unei reguli sau instituții juridice împrumutate asupra individului și conștiinței sale este, fie pozitiv, fie negativ. Impactul pozitiv este testul prin aderare a indivizilor la noile norme sau reguli juridice introduse în sistemul de drept autohton. Existența a două modele normative uneori este deosebită, alteori este de natură să creeze procese de conștiință individuală ca efect al aderării la normele de import (mai pregnantă la populațiile de rit musulman). Reacția individuală negativă este cu atât mai puternică, cu cât legislația avea caracter nu de import, în sens de receptare pe căi normale, ci de impunere prin forță, așa cum s-a întâmplat în regimurile de dominație

⁸⁵ F. Sion, *Curs de drept civil*, Iași, 1931, p. 46-47.

⁸⁶ Victor Ion Zlătescu, *op. cit.*, p. 70.

străină (legislația ungară și austriacă impusă populației românești aflate în Imperiul dualist austro-ungar sau legislația rusească, apoi sovietică, impusă populației basarabene).

Reacții negative, de respingere se întâlnesc și în societățile în care elitele politice manifestă voința depășirii unor trepte istorice prin măsuri de modernizare rapidă, inclusiv sub raportul sistemului juridic, importând masiv nu numai norme, ci și sisteme de drept. Această precipitare, de înțeles de altfel, înscrisă pe traiectoria progresului socio-uman, creează însă două tendințe opozante: una care încearcă să apere și să conserve tradițiile juridice (drepturile colective ale triburilor, dreptul absolut al bărbatului asupra femeii etc.) și alta care se înscrie în noul trend istoric, generând un proces rapid de emancipare (îndeosebi al tinerilor, al femeilor căsătorite etc.).

În general, aculturația juridică, chiar și în condițiile înregistrării unor fenomene de respingere sau de rezistență față de noile norme de drept, se înscrie în procesele de integrare, de interrelații între comunitățile umane, cu tendințe de globalizare, procese de altfel inevitabile în condițiile mondializării raporturilor umane.

PARTEA A II-A

LUMEA INTERLOPĂ

Cap. I. LUMEA INTERLOPĂ - NOȚIUNI GENERALE, PUNCTE DE VEDERE, ACCEPȚII ȘI EXPLICAȚII

1.1. *Conceptul de devianță*

În orice societate există și funcționează un ansamblu de norme și prescripții, obiceiuri și practici sociale care asigură ordinea socială, coeziunea internă, continuitatea și stabilitatea societății. În funcție de acest ansamblu normativ, societatea judecă și evaluează comportamentul membrilor săi din punct de vedere al conformării la normele și valorile unanim recunoscute.

Prin socializare și control social se asigură transmiterea modelului normativ și cultural, prin care societatea facilitează integrarea socială a membrilor săi. În urma socializării, individul manifestă tendințe putrice de adeziune la normele și valorile grupului de apartenență. Aceste norme și valori devin un etalon al propriului comportament.

Această tendință a comportamentului de a fi în concordanță cu regulile prescrise și cu așteptările grupului este **conformitatea**¹. Conformitatea se deosebește de conformism, care constă în acceptarea mecanică, fără motivații interioare, a normelor și valorilor unui grup, împotriva propriilor convingeri ale individului.

Opusul stării de conformism este nonconformismul sau devianța. Devianța, lipsa de adeziune la modelul normativ și axiologic al grupului, se manifestă printr-un comportament „atipic”, care încalcă prescripțiile normative și violează cerințele instituționale. Comportamentul deviant nu este universal și omogen, normele și valorile culturale fiind diferite de la un grup la altul și de la o societate la alta. Etichetarea anumitor comportamente sau fenomene ca fiind „normale” sau „anormale” depinde de natura normelor sociale, gradul de toleranță al societății respective, pericolul actual sau potențial pe care îl prezintă pentru stabilitatea vieții sociale, influența culturii și a simbolurilor evaluative ale grupurilor sociale.

¹ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *Sociologia crimei și criminalității*, Ed. „Șansa”, București, 1996, pag. 14.

A nu se identifica devianța cu nonconformismul. **Devianța presupune neconformismul față de normele sociale, dar și conformitatea față de normele proprii unui grup social sau unei subculturi.** Devianța include ansamblul comportamentelor care violează așteptările instituționalizate, acele așteptări împărtășite sau recunoscute ca legitime în cadrul unui sistem social².

Comportamentele deviante generează reacții puternice din partea societății: utilizarea formelor și mecanismelor de control social sau aplicarea unor sancțiuni sociale (de la simpla reprobare până la sancțiuni severe).

Devianța este definită, în concluzie, ca transgresiune, identificată ca atare și sancționată, a normelor în vigoare într-un sistem social dat³. Devianța este, în mod fundamental, un fenomen sociologic, manifestând o evoluție spațială și temporală și având un caracter relativ și cultural.

1.2. *Delincvența - devianța cu caracter penal*

Fenomenul de devianță socială are caracter universal, fapt pus în evidență de E. Durkheim: „Nu poate exista societate în care indivizii să nu se abată mai mult sau mai puțin de la tipul colectiv”⁴. Evaluarea devianței sociale se face pornind de la procesul de elaborare a normelor și regulilor de conduită și terminând cu intensitatea reacției sociale față de încălcarea acestor reguli.

În ansamblul formelor de devianță este inclusă și delincvența (criminalitatea). Această formă de devianță afectează cele mai importante valori și relații sociale protejate de normele juridice cu caracter penal⁵.

Delincvența reprezintă ansamblul actelor și faptelor care violează regulile penale și care impun adoptarea unor sancțiuni negative, organizate de către agenții specializați ai controlului social (poliție, justiție, instituții de recluziune etc.). Delincvența este o formă de devianță cu caracter penal.

Trăsăturile specifice ale delincvenței constau, în principal, în:

- violarea legilor și prescripțiilor juridice care interzic comiterea anumitor acțiuni;

² *Idem*, pag. 13.

³ *Dicționar de sociologie, Larousse*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, pag. 82.

⁴ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *op.cit.*, pag. 123.

⁵ *Ibidem*, pag. 121.

- manifestarea unui comportament contrar regulilor morale și de conviețuire socială;

- desfășurarea unor acțiuni antisociale care periclitează siguranța instituțiilor și grupurilor sociale, producând un sentiment de teamă și insecuritate indivizilor.

Delincvența include acele încălcări și violări ale normelor penale și de conviețuire socială care protejează ordinea publică, drepturile și libertățile individuale, viața, sănătatea și integritatea persoanei în societate.

În viziunea lui E.H. Sutherland, un comportament delincent are următoarele **caracteristici**:

- are o serie de consecințe negative, prin faptul că prejudiciază interesele întregii societăți;

- face obiectul unor interdicții și constrângeri formulate de legea penală;

- prezintă o intenție antisocială deliberată, urmărind un scop distructiv;

- cuprinde fuzionarea intenției cu acțiunea culpabilă;

- fapta este probată juridic și sancționată ca atare.

Delincvența este un fenomen deosebit de complex, incluzând o serie de aspecte și dimensiuni de natură statistică, juridică, sociologică, psihologică, economică și prospectivă:

a) **Dimensiunea statistică** relevă starea și dinamica criminalității în timp și spațiu, prin evaluarea și măsurarea în procente, medii, serii de distribuții și indici a diferitelor delikte și crime, precum și corelarea acestora cu o serie de variabile și indicatori cu caracter social, ecologic, cultural, geografic (arii geografice și culturale, grupuri de populație, zone rurale sau urbane, sisteme penale etc.).

b) **Dimensiunea juridică** evidențiază tipul normelor juridice violate prin acte și fapte antisociale, pericolozitatea socială a acestora, gravitatea prejudiciilor produse, intensitatea și felul sancțiunilor adoptate, modalitățile de resocializare a persoanelor delincvente.

c) **Dimensiunea sociologică** este centrată pe identificarea, explicarea și prevenirea socială a delictelor și crimelor, în raport cu multiplele aspecte de inadaptare, dezorganizare și devianță existente în societate și în formele de reacție socială față de diferitele delikte.

d) **Dimensiunea psihologică** pune în evidență structura personalității individului delincent și individului normal, motivația și mobilurile comiterii delictului, atitudinea delincentului față de fapta comisă (răspunderea, discernământul etc.).

e) **Dimensiunea economică** sau „costul” crimei precizează consecințele directe sau indirecte ale diferitelor delictе, din punct de vedere material și moral, (costurile financiare acordate victimelor, martorilor, reparației bunurilor, polițelor de asigurare etc.).

f) **Dimensiunea prospectivă** conturează tendințele de evoluție în viitor a delincvenței, precum și „propensiunea” spre delincvență a anumitor indivizi și grupuri sociale.

E. Durkheim evidențiază, pe lângă normalitatea fenomenului devianței în orice societate, și normalitatea delincvenței: „... Este inevitabil ca printre abateri să nu fie unele care să prezinte caracter criminal”.

Chiar dacă, aparent, delictul (crima) apare ca un fenomen juridic, reglementat prin normele dreptului penal, el este primordial un fenomen social, care se produce în societate, având consecințe negative și distructive pentru securitatea indivizilor și grupurilor. Actul delincent reprezintă expresia unui șir de acțiuni și conduite care contrastează puternic cu normele de conviețuire existente în cadrul grupurilor, instituțiilor, societății.

Pentru majoritatea sociologilor, delincvența reprezintă o problemă socială, deoarece include o discrepanță semnificativă între sistemele de referință valorice și normative ale societății și așteptările indivizilor. Delincvența conduce la creșterea tensiunilor sociale și a nesiguranței între indivizi. Ea implică, în același timp, încălcarea flagrantă a modelelor și schemelor valorice și normative așteptate și dorite, o dislocare a tiparelor și relațiilor tradiționale într-o societate, precum și o abatere sensibilă de la ceea ce societatea definește ca fiind moral, decent, licit și corect.

1.3. *Grupuri și subculturi delincvente*

În sens sociologic, prin grup, se înțelege, de regulă, un ansamblu de indivizi având un grad ridicat de coeziune și stabilitate, în care legăturile ierarhice și substructurile de cooperare garantează finalitatea unor activități comune specifice, orientate în sensul satisfacerii intereselor de grup. Evident, în cazul grupurilor delincvente, activitățile se realizează prin încălcarea normelor și legilor penale, prezentând o gravitate și o periculozitate deosebită și impunând o reacție de ripostă din partea societății prin sancțiunea penală.

Acumularea și agravarea actelor delincvente într-o societate generează anumite forme de alienare (astfel de acte devin „normale”), stres, nesiguranță și demoralizare. În plus, o mare parte a indivizilor

implicați în asemenea acte antisociale nu-și percep propria situație, nu-i interesează opinia celorlalți, retrăgându-se într-o „subcultură” specifică.

Subculturile delincvente reprezintă moduri de „supraviețuire” și „adaptare” a indivizilor defavorizați și marginalizați în raport cu o societate ostilă. Aceste subculturi grupează acei indivizi care au o imagine diferită referitoare la scala valorică, interesele ocrotite și comportamentele dezirabile social. Această viziune diferită îi determină să recurgă, în mod frecvent, la mijloace ilegale și indezirabile social, pentru a-și atinge scopurile, devenind astfel potențiale surse de devianță și criminalitate.

Subculturile delincvente apar ca o reacție de protest a unor grupuri față de normele și valorile societății, precum și din dorința de înlăturare a barierelor sau interdicțiilor sociale și de anihilare a anxietăților și frustrărilor.

Având în vedere aceste aspecte, **subcultura delincventă cuprinde normele, regulile, tradițiile și conduitele (pattern-urile criminale), subordonate acțiunilor cu finalitate judiciară sau criminogenă, specifice grupurilor de referință⁶.**

1.4. *Lumea interlopă - definire și concept*

În cadrul vast al fenomenului criminalității putem distinge cu ușurință o serie de activități cu specific infracțional, plănuite și realizate în mod organizat și rațional, cu scopuri clar definite și cu caracter permanent. Pentru ducerea la îndeplinire a unor astfel de activități este necesar un efort colectiv, implicând, așadar, asocierea mai multor indivizi ale căror acțiuni să se subordoneze realizării scopului propus. Avem de-a face, deci, cu o formă organizată și rațională a criminalității. Este ceea ce în limbajul uzual și în presă poartă numele de „lume interlopă”, denumire pe care o vom prelua în scopul definirii și încercării de a explica și înțelege mecanismele care stau la baza acestei forme de criminalitate.

Lumea interlopă poate fi definită prin **existența unor grupuri de indivizi fără un contur precis și de o importanță variabilă, acționând, de regulă, în același habitat și subordonându-și activitatea unor reguli și norme care se abat, într-o măsură mai mică sau mai mare, de la coeficientul de toleranță moral-juridică**

⁶ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, an universitar 1999/2000.

unanim admis de restul societății ca indice de siguranță și echilibru social⁷.

Așadar, lumea interlopă este alcătuită din grupurile delincvente menționate anterior. Acestea, însă, nu există autonom, ci fiecare în relație cu celelalte. Relațiile dintre ele pot lua diferite forme: de vecinătate, de colaborare, de concurență, de conflict deschis sau de subordonare, în funcție de interesele de moment. În situații excepționale, când le sunt amenințate interesele comune sau chiar existența, aceste grupuri ajung la a face front comun în fața pericolului extern.

După cum se poate vedea, lumea interlopă nu se reduce la simpla însumare a indivizilor care, prin acțiunile lor, aduc prejudicii ordinii și echilibrului social. Lumea interlopă este un sistem dinamic și complex, ale cărui elemente interacționează permanent, cu un mecanism specific de funcționare și guvernat de legi specifice.

1.5. Caracteristici ale lumii interlope

Am definit anterior lumea interlopă ca fiind un sistem dinamic și complex, cu mecanisme specifice de funcționare. Acest mod de a privi lumea interlopă impune unele precizări.

Lumea interlopă este o realitate specifică, cu o structură și un mod de organizare aparte. Complexitatea și dinamismul ce o caracterizează sunt date de marea varietate a elementelor componente și de numeroasele tipuri de relații existente între acestea. Între grupurile care alcătuiesc lumea interlopă există o permanentă interacțiune și interdependență. Modul în care se raportează unele la altele se modifică rapid, în funcție de situație și de interesele de moment.

Nu se pune problema dispariției, la un moment dat, a lumii interlope, deoarece dispune de o mare capacitate de restructurare și adaptare la diverse situații, asigurată de modul în care elementele componente evoluează, se modifică și își creează mecanisme specifice de adaptare, supraviețuire și apărare. Aceste mecanisme specifice asigură continuitatea spațială și temporală a subculturii delincvente și, în final, a lumii interlope ca întreg.

Caracteristica fundamentală a existenței lumii interlope este eludarea permanentă a normelor morale și juridice unanim admise⁸. Obținerea de venituri se realizează prin mijloace ilicite și imorale, indivi-

⁷ T. Butoi, *Psiho-sociologia devianței de tip social*, Note de curs, an universitar 1999/2000.

⁸ *Ibidem*.

zii sustrăgându-se obligațiilor cetățenești și oricărui efort în favoarea unei conduite hedonice, centrată pe plăcere, aventură și profit.

Preocuparea membrilor lumii interlope de a-și procura bani și putere se subordonează, însă, paradoxal, dorinței de a reveni în societatea morală. Chiar dacă acest lucru nu se realizează, ei încearcă cel puțin să devină „onorabili” sau, în cel mai rău caz, caută să-și creeze acea aparență de moralitate, ascunzându-se în spatele principiului: „Scopul scuză mijloacele”.

Societatea tolerează, totuși, de multe ori lumea interlopă, în speranța recuperării membrilor ei în plan social. În general, lumea interlopă este marginalizată, împinsă spre periferia societății. Cu toate acestea, nu poate fi considerată un grup marginal decât din anumite puncte de vedere.

Termenul de marginalizare⁹ a fost introdus în sociologie de R.K. Merton (1949), pentru a desemna un tip particular de devianță. Un individ care și-a interiorizat puternic deopotrivă valorile, obiectivele prescrise de cultură și normele ce definesc mijloacele licite ce permit atingerea acestor obiective poate fi pus în situația de a nu reuși, folosind mijloacele licite. Din cauza interdicțiilor morale pe care și le-a însușit, el nu poate recurge la mijloace ilicite. Astfel, apare un conflict, o contradicție între atingerea scopurilor și lipsa mijloacelor, pe care individul o va elimina prin retragerea din mecanismul social, respingând, deopotrivă, scopurile și mijloacele. R.A. Cloward și L.E. Ohlin (1960) au prelungit această analiză, considerând marginalizarea ca fiind rezultatul unei duble nereușite: eșecul în obținerea mijloacelor licite, dar și în accesul la mijloacele ilicite, care nu sunt întotdeauna disponibile și trebuie să facă obiectul unei asimilări culturale.

Din acest punct de vedere, între un grup marginal și lumea interlopă apar diferențe clare. Membrii lumii interlope își ating scopurile, în principal, prin mijloace ilicite. În urma unui eșec în obținerea mijloacelor licite, ei nu se retrag din mecanismul social, dimpotrivă, continuă să fie componenți activi ai acestuia, dar subordonându-și activitatea unor norme și modele comportamentale indezirabile social. Ei resping doar mijloacele legale, nu și scopurile.

Similitudinile apar însă în cazul relațiilor cu societatea. Existența grupurilor marginale și a lumii interlope confirmă și consolidează permanent funcția, poziția grupului dominant și a sistemului de norme și valori dominante în mod ideal, sau material. Un alt punct comun îl constituie modul în care societatea suprave-

⁹ *Dicționar de sociologie - Larousse*, pag. 159.

ghează, urmărește, pedepsește sau încearcă să distrugă atât grupurile marginale, cât și lumea interlopă.

Societatea trăiește iluzia controlului asupra lumii interlope și a sancționării acesteia prin aparatul juridico-polițienesc. Însă faptul că lumea interlopă continuă să-și desfășoare nestingherită activitatea ar trebui să ridice serioase semne de întrebare cu privire la eficiența acestui control și a efectelor sancțiunilor.

Poziția lumii interlope față de societate este evidentă. Lumea interlopă își alege din cadrul societății victimele și complicii necesari reușitei operațiunilor plănuite¹⁰. În același timp, în circuitul bogățiilor comunității, membrii lumii interlope găsesc bunuri pe care consideră că este normal să și le însușească.

O altă caracteristică de bază a lumii interlope este internaționalizarea normelor și obiceiurilor specifice¹¹. Astfel, în orice țară, în ciuda diferențelor culturale și de regim politic, modul de viață interlop este același. Cu toate acestea, există și o excepție, și anume, în ceea ce privește teritorialitatea. Zonele de influență și de activitate ale grupurilor de infractori sunt strict delimitate, accesul intrușilor fiind tolerat cu mare greutate. Ignorarea acestor „granițe” și activitățile desfășurate pe „teritoriul altuia” duc la conflicte între grupurile respective, conflicte ce degenerază adesea în reglementări de conturi deosebit de brutale și violente.

Pentru membrii lumii interlope, o reușită reală impune un calcul al riscurilor în raport cu posibilul profit așteptat și grija de a-și asigura un trai îmbelșugat.

1.6. Tipuri de devianță în lumea interlopă

Lumea interlopă nu se reduce la simpla însumare a infractorilor. În același timp, nu orice individ care a înfăptuit acte ce cad sub incidența legilor penale poate fi considerat membru al lumii interlope.

În alcătuirea lumii interlope intră grupuri organizate de infractori, cu grad variabil de structurare, specializate în anumite tipuri de activități cu caracter antisocial, activități desfășurate în relativ același habitat.

Activitatea infracțională a acestor indivizi nu are caracter accidental sau ocazional. Este o activitate organizată, permanentă, urmă-

¹⁰ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, an universitar 1999/2000.

¹¹ *Ibidem*.

rește scopuri foarte clar definite, ce satisfac interesele de moment ale grupului și se desfășoară după planuri foarte atent conturate, ce au în vedere atât atingerea scopurilor, cât mai eficient, dar și evaluarea posibilelor riscuri în raport cu finalitatea activității respective.

Calitatea de membru al lumii interlope este dată de apartenența la un grup structurat de delincvenți și de poziția individului în cadrul acestui grup.

Grupurile ce alcătuiesc lumea interlopă sunt închise și au un grad ridicat de coeziune, ceea ce face ca intrarea într-un astfel de grup să se realizeze cu mare dificultate. Individul trebuie să adopte și să se supună normelor și legilor specifice ce guvernează activitatea grupului, să se adapteze stilului de viață practicat de ceilalți, să facă dovada loialității față de grup și să-și subordoneze propriile interese, intereselor de grup. Astfel, nu orice infractor face parte obligatoriu din lumea interlopă. Pentru a face parte din lumea interlopă și pentru a fi recunoscut ca atare de ceilalți membrii ai acesteia, infractorul trebuie să îndeplinească anumite **condiții**:

a) Este foarte importantă apartenența la un grup structurat și organizat de infractori. Componentii lumii interlope nu-și desfășoară activitatea solitar decât foarte rar, aceste cazuri constituindu-se ca excepții;

b) Individul trebuie să aibă o bogată experiență în domeniul infracțional. În acest sens, putem folosi termenul de „carieră infracțională”. Prin carieră infracțională definim activitatea infracțională privită ca preocupare principală a individului și ca sursă principală sau unică de venit, desfășurată o perioadă cât mai îndelungată din viața lui;

c) Prestigiul individului în grupul de delincvenți crește direct proporțional cu gradul de specializare în activitatea specifică desfășurată de grup, numărul de condamnări și timpul petrecut în instituțiile penitenciare;

d) Individul se impune în cadrul lumii interlope și prin comportament. Agresivitatea, violența manifestă, atitudinea față de instituțiile de control social (juridico-polițienesc) sunt „calități” care îi facilitează individului accesul în lumea interlopă.

Atunci când un individ îndeplinește condițiile de mai sus, putem afirma cu certitudine că avem de-a face cu un membru al lumii interlope.

În același timp, ne putem da seama ce categorii de infractori nu fac parte din lumea interlopă. Un act infracțional, indiferent de gravitatea lui și de pericolozitatea în plan social, dacă este unic și neinclus într-un plan bine structurat și, mai ales, dacă nu este repetat, nu face din autorul lui un membru al lumii interlope. De exemplu: un omor pasional, un accident auto, urmat de fuga de la locul faptei, agresarea

unei persoane, furtul unui obiect dintr-un magazin, devastarea unui local public sau a unei locuințe în anumite circumstanțe (și exemplele pot continua) sunt delikte prevăzute și sancționate de legile penale, dar autorii acestora nu pot fi incluși între membrii lumii interlope. Același lucru se poate spune și despre infractorii care prezintă diferite afecțiuni psihopatologice (psihopații, maniacii, schizofrenicii etc.) și care, din această cauză, sunt lipsiți de discernământul propriilor fapte și, în consecință, nu au răspundere penală.

În lumea interlopă predomină infracțiunile ce necesită activitatea în comun, cooperarea între grupuri „specializate” în diferite activități¹².

Printre cele mai frecvente tipuri de infracțiuni pe care le întâlnim în lumea interlopă menționăm: proxenetismul, prostituția, tâlhăria, jaful, șantajul, traficul de valută, spargerile de locuințe, furtul de mașini, impunerea așa-numitelor „taxe de protecție” și practicarea jocurilor de noroc ilegale. Desigur, aceasta este o simplă enumerare. De cele mai multe ori, acestea apar în cele mai diverse combinații și cu efecte de o gravitate și o periculozitate deosebită.

1.7. *Componența lumii interlope*

1.7.1. **Caracteristici psiho-sociale ale membrilor lumii interlope**

La nivelul întregii societăți, căile spre succes sunt educarea, cultivarea și solida pregătire profesională, mai întâi în cadrul familiei și apoi în instituțiile de învățământ, în conformitate cu normele și

¹² **De exemplu:** pentru spargerea unei locuințe sunt necesari mai mulți indivizi, care se constituie într-o rețea, fiecare având funcția lui specifică în cadrul operațiunii. Unul dintre ei furnizează „pontul” (informația), supraveghează un timp activitatea celor care locuiesc în casa/apartamentul respectiv, pentru a stabili momentul propice desfășurării spargerii. În același timp, ceilalți întocmesc planul: modul de realizare, atribuțiile ce revin fiecăruia, modul în care vor fi transportate bunurile sustrase și locul în care vor fi depozitate. De asemenea, se stabilesc și variantele de acțiune alternative, în cazul că apar evenimente neprevăzute. O dată bunurile sustrase, sunt depozitate în anumite locuri, de obicei la persoane care nu au participat la spargere („tăinuitori”), urmând a fi valorificate de către aceștia sau de către alții experimentați în astfel de „vânzări”. Aceasta nu a fost decât o exemplificare a „muncii în echipă”, caracteristică lumii interlope, cu precizarea că fiecare participant la acțiune își primește partea de „pradă”, în funcție de prestație și de gradul de risc al acțiunii întreprinse.

valorile sociale unanim admise și respectate. Dar ce se întâmplă când familia nu corespunde modelului general și când resursele materiale, financiare nu permit realizarea procesului educațional instituționalizat? Ce se întâmplă în cazul în care tânărului dornic de afirmare i se pun tot felul de bariere din considerente economice, financiare sau culturale, care îl aduc în situația de a nu-și putea dezvolta și valorifica aptitudinile, abilitățile, talentele, capacitatea de a se realiza?

Un răspuns la aceste întrebări îl dau R.A. Cloward și L.E. Ohlin prin **teoria oportunităților diferențiate** (1960)¹³. Conform acestei teorii, **atunci când mijloacele legale sunt blocate de bariere ca: diferențele culturale și de limbaj, adversități economice, o limitată disponibilitate a resurselor, oamenii sunt forțați să apeleze la mijloace ilegale, pentru a-și asigura cele necesare traiului.**

De aceea, este important să privim membrii lumii interlope și din această perspectivă. Capacitatea intelectuală a multora dintre ei nu trebuie pusă la îndoială. Avem, însă, de-a face cu indivizi cu puternice complexe psihice, generate de gravele carențe afective și educative care le-au marcat copilăria și adolescența¹⁴. La acestea s-au adăugat atitudinea ostilă a societății și indiferența acesteia față de problemele lor.

Membrii lumii interlope nu sunt complet lipsiți de calități și aptitudini care să le asigure reușita într-un cadru normal și legal, însă, din diferite motive, nu au capacitatea de a le valorifica. Întreruperea timpurie a pregătirii școlare este conștientizată cu timpul ca handicap, creându-se un complex de inferioritate în raport cu standardele unanim admise și recunoscute de întreaga societate. Pentru a suplini acest handicap, ei recurg la adoptarea unor atitudini și modele comportamentale ce le dau iluzia superiorității. În fapt, își dezvoltă mecanisme psihice specifice de apărare. Își atribuie calități care, în viziunea lor, compensează carențele educative (forță, curaj, loialitate etc.), adoptă o ierarhie valorică diferită, care le permite să se considere cu mult superiori celorlalți membrii ai societății. În virtutea acestei „superiorități”, membrii lumii interlope consideră că au dreptul de a-și însuși bunurile altora și, mai mult, că modalitățile legale de a-și asigura bunăstarea sunt degradante și umilitoare. Deposdarea celor cu posibilități materiale peste medie este văzută adesea ca un act de dreptate, de justiție.

¹³ N. Mitrofan, V. Zdrenghia, T. Butoi, *Psihologia judiciară*, Ed. „Șansa”, București, 1994, pag. 29.

¹⁴ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

Ceea ce inițial este un gest reflex al individului de apărare față de atitudinea ostilă a societății vizavi de devianță (abandonul școlar fiind, de exemplu, un comportament deviant) - integrarea în grupuri de indivizi aflați în situații asemănătoare, în mijlocul cărora se simțea în siguranță - devine cu timpul o atitudine de respingere a societății, în speță, a normelor și valorilor ce o guvernează, prin adoptarea și respectarea unor norme și valori diferite sau chiar opuse, a unor modele comportamentale delincvente ce pun în pericol ordinea și siguranța socială. Punctul final al acestei evoluții este, evident, adoptarea modului de viață interlop.

Avem de-a face, în concluzie, cu o categorie de indivizi cu un mod special de a privi lucrurile și o ierarhie valorică diferită de cea a restului societății. Sunt indivizi cu puternice complexe psihice, care caută să se împună prin mijloace specifice, altele decât cele dezirabile social.

1.7.2. Principalele categorii de infractori ce compun lumea interlopă

Infractorii profesioniști

Infractorii profesioniști se reunesc în categoria cea mai spectaculoasă și mai primejdioasă a delincvenților. Ca indivizi distincți, se regăsesc în cadrul crimei organizate.

Acești infractori și-au făcut din activitatea infracțională o meserie, fiind în permanență în căutare de „ponturi” și pregătirea de „lovituri”. Ca și în restul societății, în lumea interlopă există specialiști în diferite tipuri de activități, reuniți în grupuri axate pe realizarea anumitor tipuri de infracțiuni, care activează în zone clar delimitate. De regulă, infractorii profesioniști se bucură de prestigiu în branșă, prin acțiunile lor îndrăznețe, reușitele dovedindu-le ingeniozitatea și curajul.

L. Yablonski, în lucrarea *Criminology. Crime and criminality* (Harper Collins Publisher, New York, 1990), pe baza unei ample sinteze asupra literaturii de specialitate, diferențiază două categorii de infractori, în funcție de gradul de pregătire infracțională:

1. **Criminali situaționali**, care, în general, sunt cei ce comit infracțiuni ocazional, întâmplător. În funcție de caracteristicile contextuale, apar trei categorii de infractori:

a) *infractori datorită unor situații emoționale* (ex. crima pasională);

b) *infractori datorită unor situații financiare* (ex. fraude, delapidări, falsificări etc.);

c) *infractori datorită unei situații politice.*

2. Criminalii de carieră, infractori ce sunt de obicei formați și socializați în direcția comiterii crimei. Sistemul de norme și valori, reguli și modele comportamentale în cadrul căruia aceștia au fost socializați este diferit de cel utilizat de către societate pentru majoritatea populației. O caracteristică a acestor indivizi este tendința lor de a lua inițiativa în comiterea crimelor, chiar și în situații în care sunt foarte vulnerabili în a fi arestați și condamnați.

Cu toate că dezvoltarea conceptului de „criminal de carieră” îi aparține în special lui Walter Reckless („The Crime Problem”, Random House, New York, 1961), principalele trăsături ale criminalului de carieră au fost conturate de L. Yablonski.

Criminalul de carieră este un individ normal, din punct de vedere psihologic, nu prezintă caracteristici care să-l diferențieze de non-criminal. Alegerea crimei ca ocupație este, în cea mai mare parte, considerată a fiind o alegere „rațională”. Crima este mijlocul său principal de a-și asigura cele necesare traiului; chiar dacă ocazional dețin unele slujbe convenționale, acest lucru se întâmplă sub presiunea externă a membrilor familiei sau a unor oficiali (de exemplu: reprezentanți ai sistemului judiciar). Majoritatea infracțiunilor comise de criminalii de carieră sunt împotriva proprietății (spargeri, furturi, tâlhării).

Debutul în cariera infracțională are loc în majoritatea cazurilor încă din copilărie. Criminalul de carieră își dezvoltă atitudinile favorabile pentru infracțiune și nefavorabile pentru poliție și societate, în general. El își formează deprinderi tehnice și modalități de acțiune folositoare pentru comiterea infracțiunilor. Petrecerea unui anumit timp în închisoare este așteptată și considerată ceva normal în ocupația sa. În închisoare folosește timpul pentru a învăța noi metode de comitere a crimei. Pentru el închisoarea este o școală a crimei.

Yablonski atrage atenția asupra faptului că în interiorul categoriei criminalilor de carieră se poate produce o specializare. Unii criminali de carieră devin „profesioniști” în comiterea anumitor infracțiuni. Infractorii profesioniști se disting de ceilalți infractori prin anumite trăsături specifice. În primul rând, ei sunt specialiști. Înalta specializare le permite planificarea, alegerea victimelor și comiterea infracțiunii, în așa fel încât să o facă foarte bine sau imposibil chiar de depistat. Infractorul profesionist este format, în sensul că are deprinderi și abilități care sunt urmarea unui proces de formare în specialitate. „Profesorii” lui sunt, de obicei, infractori profesioniști mai vârstnici. El planifică acțiunea infracțională mai amplu decât o

face criminalul de carieră obișnuit, studiază cu atenție locurile, elaborează strategii, evaluează câștigurile în raport cu riscurile la care se expune etc. De remarcat este faptul că infractorii profesioniști nu sunt implicați decât foarte rar în comiterea unor crime ce presupun violența, cum ar fi omuciderea.

Integrarea acestor indivizi în lumea interlopă nu este doar rezultatul capacității și al eficacității modului lor de operare, al pregătirii profesionale. Ei ajung să ocupe un loc în această lume, respectând cu strictețe regulile nescrise, legile și uzanțele specifice.

Un alt factor care le asigură infractorilor profesioniști nu numai accesul, ci chiar și un anumit prestigiu în lumea interlopă este racolarea lor de către membrii marcanți, cu mare influență, ai acesteia.

Însă o importanță deosebită o are dovada de loialitate pe care infractorul o face față de șefii pentru care operează și față de grupul de apartenență. Prestigiul său în lumea interlopă crește în momentul în care, fiind prins în urma unei acțiuni foarte periculoase, din punct de vedere social, el suportă singur o condamnare grea, fără a-și demasca șefii sau complicii, acest „sacrificiu” fiind apreciat în mod deosebit și recompensat.

Statutul de membru al lumii interlope îi conferă infractorului profesionist anumite avantaje. În schimbul „serviciilor” și loialității sale, lumea interlopă îi oferă protecție, suport material și îi ajută familia în cazul în care este nevoit să ispășească o pedeapsă privativă de libertate.

Alături de delincvența profesionistă care poate fi considerată clasică, există un alt tip de delincvență, cel puțin tot atât de vastă și mult mai puțin expusă la represiune din partea societății și, în final, mult mai profitabilă. Acest tip de delincvență constă în practicarea „traficurilor ilicite”¹⁵. Cei care practică acest gen de activitate infracțională sunt cel mai adesea indivizi care au deja un trecut de infractori profesioniști. Experiența acumulată și dorința de a scăpa de represiunea organelor polițienești îi determină pe aceștia să dea o aparență de „onorabilitate” activităților pe care le întreprind, continuând să trăiască, în paralel, în modul specific lumii interlope. În general, sunt bine organizați și lipsiți de scrupule, profitul fiind scopul lor principal. Alegerea mijloacelor nu prezintă importanță, fiind rezultatul situației de moment, al circumstanțelor.

Activitățile de trafic antrenează trei categorii de indivizi: *procuratorii* (cei care realizează efectiv activitatea de sustragere a bunurilor, prin diferite modalități), *mijlocitorii* (intermediarii care se ocupă de valori-

¹⁵ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

ficarea bunurilor respective) și *beneficiarii*, reunind o mare varietate de infractori: falsificatori, escroci, proxeneți, prostituate etc.

Activitățile de trafic dețin locul primordial în lumea interlopă, asigurându-i permanent o bază materială solidă. Traficul de orice natură este cea mai sigură sursă de câștig și cea mai puțin riscantă activitate, normele legislative permițându-le traficantilor să-și desfășoare nestingheriți activitatea în majoritatea cazurilor.

Proxeneții

Proxenetismul este cea mai comodă și mai sigură formă de trafic ilicit. Pe lângă câștigurile substanțiale în bani, oferă posibilitatea culegerii de informații și stabilirii de contacte, relații și complicități în vederea următoarelor lovituri.

Proxeneții sau, după cum mai sunt numiți în limbajul uzual „peștii”, sunt de fapt comercianți. Ceea ce îi distinge însă de adevărații comercianți este natura comerțului pe care îl practică (care este prevăzut și sancționat penal) și, mai ales, „marfa” pe care o vehiculează - sexul. Prostituatele (femei care practică relații sexuale contra unei anumite sume de bani, această activitate fiind modul lor de a-și asigura cele necesare traiului) nu sunt decât instrumente în mâna proxenetului, ele nu sunt vândute clientului, ci numai „închiriate”. Trebuie specificat acest lucru, pentru a nu confunda proxeneții cu negustorii de sclavi din vechime. Ceea ce cumpără clientul nu este prostituata, ci actul sexual în sine, prostituata fiind numai instrumentul necesar realizării acestui act, instrument pe care proxenetul îl „închiriază” contra cost.

Clientela prostituției depășește de departe ca importanță numerică clientela tuturor celorlalte categorii de trafic. Clientela este foarte ușor de găsit, iar „marfa” foarte ușor de oferit, spre deosebire de alte categorii de trafic (exemplu: traficul cu arme sau cu droguri). De asemenea, acestui gen de trafic i se poate da cu mai multă ușurință o aparență „onorabilă”: așa-numitele „trupe de balet”, saloane de masaj, agențiile matrimoniale etc.

Metodele pe care le folosește proxenetul pentru a racola și pentru a determina prostituatele să „lucreze” sunt cele mai diverse. Uneori, totul depinde de forța persuasivă a acestuia, de puterea lui de a convinge. Dar, cel mai adesea, prostituatele sunt constrânse prin șantaj, violență și presiune. Odată recrutată, prostituata devine „de meserie”, fiind gata oricând să se ofere potențialilor clienți.

Proxenetului îi revine cea mai mare parte din banii obținuți de prostituată, acesteia rămânându-i la dispoziție doar un mic procent,

necesar pentru păstrarea aparenței de lux pe care o afișează. În schimb, proxenetul asigură prostituatelor protecție, locuință și, nu în ultimul rând, clienți.

Proxenetul are drepturi de proprietar asupra prostituatelor, drept recunoscut și de necontestat în lumea interlopă. El le poate pedepsi atunci când nu este mulțumit de prestația lor, fără ca altcineva să poată interveni. Prostituta poate fi vândută altui proxenet, fără ca ea să aibă un cuvânt de spus.

Fiecare rețea de prostituate, coordonată de unul sau mai mulți proxeneți, activează într-un anumit teritoriu. De remarcat este faptul că proxeneții își respectă granițele, orice încercare a vreunui dintre ei de a le încălca fiind sancționată cu brutalitate. Membrii lumii interlope condamnă, de asemenea, orice încercare a unui proxenet de a racola cu forța o prostituată ce aparține altuia. Acest gen de acțiuni se soldează adesea cu veritabile războaie, cu blamul lumii interlope sau cu servicii sau amenzi compensatorii în favoarea celui păgubit.

Orice proxenet are o bogată experiență infracțională, și ar fi complet eronat să considerăm că el a abandonat complet crima și delinvența clasică. Dimpotrivă, prostituția îi oferă accesul la informații utile, baza materială și complicități necesari pregătirii diferitelor „lovituri”, protecție și adăpost, în caz de pericol. Influența proxenetului asupra prostituatelor sale este cu atât mai evidentă în momentul în care acesta este urmărit de poliție sau chiar închis. Ele îl protejează, îi oferă adăpost, ajung până la a minți organele judiciare pentru a-l apăra. În cazul în care el este închis, pe perioada detenției, ele sunt preluate temporar de un alt proxenet, însă continuă să lucreze pentru „peștele” lor.

Trebuie menționat faptul că în bransa proxeneților întâlnim nu numai bărbați, ci și femei. De multe ori, femeile-proxenet pot fi mai abile și mai periculoase decât bărbații, iar în relațiile cu prostituatele mai dure și mai brutale.

Prostituatele

Prostituția este un fenomen de o amploare deosebită, care a afectat și afectează în continuare întreg mapamondul, indiferent de țară, cultură, tradiții, legislație, perioadă istorică și regim politic. Cu toate că, în general, este considerată ilegală și imorală, practicarea prostituției este în unele țări tolerată și chiar legalizată. Prin legalizarea prostituției se urmărește, de fapt, încercarea de a ține acest fenomen sub control.

Ar fi o naivitate să credem că în țara noastră nu a existat prostituție înainte de 1989. Regimul politic nu a reușit să împiedice practicarea „celeii mai vechi meserii”, acest lucru realizându-se însă sub o formă mai mult sau mai puțin mascată. Este, deci, eronată ideea că prostituția a apărut în România după 1989, în urma instalării democrației. Trecerea la economia de piață nu a avut rolul de „declanșator” al fenomenului prostituției, ci numai de „catalizator”. Efectele secundare ale tranziției de la o economie de tip centralizat la o economie de piață, și anume șomajul, nesiguranța veniturilor, scăderea nivelului de trai, au dus, la rândul lor, la crearea unui mediu propice evoluției și extinderii rapide a fenomenului prostituției. În același timp, libertatea și democrația sunt intens exploatare de cei situați în această „zonă crepusculară” a societății, care este lumea interlopă.

Evident, prostituția a fost legată întotdeauna de existența lumii interlope. După cum am arătat anterior, „comerțul cu sex” este una din cele mai importante surse de câștig ale lumii interlope, câștig facil situat la granița dintre legal și ilegal. Ca să ne putem da seama de soliditatea bazei materiale pe care o oferă prostituția lumii interlope este suficient să ne gândim la numărul prostituatelor din fiecare țară, număr care variază între zeci și sute de mii. Câștigul actual al unei prostituate este fabulos, comparativ cu al unei funcționare, dar circa 2/3 din acesta este partea proxenetului.

Prostituția este legată de lumea interlopă și prin faptul că infractorii își aleg amantele și își recrutează complicii dintre prostituate și patroane de bordeluri. În plus, în afară de stradă, celelalte locuri în care se practică prostituția, și anume, localuri, baruri de noapte, discoteci, aparțin sau se află sub controlul unor membrii mai mult sau mai puțin marcanți ai lumii interlope, în majoritatea cazurilor.

Astfel, se poate observa cu ușurință că între dezvoltarea prostituției și dimensiunile lumii interlope este o strânsă interdependență și proporționalitate.

Mecanismele de racolare a viitoarelor prostituate sunt variate. De multe ori, cel care le racolează este „ajutat” de naivitatea, credulitatea, dorința de a trăi în lux a respectivelor tinere. Mai întâi seduse de către racoleur sau de către viitorul proxenet, care le promit mult visatul lux, multe fete sunt antrenate, încetul cu încetul, în angrenajul prostituției prin sugestie, amenințare, șantaj și, nu în ultimul rând, prin violență.

Deja binecunoscutele anunțuri la „Mica publicitate”, care oferă contracte de dansatoare sau diferite locuri de muncă pentru tinere în

străinătate, sau posibilitatea unor căsătorii cu cetățeni străini, sunt alte modalități de recrutare, veritabile producătoare de prostituate. Cu toate că substratul acestor anunțuri nu mai este un secret pentru nimeni, acestea continuă, paradoxal, să facă victime. Naivele tinere sunt duse de „impresari” în străinătate, unde sunt obligate să se prostitueze. Cu toate acestea, nu trebuie să ometem faptul că o parte din aceste fete se lasă pe mâna proxeneților și pleacă în străinătate în cunoștință de cauză, fiind conștiente de ceea ce le așteaptă acolo.

Desigur, normele morale pe care fiecare dintre noi și le-a interiorizat, ne fac să adoptăm față de prostituate o atitudine dezaprobată, disprețuitoare și chiar ostilă. Dar dincolo de morală, înainte de a arunca piatra, fiecare om ar trebui să-și pună întrebarea dacă nu cumva chiar societatea din care face parte, și implicit el, ca rotită a mecanismului, nu a contribuit la generarea, întreținerea și continua dezvoltare a acestui fenomen numit prostituție. Înainte de a condamna, trebuie să încercăm să privim dincolo de atitudinea insolentă și sfidătoare a prostituatei față de organele judiciare și față de societate, în general. În spatele fiecărui caz de prostituție se ascunde cel mai adesea o veritabilă dramă. O familie dezorganizată sau, mai bine zis, un mediu familial inadecvat dezvoltării armonioase a personalității tinerei, incapacitatea de a se supune rigorilor unei meserii, un salariu mizer din cauza necalificării, șomajul, imposibilitatea de a-și asigura un trai decent, sunt doar câțiva din factorii ce determină o tânără să se prostitueze. Din nefericire, nu sunt rare cazurile în care o femeie se prostituează pentru a-și întreține familia, încercând să le asigure copiilor ei condiții cât mai bune de viață. La polul opus, întâlnim însă și femei pentru care luxul reprezintă rațiunea de a fi, și consideră prostituția cea mai ușoară cale spre obținerea lui. În ambele cazuri, însă, tragedia este aceeași. Umilințe, disperare, singurătate, neîmpliniri, așteptări înșelate, nesiguranță, la care se adaugă brutalitatea și presiunile proxeneților, iată numai câteva aspecte pe care fațada arogantă, despre care aminteam, le ascunde. Desigur, motivele care împing o femeie să se prostitueze sunt numeroase și complexe. Prostituția presupune o anumită structură psihică, o ierarhie a valorilor diferită de cea unanim acceptată, o viziune aparte asupra propriei persoane în raport cu ceilalți.

În urma unor studii realizate asupra lumii prostituatelor, s-au distins două categorii de prostituate:

1. Tinere, adolescente care aleg de bunăvoie calea prostituției:

- fete pe care situația economică precară și mediul familial inadecvat le fac să se „salveze” în prostituție;

- fete dominate de dorința de a trăi în stil mare, în lux;
- hipereroticele.

2. Victimele unor situații specifice:

- femei obligate să se prostitueze de către proxeneți sau chiar de către soții lor;

- persoane care suferă anumite afecțiuni psihice sau fizice care le pun în situația de a nu se putea opune acestei situații.

Fenomenul prostituției este totuși un rău necesar și este o pierdere de vreme, ca și în cazul lumii interlope, să se încerce anihilarea lui. Poate fi redus, ținut oarecum sub control, dar nu poate fi anihilat.

Patronii de tripouri și case de toleranță

Lumea interlopă se fundamentează pe o vastă bază economică, activitățile ce o caracterizează necesitând o adevărată infrastructură: locuri de primire și de întâlnire, depozite clandestine, mijloace de comunicare și transport, locuri de refugiu, în caz de primejdie. Aici își găsesc locul barurile, cafenelele, hotelurile, localurile de noapte, discotecile etc., ai căror patroni, chiar dacă nu fac parte din lumea interlopă, sunt cel puțin într-o simbioză perfectă cu aceasta. Însă cea mai mare parte a patronilor unor astfel de stabilimente sunt membrii ai lumii interlope, foști infractori profesioniști, foști sau actuali proxeneți sau traficanți.

Asemenea patroni ocupă un loc foarte important în viața mediului interlop, fiind adesea depozitarii unor informații de o deosebită însemnătate pentru organele judiciare¹⁶.

Patronii de localuri care acceptă clienți provenind din lumea interlopă, cu intenția de a obține profituri de pe urma acestora, se angajează prin forța lucrurilor să le ofere numeroase și prețioase servicii. Localurile lor devin locuri de întâlnire pentru infractori, unde aceștia își organizează expedițiile. Acești patroni devin curieri, acceptând să le transmită mesajele, le ascund armele, îi primesc pe racoleuri și intermediari, asigură depozitarea în siguranță a banilor și mărfurilor furate. Nu în ultimul rând, împreună cu prostituatele, ei asigură ascunzători discrete și sigure clienților lor aflați în pericol sau urmăriți.

O dată intrați în angrenajul lumii interlope în calitate de tăinuitori, acești patroni nu mai pot da înapoi. Ei devin, la un moment dat, și mijlocitori, cumpărând și vânzând apoi marfa furată, prin aceasta fiind atrași în hățușul complicităților.

¹⁶ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

Cap. II. TEORII ȘI MODELE DE ANALIZĂ A DELINCVENȚEI (ȘCOLI, CURENTE)

De ce comit oamenii infracțiuni? Ce îi determină să se dedea, în mod conștient, la acte care, conform prescripțiilor normative, atrag după ele pedepse drastice? Iată întrebări care reclamă răspunsuri clare. La aceste întrebări au încercat să răspundă, de-a lungul timpului, numeroși oameni de știință din diferite domenii: drept penal, criminologie, psihologie, psihiatrie, sociologie etc., elaborând teorii și modele de analiză, explicații științifice, mai mult sau mai puțin valabile, care au acoperit într-o măsură mai mare sau mai mică, dar niciodată complet, vastitatea și diversitatea fenomenului numit criminalitate. Diversitatea domeniilor ai căror reprezentanți concură la explicarea științifică a criminalității este justificată de caracterul multidimensional al acesteia.

Însă când ne referim la lumea interlopă, lucrurile se complică. Nu mai avem de-a face cu un fenomen, ci cu un mecanism, un sistem de o complexitate deosebită, cu o mare capacitate de adaptare și restructurare, în funcție de diferitele situații cu care se confruntă.

Evident, societatea ar dori să anihileze lumea interlopă, dar, după cum am arătat, acest lucru nu este posibil. Situația ar fi ținerea lumii interlope sub control. Or, pentru a o putea controla, trebuie mai întâi să o cunoaștem.

În cazul lumii interlope o serie de teorii referitoare la fenomenul criminalității își pierd din valabilitate și nu pot oferi explicații sau soluții. Sociologia și psihologia socială ne oferă, totuși, câteva teorii și modele de analiză care ne ajută să înțelegem modul în care se formează viitorii membri ai lumii interlope și cauzele care stau la baza comportamentelor lor antisociale.

2.1. *Teoria oportunității diferențiale*

Teoria oportunităților diferențiale face parte din categoria explicațiilor structurale asupra delincvenței. Conceptul de bază cu care operează explicațiile structurale este inegalitatea fundamen-

tală în ceea ce privește oportunitățile în a atinge scopurile dictate de societate¹⁷.

Societatea stabilește aceleași aspirații pentru toți membrii ei (sănătate, succes profesional, prosperitate materială etc). În același timp, sunt stabilite și mijloacele legale, dezirabile social, prin care pot fi atinse aceste scopuri. Însă nu toți membrii societății sunt capabili să atingă scopurile stabilite de societate prin mijloace legale. Astfel, apar două situații:

1. Indivizii în cauză, eșuând și în obținerea mijloacelor ilegale, se retrag din mecanismul social, devenind marginalizați;
2. Indivizii recur cu succes la mijloacele legale, devenind infractori.

Teoria oportunităților diferențiale a fost formulată de către Cloward și Ohlin (1960). Autorii acestei teorii susțin faptul că indivizii aparținând claselor de jos și grupurilor subculturale doresc să folosească mijloace legale pentru atingerea scopurilor și obținerea succesului în plan social, însă se lovesc de o multitudine de bariere, cum ar fi: diferențe culturale și de limbaj, adversități economice, o limitată disponibilitate a resurselor. În concluzie, mijloacele legale sunt blocate, oamenii fiind forțați să recur la mijloace ilegale, ajungându-se astfel la comiterea de infracțiuni.

Această teorie are, desigur, limitele ei:

- lipsește suportul empiric pentru descrierea teoriei privind delinvența juvenilă; cercetarea arată că tinerii delinvenți manifestă mai multe diferențe față de cei nedelinvenți, în afara oportunităților diferențiale educațional;
- nu există o evidență că tinerii din clasa de jos sunt mult mai frustrați decât cei ce aparțin clasei de mijloc, în ceea ce privește achizițiile educaționale;
- crimele sunt comise adesea de către cei care n-au negat niciodată oportunitățile (exemplu: un președinte de bancă ce delapidază).

De asemenea, teoria nu explică de ce indivizii aparținând aceleiași clase și care înfruntă aceleași greutăți reacționează în mod diferit, în sensul că nu devin nici marginalizați și nici infractori, ei continuând să ducă o viață normală.

În ceea ce privește lumea interlopă, această teorie nu ne oferă decât o explicație parțială. Evident, o mare parte a membrilor lumii interlope corespund acestui model. Însă ei nu provin neapărat din

¹⁷ N. Mitrofan, V. Zdrenghia, T. Butoi, *op.cit.*, pag. 28-29.

clasele de jos sau din grupurile subculturale. Membrii lumii interlope pot proveni din toate categoriile sociale. Barierele despre care vorbesc autorii acestei teorii nu sunt totdeauna reale, ci sunt folosite ca scuze doar pentru a motiva comiterea actului infracțional.

După cum am mai menționat, ierarhia valorilor în lumea interlopă plasează mijloacele legale de atingere a scopurilor (de exemplu: munca cinstită, în condiții legale) în categoria celor mai umiltoare activități. Mijloacele legale sunt astfel respinse din start, membrii lumii interlope preferând activitatea infracțională ca mijloc mult mai eficient și mai sigur de obținere a profitului. Evident, în fața organelor judiciare, ei invocă diverse scuze, cum ar fi, de exemplu, barierele despre care vorbesc autorii teoriei oportunităților diferențiale.

2.2. *Teoriile învățării*

Teoriile învățării se încadrează în categoria abordărilor psiho-sociale care pun accentul pe mecanismele prin intermediul cărora comportamentul criminal este învățat. Contribuții importante în ceea ce privește explicarea fenomenului delincvenței din această perspectivă au avut sociologul și criminologul american E.A. Sutherland (**teoria asociațiilor diferențiale**) și Albert Banduro (**teoria învățării sociale** concentrată în special asupra achiziționării comportamentului agresiv).

2.2.1. **Teoria asociațiilor diferențiale**

Teoria asociațiilor diferențiale a fost formulată de E.A. Sutherland în lucrarea *Principii de criminologie* (1934), și reprezintă o particularizare a teoriei învățării sociale la studiul delincvenței. Autorul subliniază faptul că această teorie constituie o explicație „istorică sau genetică” a comportamentului criminal, deoarece ia în considerare întreaga experiență de viață a individului¹⁸.

Sutherland consideră că o importanță deosebită în explicarea și înțelegerea comportamentului criminal o are procesul de comunicare din interiorul grupurilor sociale, unde individul „absoarbe” cultura mediului înconjurător și se conformează interpretărilor ce-i sunt date de regulile și normele sociale legale, și nu caracteristicile biofiziologice sau psihice ale individului. Autorul respinge, deci, teoria „criminalului înăscut” a lui Lombroso, pe considerentul că nu poate fi dobândită ereditar o anumită predispoziție spre delincvență.

¹⁸ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *op.cit.*, pag. 131.

În viziunea lui Sutherland, comportamentul criminal nu se datorează nici „imitației” carierei de delincent, așa cum susținea G. Tarde, și nici specializării constante, dar inconștientă a individului într-o anumită ramură infracțională.

Sutherland consideră că orice comportament criminal poate fi explicat științific, în funcție de:

a) elementele care intră în joc în momentul comiterii delictului, ceea ce reprezintă o explicație „situațională” sau „dinamică”;

b) elementele care au influențat anterior situația și viața delincentului, ceea ce constituie o explicație „istorică” sau „genetică”.

În concluzie, comportamentul criminal nu este nici dobândit, nici imitat, ci învățat social în contactul dintre indivizi și grupuri, printr-un proces de intercomunicare, reprezentat de gesturi, cuvinte, exprimări, manifestări, îndemnuri, și mai puțin prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă.

Sutherland consideră că un act criminal se produce când există o situație propice, pentru un individ determinat. Explicația actului criminal, în viziunea sa, presupune următoarele coordonate¹⁹:

1. comportamentul criminal este învățat; el nu este ereditar, iar cel care nu a primit o „pregătire” criminală nu inventează crima;

2. comportamentul criminal se învață în contact cu alte persoane printr-un proces complex de comunicare;

3. învățarea are loc mai ales în interiorul unui grup restrâns de persoane;

4. procesul de învățare presupune:

- asimilarea tehnicilor de comitere a infracțiunilor;

- orientarea mobilurilor, a tendințelor impulsive, a raționamentelor și atitudinilor;

5. orientarea mobilurilor și a tendințelor impulsive este în funcție de interpretarea favorabilă sau defavorabilă a dispozițiilor legale;

6. un individ devine criminal dacă interpretările defavorabile respectului legii domină interpretările favorabile: „acesta constituie principiul asociațiilor diferențiale ... cei care devin criminali o fac pentru că sunt în contact cu modelele criminale și nu au sub ochi modele anti-criminale” (Sutherland);

7. asociațiile diferențiale pot varia în privința duratei, frecvenței, intensității etc.;

¹⁹ V. Cioclei, *Criminologie etiologică*, Ed. „Actami”, București, 1996, pag. 129.

8. formația criminală prin asociație nu se dobândește doar prin imitație;

9. comportamentul criminal este expresia unui ansamblu de nevoi și valori, dar nu se explică prin acestea (hoțul fură, în genere, pentru a avea bani, dar tot pentru a avea bani muncesc și oamenii cinstiți).

Acest mecanism explică fenomenul criminal la nivel individual. Prin extinderea raționamentului la nivel colectiv se poate explica și criminalitatea: o rată ridicată a criminalității se datorează unei „organizări sociale diferențiale”.

„Un grup poate fi organizat fie de manieră a favoriza dezvoltarea fenomenului criminal, fie de manieră a i se opune. Majoritatea grupurilor sunt ambivalente, iar rata criminalității este expresia unei organizări diferențiate a grupului. Organizarea diferențiată a grupului, înțeleasă ca explicație a variațiilor ratei criminalității, corespunde explicației prin teoria asociației diferențiale a procesului prin care indivizii devin criminali” (Sutherland)²⁰.

2.2.2. Teoria învățării sociale²¹

Albert Banduro a elaborat una din cele mai reprezentative teorii ale învățării sociale (1977). Teoria sa se concentrează, în principal, asupra achiziționării comportamentului agresiv.

În viziunea lui A. Banduro, în dezvoltarea diferitelor forme de comportament, inclusiv cel agresiv, intervin o serie de mecanisme, precum imitația și modelarea.

Evidențiind tipurile de mecanisme achizitive ce intervin în procesul învățării sociale, autorul pleacă de la premisa că indivizii nu se nasc cu repertorii performante ale comportamentului agresiv, ci le învață ulterior. Cele mai multe activități agresive necesită deprinderi care solicită o învățare extensivă. În cadrul schemei generale privind învățarea socială a comportamentului agresiv, Banduro diferențiază:

1. Originile agresivității:

a) **învățarea observațională** care se bazează, în principal, pe observarea comportamentului altora, precum și a consecințelor acestor comportamente pentru ei.

Învățarea observațională este guvernată de patru subprocesse interdependente:

²⁰ *Idem*, pag. 130.

²¹ N. Mitrofan, V. Zdrenghia, T. Butoi, *op.cit.*, pag. 36.

- *procesele atenției;*
- *reprezentările simbolice;*
- *procesele reproducerii motorii;*
- *integrarea actelor constituente în alte noi pattern-uri de răspuns.*

Sintetizând trăsăturile diferitelor pattern-uri modelate în amalgame noi, observatorii pot dezvolta noi forme de comportament agresiv.

b) **performanță întărită;**

c) **determinanți structurali.**

În societatea modernă, stilurile agresive comportamentale pot fi adoptate din trei surse principale (determinanți structurali):

- *agresivitatea modelată de membrii familiei;*
- *subcultura în care trăiește individul;*
- *modelele simbolice oferite de mass-media.*

2. Instigatorii agresivității

Din această categorie fac parte:

a) **instigatorii modelatori;**

Această teorie distinge patru procese prin care influențele modelatorii pot activa comportamentul agresiv:

- *procesul instigațional, facilitativ;*
- *procesul dezinhibitoriu;*
- *procesul stimulării emoționale;*
- *procesul de întărire a efectelor stimulării.*

b) **tratamentul aversiv**, care cuprinde:

- *agresarea fizică;*
- *amenințări verbale și insulte;*
- *schimbări aversive în condițiile de viață;*
- *contracarea comportamentului orientat spre scop.*

c) **persuadarea stimulativă** (atracția din partea beneficiilor așteptate, care este mai mare decât teama față de tratamentul dureros);

d) **instigatorii instrucționali;**

În timpul procesului socializării, indivizii sunt formați să se supună altora. Recompensând acordul și pedepsind insubordonarea, directivele formulate în forma comenzilor autoritare provoacă agresiunea supusului.

e) **controlul simbolic bizar** (este cazul unor psihotici care acționează în virtutea unor influențe bizare).

3. Regulatorii agresivității (mecanismele de menținere)

Comportamentul, în general, cel agresiv în particular, este extensiv reglat de consecințele sale. Există trei feluri de rezultate, care

interacționează în cadrul unor modalități ce slăbesc sau întăresc efectele lor asupra comportamentului:

a) întărirea externă

Probabilitatea acțiunilor particulare este crescută, datorită beneficiilor anticipate și redusă, datorită pedepsei anticipate. Agresiunea este puternic influențată de consecințele ei.

Din categoria factorilor întăritori pozitivi externi fac parte:

- *recompensele tangibile, materiale;*
- *recompensele pe linia statutului social (exemplu: bătaia pentru a fi recunoscut ca lider în grup);*
- *reducerea tratamentului aversiv;*
- *manifestările prejudiciale (exemplu: rănirea altora descarcă impulsul agresiv).*

b) întărirea indirectă are, în primul rând, o funcție informativă. Consecințele comportamentului agresiv al altora oferă informații privind tipurile de acțiuni care, probabil, vor fi recompensate sau sancționate și situațiile în care este potrivit a le desfășura;

c) autoîntărirea sau modul în care subiectul se raportează la consecințele propriilor sale acțiuni.

Sunt posibile două variante:

- *autorecompensarea* (mândrie, întărirea eului etc.);
- *autodepășirea pentru agresiune*, care poate acționa postfestum sau în forma reacțiilor de autocondamnare anticipatorie.

Banduro atrage atenția asupra faptului că este posibil ca acest control intern să fie elucidat, individul folosind o serie de mecanisme, cum ar fi:

- justificarea morală;
- compararea paliatică;
- etichetarea eufemistică;
- redirecționarea responsabilității;
- difuzarea responsabilității;
- dezumanizarea victimelor;
- reprezentarea defectuoasă a consecințelor.

2.2.3. Teoria subculturilor delincvente

A.K. Cohen este autorul unei tentative mai consistente de interpretare sociologică a delincvenței și criminalității. Punctul de plecare îl constituie valorile și normele existente într-o anumită cultură. Cohen identifică anumite categorii și grupuri neprivilegiate sau frustrate, denumite „subculturi delincvente”, ale căror norme și valori sunt în contradicție cu cele ale restului societății.

Aceste grupuri sunt dominate de o stare de spirit specifică (în principal, sentimente de izolare, frustrare, insatisfacție socială și individuală), stare determinată de dezvoltarea lor economică mai redusă și de existența unor bariere și interdicții sociale, care, în plus, împing aceste grupuri în zona periferică, marginală a socialului.

Situația periferică și marginală în societate a acestor grupuri are ca efect respingerea și contestarea parțială sau totală a normelor și valorilor societății globale și adoptarea unor modele și norme proprii de comportament și conduită.

În viziunea lui Cohen, „subculturile delincvente” au apărut ca o reacție de protest față de normele și valorile societății și din dorința de anihilare a frustrărilor generate de statusul marginal și a anxietății.

În urma analizei acestor subculturi delincvente, a constituirii și evoluției lor, Cohen a identificat o serie de trăsături specifice, caracteristice acestor grupuri:

a) non-utilitarismul

Scopul acțiunilor ilegale nu este întotdeauna procurarea de bani sau bunuri, ci mai degrabă „un mod de exprimare a solidarității”. Uneori, individul comite actul infracțional din dorința de a fi acceptat într-un grup sau pur și simplu pentru a învăța diferite tehnici. Astfel, infracțiunea devine „un alt mod de satisfacere a nevoii de status”, un fel de „socializare anticipativă” a viitorului delincvent.

b) malițiozitatea (răutatea)

Infrațiunile sunt de mult ori o formă de „răutate” aparentă, de „sfidare” a celorlalți.

c) negativismul

Această trăsătură reprezintă nu numai un set de reguli aflate în conflict cu cele ale societății globale, ci și o „polarizare negativă”, în raport cu normele și modelele culturale ale societății respective. Conduita și comportamentul acestor grupuri va fi „conformă” cu „standardele” subculturii din care fac parte.

d) versatilitatea (nestatornicia)

Membrii „subculturilor delincvente” practică tot felul de activități ilicite, fără să se specializeze într-un anumit tip de infracțiune.

e) autonomia grupului delincvent

Grupul delincvent manifestă intoleranță față de presiunile altor „subculturi” cu care vine în contact. În timp ce relațiile din cadrul grupului sunt caracterizate prin solidaritate, relațiile cu alte grupuri sau subculturi sunt ostile.

2.3. *Teoriile etichetării sociale*

Aceste teorii pornesc de la ideea că devianța este creată de modul în care societatea etichetează anumite acte. Un act este deviant nu atât prin calitatea lui, cât prin modul în care societatea reacționează față de el. Teoriile etichetării sociale fac distincția între prima devianță (comportamentul criminal) și devianța secundară (reacția societății asupra conduitei infracționale).

Sheley (1985) prezintă următoarele ipoteze ale acestei perspective²²:

1. Înainte ca unele persoane să fie etichetate drept criminale, comportamentul lor trebuie să fie observat sau cel puțin presupus a fi observat de către societate;

2. Observația trebuie urmată de reacție. Indivizii nu pot fi etichetați drept criminali, dacă societatea nu reacționează la presupusele infracțiuni (un act este lipsit de înțeles până când societatea încearcă să i-l ofere);

3. Încercarea societății de a eticheta indivizii drept criminali poate reuși sau eșua. Încercarea de etichetare nu garantează impunerea reușită a etichetei;

4. Rezultatul negocierii etichetării între societate și indivizi implică mai mult decât calitățile actelor criminale presupuse. Caracteristicile presupusului violator, cum ar fi rasa, sexul sau statutul socio-economic, precum și climatul politic și social în care negocierea apare, vor influența rezultatul;

5. Dacă efectele etichetării sunt de lungă durată sau nu constituie o problemă negociabilă și ea depinde de reacțiile indivizilor, în raport cu etichetarea lor, de percepțiile sociale privind aceste reacții și de amabilitatea societății de a negocia.

Una din instituțiile sociale cel mai adesea vinovate de etichetarea tinerilor este considerată a fi școala, mai ales datorită puternicei influențe pe care o are asupra orientării comportamentului ulterior.

Elevii care sunt etichetați negativ în școală vor ajunge, probabil, să se privească pe ei înșiși ca fiind inferiori și, totodată, probabilitatea că vor reuși mai târziu în viață este mică. Este cunoscută, de altfel, tendința oamenilor de a-și modela comportamentul în funcție de eticheta care le este aplicată de către ceilalți.

Tendința de a găsi vinovat mai mult socialul decât individualul este deosebit de accentuată la unii reprezentanți ai teoriilor etichetării:

²² N. Mitrofan., V. Zdrenghea, T. Butoi, *op.cit.*, pag. 39.

„Grupurile sociale creează devianța prin conturarea regulilor a căror încălcare produce devianță” (S.H. Becker).

„Tânărul delincvent devine rău, deoarece este definit ca fiind rău și deoarece nu este crezut dacă este bun” (F. Tannembaum).

„Sistemul justiției criminale produce mult din devianța pe care intenționează să o corecteze” (M.T. Nietzel).

2.4. Autoconceptualizarea

Concepția lui L. Yablonski despre autoconceptualizare (1990) este inclusă în categoria teoriilor psiho-sociale. După patru decenii de cercetare și observație, Yablonski a ajuns la concluzia că factorul cauzal al crimei și delincvenței este legat de autoconceptualizarea infractorului. Acest factor are mai multe rădăcini și mai multe implicații. Copiii maltratați fizic, psihic sau sexual, în mod frecvent, de către părinți își dezvoltă o scăzută autoestimare și sunt mai apti a fi înclinați să comită acte delincvente ca adolescenți și să devină criminali ca adulți. Ei se denigrează, se resimt fără valoare, și au mult mai puțină grijă și preocupare față de ceea ce se întâmplă cu ei.

Aceste forțe psiho-sociale împing pe tineri către un comportament autodistructiv, cum ar fi consumul de droguri sau crima violentă. Ei dezvoltă tendințe suicidare, care îi determină, cu o mare probabilitate, să comită acte delincvente distructive și lipsite de sens, care sunt tot la fel de periculoase atât pentru ei înșiși, cât și pentru victime.

Trebuie menționat faptul că teoriile prezentate anterior, luate separat prezintă doar o mică relevanță pentru studiul lumii interlope. Însă împreună, intercorelate, oferă o imagine de ansamblu, un instrument teoretic util pentru cunoașterea și înțelegerea atât a lumii interlope în ansamblul ei, cât și a mecanismelor complexe care îi asigură funcționarea.

Cap. III. MECANISME FUNCȚIONALE, LEGI ȘI UZANȚE ALE LUMII INTERLOPE

3.1. *Aspecte normative în lumea interlopă*

3.1.1. Rolul normelor în viața socială

Stabilitatea și echilibrul oricărei societăți sunt asigurate de existența unui model etic, normativ și cultural, model ce are la bază valori, norme, reguli, cutume și uzanțe specifice societății respective. Locul central în cadrul acestui model îl ocupă valorile, care reprezintă tradițiile cele mai importante ale unei societăți. Valorile sunt, însă, cunoscute și concretizate în comportamente adecvate prin intermediul unor modele și forme prescrise de norme. Acest lucru se întâmplă datorită faptului că, spre deosebire de norme, valorile nu sunt intim și direct legate de conduite. Normele sunt, în esență, reguli de conduită și comportament pe baza cărora se derulează acțiunile indivizilor, scopul lor principal fiind acela de a impune respectarea, conservarea și transmiterea din generație în generație a celor mai importante valori ale unei societăți.

Structurate sub formă de sistem, normele reprezintă un mod de organizare socială. Funcționarea sistemului normativ este asigurată de așteptarea unor sancțiuni pozitive sau negative, în funcție de atitudinea indivizilor față de norme (respectarea sau nerespectarea, încălcarea acestora).

Norma socială este o regulă de conduită sau comportament prin intermediul căruia sunt impuse, permise sau interzise anumite acțiuni ale indivizilor într-o societate. Obiectul principal al reglementării determinate de norma socială îl constituie comportamentul tipic și acțiunea permisă. Astfel, norma socială este principala formă de raționalizare a acțiunilor și conduitelor sociale. Ea se referă la cerința imperativă impusă fiecărui individ aparținând unei societăți sau unui grup social de a adopta un anumit tip de comportament, de a respecta anumite reguli de conduită, de a îndeplini anumite acțiuni. În situații sociale specifice, norma impune alegerea soluțiilor compatibile cu standardele culturale socialmente admise și dezirabile.

În viziunea lui E. Durkheim, normele sociale au următoarele **funcții**²³:

a) asigură organizarea vieții sociale pe baze raționale, obligând societatea să funcționeze ca o „conștiință colectivă”, independentă de voințele individuale, de la care emană regulile și obligațiile ce asigură existența în comun și care fixează și transmite, de la o generație la alta, dezirabilitatea sau indezirabilitatea unor acțiuni sau conduite;

b) exercită asupra indivizilor o „constrângere” sau o presiune colectivă care asigură consensul social, coeziunea și ordinea socială, prin stimularea solidarității sociale și a participării la obiective comune.

Constituindu-se la standardele sau etaloane de comportament social, normele sunt extrem de diverse, fiind elaborate în anumite forme și emanând de la diferite instanțe, agenți sau grupuri sociale.

Procedura de elaborare a normelor poate fi²⁴:

a) **Neorganizată (neinstituționalizată), spontană și difuză.** Este cazul cutumelor, uzanțelor, obiceiurilor și practicilor instituite prin intervenția colectivă, dar anonimă a unor grupuri sociale, norme acceptate și respectate prin forța tradiției.

Avem, deci, de-a face cu norme neoficiale, informale, a căror încălcare atrage după sine sancțiuni informale, neinstituționalizate, mergând de la simpla dezaprobare până la izolarea, marginalizarea sau alungarea deviantului din grupul respectiv. Aceste norme informale pot diferi semnificativ de la un grup social la altul, fiecare grup având propriul sistem normativ.

b) **Organizată (instituționalizată)**, prin intermediul unor instituții, organizații sau „agenți” specializați, cu respectarea anumitor forme și proceduri de elaborare și aplicare.

Este vorba, în acest caz, despre normele oficiale, formale, a căror încălcare impune aplicarea unor sancțiuni formale, cum ar fi: avertismente oficiale, concedieri, amenzi sau pedepse privative de libertate.

În categoria normelor elaborate în mod organizat, instituționalizat, o importanță deosebită o au normele juridice sau normele de drept.

Norma juridică este definită ca regulă de conduită generată și impusă instituțional sau recunoscută de stat, a cărui respectare este garantată de intervenția forței coercitive a statului.

²³ S. Rădulescu, *Homo sociologicus - raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană*, Ed. „Șansa”, București, 1994, pag. 32.

²⁴ R. Pinto, M. Grawitz, *Méthodes des sciences sociales*, Paris, Dalloz, 1967, pag. 64.

Spre deosebire de normele informale, care pot diferi de la un grup la altul, normele juridice sau de drept sunt impuse și respectate la nivelul întregii societăți. De altfel, normele juridice sunt singurele norme sociale care nu constituie obiect de negociere între actorii sociali și care au valabilitate generală asupra întregului teritoriu al unui stat.

Orice normă presupune atât acceptarea, cât și suportarea (respectarea) ei de către indivizi sau grupuri. Acceptarea normei are în vedere faptul că elaborarea ei este rezultatul unei acțiuni comune a grupului. Respectarea ei se impune ca o „constrângere exterioară, întrucât conținutul ei este respins de unele elemente ale colectivității (norma elaborată nu corespunde nici unei valori recunoscute de asemenea grupuri sau clase)”²⁵.

În viziunea lui H.L. Ross²⁶, membrii unui grup social acceptă și respectă normele din două motive:

1) pentru că ele sunt însușite și interiorizate în procesul socializării, indivizii dorind să se conformeze acestor norme, întrucât le consideră o parte din „eul” lor social. Nerespectarea sau violarea normelor astfel interiorizate le creează un sentiment de disconfort psihic sau vinovăție;

2) membrii unui grup așteaptă unul de la celălalt un anumit comportament, conform normelor grupului. Abaterea de la norme generează reacții de dezaprobare din partea celorlalți, manifestate în diverse moduri. Aceste exprimări, de aprobare sau dezaprobare, manifestate de grupul social față de un anumit tip de comportament individual formează sistemul sancțiunilor sociale, care pot fi pozitive sau negative.

Astfel, normele asigură sociabilitatea indivizilor și predictibilitatea comportamentelor și acțiunilor sociale, permițând evitarea conflictelor și tensiunilor prin limitarea reciprocă a drepturilor și obligațiilor indivizilor și grupurilor sociale²⁷.

3.1.2. Normele în lumea interlopă

Lumea interlopă este alcătuită, după cum am afirmat în primul capitol, din grupuri de indivizi a căror ierarhie valorică este diferită sau chiar opusă celei adoptate și respectate de restul societății. Astfel, în lumea interlopă funcționează un sistem normativ diferit de cel care guvernează activitățile, conduitele și comportamentele în societate.

²⁵ *Idem*, pag. 74.

²⁶ H.L. Ross, *Perspectives on the social order. Ridings in Sociology*, New York, McGraw Hill Book Company, 1968.

²⁷ D. Banciu, *Sociologie juridică*, Ed. Hyperion, București, 1995, pag. 78.

Chiar dacă principală caracteristică a lumii interlope este eludarea permanentă a normelor juridice și morale, nu se poate vorbi de inexistența unui **sistem propriu de norme și reguli, cutume și uzanțe**. Însuși modul de organizare și funcționare, caracteristic lumii interlope ne dovedește existența unui ansamblu de norme foarte bine structurate. **Este vorba de norme informale, generate de grupurile de delincvenți, norme valabile numai în interiorul acestor grupuri și respectarea cu strictețe de membrii acestora. Sunt așa-numitele „legi nescrise ale lumii interlope”.**

Nu de puține ori, activitatea organelor juridico-polițieneste, investigarea unor infracțiuni sau urmărirea și încercările de capturare a unor membrii marcanți ai lumii interlope au fost zădărnicate de existența acestor „legi nescrise”, care se constituie ca un zid între lumea interlopă și restul societății.

De altfel, aceste legi au un rol foarte important în funcționarea acestui mecanism complex care este lumea interlopă, deoarece:

- constituie puncte de reper la care raportează toate conduitele și comportamentele infractorilor;
- stabilesc statusurile și rolurile fiecărui membru component, precum și drepturile și obligațiile ce îi revin în relațiile cu ceilalți;
- de cunoașterea și respectarea lor depind acceptarea și poziționarea fiecărui infractor în cadrul grupului;
- sunt formulate în sensul protejării intereselor comune ale membrilor lumii interlope;
- contribuie la creșterea coeziunii și solidarității în cadrul grupurilor de infractori, prin întărirea sentimentului de apartenență la grup;
- se constituie ca mecanism de apărare față de represii ale societății.

Aceste norme informale sunt respectate cu strictețe de către membrii lumii interlope din mai multe motive:

- * protejează și contribuie la respectarea celor mai importante valori ale acestora;
- * le induc un sentiment de siguranță, garantându-le ajutorul și protecția celorlalți membrii în caz de nevoie;
- * respectarea lor în condiții critice sporește prestigiul indivizilor respectivi în cadrul grupului de care aparțin;
- * încălcarea lor poate avea urmări foarte grave pentru individ, dintre care cea mai dură ar fi izolarea lui, alungarea din grup. Această marginalizare a individului care a încălcat „legile nescrise” echivalează cu un fel de condamnare la moarte. Lipsit de protecția și sprijinul grupului, individul astfel alungat se vede expus represiei restului societății (pentru care este un delincvent), pe de o parte, iar pe de altă

parte, represiunii foștilor „colegi” (pentru care este un trădător). Astfel, el suferă o dublă marginalizare: este împins la periferia societății și, în același timp, este expulzat și din lumea interlopă, nefiind tolerat nici de prima și nici de cea de-a doua. Teroarea unei astfel de izolări este mai puternică decât teama unei pedepse corporale, și uneori, chiar mai puternică decât teama în fața morții.

Totodată, supraviețuirea oricărei profesii depinde în mare măsură de menținerea unui sistem normativ la care indivizii ce o practică să adere și la care să-și raporteze comportamentul. Infractorii profesioniști, care dețin ponderea în lumea interlopă, nu fac excepție de la această regulă. Putem vorbi, în acest sens, de o „etică profesională” a infractorilor, un cod de conduită care trebuie respectat de toți. Cei care încalcă aceste reguli devin obiectul batjocurii „colegilor”, fiind pedepsiți în diferite moduri și cu diferite grade de severitate.

Constatăm, deci, că în lumea interlopă există reguli și norme care se bucură de respectul membrilor săi, indivizi care, paradoxal, și-au făcut din încălcarea legilor cu caracter penal, ce guvernează societatea, o meserie.

În fapt, „legile nescrise” ale lumii interlope se constituie ca instrumente apte să-i asigure supraviețuirea, construite în efortul de a supraviețui și a se perfecționa.

3.1.3. Legi și uzanțe ale lumii interlope

Numărul mare al grupurilor ce compun lumea interlopă, precum și diversitatea specializărilor „profesionale” ale acestora fac dificilă identificarea tuturor normelor, regulilor și uzanțelor existente, care diferă de la un grup la altul. Fiecare grup are un set de norme și reguli proprii, în funcție de o serie de factori, cum ar fi: dimensiunea grupului, specificul activității infracționale, poziția în cadrul lumii interlope etc.

Însă, la nivelul întregii lumi interlope există câteva legi principale, obligatorii pentru toți membrii acesteia, indiferent de grupul din care fac parte și de poziția pe care o ocupă. Aceste reguli generale și obligatorii, dincolo de regulile fiecărui grup, asigură stabilitatea, coeziunea, continuitatea, în esență, supraviețuirea lumii interlope ca întreg.

Principalele „legi nescrise” ale lumii interlope ar putea fi comparate, ca importanță și obligativitate, cu normele juridice ce guvernează societatea.

3.1.3.1. *Legea supercalificării modului de operare*

Supercalificarea modului de operare presupune învățarea unor conduite și interiorizarea unor pattern-uri funcționale sancționate pozitiv de-a lungul timpului (prin succese), caracterizate printr-un anumit grad de constanță și repetabilitate în finalizarea unui anumit gen de infracțiune. Este vorba de perfecționarea a ceea ce, în termeni juridici, numim „modus operandi”²⁸.

De altfel, această supercalificare reprezintă trecerea la profesionalism în ceea ce privește comiterea unui anumit tip de infracțiune și este una din condițiile principale pe care un infractor trebuie să le îndeplinească pentru a avea acces în lumea interlopă.

Primii pași spre a deveni un membru al tagmei infractorilor profesioniști se fac printr-un proces de asimilare a cunoștințelor dobândite de „veterani”. În perioada de ucenicie, noii candidați sunt învățați să gândească ca infractori profesioniști. Aceasta înseamnă că ei trebuie să adopte acele tipuri de comportament care sunt considerate importante pentru cei care aparțin deja acestei categorii.

Majoritatea cunoștințelor „de specialitate” sunt asimilate ca urmare a asocierii permanente cu profesioniștii. Experiența acestora este împărtășită de noii veniți, inclusiv prin simpla frecventare a locurilor în care se întâlnesc și discută între ei „veteranii”.

Un loc unde se mai poate realiza „specializarea” este închisoarea. Totuși, ce și cât de mult se poate învăța în penitenciar depinde în mare măsură de cei care sunt în situația de a oferi astfel de informații. „Ucenicii” sunt selectați cu mare atenție, în funcție de anumite criterii: dacă sunt de încredere, dacă pot fi un contact folositor după punerea în libertate, și, nu în ultimul rând, dacă au aptitudinile necesare. De multe ori, cantitatea de cunoștințe acumulate depinde de gradul de prietenie între „veterani” și „ucenic”, de tipul de infracțiune în care se realizează „specializarea” și de capacitatea de asimilare a „ucenicului”.

Un infractor poate deveni „profesionist” nu numai prin învățarea deprinderilor, argoului, manierelor și modului de operare de la profesioniști, ci și prin experiența câpătată în activitatea practică. Ceea ce a învățat de la alții, infractorul trebuie să transpună în practică într-o asemenea manieră, încât să fie și el, la rândul lui, considerat profesionist.

²⁸ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

O preocupare principală a infractorilor profesioniști este realizarea actului infracțional, astfel încât identificarea și capturarea lor de către organele polițienești să devină dificilă. În acest sens, profesionistul încearcă în permanență să-și perfecționeze metodele. Astfel, infracțiunile comise de el vor impresiona comunitatea interlopă prin îndrăzneală și spectaculozitate, ceea ce îi vor spori considerabil prestigiul și îi vor întări poziția în cadrul grupului.

Această supercalificare a modului de operare este necesară din rațiuni practice, valabile, de altfel, și în cazul activităților legale:

- obținerea unor beneficii maxime cu minimum de efort și resurse;
- diminuarea pe cât posibil sau chiar eliminarea riscurilor și a consecințelor negative.

Prin această lege a supercalificării modului de operare, lumea interlopă realizează o selecție riguroasă a membrilor săi, în urma căreia sunt aleși și acceptați numai cei mai abili și mai eficienți infractori profesioniști.

3.1.3.2. *Respectarea cuvântului dat*

Legea respectării cuvântului dat este o lege fundamentală care guvernează lumea interlopă.

În timp ce în restul societății, diferitele afaceri, tranzacții, contacte sunt garantate prin înscrisuri oficiale, acte, adeverințe etc., în lumea interlopă nu există acte scrise²⁹.

Inexistența actelor scrise în lumea interlopă este justificată de specificul activităților întreprinse de membrii acesteia. Evident, infractorii nu întocmesc acte de vânzare-cumpărare pentru mărfuri prohibite sau de proveniență dificil de justificat, și, cu atât mai mult, șefii de rețea nu încheie contract de colaborare cu cei care operează pentru ei, orice fel de acte scrise constituindu-se ca probe incriminatorii, în cazul în care indivizii respectivi sunt descoperiți și capturați de poliție.

Pentru realizarea unei tranzacții între infractori, este suficient angajamentul verbal al partenerilor. Acest angajament verbal se ia în prezența a câțiva martori (câte doi-trei din prietenii fiecăruia), ocazie cu care se stabilește data realizării tranzacției, valoarea plății, modul în care va fi onorată, precum și sancțiunile.

Respectarea cuvântului dat este o chestiune de onoare pentru membrii lumii interlope. Oricât de ciudat ar părea, indivizii care și-au făcut din încălcarea legilor o meserie, respectă, cu maximă seriozitate și

²⁹ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

promptitudine, o promisiune (un angajament verbal) făcută unui „tovarăș de breaslă”. Obligația de a face sau de a nu face ceva este respectată cu strictețe, fie și numai ca urmare a unei simple promisiuni.

Nu în ultimul rând, de respectarea cuvântului dat depinde prestigiul și poziția respectivului individ în cadrul lumii interlope. Încălcarea acestei legi nescrise are ca efect scăderea credibilității infractorului în fața „colegilor” săi. În consecință, respectivul nu mai prezintă garanții, nu mai este „de încredere”, iar ceilalți ezită să mai încheie tranzacții cu el, prestigiul lui în grup scăzând vertiginos.

De altfel, această onestitate a infractorului față de ceilalți membrii ai lumii interlope are și o explicație psihologică: este reacția firească a individului la satisfacerea nevoii sale de apartenență la un grup care să-i împărtășească modul de a privi lumea și viața în general, care să-i ofere sprijin și protecție. Dar, în același timp, este și afișarea demonstrativă a unei calități pe care societatea i-o neagă.

Cu toate acestea, există și cazuri în care cuvântul dat nu este respectat, ceea ce duce la veritabile „procese”, dezbătute în fața unor „instanțe de judecată” informale. Sancțiunile iau forma unor amenzi, despăgubiri în bani sau/și obiecte, pe care acuzatul este obligat să le plătească reclamantului. De remarcat este faptul că toate acestea se realizează fără amestecul poliției sau al justiției oficiale.

3.1.3.3. *Legea tăcerii - „omerta”*

Legea tăcerii sau „omerta” este cea mai cunoscută lege nescrisă a lumii interlope, numele ei fiind vehiculat adesea în presa scrisă.

Despre „omerta” s-a crezut mult timp că este obligația individului de a nu denunța sau acuza pe cel care a comis faptele despre care are cunoștință. De fapt, nu este vorba de o obligație impusă de un sistem de apărare adoptat ca o necesitate vitală pentru membrii lumii interlope. „omerta” constă în a păstra tăcerea, în mod sistematic, îndată ce un eveniment oarecare a dat naștere la investigații polițienești.

În nenumărate cazuri, organele de anchetă constată cu stupeoare că martorii unei infracțiuni, în momentul în care sunt interogați, neagă că ar fi văzut, auzit sau știut ceva, negând însăși evidența. Aceste cazuri ne fac să rezumăm legea tăcerii la următoarele: „Toată lumea a văzut și a auzit totul, dar nimeni nu știe nimic”.

„Omerta” se constituie ca un veritabil blocaj de comunicare între membrii lumii interlope și restul societății (în special reprezentanți ai Poliției și Justiției), împiedicând scurgerea de informații referitoare la diversele activități cu specific infracțional către exterior.

Respectarea „omertei” este un factor care contribuie foarte mult la creșterea prestigiului unui infractor. Păstrarea tăcerii cu privire la complicități rămași în libertate, rezistența opusă la interogatoriu sunt văzute ca un act de curaj, mai ales dacă infracțiunea este de o gravitate deosebită, iar pedeapsa privativă de libertate este mare. Prin acestea infractorul își dovedește loialitatea față de „colegi” și față de „șef”.

Însă, uneori „omerta” este respectată din cu totul alt motiv. Și anume, de frică. Teama de represalii, împreună cu inexistența unor programe eficiente de protecție a martorilor, stau la baza refuzului martorilor de a colabora cu organele de anchetă penală.

Legea tăcerii depășește, astfel, surprinzător granițele lumii interlope. Martorii întâmplători ai unei infracțiuni, chiar dacă nu aparțin lumii interlope, din diferite motive (teamă, dorința de a nu fi implicați într-un scandal sau pur și simplu indiferență) păstrează adesea tăcerea cu privire la cele întâmplate, îngreunând activitatea organelor de anchetă.

În lumea interlopă, principiul care justifică această atitudine este următorul: **răspunsul la o întrebare atrage după sine o altă întrebare ce necesită un răspuns, și așa mai departe. Astfel, pas cu pas, se obțin informații de o mare importanță pentru investigația întreprinsă. În concluzie, cea mai bună soluție este tăcerea și negarea tuturor acuzațiilor.**

Acel membru al lumii interlope care încalcă „omerta” și furnizează informații este calificat de către „colegii” săi drept „turnător” și, în cel mai fericit caz este evitat. Cel mai adesea, însă, „turnătorul” este vânat cu asiduitate de întreaga lume interlopă și pedepsit exemplar.

3.1.3.4. *Legea ajutorării deținuților*

Această lege este o expresie a modului în care membrii lumii interlope se solidarizează pentru a face față represiunii organelor îndrituite legal. Ea constă în obligația de a-i sprijini material pe acei membri ai lumii interlope care ajung să fie arestați, judecați și condamnați la pedepse privative de libertate. Ajutorul este acordat, de asemenea, și familiei individului aflat la nevoie.

Acțiunea de ajutorare începe chiar din momentul punerii sub urmărire penală a infractorului respectiv. Asistăm la o impresionantă mobilizare de forțe în lumea interlopă, ce are ca scop:

- procurarea de resurse atât pentru cel arestat, cât și pentru familia acestuia, pentru plata avocaților și a cheltuielilor de judecată;

- încercarea de a dovedi prin diferite modalități nevinovăția individului respectiv;
- susținerea materială a deținutului și a familiei acestuia pe perioada detenției;
- preluarea „afacerilor” deținutului și administrarea acestora până ce va fi în libertate.

În principiu, obligația de a-i ajuta pe cei arestați sau încarcerați revine tuturor membrilor lumii interlope, dar mai ales prietenilor apropiați ai acestora. Ei sunt cei care iau inițiativa și supraveghează întreaga acțiune de ajutorare. Tot în sarcina lor cade și supravegherea „femeilor” deținutului, precum și a „afacerilor” acestuia. Soțiile și amantele deținuților sunt cele care îi asigură acestuia legătura cu exteriorul, informându-l în permanență asupra a ceea ce se petrece în lipsa lui. Astfel, deținutul nu pierde nici un moment legătura cu lumea de afară.

Totuși, dacă detenția se prelungește, se asistă la abandonuri și trădări. Lucru care, în mod inevitabil, în momentul eliberării, generează conflicte de proporții, și reglementări de conturi. Evident, cu condiția ca cel eliberat să fie în măsură să se facă respectat sau să-i pedepsească pe cei care au încălcat regulile. O detenție îndelungată îngreunează reintegrarea individului în lumea interlopă: el îmbătrânește, își pierde relațiile, nu-și mai regăsește vechii tovarăși, iar în ceea ce privește reluarea activității infracționale, nu mai are aceeași îndemânare și îndrăzneală, prestigiul lui diminuându-se sensibil.

Dorința fiecărui membru al lumii interlope de a-l ajuta pe un „tovarăș” la nevoie, nu este o inițiativă dezinteresată. Fiecare dintre ei o face fie pentru că, la rândul lor, au fost ajutați în situații asemănătoare, fie pentru a fi sprijiniți în viitor, când vor avea nevoie.

În același timp, putem considera aceste acțiuni de ajutorare a deținuților ca expresii ale solidarității existente între membrii lumii interlope în fața atitudinii ostile a restului societății. Este cunoscut faptul că situațiile de risc, pericolul sunt factori care sporesc solidaritatea și coeziunea în cadrul grupurilor. Grupurile de delincvenți ce compun lumea interlopă și chiar lumea interlopă luată ca întreg nu fac excepție de la această regulă.

Legea supercalificării modului de operare, legea respectării cuvântului dat, „omerta” și legea ajutorării deținuților sunt principalele legi care guvernează lumea interlopă, legi cu valabilitate generală, obligatorii pentru toți membrii acesteia. Nerespectarea, încălcarea acestor legi provoacă conflicte și generează tensiuni ce nu mai pot fi rezolvate prin simple discuții sau negocieri. În aceste cazuri, nu se

apelează, cum s-ar putea crede, la instituțiile specializate ale statului. Totul se rezolvă, într-un fel sau altul, în interiorul lumii interlope, conform unor reguli și uzanțe specifice, instituite de-a lungul timpului.

3.1.4. Justiția internă a lumii interlope

Toate legislațiile penale, fără excepție, cuprind, alături de descrierea faptelor considerate infracțiuni, și sancțiunile prevăzute în cazul comiterii acestora, conform principiului legalității incriminării delictului și sancțiunii³⁰. Conform acestui principiu, nici o faptă nu este considerată delict dacă nu este prevăzută expres în lege („nullum crimen sine lege”), dacă nu este prevăzută nici o pedeapsă în cazul comiterii ei („nullum crimen sine poena”) și dacă nu este comisă cu intenție/vinovăție („nullum crimen sine culpa”).

Așadar, legile cuprinse în Codul Penal prescriu atât fapta a cărei comitere este considerată ca infracțiune, cât și sancțiunea corespunzătoare. Sancțiunile prevăzute de dreptul penal sunt sancțiuni negative formale, fundamentate pe forța și coerciția unor instituții și organizații formale. Aceste sancțiuni au ca scop „amendarea” comportamentelor sau conduitelor ilicite sau deviante în raport cu sistemul normativ și valoric adoptat și respectat de societate.

În ceea ce privește lumea interlopă, existența unui sistem normativ propriu impune și existența unor modalități și mijloace specifice, prin care să se asigure conformarea la acesta. În acest sens, se poate vorbi de existența unor instanțe și practici specifice, de o justiție internă a lumii interlope care sancționează abaterile de la „legile nescrise”, pe care le-am menționat anterior, și care au cel puțin aceeași eficiență ca instituțiile specializate ale statului.

Sancțiunile practicate în lumea interlopă au caracter informal și diferă în funcție de gravitatea abaterii, de prejudiciile aduse grupului și de efectele pe care abaterea respectivă le poate avea asupra celorlalți membrii ai lumii interlope. Ele pot varia de la o simplă „amendă” sau avertisment până la eliminarea fizică a învinutului.

După cum am mai afirmat, membrii lumii interlope respectă cu strictețe „legile nescrise”, aceasta fiind una din condițiile apartenenței la grup și, în plus, un factor important ce determină poziția și prestigiul individului în grup. Dar se poate întâmpla, în anumite situații, ca unii indivizi să încalce aceste reguli, punând astfel în pericol siguranța și stabilitatea grupului.

³⁰ D. Banciu, *Sociologia juridică*, Note de curs, 1996/1997.

O gravitate deosebită o are încălcarea „omertei”, încălcare ce se poate traduce ca o „scurgere de informații” din interiorul lumii interlope către exterior, în speță, către organele juridico-polițienești. Consecințele sunt cu atât mai grave pentru membrii lumii interlope, cu cât informațiile vizează acțiuni ilicite de anvergură, și deci prezintă o importanță deosebită pentru organele de urmărire penală. În momentul în care „informatorul” este identificat, întreaga lume interlopă se mobilizează pentru capturarea și anihilarea lui. În general, se procedează la izolarea, marginalizarea individului respectiv, marginalizare ale cărei efecte le-am descris anterior. Însă, proporțional cu poziția pe care individul o ocupă în lumea interlopă și cu importanța informațiilor la care acesta are acces, se ajunge de la acțiuni de intimidare și descurajare până la eliminarea fizică.

Nerespectarea cuvântului dat este, de asemenea, sancționată cu severitate. Încălcarea acordurilor verbale generează tensiuni și conflicte între indivizi și grupuri. Într-o primă fază se încearcă rezolvarea conflictului pe cale pașnică, prin întâlniri între parteneri și negocieri în prezența unor mediatori neutri și a martorilor care au asistat la încheierea tranzacției. Dacă „acuzatul” își recunoaște vina și îl despăgubește pe „reclamant” totul se încheie în mod pașnic, printr-un acord momentan sau prin renunțarea părților de a merge mai departe.

Însă, dacă nu se poate ajunge la un acord, scenariul devine, în mod inevitabil, cel clasic: așa-numitele „**reglementări de conturi**”³¹. Aceste reglementări constau în confruntări violente, fiecare vizând eliminarea fizică a adversarului. Membrii marcanți ai lumii interlope se folosesc în acest scop de ucigași profesioniști, cunoscuți ca „specialiști” în astfel de soluții finale.

Pentru a stinge conflictul, care riscă să continue la nesfârșit, se obișnuiește ca cel care a ucis sau care a dispus să-i fie ucis rivalul să „plătească mortul” prin sume mari de bani sau servicii compensatorii, față de familia victimei. Alteori, însă, victimei i se confiscă bunurile și i se ia inclusiv soția sau concubina.

Diferendul nu se încheie întotdeauna cu dispariția unuia dintre rivali. Prietenii și rudele victimei pot trece la represalii, și se asistă la reglementări de conturi în lanț, care pot dura ani de zile și care fac zeci de victime.

Trebuie remarcat faptul că pedepsirea celor care nu respectă „legile nescrise” ale lumii interlope se realizează strict în interiorul acesteia, chiar dacă este vorba de fapte care intră sub incidența

³¹ T. Butoi, *Psiho-sociologia devianței de tip special*, Note de curs, 1999/2000.

Codului Penal. În paralel cu sancțiunea hotărâtă de instanțele oficiale, respectivul trebuie să suporte și sancțiunea „colegilor” săi, care adesea este mult mai severă. Dar de cele mai multe ori cel care încalcă legile lumii interlope nu ajunge în fața instanțelor de judecată oficiale, fie datorită rapidității cu care reacționează ceilalți membrii în ceea ce privește pedepsirea lui, fie din cauză că fapta lui, chiar dacă violează norme penale, nu este reclamată.

Există cazuri în care lumea interlopă își rezervă în mod special dreptul de a-i pedepsi pe vinovați. În acest scop, vine în ajutorul unor indivizi acuzați de diverse infracțiuni pentru a fi achitați sau pentru a le facilita evadarea. O dată scoși din mână justiției oficiale, aceștia sunt puși la dispoziția adversarilor lor, care îi pot executa în liniște și netulburați de nimeni. Nu trebuie uitată nici posibilitatea de a folosi ucigași plătiți care să-l elimine pe cel vizat, chiar dacă acesta se află în penitenciar.

Duritatea sancțiunilor aplicate de membrii lumii interlope celor care îi încalcă „legile nescrise” o depășește cu mult pe cea a pedepselor prevăzute în Codul Penal. S-ar putea spune că teama infractorilor față de pedeapsa aplicată de „colegii” lor este mai mare decât teama pricinuită de pedepsele privative de libertate, practicate de instituțiile specializate ale statului.

3.2. Structuri de putere în lumea interlopă

3.2.1. Puterea socială - accepții, puncte de vedere

În sens general, puterea constă în facultatea de a acționa, proprie ființei umane. Într-un sens deviat, puterea desemnează aptitudinea unui individ de a întreprinde acțiuni eficiente. Pornind de la această accepție largă, de-a lungul timpului, s-au formulat o serie de definiții ale puterii.

Astfel, B. Russell (1938) consideră că puterea constă în „producerea unor efecte căutate”, iar în viziunea lui Hobbes „puterea unui om constă în mijloacele sale actuale de a obține un viitor bun”.

Puterea nu este un simplu atribut al individului și nici nu constă în simpla deținere a unor resurse. Evident, nu există putere fără resurse, dar este absolut necesar ca aceste resurse să fie mobilizate și utilizate pentru a se putea vorbi de putere.

Puterea are un caracter relațional, manifestându-se în contextul desfășurării relațiilor dintre persoane și grupuri. Având în vedere și necesitatea existenței resurselor, puterea constă în relațiile asimetrice între indivizi și grupurile de indivizi, exercitarea ei fiind condiționată de o distribuție inegală a resurselor.

M. Weber (1922) a definit puterea ca fiind „șansa cuiva de a impune în cadrul unei relații sociale propria sa voință, chiar împotriva rezistenței altcuiva”. Exercițiul puterii lui „A” poate să întâmpine rezistență din partea lui „B”, ceea ce implică probabilitatea ca această rezistență să fie învinsă. În acest sens, posibilitatea impunerii unor sancțiuni negative joacă un rol adesea decisiv în relațiile de putere. De asemenea, puterea poate descuraja orice încercare de rezistență prin acțiuni de prevenire sau manifestare simbolică³².

Procese de putere sunt deosebit de complexe și adesea deghizate în societate. În consecință, în științele politice, sociologie și psihologia socială există un număr mare de distincții între diferite tipuri de putere socială sau între procese de putere socială calitativ diferite.

Fenomenele de putere și de influență implică o relație între doi agenți: „A” (agentul care exercită puterea) și „B” (agentul asupra căruia „A” își exercită puterea). Raportul dintre „A” și „B” se află la originea puterii, constituindu-se ca bază a acesteia.

Foarte rar se întâmplă ca un caz de putere dat să aibă un singur izvor. În general, relația dintre „A” și „B” este caracterizată prin existența unei pluralități de variabile, calitativ diferite, ce constituie bazele puterii. Evident, **există mai multe baze ale puterii**, însă o importanță deosebită și cea mai largă răspândire o au următoarele cinci:

1. **puterea de recompensare**, bazată pe percepția lui „B” că „A” are posibilitatea să-i ofere recompense;
2. **puterea de coerciție**, bazată pe percepția lui „B” că „A” are posibilitatea de a-i aplica pedepse;
3. **puterea legitimă**, bazată pe percepția lui „B” că „A” are, în mod legitim, dreptul de a-i prescrie comportamentul;
4. **puterea de referință**, bazată pe identificarea lui „B” cu „A”;
5. **puterea de competență**, bazată pe percepția că „A” are experiență sau cunoștințe speciale.

Trebuie precizat faptul că „A” poate fi o persoană, un rol, o normă, un grup sau o parte dintr-un grup, care-și exercită puterea asupra individului „B”.

Puterea de recompensare

Puterea de recompensare este puterea a cărei bază constă în posibilitatea de a recompensa.

Forța puterii de recompensare a lui „A” asupra lui „B” crește direct proporțional cu importanța recompenselor despre care „B”

³² *Dicționar de sociologie - Larousse*, pag. 218.

crede că „A” i le poate oferi, și depinde de probabilitatea ca „A” să procure recompense, conform percepției lui „B”.

Acest tip de putere depinde de capacitatea lui „A” de a administra valențe pozitive și de a suprima sau reduce valențe negative.

Folosirea de către „A” a recompenselor imediate (în locul promisiunilor) are ca efect, după un anumit timp, creșterea atracției resimțită de „B” față de „A” și, deci, a puterii de referință a lui „A” asupra lui „B”. Această putere de referință îi permite lui „A” să determine schimbări relativ independente. Nici promisiunile și nici recompensele nu vor îndepărta rezistența lui „B”, doar în momentul în care acesta va considera că este legitim ca „A” să-i procure recompense.

Sfera puterii de recompensare este specifică pentru cazurile în care „A” îl poate recompensa pe „B” pentru conformismul său.

Puterea de coerciție

Puterea de coerciție a lui „A” asupra lui „B” are la bază așteptarea lui „B”, potrivit căreia el poate fi pedepsit de „A”, dacă nu se conformează tentativei de influențare.

Forța puterii de coerciție depinde de importanța valenței negative a amenințării cu pedeapsa, înmulțită cu probabilitatea percepută ca „B” să scape de pedeapsă, conformându-se (probabilitatea pedepsei, în cazul nonconformismului minus probabilitatea pedepsei, în cazul conformismului).

Puterea de coerciție conduce la o schimbare în dependență, iar gradul de dependență variază cu nivelul de observabilitate al conformismului lui „B”.

Cu toate că au aceeași finalitate, puterea de recompensare nu trebuie echivalată cu puterea de coerciție. Conformarea la normele de grup, pentru a fi acceptat (puterea de recompensare), nu este același lucru cu conformarea la normele de grup, pentru a evita respingerea de către ceilalți (puterea de coerciție).

Menținerea lui „B” în sfera puterii de coerciție a lui „A” se realizează prin extinderea valenței negative a pedepsei asupra mai multor regiuni ale spațiului de viață a lui „B”. Astfel, prin retragerea lui „B” din sfera puterii de coerciție a lui „A”, probabilitatea ca „B” să primească o pedeapsă, atunci când nu se conformează, va fi redusă.

Puterea legitimă

Puterea legitimă a lui „A” asupra lui „B” este definită ca puterea ce are la bază valorile interiorizate de „B”, valori ce indică faptul că

„A” are, în mod legitim, dreptul de a-l influența, și că „B” este obligat să accepte această influență.

Noțiunea de legitimitate implică un anumit cod sau standard, acceptat de individ, în virtutea căruia agentul exterior își poate afirma puterea.

Bazele puterii legitime sunt următoarele:

- *valorile culturale*: „A” are caracteristici specifice de cultură ce-i dau dreptul să impună o conduită lui „B”, care poate să nu posedă aceleași caracteristici;

- *acceptarea structurii sociale*: acceptând structura socială a grupului său, a organizației sau a societății sale ca justă, „B” acceptă, implicit, ierarhia existentă. Astfel, „B” va accepta autoritatea legitimă a lui „A”, care ocupă un post superior în ierarhie;

- *desemnarea de către un agent ce poate conferi legitimitate*: „A” poate exercita asupra lui „B” o influență considerată legitimă, pentru că puterea i-a fost dată de un agent a cărui legitimitate este acceptată de „B”.

Zonele în care se poate exercita puterea legitimă, sunt, în general, precizate o dată cu atribuirea puterii. Încercarea de a aplica puterea legitimă în afara domeniului ei de acțiune conduce la diminuarea acesteia. În același timp, utilizarea non-legitimă a puterii va diminua atracția exercitată de „A”.

Puterea de referință

Puterea de referință a lui „A” asupra lui „B” se bazează pe identificarea lui „B” cu „A”. Această identificare este înțeleasă ca un sentiment de unitate a lui „B” cu „A” sau dorința de a dobândi această identificare.

Dacă „A” este un grup exercitând atracție, „B” va avea sentimentul că este membru al grupului sau dorința de a face parte din acesta. Dacă „B” este deja asociat cu „A”, el va dori să mențină această relație.

Identificarea poate fi stabilită sau menținută, dacă „B” are aceleași comportamente, aceleași credințe și aceleași percepții ca și „A”. Astfel, „A” are posibilitatea să-l influențeze pe „B”, chiar dacă „B” nu-și dă seama de această putere de referință.

Cu cât identificarea lui „B” cu „A” este mai mare, cu atât mai mare este puterea de referință a lui „A” asupra lui „B”.

Festinger a remarcat faptul că, într-o situație ambiguă, în absența unei structuri cognitive clare (resimțită ca o amenințare), conformismul opiniilor individului în raport cu norma grupului de referință îi va satisface acestuia nevoia de structură și îi va da sentimentul unei securități crescute, datorită identificării mai mari cu grupul.

Puterea de competență

Puterea de competență se bazează pe percepția lui „B” că „A” are experiență sau cunoștințe speciale.

Forța puterii de competență a lui „A” asupra lui „B” variază în funcție de sfera cunoștințelor sau de percepția atribuită de „B” lui „A” într-un anumit domeniu. Competența lui „A” este estimată de „B” în raport cu propriile cunoștințe și mai puțin în raport cu un etalon absolut.

Sfera puterii de competență este mai restrânsă decât sfera puterii de referință, deoarece, pe de o parte, este limitată la structurile cognitive, iar pe de altă parte, persoana competentă este considerată ca având cunoștințe sau capacități superioare în domenii foarte specifice. Astfel, puterea lui „A” se va limita la aceste domenii. Încercarea de a exercita puterea de competență în afara domeniului de competență va conduce la diminuarea acestei puteri.

Putem desprinde câteva **trăsături comune** ale celor cinci tipuri de putere:

- a) cu cât baza puterii este mai solidă, cu atât puterea este mai mare;
- b) pentru oricare dintre tipurile de putere sfera sau jurisdicția poate varia considerabil;
- c) orice tentativă de a utiliza puterea, în afara jurisdicției sale proprii, o va diminua.

3.2.2. Procese de putere în lumea interlopă

După cum am mai afirmat, procesele de putere se manifestă sub diferite forme, de cele mai multe ori deghizate, în relațiile dintre indivizi și/sau grupuri. Tipurile de putere descrise anterior rar se întâlnesc în formă pură. Într-un grup sau într-o societate procesele de putere sunt complexe, implicând corelarea a cel puțin două dintre bazele puterii menționate mai sus. De multe ori, de exemplu, puterea de referință este dublată de puterea de recompensare sau de coerciție, puterea de coerciție de către puterea legitimă, efectele fiind considerabil mai mari.

Ca parte componentă a societății, lumea interlopă nu este lipsită de aceste manifestări interne de putere. Însă, în acest caz, procesele de putere sunt mult mai ușor de identificat, fiind mai puțin deghizate decât în restul societății.

În lumea interlopă, puterea se manifestă pe două planuri, în funcție de agentul care o exercită și de agentul asupra căruia este exercitată:

1) puterea exercitată de lumea interlopă ca întreg asupra fiecărui membru component în parte;

2) puterea exercitată de capii lumii interlope asupra grupurilor pe care le conduc.

În ceea ce privește puterea exercitată de lumea interlopă ca întreg asupra fiecărui individ în parte, avem de-a face cu o manifestare a puterii de o complexitate deosebită. Putem remarca îmbinarea a patru din cele cinci tipuri principale de putere: puterea de referință, puterea de recompensare, puterea de coerciție și puterea legitimă.

Dominantă este puterea de referință. Individul, respins fiind de o societate ale cărei reguli le încalcă, frustrat și descurajat, simte acut nevoia de a aparține unui grup care să-i împărtășească ideile, grup a cărui ierarhie valorică să corespundă propriului sistem de valori. Cu alte cuvinte, delincventul dorește să aparțină unui grup cu care să se identifice, ai cărui membrii să aibă preocupări, activități și scopuri asemănătoare cu ale lui. Astfel, lumea interlopă îi satisface individului această nevoie. Infractorul găsește în lumea interlopă nu numai o comunitate cu care el se poate identifica, ci și protecția, sprijinul de care avea nevoie.

Lumea interlopă mai exercită asupra individului, concomitent, atât puterea de recompensare, cât și puterea de coerciție. Hotărâtoare pentru acceptarea unui nou membru este, după cum am văzut, adoptarea și respectarea regulilor și normelor lumii interlope. Conformarea la aceste norme are ca efect, în afară de acceptarea în grup, dobândirea unui anumit status, creșterea prestigiului și o serie de avantaje, cum ar fi sprijinul în situații dificile, suport material, protecție, ajutor în desfășurarea activităților cu caracter infracțional. Toate acestea duc la conturarea din ce în ce mai pronunțată a puterii legitime a lumii interlope ca întreg, în ceea ce privește prescrierea comportamentelor și conduitelor fiecărui membru component. Individul consideră autoritatea exercitată de grup asupra lui ca fiind legitimă.

În același timp, individul nu pune la îndoială legitimitatea pedepselor pe care lumea interlopă i le aplică în urma încălcării normelor. Puterea de coerciție a lumii interlope asupra fiecărui membru component este foarte mare. Teama de pedeapsă, teama de a fi eliminat din grup îl determină pe individ să se supună normelor, „legilor nescrise” ale lumii interlope și să participe activ la tot ceea ce grupul întreprinde, chiar cu riscul de a fi prins și condamnat la ani grei de închisoare.

Este interesantă acțiunea concertată, concomitentă a puterii de recompensare și a puterii de coerciție. Ambele au un rol important în

menținerea coeziunii lumii interlope, în respectarea „legilor nescrise” ale acesteia. Acceptarea ca membru al lumii interlope, în primă fază, sprijinul și protecția acordată ulterior, sunt recompense de care individul se bucură în urma conformării la normele și modul de viață specific interlop. Acestea sunt însoțite de manifestări ale puterii de coerciție (reale sau simbolice), pe care individul le percepe ca avertismente și de care ține cont. Astfel, recompensa și pedeapsa sunt la fel de aproape și la fel de reale pentru infractor, probabilitatea recompensării sau pedepsirii lui variind în funcție de gradul de conformism la normele, regulile, cutumele și uzanțele lumii interlope.

În ceea ce privește liderii lumii interlope, dominantă este puterea de competență. Ei se evidențiază și își câștigă autoritatea în cadrul grupurilor, datorită experienței infracționale vaste și spiritului de inițiativă. De-a lungul timpului, prin lovituri îndrăznețe, minuțios pregătite și coordonate, prin manifestarea constantă a loialității față de grup și a respectului față de normele lumii interlope, individul reușește să-și câștige recunoașterea și respectul celorlalți membrii ai lumii interlope, și, în același timp, o poziție importantă în cadrul acesteia. El este recunoscut ca lider al grupului din care face parte atât de membrii grupului, cât și de restul lumii interlope.

Puterea exercitată de lider în cadrul grupului își are originea, deci, în experiența acestuia în ceea ce privește inițierea și întreprinderea acțiunilor cu caracter infracțional. Experiența sa vastă inspiră încredere și respect membrilor grupului, care se conformează ordinelor și dispozițiilor primite de la lider. Executarea acestor ordine este percepută ca o acțiune necesară pentru reușita acțiunilor grupului.

După cum am văzut, transformarea infracțiunii în profesie duce la formarea anumitor grupuri infracționale specializate în anumite tipuri de infracțiuni. Astfel, liderul unui asemenea grup trebuie să fie specializat în comiterea unei anumite infracțiuni și, mai ales, să fie recunoscut ca „autoritate” în domeniul respectiv. Evident, liderul unui grup specializat în spargerea de locuințe va fi spărgător „profesionist” cu o bogată experiență, capabil să organizeze și să coordoneze activitatea grupului, în mod eficient, profitabil și cu minimum de risc.

Odată ocupată poziția de lider, puterea de competență este dublată de puterea de recompensare, cea de coerciție și, nu în ultimul rând, de puterea legitimă. Liderul unui grup de infractori, mai ales dacă ocupă o poziție importantă în cadrul lumii interlope în ansamblu, are puterea legitimă de a-și recompensa sau pedepsi „subalternii”.

Legitimitatea este dată de recunoașterea individului respectiv ca lider al grupului de către ceilalți membrii ai lumii interlope.

Aici trebuie să amintim faptul că încercarea unui „subaltern” de a submina autoritatea „șefului” său aflat în închisoare (și deci în imposibilitatea de a reacționa personal) este sever sancționată de lumea interlopă, fiind considerată „act de trădare”.

În afară de principalele tipuri de putere deja menționate, în lumea interlopă un rol deloc neglijabil îl are forța financiară a membrilor ei. Astfel, puterea (indiferent dacă este de coerciție, de recompensare, de competență, de referință sau legitimă) este cu atât mai mare, cu cât este mai solidă baza materială și financiară pe care se sprijină agentul care exercită puterea.

Puterea consideră că forța fizică a unui individ joacă un rol minor. În general, indivizii înzestrați cu forță fizică deosebită sunt folosiți de către lideri în scopul intimidării sau chiar eliminării adversarilor. Forța fizică nu este un factor decisiv în obținerea unui status special în cadrul lumii interlope.

În linii mari, structurile de putere ale lumii interlope nu diferă foarte mult de cele existente în societate. Însă în privința stabilității structurilor de putere, în lumea interlopă aceasta este relativă. Lupta pentru putere, pentru extinderea zonei de influență a diferitelor grupuri, provoacă uneori răsturnări spectaculoase de situație în peisajul infracțional.

3.2.3. Statusuri și negocieri de statusuri

Prin **status** înțelegem **poziția pe care un individ o ocupă în una din dimensiunile sistemului social, precum profesia, nivelul de pregătire, sexul sau vârsta**. Statusul definește identitatea socială, rolul explicit, drepturile și îndatoririle individului, cu două dimensiuni:

I. **verticală** - traduce relații ierarhice;

II. **orizontală** - exprimă relațiile dintre indivizii egali.

Rolul este asociat statusului. Primul este dinamic, iar cel de-al doilea este structural. Rolul și statusul constituie două fețe ale aceleiași realități, chiar dacă între rol și status nu există o corespondență strictă. Este cunoscut, de altfel, faptul că unui status îi pot corespunde mai multe roluri.

O poziție în ordinea statutară este în funcție de prestigiu și onoare, care sunt evaluări obișnuite într-un grup social și presupun un consens mai mult sau mai puțin general, legat de norme și valori. De la această regulă nu face excepție nici lumea interlopă, prestigiul și

onoarea fiind criterii principale, în funcție de care indivizii ocupă diferite poziții ierarhice.

De altfel, acceptarea unui individ ca membru al lumii interlope depinde de prestigiul pe care acesta îl are ca infractor, de onestitatea și loialitatea de care acesta dă dovadă în relațiile cu ceilalți membrii ai lumii interlope.

Cu cât infractorul este mai bine pregătit „profesional”, cu atât prestigiul lui în „branșă” crește mai mult. Un prestigiu mare, dublat de un comportament conform „legilor nescrise” determină ocuparea de către infractor a unei poziții importante în cadrul lumii interlope. Odată obținută, această poziție trebuie menținută, printr-un comportament constant, orice abatere de la norme și orice eșec putând duce la pierderea ei.

În lumea interlopă există o regulă generală, în ceea ce privește comportamentul individului, în funcție de poziția pe care o ocupă. Fiecare membru al lumii interlope trebuie „să facă dovada valorii”. În speță, trebuie să demonstreze permanent că se situează, prin calitățile sale, la înălțimea cerută de poziția pe care o deține în cadrul grupului. El trebuie să-și demonstreze curajul, capacitatea de a face față oricărei situații dificile, inteligența, puterea, și, nu în ultimul rând, bunăstarea materială.

În general, o poziție înaltă în ierarhia lumii interlope este asociată cu o situație materială prosperă. Această bunăstare trebuie demonstrată, nu atât din orgoliu, cât din nevoia de a-și consolida poziția.

Individul trebuie să dovedească anturajului acele calități excepționale pe care și le atribuie. El face acest lucru prin intermediul luxului afișat ostentativ: mașini scumpe, îmbrăcăminte de calitate, costisitoare, sume mari de bani cheltuite cu prietenii prin baruri și restaurante, de natură să impresioneze și să intimideze.

Totuși, doar aspectul exterior nu este suficient pentru „a face dovada valorii”. Individul trebuie să-și demonstreze curajul și să-și apere „onoarea”, ori de câte ori acestea îi sunt puse la îndoială. În momentul în care este jignit, el trebuie să reacționeze imediat, pedepsindu-i pe ofensatori, altfel își poate pierde prestigiul în fața celorlalți.

În concluzie, poziția pe care un infractor o ocupă în lumea interlopă poate fi identificată după vestimentație și atitudinea pe care o are față de ceilalți, eleganța specială afișată în mod ostentativ și conduita expresivă fiind foarte relevante în acest sens.

3.2.4. Infrastructuri și zone de influență

Lumea interlopă este compusă dintr-o multitudine de grupuri de dimensiuni variabile, constituite prin afinitate și comoditate, având

aceleași interese. Aceste grupuri își stabilesc ca loc de întâlnire unul sau mai multe stabilimente (baruri de noapte, cazinouri, restaurante etc.), a căror clientelă o constituie în mare măsură.

Aceste stabilimente constituie nuclee în jurul cărora se desfășoară activitatea grupurilor de infractori aparținând lumii interlope. Pe lângă faptul că sunt locuri de întâlnire și de distracție, ele funcționează și ca baze operative, unde infractorii își plănuiesc operațiunile, depozitează bunurile obținute ilegal și unde, în caz de nevoie, se pot adăposti. Prin intermediul acestor localuri sunt de multe ori comercializate mărfuri de contrabandă, de obicei alcool și țigări, beneficiile fiind apoi împărțite între infractorii care furnizează aceste mărfuri și patronii localurilor respective.

În aceste localuri, cu acordul patronului, care, evident, beneficiază de o cotă-parte din câștiguri, își desfășoară activitatea și prostituatele. Proxeneții preferă astfel de aranjamente, deoarece prostituatele sunt mai bine supravegheate atât în privința atitudinii față de clienți, cât și în privința câștigurilor pe care le realizează.

Astfel, putem observa importanța deosebită pe care o au în cadrul lumii interlope patronii unor asemenea stabilimente (care pot fi, la rândul lor, infractori profesioniști „retrași din activitate”), precum și angajații lor (barmani, chelneri etc.). Aceștia, pe lângă numeroasele servicii aduse membrilor lumii interlope, le mai pot furniza acestora numeroase informații (ponturi), pe baza cărora infractorii își organizează activitățile.

În schimbul acestor servicii, ceilalți membri ai lumii interlope le asigură patronilor respectivi sprijin și protecție. Astfel, aceștia ajung treptat să capete o influență considerabilă și să devină lideri ai grupului. Fără să conducă direct, ei supraveghează și iau decizii din umbră, astfel încât nimic nu se întâmplă fără știrea și acordul lor. Poziția, în acest mod obținută, le permite, de asemenea, să arbitreze diferitele conflicte izbucnite între ceilalți membri ai lumii interlope³³.

Grupurile astfel constituite pe infrastructura stabilimentelor își desfășoară activitatea, de obicei, la nivel de cartier sau acaparează un anumit domeniu infracțional.

³³ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

Prin zonă de influență putem înțelege atât spațiul, suprafața pe care un grup își desfășoară activitatea (un cartier, o stradă sau o anumită parte a unui oraș), cât și specificul activității infracționale³⁴.

De remarcat este modul în care grupurile de infractori își stabilesc și își respectă unii altora zonele de influență. Raporturile dintre aceste grupuri sunt de vecinătate. De asemenea, nu sunt rare cazurile în care își acordă ajutor și asistență, pentru realizarea unor acțiuni comune sau în care se unesc, pentru a întreprinde operațiuni ce depășesc posibilitățile unui grup mic.

În cazul în care domeniile de activitate sunt diferite, zonele de influență ale diferitelor grupuri se pot juxtapune. Astfel, în același spațiu pot acționa hoții din buzunare, spărgătorii de apartamente, proxeneții și traficanții de narcotice, fără ca între ei să existe neînțelegeri sau conflicte.

Relațiile personale sau de „afaceri” existente între indivizii ce compun aceste grupuri pot depăși cadrul cartierului și al orașului, creându-se condițiile unui schimb de servicii și informații mult mai vaste, inclusiv internațional. Astfel, iau naștere rețele internaționale de infractori.

Să nu ne imaginăm însă că relațiile între grupurile ce domină anumite zone sunt întotdeauna pașnice. Din dorința fiecăruia de a-și lărgi zona de influență iau naștere conflicte de proporții, adevărate lupte pentru putere. Acestea depind de personalitatea mai mult sau mai puțin marcantă a celor care caută să-și impună dominația asupra altora. În felul acesta, se naște o ierarhie în vârful căreia se află unul sau mai mulți șefi, care își delimitează de comun acord domeniile de activitate și zonele de influență.

3.3. *Comunicarea în lumea interlopă*

3.3.1. **Comunicarea între membrii lumii interlope**

Din punct de vedere *psihologic*, **comunicarea este, în primul rând, o percepție**. Ea implică **transmiterea, intenționată sau nu, de informații menite să lămurească sau să influențeze un individ sau**

³⁴ **De exemplu:** Un proxenet poate avea ca zonă de influență o stradă sau un cartier, ceea ce înseamnă că este singurul care desfășoară o astfel de activitate în spațiul respectiv, spațiu care, din acest punct de vedere, îi aparține și este controlat exclusiv de el. Astfel, pe strada sau în cartierul respectiv nu este permis accesul unor prostituate care lucrează pentru un alt proxenet.

Un alt exemplu îl reprezintă monopolizarea pieței drogurilor de un singur traficant (sau grup de traficanți). Astfel, la nivelul întregului oraș, traficantul respectiv este singurul care desfășoară o astfel de activitate, neexistând concurență în domeniu.

un grup de indivizi, dar nu se reduce numai la aceasta. În același timp în care o informație este transmisă, se produce o acțiune asupra subiectului receptor și un efect retroactiv (feed-back) asupra persoanei emițătoare care, la rândul ei, este influențată.

Sociologic, comunicarea presupune **o relație între indivizi**. În fapt, comunicarea este liantul care conferă stabilitatea și coeziunea grupurilor sociale. Existența în grup presupune interrelaționarea indivizilor care compun acest grup, iar relațiile dintre indivizi impun existența unor procese de comunicare între aceștia. De altfel, rolul deosebit de important pe care îl joacă comunicarea în viața socială este evident. Prin intermediul comunicării, individul intră în relație cu ceilalți, își însușește normele și valorile indispensabile pentru existența sa ca ființă socială, primește și oferă informații, și, nu în ultimul rând, este influențat sau poate influența conduita celorlalți. Comunicarea este, într-un fel, forța care pune în mișcare mecanismele sociale.

Comunicarea socială îmbracă diferite forme. Prima, spontană și neaxiomatizată, pare să nu se supună nici unei alte reguli, cu excepția deprinderii sociale. Această formă de comunicare se înscrie în cadrul relațiilor interpersonale, fiind limitată, precară, artizanală, spontană și prescriptivă. La polul opus, întâlnim comunicarea instituționalizată, existentă în cadrul relațiilor inter- și intraorganizaționale, relații conduse de instituții. Această formă de comunicare definește regimul economic, social și politic cu care este înzestrată o societate.

Pentru a comunica, în afară de emițător și receptor, este necesar și un limbaj comun celor doi. **Limbajul este o funcție de exprimare și de comunicare a gândirii prin utilizarea de semne, care au o valoare identică pentru toți indivizii din aceeași specie, în limitele unei arii determinate.**

Limbajul este, în același timp, act și instrument de comunicare, bazat pe legi independente de subiecții particulari. Există mai multe **forme de limbaj**:

- **pasiv** (acela pe care îl înțelegem);
- **activ** (acela pe care îl folosim, întotdeauna mai redus decât cel pasiv);
- **verbal**;
- **neverbal** (gesturi, mimică etc.).

Limbajul neverbal (gesturile, mimica, atitudinile) este în numeroase cazuri suficient pentru a exprima intențiile, dispozițiile indivizilor.

Instrument privilegiat de socializare, care permite comunicarea gândirii, acționarea asupra semenului (poruncile și întrebările cer răspunsuri), adaptarea la grup (transmiterea de norme sociale) sau punerea

în valoare a propriei persoane, limbajul servește, de asemenea, la recunoașterea vorbitorului ca persoană de către ceilalți sau la eliberarea de tensiuni interioare prin injurie (când agresiunea directă este imposibilă), ca și prin confesiune. Limbajul completează celelalte surse de cunoștințe, anticipând experiența personală, pe care i-o provoacă și o călăuzește. El constituie, în același timp, instrumentul esențial al gândirii și baza vieții sociale.

În ceea ce privește lumea interlopă, specificul comunicării este dat de specificul relațiilor existente între membrii acesteia. Astfel, comunicarea este directă, spontană, neinstituționalizată, neîngrădită de reguli stricte, și (aspect deloc neglijabil) verbală.

După cum am mai afirmat, în lumea interlopă nu se comunică în scris, ci numai pe cale orală. Acesta este modul în care sunt transmise normele (tocmai de aceea mai sunt numite „legi nescrise”) și toate mesajele vehiculate între membrii lumii interlope. Specificul activităților derulate de infractori justifică, de asemenea, neutilizarea actelor, a contractelor scrise, totul realizându-se pe baza unor acorduri verbale.

Experiența infractorilor „veterani” este transmisă „novicilor” tot pe cale orală, neexistând manuale care să-i inițieze pe aceștia în activitatea infracțională.

Membrii lumii interlope se diferențiază de ceilalți membrii ai societății în ceea ce privește comunicarea interpersonală prin limbajul folosit. Limbajul folosit de infractori mai este numit și **argou**. Însă, spre deosebire de argoul folosit de adolescenți și tineri (care este mai degrabă o expresie a teribilismului caracteristic vârstei), **argoul folosit de infractori este un fel de „limbaj profesional”, a cărui utilizare este dictată de exercitarea „profesiei”**. Reprezintă, în esență, un limbaj codificat, menit să facă de nedescifrat mesajele pe care infractorii și le transmit. În acest scop, ei folosesc cuvinte și expresii a căror semnificație le este cunoscută numai lor. Cu toate că în permanență semnificația anumitor termeni se schimbă, și apar expresii noi, limbajul infractorilor este înțeles și de polițiști, deoarece de aceasta depinde în mare măsură eficiența acțiunilor de demascare și de capturare a acestora.

Termenii argotici, pe lângă faptul că le permit infractorilor să comunice liber, fără teama că vor fi înțeleși, mai îndeplinesc și rolul de **„parole de recunoaștere”**. Folosind termenii argotici, infractorii pot stabili, în numai câteva minute de conversație cu un străin, dacă acesta aparține lumii interlope, în ce gen de activitate infracțională este specializat și pe cine cunoaște.

Argoul are un rol special în menținerea securității și identității lumii interlope. Acest limbaj specific folosit de infractori este o

expresie a solidarității acestora și facilitează comunicarea secretă între membrii tagmei. Folosirea argoului este importantă, în special, când infractorii acționează, asigurând comunicarea rapidă a ordinelor prin intermediul unor fraze (expresii) aparent inofensive.

Din punct de vedere lingvistic, nu poate fi vorba de o „limbă a infractorilor”. Este, practic, vorba de presărarea limbajului uzual cu termeni argotici. Ceea ce o face neinteligibilă pentru ceilalți membrii ai societății este lipsa unei sintaxe proprii, a unor reguli gramaticale bine stabilite, precum și schimbarea semnificației cuvintelor și expresiilor, în funcție de contextul în care se desfășoară discuția respectivă³⁵.

Folosirea acestui limbaj în comunicarea cu membrii grupului din care face parte îi dau infractorului un sentiment de siguranță și, nu în ultimul rând, sentimentul apartenenței la un grup cu care se identifică. Este ceea ce îl deosebește pe el ca individ de ceilalți membrii ai societății, din mijlocul cărora a fost respins și cu care nu se mai identifică.

În final, putem spune că folosirea acestui limbaj poate fi considerată o etichetă pe care individul și-o aplică pentru a-și evidenția apartenența la lumea interlopă, alături de alte semne distinctive: vestimentația ostentativă, excesul de bijuterii, tatuajele de tot felul și atitudinea specifică.

3.3.2. Rolul comunicării persuasive în activitatea infracțională

De nenumărate ori presa a atras atenția asupra metodelor folosite de infractori în activitatea lor, în încercarea de a spori vigilența populației și de a preveni comiterea anumitor infracțiuni. Este vorba de infracțiuni la comiterea cărora participă, în aceeași măsură, și infractorul și victima: escrocherie, înșelăciune, șantaj, și, nu în ultimul rând, prostituția și traficul de narcotice.

Pare absurd, dar, în asemenea cazuri, nu putem acuza în exclusivitate infractorul. O parte considerabilă din vină revine victimei, care i-a oferit infractorului oportunitatea, condițiile optime pentru a acționa.

În ciuda avertismentelor din presă, observăm cum numărul acestor infracțiuni, în loc să scadă, se mențin constant sau chiar crește, ca și cum fiecare, pentru a se convinge, le experimentează pe propria persoană.

Avem de-a face, deci, cu o relație infractor-victimă mai deosebită, și unul și celălalt având partea lui de vină, mai mică sau mai mare. Practic, infractorul profită de naivitatea, credulitatea

³⁵ T. Butoi, *Psiho-sociologia delincvenței*, Note de curs, 1999/2000.

victimei, de dorința acesteia de a câștiga ceva (bani, bunuri materiale sau anumite avantaje) cu efort minim, iar victima se lasă „sedusă”, facilitându-i infractorului acțiunea și chiar având iluzia că-l păcălește, când faptul s-a consumat, victima realizează nu numai că a fost înșelată, dar și că a participat activ la realizarea înșelăciunii.

Observăm, în concluzie, că infractorii specializați în comiterea acestui gen de infracțiuni au o forță persuasivă deosebită, pe care o folosesc cu abilitate. În general, ei nu se consideră vinovați, pagubele aduse fiind, în viziunea lor, **„impozite pe prostie”**, obligația lor fiind să le „colecteze”.

De remarcat este faptul că infractorii își aleg cu grijă viitoarele victime. Planul este minuțios pregătit, fiind elaborate adevărate strategii și tactici de abordare a victimei și de speculare a slăbiciunilor acesteia. Nimic nu este lăsat la voia întâmplării, infractorul elaborând mai multe variante, pentru a nu fi luat prin surprindere de evenimente neprevăzute.

Asemenea infracțiuni nu presupun violență, întrucât sunt bazate aproape în întregime pe persuasiune, care este considerată eminamente un proces comunicațional. Gradul de profesionalism este cu atât mai mare, cu cât infractorul reușește să-și convingă victima să „colaboreze” de bunăvoie, creându-i chiar iluzia că el este cel care pierde. De fapt, orice formă de persuasiune este caracterizată de modificarea atitudinii unui individ într-un context dat, în care acesta își păstrează sau crede că își păstrează o anume libertate.

Escrocheria este tipul de infracțiune cel mai des întâlnit, în care sunt folosite tactici persuasive.

Escrocii au fost întotdeauna în jurul nostru. Se poate spune că oriunde vor fi oameni care doresc ceva fără a da nimic în schimb, se vor găsi și escroci, pentru că ei se bazează pe o astfel de atitudine și o speculează în folos propriu.

Escrocheriile îmbracă numeroase forme. Una din cele mai răspândite se bazează pe așa-numita **„iluzie a chilipirului”**. Escrocul speculează vanitatea, lăcomia și necunoașterea victimei, lăsându-i impresia că a achiziționat la un preț scăzut obiecte de valoare. În fapt, sunt folosite bijuterii fără valoare (falsuri pe care escrocii le prezintă ca fiind din metale prețioase), obiecte provenite din furturi și spargerii (pe care le vinde la un preț puțin mai scăzut decât cel real). Victima, de teamă să nu piardă o asemenea ocazie, intră în jocul infractorului și achiziționează obiectele, fără să ezite prea mult.

O altă formă o constituie atragerea victimei într-o afacere, în care trebuie să investească anumite sume și care este prezentată ca fiind foarte profitabilă. Succesul unei astfel de acțiuni depinde de cel puțin trei factori:

1. acțiunea escrocului trebuie să inspire încredere victimei;
2. victima trebuie să creadă că partea cu care contribuie la afacerea respectivă, nu numai că va fi recuperată, dar că îi va aduce și profit;
3. capacitatea escrocului de a convinge victima să participe „temporar” cu o parte din banii săi la realizarea afacerii.

Este necesară, deci, folosirea unui limbaj prietenos și putere de convingere din partea echipei de escroci.

Nu sunt rare nici escrocheriile în domeniul imobiliar (sunt cazuri în care au fost vândute apartamente la etajul 10 dintr-un bloc de 9 etaje, mai multor persoane în același timp), al schimbului valutar, și chiar în afaceri (escroci care achiziționează marfă în numele unor firme fictive, plătind cu cecuri false). Sunt cunoscute, de altfel, numeroasele „ghicitoare”, „vrăjitoare” sau „vindecătoare”, în spatele cărora funcționează adevărate rețele specializate de escrocherii.

Desigur, numărul formelor pe care le îmbracă escrocheria nu se rezumă la cele câteva exemple prezentate mai sus, infractorii profesioniști dovedind că au o imaginație foarte bogată. Însă, în general, sunt urmărite câteva etape de a căror îndeplinire perfectă depinde succesul întregii operațiuni:

1. **Abordarea victimei** - găsirea victimei, câștigarea încrederii acesteia, pregătirea pentru etapa următoare;
2. **Prezentarea afacerii** - i se explică victimei în ce constă afacerea și care va fi câștigul ei;
3. **Amăgirea victimei** - victimei i se oferă o anumită sumă de bani, sub forma unei prime tranșe din câștigul pe care îl va realiza;
4. **Trimiterea victimei după bani** - victima este convinsă să adune banii necesari pentru a intra în afacere;
5. **Depositedarea victimei de bani prin viclenie;**
6. **Amăgirea în continuare a victimei;**
7. **Debarasarea de victimă.**

Mai rar întâlnite decât tacticile și strategiile persuasive folosite în cazul escrocheriilor, dar mai complexe, mai subtile și mai spectaculoase sunt cele folosite pentru:

- racolarea adolescentelor și tinerelor în vederea „calificării” lor ca prostituate;
- compromiterea unor persoane, în scopul obținerii anumitor avantaje (șantajul).

În ambele cazuri, schema după care se derulează acțiunea este aceeași:

1. **Abordarea victimei;**

2. Investiția:

- câștigarea încrederii victimei;
- acordarea unor favoruri sau avantaje materiale victimei de către infractor (îndatorarea victimei);

3. Compromiterea victimei:

- implicarea victimei în diferite acțiuni infracționale minore în contul „investiției”;

4. Obținerea „profitului” preconizat:

- odată compromisă, victima nu mai poate refuza cererile infractorului.

Observăm, deci, că este vorba, în esență, de **tehnica „piciorului în ușa”**: o cerere inițială mică (implicarea victimei în infracțiuni minore - etapa a III-a), dificil de refuzat (datorită „investiției” - etapa a II-a) este urmată de o cerere mai mare (obținerea unor avantaje urmărite de la bun început, bani sau complicitate în săvârșirea unor infracțiuni de o gravitate crescută - etapa a IV-a).

Conformarea la a doua cerere se face din următoarele motive:

- victima se simte datorare față de infractor, având încă nevoie de sprijinul lui;
- victima se teme de consecințele dezvăluirii de către infractor a acțiunilor ilicite la care a participat alături de acesta;
- victima se teme, pur și simplu, să-l refuze pe infractor.

Schema este adaptată de la caz la caz, în funcție de persoana vizată și de context³⁶.

³⁶ **De exemplu:** În cazul racolării unei tinere în vederea practicării prostituției, acțiunea se derulează astfel:

Etapă I:

* tânăra este abordată de către racoleur (individ specializat în astfel de acțiuni);

* în timpul pe care îl petrec împreună, acesta stabilește acele slăbiciuni ale tinerei, care urmează a fi speculate (carențe afective sau educative, dorința de a trăi în lux etc.).

În momentul în care deține aceste informații, racoleurul (finanțat de proxenet) începe etapa a II-a - investiția:

Etapă a II-a:

* racoleurul stabilește o relație afectivă cu tânăra, sub acoperirea căreia îi acordă sprijin financiar;

* simulând lipsa banilor la un moment dat, el solicită împrumuturi de la proxenet în prezența fetei, bani folosiți „pentru ca ea să se simtă bine”;

Tot pe tehnici persuasive este bazată și acțiunea de constituire a rețelilor de comercializare a narcoticelor. Această acțiune se derulează în paralel cu creșterea numărului de consumatori.

În acest sens, este folosită **tehnica „aruncării de mingii joase”**, tehnică asemănătoare cu cea a „piciorului în ușă”. Prin intermediul acestei tehnici persuasive se obține conformarea la cerere, păstrându-se costurile ascunse. Unul din factorii care stau la baza obținerii efectelor acestei tehnici este implicarea individului în decizia de a se angaja în acțiune.

Supunerea, „conformarea fără presiune”, are proprietatea de a conduce la comportamente al căror cost ar frâna realizarea lor spontană.

Acțiunea de constituire a unor astfel de rețele se realizează pe etape:

I. Mai întâi are loc **stimularea consumului de droguri**

Viitorii consumatori sunt selectați atent, în special, din rândul adolescenților și tinerilor, în perimetrul în care aceștia își desfășoară activitatea (liceu, facultăți etc.), sau unde își petrec timpul liber (baruri, discoteci etc.). Traficantul intră în relație cu cei vizați, ajungând să le câștige prietenia și încrederea. Un conflict cu părinții (inevitabile la această vârstă), o decepție sentimentală sau pur și simplu dorința de a experimenta senzații noi, sunt tot atâtea situații pe care traficantul se grăbește să le speculeze. Astfel, pentru a le alunga

* rezultatul acestor manevre este evident: tână se simte măgulită de „sacrificiile” pe care „iubitul” le face pentru ea, și, în același timp, începe să se simtă obligată față de el.

Etapă a III-a:

* tână este determinată de către racoleur să rupă relațiile cu familia în favoarea lui, lipsind-o astfel de principalul sprijin afectiv și material;

* sub motiv că a venit vremea să-și plătească datoria față de proxenet, racoleurul o convinge pe tână că numai ea îl mai poate ajuta; indicându-i subtil calea prostituției;

* ea simțindu-se datoră față de el, este dispusă să facă orice pentru a-l ajuta și consimte să întrețină raporturi sexuale cu 1-2 indivizi contra unor sume echivalente cu presupusa „datorie”. Acesta este momentul în care tână cade în capcana minuțios pregătită de către proxenet. Ea este compromisă și nu mai are cale de întoarcere. Nu mai poate reveni la familie, de teamă sau/și rușine, și astfel rămâne la discreția proxenetului.

Etapă a IV-a:

* reprezintă „calificarea” tinerei ca prostituată, sub controlul strict al pro-xenetului;

* în același timp, proxenetul începe să obțină bani de pe urma ei, bani ce reprezintă profitul realizat în urma „investiției”.

supărarea sau pentru a le satisface nevoia de nou, le oferă mici doze de narcotice, „gratis, ca între prieteni”, neuitând să-i informeze că dacă mai vor așa ceva, le stă la dispoziție. Starea de euforie, semiinconștiență și bună-dispoziție creată de droguri îi determină pe acești tineri să mai apeleze la „serviciile” traficantului.

Însă aici apare o diferență. De data aceasta, ei plătesc drogurile cu sume relativ mici. Cu timpul apare, însă, dependența, fapt de care profită din plin traficantul. El cere din ce în ce mai mulți bani, iar tinerii, deja dependenți de consumul de droguri sunt dispuși să facă orice pentru a avea cu ce plăti o doză.

II. În acest moment începe **formarea rețelei de intermediari**

Traficantul le propune, așadar, „clienților” o modalitate de a face rost de bani, pentru a-i plăti „marfa”: să devină, la rândul lor, distribuitori de narcotice.

Dependența de droguri le anihilează acestora instinctul de conservare. Astfel, narcomanii se expun, fără ezitare, la orice fel de risc, inclusiv acela de a fi prinși și arestați de poliție, fiind capabili de orice pentru a-și asigura cantitatea necesară de droguri. Astfel, ei acceptă imediat propunerea traficantului de a lucra ca „intermediari”, ocupându-se în locul acestuia de racolarea viitorilor „clienți” și de vânzarea drogurilor în locuri publice.

Din momentul constituirii rețelei, traficantul se poate retrage în umbră, de unde coordonează întreaga activitate, la adăpost de acțiunile poliției. Tinerii racolați de el, prin metoda descrisă mai sus, devin astfel simple unelte care îi asigură câștiguri fabuloase, victime care fac, la rândul lor, alte victime.

Scopul urmărit de traficant este, evident, formarea unei rețele de comercializare a drogurilor. Investiția făcută de el, respectiv acele doze inițiale oferite gratuit, este infinit mai mică în comparație cu câștigurile realizate prin intermediul rețelei. Adevăratul cost ascuns este plătit de cei racolați de traficant, fie intermediari, fie simpli consumatori. Este vorba de însăși viața și sănătatea lor, incomparabil mai valoroase decât acele efemere momente de euforie generate de drog.

Am avut în vedere, în cele descrise mai sus, nu toate tipurile de infracțiuni, în a căror realizare sunt utilizate metode persuasive, ci doar pe cele mai răspândite și pe cele cu un grad de pericolozitate crescut.

Putem observa, astfel, cum lumea interlopă reușește să prindă în mrejele sale și neînfractori, folosind metode non-violente și, de multe ori, foarte convingătoare. Efectele acestor metode persuasive nu pot fi

puse la îndoială atâta vreme cât avertismentele presei au un impact relativ mic asupra populației, fapt dovedit de constanța cu care oamenii se lasă jefuiți și manipulați de membrii ai lumii interlope, oferindu-le acestora oportunități, facilitându-le demersurile.

3.4. *Impactul activității lumii interlope în plan psihologic și socio-moral*

Deși împinsă în mod constant spre periferia societății, lumea interlopă este și trebuie privită ca parte componentă a acesteia. Existența și evoluția lumii interlope este indisolubil legată de existența și evoluția societății. Practic, nu putem studia și evalua lumea interlopă ca entitate autonomă, ci numai în strânsă legătură cu restul societății.

Între lumea interlopă și restul societății există un permanent proces de interacțiune. Referindu-se la cele două categorii de indivizi, în care se poate împărți societatea, luând ca reper conformarea la norme (și anume, cei care comit abaterea de la norme și restul societății, care se conformează normelor), H. Becker afirmă următoarele: „Cele două categorii trebuie văzute într-o relație complementară. Una nu poate exista fără cealaltă; într-adevăr, ele sunt în funcție una de alta în cel mai strict înțeles matematic”³⁷.

Activitatea lumii interlope este caracterizată prin permanenta eludare a normelor morale admise. Menirea normelor fiind cea de a asigura stabilitatea și echilibrul societății, încălcarea lor generează reacția ostilă a membrilor ei față de indivizii devianți. În cazul de față, acțiunile membrilor lumii interlope, în general ilegale, sunt percepute de populație ca atacuri la adresa stabilității și echilibrului societății.

Siguranța și abilitatea cu care sunt săvârșite infracțiunile generează un acut sentiment de nesiguranță și insecuritate, nu numai la nivel individual, ci și colectiv. Prin respingerea infractorilor spre periferia societății se încearcă oarecum protejarea populației. Însă rezultatul acestei acțiuni nu este cel scontat. Cea mai concludentă dovadă în acest sens este existența a ceea ce numim lumea interlopă.

Societatea este pentru membrii lumii interlope însăși garanția existenței lor. În circuitul bogățiilor societății, infractorii găsesc bunurile pe care, după o optică proprie, consideră că este normal să și le însușească. Astfel, pentru a-și asigura bunăstarea, infractorii nu ezită să producă societății pagube de ordin economic. Furturile,

³⁷ Howard S. Becker, *Outsiders - Studies in the Sociology of deviance* (2-nd ed.), New York, The Mac Company, 1963, pag. 23.

spargerile, jafurile, tâlhăriile sunt infracțiuni ce vizează avutul public sau privat. Dar lucrurile nu se opresc aici. Membrii lumii interlope își fac simțită prezența în activitățile comerciale și, nu în ultimul rând, în domeniul financiar. Aici amintim comercializarea mărfurilor de contrabandă (care implică sustragerea de la plățirea unor taxe și impozite către stat) și traficul de valută (faimosul „schimb la negru”).

În cadrul societății, membrii lumii interlope își găsesc victimele și, în același timp, pe cei care urmează a le fi complici. Nu în ultimul rând, tot din cadrul societății sunt racolați viitorii membri ai lumii interlope.

Activitatea lumii interlope, de fapt însăși existența ei, afectează restul societății nu numai în domeniul economic, ci și în plan psihologic și moral:

* **În plan psihologic** - este generatoarea unor sentimente de teamă, nesiguranță și frustrare. Individul își vede amenințată siguranța materială și, uneori, chiar integritatea fizică sau viața. Nu-i mai este satisfăcută complet nevoia de securitate, ceea ce-l face să trăiască într-o permanentă neliniște.

Sentimentul de nesiguranță și frustrare este accentuat și de faptul că, speculând anumite lacune sau imperfecțiuni ale sistemului legislației penale, infractorii scapă cu ușurință de pedepse sau primesc pedepse mult prea mici în comparație cu gravitatea faptelor săvârșite.

Individul ajunge, la un moment dat, la concluzia inutilității reacției sale față de infracțiune, ceea ce face ca treptat această reacție să scadă în intensitate, devenind, în final, indiferență.

La nivel colectiv, aceasta duce la scăderea coeziunii sociale și, implicit, a puterii de reacție colectivă față de comiterea unei infracțiuni.

* **În plan moral** - activitatea lumii interlope, consecințele acesteia atât pentru victime, cât și pentru membrii lumii interlope duc la producerea anumitor mutații. Principiile morale ce guvernează viața și activitatea membrilor societății sunt serios zdruncinate. Cinstea, onestitatea, curajul, loialitatea, dreptatea, libertatea capătă, astfel, sensuri și înțelesuri diferite de cele inițiale. În același timp, scade considerabil încrederea populației în instituțiile statului, ale căror datorii constă în a proteja aceste valori.

Dar, în ciuda atâtor efecte negative, lumea interlopă este tolerată oarecum de societate. Neputând să o anihileze complet, societatea încearcă să țină lumea interlopă sub control, în speranța recuperării ei în plan social.

Cap. IV. **TENDINȚE ȘI MUTAȚII ACTUALE ÎN LUMEA INTERLOPĂ**

4.1. *Considerații generale asupra tendințelor actuale în lumea interlopă*

Existența lumii interlope autohtone, și înainte de evenimentele din decembrie 1989, nu poate fi pusă la îndoială. Însă, pe atunci, amploarea activităților infracționale specifice era cu mult mai redusă, precum și diversitatea acestora. Activitatea membrilor lumii interlope era în mare parte bazată pe comerțul „la negru”, așa-numita „bișniță”. În ceea ce privește prostituția și proxenetismul, aceste activități se desfășurau cu mare discreție, cu precădere în marile hoteluri, existând, totuși, și o serie de case de toleranță, deghizate atent și accesibile numai celor „de încredere”. Datorită faptului că deținerea de valută era ilegală, victimele predilecte ale infractorilor erau tocmai cei care posedau valută. Aceștia erau foarte vulnerabili pentru că, în caz de jaf sau de șantaj, reclamarea infracțiunii îi expunea riscului de a intra ei înșiși în vizorul organelor de anchetă.

Acțiunile de trafic erau, de asemenea, foarte limitate. Traficul cu autoturisme era inexistent, iar în ceea ce privește traficul de droguri, țara noastră era, până acum 3-4 ani, doar țară de tranzit sau de depozitare. România a devenit „piață de desfacere și comercializare” a narcoticelor doar de puțin timp.

Membrii lumii interlope nu se puteau implica în economie și comerț, acestea fiind controlate exclusiv de stat.

Însă după 1989, lumea interlopă a cunoscut o expansiune extraordinară, diversificându-și domeniile de activitate și mijloacele de înfăptuire a diferitelor infracțiuni. Faptul că, din punct de vedere juridic, vechiul încă nu dispăruse, iar noul întârzia să se impună, a creat condiții optime pentru desfășurarea unor activități ilegale care au consolidat baza materială a lumii interlope.

Înainte de 1989, pentru comiterea infracțiunilor erau utilizate cu predilecție „arme albe”, infractorii neavând acces la arme de foc. După 1989, vidul legislativ a permis introducerea în țară a armelor de foc, pe care membrii lumii interlope nu au ezitat să le achiziționeze. Alături de armele de foc, în dotarea infractorilor au apărut și faimoasele săbii „Ninja”, nu originale, dar la fel de periculoase.

Exodul infractorilor români în Occident a demarat operațiunile de trafic cu automobile furate și, nu în ultimul rând, constituirea a numeroase filiere specializate în traficul cu narcotice pe teritoriul românesc.

Tot din Occident, membrii lumii interlope au „importat” și o serie de moduri de operare. Am asistat cu surprindere la jafuri armate, la răpiri și sechestrări de persoane, în scopul obținerii unor anumite sume de bani, la omoruri comise în stilul Mafiei italiene etc. S-a încercat și la noi impunerea „taxei de protecție” agenților comerciali particulari, însă fără succes.

În peisajul infracțional românesc și-au făcut apariția și infractori străini, cu predilecție cetățeni ai țărilor arabe, asiatice sau din fosta URSS. Aceștia și-au constituit rețele proprii, aflate în diferite relații cu lumea interlopă autohtonă: de cooperare, de concurență sau conflict. Aceștia, pe lângă activitățile specifice, au facilitat transformarea țării noastre din loc de tranzit în piață de consum a narcoticelor. Acestor grupări de infractori străini li s-a dat numele generic de „mafie”: mafia arabă, mafia rusească, mafia chinezească etc.

Colaborarea infractorilor autohtoni cu cei străini a condus la amplificarea deosebită a fenomenului numit contrabandă (trafic ilicit de mărfuri). Mărfurile de contrabandă sunt, de obicei, țigările și alcoolul, datorită ușurinței cu care pot fi distribuite și consumate. Însă există cazuri de contrabandă cu mercur, arme și substanțe radioactive.

După cum am mai afirmat, lumea interlopă are o mare putere de adaptare la diferite situații. Astfel, pentru a nu fi pusă în inferioritate de rețelele de infractori străini, lumea interlopă autohtonă a început să-și modifice structura, precum și modalitățile de a-și desfășura activitatea. Asistăm, în momentul de față, la conturarea treptată a unor structuri de tip mafirot, fără a avea însă amploarea și forța unor structuri mafiotice autentice. Dar procesul este abia în faza inițială, a tatonărilor și a încercărilor. Pentru a reuși cu adevărat transformarea lumii interlope autohtone într-o grupare de genul Mafiei italiene, nu este suficientă împrumutarea „organigramei”, a metodelor și uzanțelor acesteia. Totul trebuie adaptat la realitățile economice, social-politice și culturale specifice românești. Derularea acestui proces se realizează

în timp, și cu cât întârzie blocarea lui, cu atât va fi mai greu, dacă nu chiar imposibil, de stopat.

Progresul tehnologic a dus la îmbunătățirea condițiilor de operare a membrilor lumii interlope. Telefoanele celulare, de exemplu, asigură comunicarea rapidă între parteneri în timpul desfășurării unei acțiuni ilegale, zădărniciind eforturile polițiștilor de a-i surprinde asupra faptei. Alături de mijloacele de comunicare performante, autoturismele rapide și de mare putere folosite de infractori asigură realizarea eficientă și într-o mai mare siguranță a activităților specifice.

Iată, deci, cum lumea interlopă, departe de a fi afectată de schimbările sociale și politice, nu numai că își continuă nestingherită activitatea, dar și evoluează în pas cu timpul, devenind pe zi ce trece mai puternică și mai complexă. Și nu numai atât. Membrii lumii interlope nu se mai mulțumesc cu puterea economică. Ei tind tot mai mult spre puterea politică sau administrativă. Chiar dacă nu reușesc ei înșiși să se infiltreze în structurile politice sau administrative, cel puțin ajung să-și întindă influența asupra unor persoane ce ocupă funcții importante în aceste structuri.

În cele ce urmează ne vom opri asupra a două fenomene deosebit de nocive pentru societate, dar greu de anihilat: corupția și crima organizată, ambele aflate în strânsă legătură cu ceea ce numim lumea interlopă.

4.2. *Corupția*

4.2.1. **Noțiunea de corupție. Formele fenomenului corupției**

Un loc important între formele de delincvență cu un grad sporit de pericolozitate socială îl ocupă delictele de corupție.

Delictele de corupție sunt constituite din ansamblul de activități ilicite, ilegale și imorale desfășurate de anumiți indivizi, grupuri și organizații (publice sau private), în scopul obținerii unor avantaje materiale sau morale sau a unor poziții sociale și politice superioare, prin utilizarea unor forme și mijloace de mituire, fraudă, șantaj, înșelăciune, abuz, influență, intimidare, escrocherie, evaziune fiscală etc.³⁸

În general, când se vorbește de corupție, există tendința de a o limita la luarea și darea de mită, traficul de influență sau abuzul de putere și funcție, astfel de forme ale corupției fiind cel mai des

³⁸ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *op.cit.*, pag. 200.

prezentate în presă. Dincolo de aceste aparențe, prin corupție mai sunt desemnate și actele de imixtiune ale politicianului în sfera privată, utilizarea funcției publice în interes personal, realizarea unui volum de afaceri și tranzacții între indivizi, grupuri și organizații, prin eludarea normelor de legalitate și moralitate existente în societate.

Definirea fenomenului de corupție este dificilă, acest concept fiind de cele mai multe ori evaziv, ambiguu și reduționist, având o serie de conotații și particularități, în funcție de natura regimului politic, nivelul de dezvoltare economică și culturală al fiecărei societăți, sistemul etico-normativ existent în fiecare țară³⁹.

În general, se consideră drept **corupție comportamentul care violează sau transgresează obligațiile legale ale exercitării unui rol public care încalcă normele deontologice ce interzic exercitarea anumitor forme de influență**⁴⁰.

Actualul nostru Cod penal nu folosește explicit și fără echivoc noțiunea de corupție, pentru a incrimina diferitele acte și fapte care transgresează normele juridice ce reglementează comportamentul instituțiilor și organizațiilor sociale, funcționarilor publici, agenților economici și persoanelor particulare între care se stabilesc relații și se desfășoară activități la nivel economic, administrativ, juridic sau politic. Noțiunea de corupție este utilizată în mod expres doar în două situații:

a) **corupția sexuală**, prin care sunt incriminate și sancționate actele cu caracter obscen asupra unui minor sau în prezența acestuia (art. 202 C.pen.);

b) **corupția unei persoane de a da declarații mincinoase în fața justiției** (art. 261 C.pen.).

Astfel, în sfera noțiunii de corupție, înțeleasă în mod strict juridic, sunt incluse patru categorii de delikte, incriminate și sancționate prin art. 254, 255, 257 C.pen.:

1. **luarea de mită** (corupție pasivă);
2. **dare de mită** (corupție activă);
3. **traficul de influență**;

³⁹ În unele sisteme normative, corupția este un concept prioritar juridic și penal și desemnează încălcarea sau transgresarea normelor referitoare la îndatoririle funcționarului public, agenților economici sau persoanelor care efectuează diferite tranzacții, operații sau afaceri. Pentru alte sisteme normative, corupția desemnează diferitele acte sau fapte ilicite și ilegale realizate prin utilizarea abuzivă și constrângătoare a puterii (politice, judecătorești, administrative), în scopul obținerii unor avantaje personale.

⁴⁰ *Ibidem*, pag. 201.

4. primirea de foloase necuvenite.

Elementul comun ce caracterizează aceste tipuri de delictе considerate ca fiind acte de corupție este utilizarea funcției publice ca sursă de venituri, de obținere a unor avantaje materiale sau de influență personală⁴¹.

Denumirea generală sub care aceste acțiuni ilicite, imorale și ilegale apar în Codul Penal este de „**delicte de serviciu**”. Aceasta datorită faptului că sunt comise, de regulă, de anumiți funcționari publici ori alți salariați, sau chiar persoane private (în cazul dării de mită), prin încălcarea normelor deontologiei profesionale și abaterea de la îndatoririle oficiale ale funcției publice. Aceste persoane publice (sau private) pretind sau primesc diferite avantaje materiale sau morale, prin neîndeplinirea condiționată sau întârzierea îndeplinirii obligațiilor de serviciu, ca urmare a exercitării unei influențe.

Observăm, deci, caracterul reduționist al criteriului normativului penal, referitor la definirea și sancționarea actelor de corupție. Acest criteriu restrânge aria fenomenului de corupție doar la delictе de serviciu (abaterea de la prerogativele oficiale ale funcționarului public și încălcările normelor deontologice profesionale ale funcției publice). Actualul cadru legislativ nu oferă suficiente elemente pentru identificarea și prevenirea actelor de corupție ce se produc în societatea noastră, permițând, astfel, creșterea acestui fenomen.

Cauzele corupției sunt deosebit de complexe și de o mare diversitate. Majoritatea autorilor consideră însă ca **principale surse**⁴² ale acestui fenomen:

- perpetuarea unor structuri politice, economice și normative deficitare;
- accentuarea dificultăților economice și sociale;
- multiplicarea tensiunilor sociale și normative între indivizi, grupuri și instituții sociale.

Corupția induce o discrepanță semnificativă între modelele sociale, culturale și normative și așteptările legitime ale indivizilor și grupurilor sociale, reprezentând un fenomen antisocial cu profunde consecințe negative. Corupția este, în fond, expresia unor manifestări de dereglare legislativă, politică, economică și morală și a slăbirii mecanismelor instituționalizate de control social.

Delictele de corupție presupun existența și funcționarea a două tipuri de relații, întemeiate pe complicitate, înșelăciune, mită, fraudă,

⁴¹ D. Banciu, *op.cit.*, pag. 148.

⁴² *Ibidem*, pag. 144.

abuz și constrângere. În aceste relații sunt angrenate rețele de statusuri și roluri în aparență diferite ca poziție, dar având aceeași motivație și finalitate. Este vorba de:

a) **rețeaua care corupe** - constituită din indivizi, grupuri sau organizații care utilizează mijloace imorale, ilicite și ilegale, în scopul influențării, mituirii sau cumpărării altor indivizi, grupuri sau organizații, care le facilitează realizarea rapidă și eficientă a scopurilor și intereselor urmărite;

b) **rețeaua care se lasă coruptă** - reprezentată de indivizii, grupurile sau organizațiile care acceptă sau se lasă influențate (mituite, cumpărate, șantajate) sau care încalcă normele deontologiei profesionale, în scopul obținerii unor avantaje materiale sau morale, sau a unor poziții politice și sociale superioare.

De reținut este faptul că aceste relații de tip „corupător - corupt” sunt întotdeauna reciproc avantajoase: corupătorul își atinge scopul propus, iar coruptul beneficiază de anumite avantaje din partea celui dintâi.

Specialiștii dreptului penal, criminologiei și sociologiei criminalității consideră că există **trei forme principale ale fenomenului de corupție**⁴³:

1. **Corupția profesională**, care include marea majoritate a delictelor de serviciu sau a celor comise în timpul serviciului de către funcționarii publici sau alte persoane din sectorul public: administrație, sănătate, învățământ, poliție, justiție etc. Aceste persoane încalcă sau transgresează normele deontologiei profesionale, prin îndeplinirea condiționată și preferențială a atribuțiilor lor legale. Cei care îndeplinesc funcții publice pretind sau primesc diferite avantaje materiale ori acceptă tacit sau expres, direct sau indirect, promisiunea unor avantaje materiale sau morale prin îndeplinirea sau neîndeplinirea condiționată a obligațiilor legale sau ca urmare a exercitării unor influențe. Este vorba aici de cazul tipic al delictelor de luare și dare de mită, abuzului de funcție, traficului de influență, abuzului de încredere profesională etc.

2. **Corupția economică**, denumită și criminalitate economico-financiară sau „de afaceri”, care cuprinde actele și faptele ilicite comise de indivizi, asociații, societăți sau organizații în legătură cu derularea unor afaceri și tranzacții financiare, bancare, vamale, comerciale, prin utilizarea înșelăciunii, fraudei, abuzului de încredere. În urma acestor activități, sunt prejudiciate interese economice colective sau particulare. Numeroasele lacune din legislația economică (națională și internațională) fac greu de identificat

⁴³ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *op.cit.*, pag. 203.

și evaluat aceste forme de criminalitate economică. Unele dintre ele nici nu sunt incriminate în legislația penală a multor țări, ceea ce îngreunează foarte mult depistarea, prevenirea și neutralizarea lor în timp util. Este vorba, în acest caz, de delictul de fraudă bancară, escrocherie, falsificarea cifrei de afaceri, evaziune fiscală, obținerea ilegală de subvenții, bancruta frauduloasă, polițe de asigurare nerambursabile, concurență și reclamă neloială etc.

3. **Corupția politică**, care include ansamblul de acte, fapte și comportamente care deviază moral și legal de la îndatoririle oficiale ale unui rol public de către anumite persoane sau care transgresează normele privind interdicția exercitării anumitor forme de influență politică, în scopul obținerii unor avantaje personale. Este vorba de activitățile de finanțare și subvenționare ilegală a campaniilor electorale, cumpărarea voturilor cu ocazia alegerilor, promovarea preferențială în funcții guvernamentale pe criterii politice, acțiunile ilicite de înființare a unor partide clientelare sau de alegere și realegere a anumitor candidați etc.

Fenomenul de corupție presupune, așadar, mai multe definiții, forme și dimensiuni de manifestare. Cele mai intense și mai periculoase pentru societate sunt referitoare la corupția și delictul din sfera economică, a politicului, administrației și a justiției.

4.2.2. **Amplarea și dimensiunile fenomenului de corupție**

Formele și dimensiunile fenomenului de corupție, odată identificate și analizate în mod științific, pot furniza elementele pentru o schemă de operaționalizare adecvată a diferitelor acte și fapte considerate drept comportamente coruptive. **Dimensiunile fenomenului corupției** sunt următoarele:

a) **Dimensiunea statistică**

Prin sistemul de înregistrare a delictelor de corupție este facilitată cunoașterea specificului și contextului diferitelor sectoare, ramuri și instituții (publice sau private), în care se constată frecvența și amploarea cea mai ridicată a faptelor de corupție.

Dimensiunea statistică se menține la un nivel pur descriptiv. Ea reflectă fie eficiența diferitelor instituții în sancționarea actelor de corupție (există statistici ale poliției, ministerului public și justiției, între ele aflându-se diferențe sensibile), fie activitatea de incriminare (sau dezincriminare) a anumitor acte care, în anumite perioade, pot fi considerate delictul, iar în altele ca fapte absolut normale și legale.

b) **Dimensiunea normativă (juridică)**

Această dimensiune are în vedere principalele prescripții și norme din domeniul dreptului (în special dreptul penal, comercial, vamal) referitoare la abaterile și tentativele comise de diferiți agenți economici, funcționari publici, instituții sau persoane particulare, precum și sancțiunile care se aplică în aceste cazuri și eficiența acestora.

c) Dimensiunea sociologică

Această dimensiune furnizează informații despre:

- * cauzele și condițiile care generează acte și manifestări coruptive;
- * factori de „risc” care există în anumite sectoare și domenii de activitate.

Aceste informații facilitează explicația propensiunii și proliferării unor activități ilegale și ilicite comise de anumiți indivizi, grupuri și instituții sociale.

d) Dimensiunea psihologică (morală)

Dimensiunea psihologică sau morală a corupției are în vedere structura și personalitatea indivizilor și grupurilor de corupători și corupți, motivațiile, modelurile și finalitățile urmărite prin acte de corupție, labilitatea atitudinală și comportamentală a persoanelor implicate în acte de corupție, reacția publică față de corupție.

e) Dimensiunea economică

Această dimensiune vizează evaluarea și estimarea costurilor economice și sociale ale diferitelor acte de corupție, ca și aprecierea cantitativă și calitativă a prejudiciilor materiale și morale generate de acest fenomen antisocial.

f) Dimensiunea prospectivă

Dimensiunea prospectivă pune la îndemâna organelor specializate de control social o serie de date și informații privind tendințele de evoluție (creștere, descreștere sau stagnare) în viitor a actelor de corupție, ca și apariția unor forme de corupție.

Ținând cont de caracterul multidimensional al fenomenului corupției, analiza lui trebuie făcută în contextul unei definiții juridice și sociologice care să țină seama de complexul de factori politici, sociali, economici, juridici și instituționali, și în corelație cu alte fenomene și probleme sociale, care generează sau amplifică actele de corupție în diverse societăți.

Corupția reprezintă în societatea contemporană o problemă socială, modalitățile ei de manifestare, consecințele negative și modurile de soluționare intrând în sfera de interes a factorilor instituționalizați de control social, dar și a opiniei publice. Acest fenomen tinde să crească în intensitate și pericolozitate, fiind asociat cel mai

adesea cu crima organizată, și generează efecte negative la nivelul organizării și stabilității instituțiilor, grupurilor și indivizilor.

Perioada de tranziție traversată de țara noastră pare să se constituie ca un catalizator pentru fenomenul corupției, care devine din ce în ce mai difuz și cvasi-generalizat în majoritatea sectoarelor și sferelor vieții sociale, economice și politice. Corupția este alimentată și agravată de instalarea și manifestarea unei stări de criză, instituționalizate în majoritatea sferelor de activitate socială, vizibilă în:

- slăbirea mecanismelor de control social și normativ;
- scăderea prestigiului și autorității unor instituții publice;
- toleranța și permisivitatea manifestate uneori de unele instituții

cu rol de prevenire și sancționare etc.

Instalarea și menținerea stării de anomie în societatea românească într-o serie de domenii ale vieții sociale au influențat sensibil fenomenul corupției, determinând disfuncționalități în activitatea de reglementare normativă, ceea ce duce la scăderea eficienței legii, justiției și poliției.

Pentru societatea românească, fenomenul corupției nu este ceva nou, el existând și în vechiul regim și fiind caracterizat de diferite forme de continuitate și discontinuitate. Elementele de continuitate vizează menținerea unor disfuncții instituționale și politice preluate din vechiul regim și a unor factori de risc ce potențează sau multiplică actele de corupție în diferite sfere ale vieții economice, în domeniul comerțului și prestărilor de servicii, în sfera instituțiilor financiar-bancare, în domeniul administrației locale, gospodăririi comunale, lucrărilor publice, urbanismului și amenajării teritoriului. În același timp, alături de formele vechi de corupție, condițiile tranziției spre economia de piață duc la apariția și proliferarea unor noi forme de corupție. Acestea se concretizează în deteriorarea treptată a patrimoniului public, transferuri ilegale de capital și bunuri, sustrageri organizate, bancrute frauduloase, abuzuri în serviciu, falsuri în documente contabile și financiare, trafic de influență, scoaterea din țară a unor importante valori și bunuri economice sau aparținând patrimoniului cultural național etc.

Corupția tinde să devină un fenomen organizat, specializat și profesionalizat, apărând sub forma unor rețele formale și informale de organizații și indivizi, care prin diferite mijloace ajung să corupă factorii de decizie până la cele mai înalte nivele ale politicului, legislativului, poliției și administrației.

Corupția poate fi comparată cu un „seismograf” care măsoară și evaluează starea de legalitate și moralitate din societatea româ-

nească⁴⁴. De altfel, este vizibilă tendința de polarizare a societății în două direcții:

- pe de o parte, majoritatea indivizilor care continuă să creadă în virtuțile legii și moralității;
- pe de altă parte, cei care le ignoră, utilizând tot felul de mijloace ilicite și imorale pentru realizarea intereselor lor.

Corupția determină efecte demoralizatoare pentru prima categorie de indivizi (de altfel, majoritară), întrucât permite ascensiunea anumitor grupuri și indivizi (cea de-a doua categorie), care obțin rapid și ușor profituri economice și politice.

4.2.3. Fenomenul corupției și lumea interlopă

După cum am putut vedea, din cele prezentate anterior, corupția reprezintă un fenomen antisocial deosebit, grav și periculos, întrucât favorizează interesele unor indivizi care dețin funcții publice sau au atribuții publice în societate, transformându-le în surse de venituri, dar afectând interesele majorității.

În categoria celor care corup se încadrează un număr mare de indivizi, ținând seama de numeroasele domenii ale vieții sociale afectate de corupție. A-i considera pe toți cei care corup ca fiind infractori, componenți ai lumii interlope, este o mare eroare. Un cetățean oarecare ce mituiește un funcționar public pentru a se bucura de o mai mare atenție în ceea ce privește tratamentul, un student care oferă bani sau bunuri pentru a trece un examen, sunt doar câteva exemple de acte de corupție, în care cei care corup nu derulează activități cu specific infracțional.

Însă, în mare parte, cei care se bucură de avantajele obținute prin intermediul corupției sunt infractorii. Aceștia vizează, pe de o parte, domeniul economic și administrativ (în vederea facilitării derulării afacerilor și tranzacțiilor ilegale) și, pe de altă parte, justiția și instituțiile de control social.

Pentru membrii lumii interlope, corupția reprezintă, în primul rând, calea spre reușita afacerilor și activităților cu profil economic pe care le desfășoară: obținerea ilegală de autorizații pentru înființarea de societăți comerciale ce le slujesc drept paravane pentru derularea diferitelor tranzacții, falsificarea documentelor financiar-contabil, sustragerea de la plătitarea taxelor și impozitelor către stat etc.

⁴⁴ D. Banciu, *op.cit.*, pag. 145.

O deosebită gravitate și periculozitate o prezintă însă coruperea de către membrii lumii interlope a unor persoane cu funcții de mare răspundere, factori de decizie importanți din cadrul poliției, procuraturii și justiției. Se întâmplă să asistăm uneori la întreruperea subită a unor investigații, la respingerea în instanța judecătorească a unor dosare foarte solid instrumentate sau chiar la achitarea de către judecător a inculpatului împotriva căruia există probe ce îi dovedesc în mod clar vinovăția. În fața unor astfel de fapte, populația trăiește un profund sentiment de frustrare și fiecare se întreabă cum este posibil să se întâmple astfel de abateri grave de la legile statului și de la normele morale. Și asta cu atât mai mult cu cât abaterile sunt înfăptuite chiar de către cei care au datoria să le ocrotească și să le facă respectate.

Răspunsul nu poate fi decât unul singur: **prin corupție.**

Coruperea reprezentanților legii de către membrii lumii interlope îmbracă mai multe **forme**. Una dintre ele este **mituirea**. O mare parte din baza financiară și materială a lumii interlope este destinată acestui scop. Membrii lumii interlope, pentru a evita atât descoperirea de către polițiști a afacerilor lor ilegale, cât și condamnarea la ani grei de închisoare (ceea ce ar dăuna bunului mers al respectivelor afaceri), oferă reprezentanților legii (polițiști, procurori, judecători) sume enorme de bani sau bunuri de mare valoare, aceștia obligându-se, în schimb, să „închidă ochii” sau „să-i facă scăpați” pe infractori. Astfel, mersul firesc al justiției este împiedicat, fapt de o gravitate deosebită.

O altă formă o reprezintă **șantajul**. Însă șantajul nu poate fi realizat în toate cazurile. Cei care acceptă să le acorde anumite avantaje membrilor lumii interlope se află în una din următoarele situații:

- în trecutul lor există anumite fapte compromițătoare (evident, ținute în secret), a căror dezvăluire de către corupători le-ar aduce mari prejudicii;
- anterior au mai primit mită de la infractori, care, de această dată, nu mai sunt dispuși să plătească și amenință cu desconspirarea, în cazul în care li se refuză aceste avantaje.

Există însă și cazuri în care reprezentanții legii se văd nevoiți să cedeze în favoarea infractorilor, în urma unor amenințări la adresa unor membrii ai familiilor lor sau chiar la adresa persoanei lor. Cine nu cedează când îi este amenințat cu moartea copilul, soția/soțul sau părinții? Astfel, presiunea psihică exercitată asupra reprezentanților legii are ca rezultat, în final, satisfacerea cerințelor membrilor lumii interlope. Asemenea cazuri sunt rare în țara noastră, în alte țări însă

(Italia, de exemplu), sunt frecvente, iar amenințările sunt duse până la capăt, dacă nu se ține cont de ele.

Și totuși, indiferent de motivele pentru care reprezentanții legii se lasă corupți, acest fapt este de o gravitate deosebită. În primul rând, este un semnal de alarmă cu privire la disfuncționalitățile existente în instituțiile respective. În al doilea rând, este vorba de scăderea încrederii populației în aceste instituții, a căror datorie și obligație constă în menținerea ordinii sociale, prin asigurarea respectării legilor și normelor de conviețuire socială.

Așadar, pentru lumea interlopă corupția reprezintă o modalitate de a-și asigura supraviețuirea în orice condiții. Relațiile de tipul „corupător-corupt”, existente între membrii lumii interlope și funcționarii publici, persoanele cu funcții importante în domeniul justiției și poliției și chiar persoane cu importante funcții politice conduc treptat spre ceea ce se numește crima organizată.

4.3. *Crima organizată*

4.3.1. **Definire. Caracteristici ale crimei organizate**

În contextul marilor schimbări sociale și politice contemporane, al dezechilibrelor cu cauzalitate multiplă și al tensiunilor provocate de acestea, noile forme de criminalitate apărute în țările aflate în tranziție la economia de piață nu pot fi ignorate.

În acest cadru, crima organizată, prin modul său de structurare, flexibilitate și deosebita capacitate de infiltrare în zonele vitale ale politicului și economicului, prin internaționalizarea sa rapidă, prin recursul necondiționat la violență, corupție și șantaj, reprezintă un pericol direct și de mare actualitate, putându-se spune că este chiar o sfidare la adresa societății mondiale.

În *sens larg*, conceptul de **crimă organizată** semnifică **totalitatea actelor de terorism politic și de drept comun, spargerile de bănci și alte instituții economice, atacurile cu mâna înarmată, omorurile săvârșite cu cruzime, răpirile și sechestrările de persoane în scopul extorsiei, tâlhăriile și furturile săvârșite, în mod organizat, din autocamioanele de transport internațional, fabricarea ilegală de arme și explozivi artizanali, traficul de arme, droguri, valută și obiecte de artă, precum și constituirea în**

grupuri organizate în vederea înfăptuirii de infracțiuni similare cu cele enumerate mai sus⁴⁵.

În *sens restrâns*, prin **crimă organizată** se înțelege **acțiunea delictuală profesionistă a unor grupuri precis conturate de indivizi, care din infracțiune și-au făcut o meserie subordonată acaparării de bani și putere**⁴⁶.

În esență, termenul de crimă organizată semnifică activități infracționale ale unor grupuri constituite pe principii conspirative, în scopul obținerii unor importante venituri ilicite⁴⁷.

Diferitele aspecte și forme de manifestare ale crimei organizate, alături de consecințele destabilizatoare pe care aceasta le produce asupra indivizilor, grupurilor și instituțiilor sociale au atras atenția atât a organelor specializate de control social, cât și a criminologilor și sociologilor. Aceștia au evidențiat raționalizarea, specializarea, organizarea și profesionalizarea anumitor acte și fapte cu un grad ridicat de violență și pericolozitate socială.

Astfel, E. Sutherland, în celebra sa lucrare *Criminalitatea gulerelor albe* (1949), a caracterizat crima organizată (asociată cu corupția) ca fiind atributul sau apanajul unor categorii de indivizi privilegiați, aflați în vârful piramidei sociale și politice, care utilizează influența, poziția, bogăția și puterea lor politică în scopul comiterii unor acte ilegale și ilicite, rămase nedescoperite de organele de poliție și de justiție, afaceri de pe urma cărora obțin profituri uriașe⁴⁸.

Donald Cressey a preluat și dezvoltat aceste idei, arătând că există anumite „organizații criminale”, formale și informale, alcătuite din adevărați profesioniști ai crimei, care desfășoară o serie de activități ilicite și ilegale, conspirative și continue, în scopul obținerii de profituri maxime, practicând traficul de arme și droguri, mituirea funcționarilor guvernamentali, răpiri și sechestrări de persoane, extorcare, camătă și evaziune fiscală etc.

Organizațiile criminale reprezintă modele stabile de interacțiune între anumiți indivizi, ce funcționează pe baza identității de interese, scopuri și atitudini ale membrilor ce le compun. Cressey a relevat faptul că aceste organizații reușesc să controleze majoritatea afacerilor bancare, financiare și comerciale. Ele dețin monopolul

⁴⁵ T. Butoi, *op.cit.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ Gh. Nistoreanu, C. Păun, *Criminologie*, Ed. „Europa Nova”, București, 1996, pag. 228.

⁴⁸ D. Banciu, S.M. Rădulescu, *op.cit.*, pag. 194-195.

asupra unor întreprinderi și societăți legale, ca și asupra unor rețele de restaurante, baruri, hoteluri, cazinouri, corupând funcționari din aparatul legislativ, executiv și juridic. Nu în ultimul rând, o mare parte a membrilor acestor organizații sunt infiltrați în diferite formațiuni politice, asociații profesionale și sindicate, unde planifică, organizează și execută numeroase acțiuni ilegale și ilicite.

Premeditată, concepută până la cele mai mici detalii, în ceea ce privește rolul și modul de acțiune al celor care o înfăptuiesc, crima organizată se deosebește, în chip fundamental, de acțiunile unor indivizi care se asociază ocazional pentru a comite anumite infracțiuni.

Prin efectele sale, crima organizată secătuieste puterea societății, amenință stabilitatea guvernării, determină creșterea taxelor care se adaugă la prețul mărfurilor, periclitează siguranța individuală și colectivă, poate controla sindicatele și influența structurile de putere politică și economică prin infiltrare în activitatea acestora.

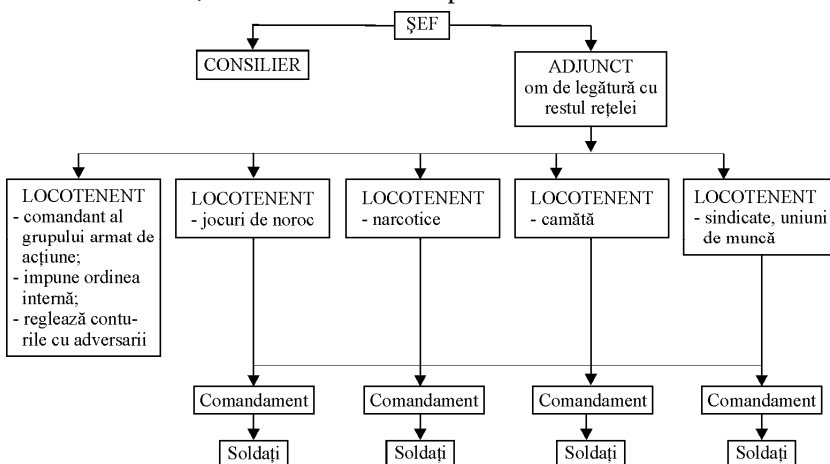
Crima organizată are o serie de **trăsături caracteristice**⁴⁹:

Structura:

Organizațiile criminale dispun de o structură și organizare formală oarecum birocratică. În această structură, membrii rețelei au sarcini și responsabilități în funcție de pregătirea și abilitatea specifică a fiecăruia. Structura însăși se caracterizează prin ierarhie strictă și autoritate.

În consecință, **crima organizată presupune coordonarea unui număr de persoane în planificarea și executarea actelor ilegale sau în scopul realizării unor obiective licite prin mijloace ilicite** (exemplu: câștigarea unei licitații prin înlăturarea violentă a celorlalți competitori).

Schematic, această structură se prezintă în felul următor:

Ermetism și conspirativitate

Această trăsătură derivă atât din vechea origine socio-culturală a fenomenului, cât și din necesități obiective, determinate de nevoia de autoprotecție, de evitare a penetrării structurii de către organismele abilitate prin lege.

Fostul procuror general adjunct al Italiei, Giovanni Falcone, ucis de Mafia siciliană, considera că pericolul grav pe care îl prezintă această organizație criminală derivă din subcultura sa arhaică, mult mai interiorizată și mai bogată, tradusă prin selectarea riguroasă a recruților și capacitatea de a impune membrilor săi reguli neiertătoare de conduită, care sunt, fără excepție, respectate. Discreția și respectarea legii tăcerii sunt calități indispensabile pentru un mafiot. Considerați a fi „oameni de onoare”, membrii unei organizații criminale de tipul Mafiei riscă să fie eliminați fizic, în caz de trădare.

Ermetismul organizației se manifestă și la nivelul recrutării de noi membrii, printr-o severitate sporită a selecției.

Flexibilitate, rapiditate și capacitate de infiltrare

De-a lungul timpului, organizațiile de tip mafiot au dovedit o mare capacitate de adaptare atât în privința domeniilor predilecte de activitate, cât și a condițiilor concrete, social-politice și istorice din țările în care s-au constituit. Având ca punct de plecare zone minore ale economicului, crima organizată a ajuns să coordoneze cea mai mare parte a traficului cu stupefiante pe plan mondial, a traficului de arme, să fie proprietara unor mari bănci, hoteluri, cazinouri și terenuri petrolifere, să se implice în metodele moderne ale crimei, cum ar fi fraudă financiar-bancară, spălarea banilor și criminalitatea informatică.

În scopul atingerii obiectivelor proprii, structurile crimei organizate s-au infiltrat în structurile piețelor legale ale lumii finanțelor și, nu în ultimul rând, în clasa politică, în justiție și poliție.

Caracter transnațional

Caracterul transnațional al crimei organizate este o consecință directă atât a trăsăturilor menționate anterior, cât și a evoluției societății la nivel planetar. Condiții optime pentru expansiunea și chiar monopolizarea crimei organizate au fost create de contradicția dintre:

- dorința de integrare economică internațională și, în consecință, deschiderea largă a frontierelor, elaborarea unei legislații extrem de permissive factorului extern;
- slaba dezvoltare economică, instabilitatea politică și corupția din țările sărace.

În acest context, mecanismele instituite pe plan internațional pentru controlul și prevenirea crimei au șanse reduse de reușită.

Orientarea spre profit

Orientarea spre profit este o caracteristică esențială a activității crimei organizate. Câștigul este realizat prin menținerea monopolului asupra bunurilor și serviciilor ilicite, cum ar fi: producția și traficul de narcotice, jocurile de noroc, pornografia și prostituția. Mai recent, se adaugă traficul de arme, muniții și explozibili, traficul de bunuri de patrimoniu cultural național, precum și formele moderne de criminalitate, ca de exemplu: fraudă bancară, falsificarea de hârtii de valoare (bani) și criminalitatea informatică.

Deși nu se dorește o putere politică subterană, neavând decât tangențial legături cu mișcările revoluționare și cu terorismul politic, crima organizată, după cum am mai arătat, nu ezită să penetreze structurile statului în scopul facilitării, acoperirii și imunizării propriilor activități și structuri ilicite.

Utilizarea forței

Utilizarea forței în atingerea propriilor obiective este o caracteristică importantă a crimei organizate. Intimidarea, șantajul, corupția și violența sunt utilizate în două direcții:

- * pentru a menține disciplina în interiorul propriei structuri. Indiscreția, pălăvrăgeala sau trădarea sunt pedepsite, de regulă, cu moartea, în toate structurile crimei organizate, indiferent dacă acestea se numesc „Mafia”, „La Cosa Nostra”, „Camora”, „Yakuza”, „Triade” etc.;

- * pentru a „pedepsi” acele persoane care, într-un fel sau altul, nu se supun intereselor mafiotе sau, pur și simplu, acționează împotriva lor. În acest sens, menționăm asasinarea unor personalități marcante ale luptei anti-mafia din Italia: generalul Dalla Chiesa și procurorul adjunct al Italiei, Giovanni Falcone.

Caracteristică crimei organizate și activităților desfășurate de organizațiile criminale este violența rațională, având ca finalitate obținerea de profituri ilicite, la cote impresionante.

4.3.2. Aspecte normative

Supraviețuirea unei organizații criminale ar deveni incertă, dacă comportamentul membrilor săi nu ar fi nici previzibil și nici în conformitate cu evaluările și așteptările fiecăruia dintre indivizii ce o compun. Conformismul și previzibilitatea sunt asigurate de reguli de conduită dublate și de existența unor sancțiuni drastice în cazul încălcării lor.

Acest **cod de conduită al membrilor structurilor de tip mafiot** este, ca și în cazul lumii interlope, unul informal. Principalele reguli cuprinse în acest cod sunt următoarele⁵⁰:

1. **„Fii loial organizației și membrilor ei! Nu te amesteca în problemele celorlalți! Nu fi trădător!”**

Această primă regulă este esențială pentru unitatea, pacea și stabilitatea organizației.

2. **„Fii rațional! Fii membru al echipei! Nu te angaja în luptă dacă nu poți să învingi!”**

Aceasta este o cerință care derivă din necesitatea de a desfășura acțiunile ilicite într-o manieră liniștită, sigură și profitabilă.

3. **„Fii om de onoare! Fă ceea ce este just! Respectă-ți casa și pe cei bătrâni!”**

Aceasta este o chemare la respectarea ierarhiei în cadrul organizației.

4. **„Fii pregătit! Ține-ți urechile și ochii deschiși și gura închisă!”**

Membrii organizației trebuie să suporte, fără crâcnire, frustrarea și amenințările, să demonstreze curaj și abilitate.

5. **„Demonstrează-ți clasa!”**

Odată intrat în acțiune, individul trebuie să dovedească hotărâre, profesionalism și stăpânire de sine.

⁵⁰ *Idem*, pag. 235.

PARTEA A III-A

CRIMA ORGANIZATĂ

Cap. I. CONCEPT ȘI DEFINIRI ALE CRIMEI ORGANIZATE

1.1. *Diferite abordări ale conceptului de crimă organizată*

Crima organizată a generat dintotdeauna o preocupare serioasă în societatea modernă, datorită formelor în care se manifestă și a modus-ului operandi, în funcție de care se schimbă constant condițiile socio-economice și politice, pe care, dealtfel, le reflectă¹. În ultima vreme a devenit evident și deosebit de îngrijorător faptul că manifestările crimei organizate devin din ce în ce mai mult transnaționale și, ocazional, acestea amenință, chiar, securitatea globală². Această amenințare este înregistrată, de exemplu, în analizele consecințelor anomiche ale dezmembrării fostei Uniuni Sovietice³.

În contextul noilor tehnologii și al schimbărilor geopolitice, anii '90 au fost martorii dezvoltării excesive a unor activități ale crimei organizate, cum ar fi cele privind traficul ilicit de droguri și cel de ființe umane, furtul de mașini și trecerea lor peste graniță, disparițiile de materiale radioactive nucleare. În anul 1994, ministerele de justiție și de interne din 22 de țări europene au adoptat „*Declarația de la Berlin*”, care propune o mai strânsă colaborare și asistență mutuală în privința acestor forme de crimă. Această inițiativă, chiar modestă, cum a fost considerată, a subliniat o largă recunoaștere a nevoii de cooperare multinațională efectivă în lupta împotriva crimei organizate⁴.

În ciuda multitudinii de studii privind crima organizată, există, încă, controverse în ceea ce privește definirea, structura și consecințele

¹ H. Hess, *Mafia and Mafiosi: The Structure of Power*, Fawnborough: Saxon House, 1973; M. Booth, *The Triads: The Growing Global Threat from the Chinese Criminal Societies*, New York, St. Martin's Press, 1990.

² D.A. Andelmann, *The Drug Money Maze*, Foreign Affairs, 1994; P. Williams, *Transnational Criminal Organisations and International Security*, Survival, 1994.

³ S. Handelman, *The Russian Mafia*, Foreign Affairs, 1994.

⁴ A. Bossard, *Transnational Crime and Criminal Law*, Chicago: Office of International Criminal Justice, 1990; A. Lodl, Z. Longguan (eds.), *Enterprise Crime: Asian and Global Perspectives*, Chicago: Office of International Criminal Justice, 1992.

sale, precum și modul în care aceasta poate fi cel mai bine controlată în zilele noastre. Senzațional, miturile și lipsa informației (sau dezinformarea) s-au constituit într-o temă mult abordată (chiar abuziv) în literatură, atât în cea populară, cât și în cea academică. Singura certitudine pare să fie aceea că manifestările crimei organizate constituie o serioasă problemă socială care persistă, în ciuda eforturilor deosebite privind reglementarea și sancționarea acestor fenomene.

În SUA, atât *Presidential Task Forces*, cât și mass-media au arătat că din 1950 până în 1970, crima organizată poate fi definită, în mod predominant, ca un fenomen italo-american (President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, 1967).

În abordarea crimei organizate s-au subliniat adesea o serie de probleme cu care orice cercetător al acestui fenomen se confruntă. Cea mai evidentă dintre ele o constituie **secretul acestor grupuri; este foarte greu de observat felul în care membrii grupurilor criminale interacționează în cadrul grupului, dar și cu cei din afară. În plus, asocierile cu oameni importanți și organizații, tranzacțiile legitime și activitățile filantropice ale multora dintre aceste grupări criminale le asigură un scut protector.**

Însă, paradigma confederației criminalilor, priviți ca structură foarte bine organizată, operând ierarhic sub reguli stricte și sub un control centralizat, a fost discreditată. De asemenea, este clar că **activitățile criminale sunt deseori angajate în afaceri legale. Relațiile lor cu instituțiile de control și cu organizațiile politice sunt deseori armonioase și au beneficii reciproce. În unele cazuri, grupurile criminale sunt atașate parazitare întreprinderilor legale.**

De aceea, precizarea acestei noțiuni trebuie nuanțată, deoarece se impune o analiză constantă a fenomenului crimei organizate, pentru că rapiditatea cu care se dezvoltă, adăugându-și noi mijloace tehnice, informaționale, de penetrare a cât mai multor nivele, impune din partea cercetătorilor fenomenului o adaptare la aceste noi realități⁵.

Folosit deseori cu variate înțelesuri, prin prisma unor cercetări sociologice, economice, criminologice sau chiar încercând a fi definit de către cei implicați în lupta împotriva crimei organizate, termenului de „crimă organizată” i s-au adăugat tot timpul noi elemente, datorate noilor forme de manifestare și a noilor tipuri de activități ale crimei

⁵ N. Passas, *Trands Affecting the Budget of the European Community*, Report to the Commission of the European Communities, Bruxelles: EC Anti Fraud Unit (UCLAF), 1991; R. Woodward, *Establishing Europol*, European Journal on Criminal Policy and Research, 1993.

organizate. Astfel, s-a definit ca fiind „crimă organizată” un set de relații în jurul organizațiilor ilegale, în timp ce alții folosesc acest termen pentru a indica un grup de activități ilegale desfășurate de un grup de agenți dat.

În 1967, *Task Force on Organised Crime* a formulat o definiție care stabilește clar o legătură directă între ansamblul activităților crimei organizate și managementul piețelor ilegale. În timp ce crima obișnuită este tipic îndreptată înspre o redistribuire nedreaptă a resurselor, crima organizată are ca punct de plecare ideea de a dezvolta o activitate pentru care există o cerere spontană. În plus, organizațiile criminale pot folosi violența în scopul de a obține rezultatele dorite.

În acord cu acest punct de vedere, **organizațiile criminale ar arăta foarte mult ca niște structuri elaborate – firme –, ale căror afaceri au ca scop producerea de bunuri și servicii legale pentru consumatori.**

Analistul T.C. Schelling⁶ argumentează că definirea de mai sus a crimei organizate nu poate fi acceptată, deoarece nu acordă un rol central acelor activități care implică amenințarea și/sau practicarea violenței. După Schelling, diferența dintre activitățile criminale obișnuite - care pot fi foarte bine organizate - și crima organizată, este aceea că doar ultima pare să guverneze și să controleze întreaga structură economică interlopă.

Argumentul lui Schelling este construit în două trepte logice distincte. În primul rând, s-a arătat că noțiunea exactă de „crimă organizată” conține în sine o idee de **exclusivitate** sau, pentru a folosi un termen mai concentrat, de **monopol**.

Într-adevăr, în acord cu Schelling, esențial pentru afacerile organizațiilor criminale este să dobândească un rol de instanță decizională într-o arie dată (care poate fi geografică sau economică), precum și să stabilească reguli privind taxele și impozitele asupra afacerilor legale și/sau ilicite, aceasta permițând evitarea celor mai multe costuri și a riscului existent în managementul direct al afacerilor. S-a considerat că a-ți face propria regulă implică, în mod necesar, folosirea organizată a violenței asupra unei arii date. În această privință, ideea lui Schelling privind organizațiile criminale este mult mai aproape de cea a unui guvernământ, ce și-a stabilit propriile-i reguli în zonele asupra cărora își extinde puterea.

⁶ T.C. Schelling, *Economics and Criminal Enterprise. The Economics of Crime*, Cambridge UA: Schenkman and T.C. Schelling (ed.), 1984.

Relativ recent (1983), Reuter stabilește și motivează o altă definiție a crimei organizate care, implicit, respinge ambele abordări deja existente: „**Crima organizată consistă în organizațiile care au durabilitate, ierarhie și implicare în multiplicitatea activităților criminale**”.

S-a constatat că există piețe - atât legale, cât și ilegale - unde organizațiile criminale tind să se integreze vertical, cum ar fi: spălarea banilor, distribuirea pe scară a narcoticelor, mai ales în piețele internaționale, folosirea violenței în scopuri de extorcare ș.a. În aceste piețe există, fără îndoială, o luptă pentru putere, pentru activități competitive; în marea majoritate a celor mai puternice organizații se fac eforturi pentru stabilirea unei coordonări între ele. Această idee a unui control centralizat asupra unor părți largi ale activităților criminale organizate a fost recent relevată de către procurorii italieni, care au început așa-numitul „maxi-trial” împotriva capilor Mafiei siciliene.

Tezele procurorilor au fost bazate pe **evidența existenței unei comisii a capilor locali și a familiilor mafia**, care acționează ca un for de decizie centralizată pentru cele mai multe dintre activitățile lor economice. Avantajele ce rezultă dintr-o asemenea centralizare ar fi următoarele:

1. stabilirea unei clasificări în funcție de bonitatea unităților economice, ce dezvoltă activități legale;
2. exercitarea prețurilor de monopol pe unele piețe mai puțin deschise competiției externe;
3. internaționalizarea unei externalități negative, datorită excesului de violență;
4. evitarea disipării resurselor printr-un lobby competitiv și prin corupție;
5. un management mai bun asupra portofoliului activităților riscante;
6. un acces mai ușor la piețele financiare naționale și internaționale.

Un alt aspect important în aprofundarea fenomenului crimei organizate și a resorturilor sale interioare este legat de **înțelegerea rolului jucat de guvernele legale** (ca organe creatoare de lege și care dispun și de instrumentele necesare aplicării ei), precum și a **relațiilor dintre crima organizată și guvern**, în ideea în care ambele funcționează ca niște instanțe care dispun de forța și instrumentele necesare pentru crearea și impunerea unor reguli. Aceste relații nu sunt, de obicei, investigate de către economiști și suportă mai multe abordări pentru o analiză eficientă a crimei organizate. Acest aspect implică relațiile de conflict, de contrast dintre organizațiile criminale, pe de o parte, și politicieni și birocrați, pe de altă parte. Relațiile de conflict existente între organizațiile criminale și instituțiile guvernamentale sunt cauzate de faptul că amândouă au nevoie să-și dezvolte

funcțiunile pentru a-și exercita controlul asupra unui teritoriu dat. În ideea de a înțelege particularitățile organizațiilor criminale, ca tip aparte de organizare, care dispune de mijloace de impunere a propriilor reguli prin forță, este nevoie, pe de o parte, să se analizeze circumstanțele în care guvernele legale își însușesc un monopol nedisputat asupra puterii de a constrânge sau, pe de altă parte, alternativ, organizațiile criminale succed în stabilirea controlului asupra unei zone - fie geografică, fie definitivă funcțional.

Pe lângă conceptul de „crimă organizată”, mulți autori se ocupă de definirea noțiunilor de „mafie” și „corupție”, în căutarea unor strategii eficiente de contracarare a fenomenului.

S-a remarcat că există confuzii între fenomenul crimei organizate și mafie, în sensul că unele țări nu recunosc existența unui fenomen în sine, ci admit doar o luptă împotriva mafiei, de exemplu.

Majoritatea analiștilor s-au axat, astfel, pe studierea particularităților specifice ale organizațiilor criminale implicate în activități legale.

1.2. *Definirea conceptului de crimă organizată*

Un punct de referință al studiilor în domeniu l-a constituit definiția dată mafiei de către Giuseppe Rizzoleto și Gaetano Mosca în lucrarea *Mafiozii din Vicaria*, scrisă în 1863. Potrivit acestor autori, **„mafia reprezintă o expresie curentă, folosită pentru a desemna un grup de indivizi aroganți și violenți, uniți între ei prin raporturi secrete și de temut, aflați la originea unor acțiuni criminale”**.

Folosirea accepțiunii de mafie, conform definiției date de autorii lucrării menționate, s-a internaționalizat și nici un alt teoretician nu a încercat să-i dea altă interpretare. De altfel, acest concept nu a ridicat probleme atât timp cât nu exista accepția de crimă organizată și corupție, precum și necesitatea delimitării sferelor de cuprindere a acestora.

Majoritatea specialiștilor în domeniu încearcă să caracterizeze crima organizată, folosindu-se de aceleași criterii luate în calcul de autorii lucrării *„Mafiozii din Vicaria”*, astfel:

* în concepția specialiștilor din țările unde crima organizată se manifestă, în mod pregnant, în viața de zi cu zi, aceasta este definită prin **existența unor grupuri de infractori, structurate în ideea înfăptuirii unor activități ilegale, conspirative, având drept scop principal obținerea de profituri ilicite, la cote deosebit de ridicate;**

* conform art. 16 din Constituția mexicană, adoptată în 1993, și a prevederilor Codului de procedură penală din Mexic, conceptul de crimă organizată este definit ca **acțiunea a trei sau mai mulți**

indivizi care se organizează în conformitate cu anumite reguli de disciplină, sub o anumită comandă ierarhică, pentru a comite infracțiuni cu violență, îndeosebi în scopuri lucrative.

La cea de-a V-a Conferință a O.N.U. privind **prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor** s-a elaborat o rezoluție specială – „**Crima ca formă de afaceri**” – în care sunt subliniate **patru criterii definitorii pentru crima organizată**, respectiv:

- * **scopul:** obținerea de câștiguri substanțiale;
- * **legături:** bine structurate și delimitate ierarhic în cadrul grupului;
- * **specific:** folosirea atribuțiilor și relațiilor de serviciu ale participanților;
- * **nivel:** ocuparea de către participanți a unor funcții superioare în economie și societate.

Din aspectele deja prezentate, rezultă, în mod clar, tendința de a se atribui conceptului de crimă organizată definiția organizațiilor criminale implicate în activități compatibile cu acest segment infracțional.

În **Convenția-cadru** a Națiunilor Unite împotriva crimei organizate se menționează, la art. 1:

„1. În sensul prezentei Convenții, prin **crimă organizată** se înțeleg activitățile unui grup de trei sau mai multe persoane, cu legături de tip ierarhic sau relații personale, care permit liderilor lor să realizeze profituri sau să controleze teritorii sau piețe, interne sau străine, prin violență, intimidare sau corupție, atât pentru sprijinirea activității criminale, cât și pentru a infiltra economia legitimă, în special prin:

a) trafic ilicit de droguri sau substanțe psihotrope și spălarea banilor, așa cum au fost definite în Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, din 19 decembrie 1988;

b) trafic de persoane, așa cum a fost definit în Convenția pentru suprimarea traficului de persoane și a exploatarea prostituției altor persoane, din 2 decembrie 1949;

c) falsificarea de monedă, așa cum a fost definită în Convenția internațională pentru suprimarea falsului de monedă, din 20 aprilie 1929;

d) traficul ilicit sau furtul de obiecte culturale, așa cum a fost definit de Convenția UNESCO asupra mijloacelor de interdicere și prevenire a importului ilicit, exportului și transferului drepturilor asupra proprietății culturale, din 14 noiembrie 1970, și de Convenția UNIDROIT asupra obiectelor culturale furate sau exportate ilegal, din 24 iunie 1995;

e) furt de materiale nucleare, folosirea lor improprie sau amenințarea folosirii lor împotriva publicului, așa cum au fost definite de Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare, din 3 martie 1980;

f) acte teroriste;

g) trafic ilicit sau furt de vehicule cu motor;

h) corupere a oficialităților publice.

2. În sensul prezentei Convenții, **crima organizată** include comiterea unui act de către membrii unui grup, ca parte a activității infracționale a unei asemenea organizații”.

O altă definiție care suscită interes este cea dată de specialiștii polonezi, în 1996, și inserată în **Proiectul Convenției Internaționale Împotriva Criminalității Transnaționale Organizate**. Potrivit acesteia, crima organizată reprezintă activitățile desfășurate de orice grup, format din cel puțin trei persoane, care permit celor aflați la conducere să se îmbogățească sau să controleze teritorii ori piețe interne sau străine, prin folosirea violenței, intimidării, corupției, urmărind fie să desfășoare o activitate infracțională, fie să se infiltreze în economia legală.

Conceptele de criminalitate, crimă organizată și mafie, reprezintă segmente infracționale cu valențe de fenomen, **diferențiate între ele prin:**

a) **gradul de pericol social al activităților infracționale compatibile cu fiecare segment infracțional în parte, de natură să afecteze sectoare ale vieții economice, sociale și politice în stat;**

b) **nivelul de organizare și structurare a asociațiilor criminale, care se raportează la fiecare concept în parte;**

c) **metodele și mijloacele folosite de organizațiile criminale pentru atingerea scopului propus;**

d) **scopul urmărit.**

Asociațiile criminale reprezintă subiecți infracționali care, în raport cu nivelul de organizare și structurare, metodele și mijloacele folosite, scopul urmărit și gradul de pericolozitate socială a activităților infracționale desfășurate, de natură să afecteze sectoarele vieții economice, sociale și politice, se raportează la unul din cele trei concepte enunțate.

Delimitarea conceptelor de criminalitate, crimă organizată și mafie, de cel de asociații criminale compatibile cu acestea, prezintă o importanță deosebită pentru legiuitor.

Este dificil de incriminat, prin lege, conceptele de criminalitate, crimă organizată sau mafie, deoarece acestea implică o diversitate de

acte și fapte infracționale, sancționate, în mod individual, de legiuitor și au o sferă de cuprindere greu de delimitat cu exactitate.

În raport cu cele patru criterii enunțate, conceptele de criminalitate organizată și mafie ar putea fi delimitate, după cum urmează:

Într-o accepțiune mai largă, **criminalitatea** ar putea fi definită ca reprezentând **totalitatea actelor și faptelor infracționale comise într-o anumită perioadă pe un spațiu teritorial delimitat.**

Deci, **criminalitatea** reprezintă **acel segment infracțional care integrează activități ilegale comise de indivizi, în mod individual, sau care se asociază relativ întâmplător, prin diverse metode și mijloace, urmărind scopuri variate.**

Din cele două definiții prezentate, se desprind următoarele **trăsături caracteristice:**

- paleta activităților ilegale compatibile cu acest concept este practic nedelimitată;
- subiecții actelor infracționale pot fi persoane care acționează, în mod individual, sau în cadrul unor asociații criminale;
- metodele și mijloacele de acțiune ale subiecților infracționali sunt nelimitate,
- scopurile urmărite de subiecții infracționali au un caracter divers.

Din definiție nu rezultă gradul de pericolozitate socială a delictelor compatibile cu aceste concepte și nici nu se precizează dacă acestea aduc sau nu atingere unor sectoare ale vieții economice, sociale și politice în stat.

Teoretic, conform acestor definiții, criminalitatea include toate actele și faptele infracționale ce se comit într-o anumită perioadă de timp, pe un spațiu teritorial delimitat.

Crima organizată reprezintă **acel segment infracțional la care se raportează activitățile ilegale de natură să afecteze grav anumite sectoare ale vieții economice, sociale și politice, desfășurate prin diverse metode și mijloace, în mod constant, planificat și conspirativ, de către asociații de indivizi, cu o ierarhie internă bine determinată, cu structuri specializate și mecanisme de autoapărare, în scopul obținerii de profituri ilicite, la cote deosebit de ridicate.**

Din definiția conceptului de crimă organizată, se desprind următoarele **caracteristici esențiale** ale acesteia:

- * activitățile ilegale specifice acestui segment infracțional prezintă un grad sporit de pericolozitate, afectând grav anumite sectoare ale vieții economice, sociale și politice;

* activitatea infracțională este sistematizată, planificată, conspirativă, cu caracter de continuitate.

Asociațiile infracționale compatibile cu acest concept **se caracterizează** prin:

- * stabilitatea unității infracționale;
- * existența liderului și ierarhia subordonării;
- * specializarea membrilor asociației, decurgând din divizarea atribuțiilor ce au ca obiect obținerea de mijloace financiare, spălarea banilor, prin investirea acestora în activități economice oficiale etc.;
- * existența unor mecanisme de neutralizare a controlului social.

Ca **metode și mijloace specifice asociațiilor criminale**, compatibile cu acest concept, sunt de reținut, în mod deosebit, următoarele:

- * preocuparea permanentă a membrilor asociațiilor infracționale de a corupe persoane influente din toate sectoarele vieții economice, sociale și politice, în special, a funcționarilor din sistemul justiției penale;
- * informatizarea ca un indiciu al gradului avansat la care se situează asociațiile criminale compatibile cu conceptul de crimă organizată.

Mafia reprezintă **acel segment infracțional la care se raportează activitățile ilegale deosebit de periculoase, desfășurate prin metode agresive de asociații de indivizi cu o structură organizatorică ierarhizată și un lider autoritar, având la bază un cod de conduită obligatorie, ritualuri de admitere a membrilor și o lege a tăcerii, în scopul instituirii controlului asupra unor sectoare ale economiei sau chiar asupra unor niveluri de decizie ale societății și a obținerii de câștiguri fabuloase.**

Activitățile de tip mafiot presupun, în plus, față de cele compatibile cu crima organizată, **următoarele caracteristici:**

- se dezvoltă în concordanță cu evoluția structurilor statale, economice, politice și sociale;
- prezintă un grad de pericolozitate deosebit, deoarece urmăresc instituirea controlului asupra unor sectoare economice și niveluri de decizie;
- în activitatea asociațiilor criminale de tip mafiot prevalează metodele de acțiuni agresive;
- scopul final al activităților mafiei îl constituie obținerea unor câștiguri ilicite uriașe.

Asociațiile criminale de tip mafirot se delimitează de cele compatibile cu crima organizată și prin următoarele **particularități**:

- modul de structurare a asociațiilor mafiote urmează o linie tradițională, care depășește uneori un secol de vechime;

- liderul asociației se bucură de o autoritate deosebită în rândul membrilor acesteia, în majoritatea cazurilor, având drept de viață și de moarte asupra lor;

- admiterea noilor membri în asociație se face după o perioadă de inițiere și de testare a aptitudinilor infracționale, printr-un ritual specific;

- toți membrii asociațiilor mafiote consimt să respecte legea tăcerii – „**omerta**” – care presupune o interdicție absolută de a colabora cu autoritățile, încălcarea acesteia atrăgând după sine pedeapsa capitală;

- fiecare membru al asociației mafiote, în funcție de treapta ierarhică pe care se află, are un rol bine stabilit pentru activitatea infracțională pe care trebuie să o desfășoare.

În concepția Interpol-ului, **organizațiile criminale** ar putea fi împărțite în **cinci grupe** distincte:

1. **Famiile mafiei**, în care se regăsesc, de regulă, structuri ierarhice, norme interne de disciplină, un cod de conduită și o anumită diversitate de activități ilicite (cartelurile columbiene ale drogurilor, bandele de motocicliști etc.);

2. **Organizațiile profesionale**, ai căror membri se specializează în una sau două tipuri de activități criminale (traficul de mașini furate, laboratoarele clandestine pentru fabricarea drogurilor, imprimerii clandestine de monedă falsă, răpiri de persoane pentru răscumpărare, jafuri organizate etc.);

3. **Organizațiile criminale etnice**, ca rezultat al unor determinisme istorice, economico-sociale, culturale și politice, cum ar fi imensa disparitate a nivelurilor de trai, severitatea excesivă a procedurilor de imigrare, expansiunea geografică, permisivitatea legilor (*Triadele* - societăți criminale chineze; *Yakuza* - mafia japoneză; *Kastafaris* - grupări jamaicane și altele);

4. **Reciclarea banilor**, fenomen internațional cu o clientelă variată, vânzători *stânjenii* de milioane de dolari lichizi, obținuți din afaceri ilicite, oameni de afaceri care încearcă să se sustragă de la plata impozitelor, deținători de fonduri oculte, destinate corupției și mituirii, oameni *obișnuiți* care încearcă să-și ascundă capitalurile;

5. **Organizațiile teroriste internaționale**, care practică asasinatele, deturnările de avioane, răpirile de persoane etc., sub diferite motivații (politice, militare, religioase sau rasiale).

Terorismul internațional constituie o formă de manifestare a crimei organizate transnaționale, ale cărui consecințe dramatice sunt resimțite de întreaga comunitate mondială.

Terorismul este o amenințare *netradițională*, care planează asupra Europei Centrale pentru următorii ani. Viitorologii, previzionisții și specialiștii în terorism au identificat **cinci mari stadii** în evoluția terorismului pentru următorii 15 ani. Trei noi tendințe mari ale terorismului sunt asociate cu schimbările din sistemul internațional - **superterorismul**, adică folosirea armelor de distrugere în masă, terorismul etnic, religios și anarhic și, în sfârșit, **fenomenul zonei cenușii**, în care coexistă terorismul, violența insurgentă și lipsa legii. Europa Centrală se află în apropierea epicentrului formelor majore de terorism. Două forme majore sunt cele familiare, care continuă să existe, și anume, terorismul de stat și terorismul politic tradițional.

Superterorismul constă în **folosirea de o manieră brutală a armelor de distrugere în masă (ADM): arme nucleare, biologice și chimice (NBC)**. Această formă de terorism a preocupat guvernele occidentale încă de la începutul organizării activității lor de combatere a terorismului. De aceea, superterorismul nu este nou. Mulți specialiști consideră că acesta a fost utilizat pe timpul războiului rece și va continua să fie prezent pe durata tranziției către o nouă ordine mondială.

Analizând fenomenul crimei organizate ca **un pericol social deosebit de important, specialiștii români**, având în vedere formele de manifestare a acestuia în țara noastră și în corelație cu evoluția sa în plan internațional, **definesc crima organizată ca fiind constituită din: activitățile desfășurate de orice grup format din cel puțin trei persoane, între care există raporturi ierarhice ori personale, care permit acestora să se îmbogățească sau să controleze teritorii, piețe ori sectoare ale vieții economice și sociale, interne sau străine, prin folosirea șantajului, intimidării, violenței ori corupției, urmărind fie comiterea de infracțiuni, fie infiltrarea în economia legală.**

Constituie, de asemenea, acte de crimă organizată, orice alte infracțiuni prevăzute de legislația penală, dacă au fost săvârșite în condițiile și scopurile prevăzute mai sus.

În înțelesul acestei definiții comune, crima organizată include și comiterea oricărei infracțiuni de către un membru al grupului, ca parte componentă a activității ilicite a unei asemenea organizații.

Acest concept este inclus în proiectul **Legii privind definirea și sancționarea activităților infracționale pe linie de crimă organizată**, promovat în Parlamentul României.

Ca urmare, organele judiciare din România au în atenție grupurile de infractori străini sau autohtoni, care se disting prin următoarele **trăsături**⁷:

- organizare, planificare, lider și ierarhie stabile în cadrul grupului;
- concentrarea scopului principal al activității;
- folosirea violenței, a altor forme de intimidare și preocupare constantă de a corupe persoane responsabile din sistemul de apărare a ordinii publice și din sfera justiției;
- logică și dotare tehnică corespunzătoare scopului urmărit;
- ermetism și conspirativitate, pentru a se evita pătrunderea unor elemente străine, folosirea forței în interior, pentru respectarea ordinii și ierarhiei;
- crearea și utilizarea unei rețele de tăinuitori;
- cooperarea planificată și pe termen lung între infractori, motivată de dorința de profit sau putere;

⁷ Trăsăturile sunt unanim recunoscute în cadrul Comunității Europene, fiind reiterate de *Convenția de la Strasbourg*, din 8 noiembrie 1990, *Declarația de la Berlin*, din 8 septembrie 1994 privind întărirea cooperării în lupta împotriva criminalității în domeniul drogurilor și criminalității organizate în Europa, a *VII-a Conferință Internațională împotriva Corupției*, din octombrie 1995, ce s-a desfășurat la Beijing, *Congresul Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei organizate și tratamentul delincvenței*, Cairo 1995, precum și în *proiectul Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite pentru combaterea crimei organizate transnaționale*.

Astfel, *Declarația politică de la Neapole*, privind Planul Global de Acțiune, enumeră șase trăsături care pot caracteriza crima organizată (grup organizat în scopul săvârșirii de infracțiuni; structurarea legăturilor de subordonare sau a relațiilor personale, care permit liderilor să conducă grupul; utilizarea violenței, intimidării și corupției, pentru obținerea de profituri, a controlului asupra teritoriului și piețelor; spălarea veniturilor și bunurilor obținute din infracțiuni, folosirea lor la comiterea unor noi crime sau pentru investiții în activități economice licite; deținerea potențialului necesar expansiunii în noi domenii de activitate, în afara granițelor naționale; cooperarea cu alte grupări aparținând crimei organizate transnaționale).

- utilizarea de mijloace frauduloase, care vizează neutralizarea mecanismelor controlului de stat;
- flexibilitate, rapiditate și capacitate de penetrare a altor medii, organizații și autorități.

În ceea ce privește fenomenul corupției, generalizat la nivelul societății moderne și acutizat în societățile estice, foste totalitare, analiștii au căutat să descopere cauzele determinante ale corupției, definind mediul în care aceasta ar putea lua naștere - fie că este vorba despre factori internaționali, naționali, fie de factori instituționali specifici - și modul în care diferiți protagoniști ai corupției interacționează și se organizează în conducerea acestei activități. În același timp, ei încearcă să identifice efectele corupției asupra dezvoltării economiei, în considerarea tuturor formelor corupției și asupra caracteristicilor acestor forme, care sunt mai importante pentru activitatea economică. Se identifică distorsiunile generate de corupție în activitatea economică, împreună cu modul în care aceste distorsiuni redirecționează activitatea în direcții suboptimale.

În acest domeniu - al corupției - nu sunt realizate până în prezent decât niște studii empirice.

Evaluarea impactului corupției asupra dezvoltării economice a fost deseori absentă din analizele economice, dar astăzi este un subiect care necesită multă atenție. De aceea, analiștii sunt preocupați să stabilească un cadru riguros pentru analiza problemelor complexe din jurul corupției. Într-un astfel de cadru s-ar putea stabili bazele unor studii (ce trebuie făcute cât mai repede), aplicate concret la specificul fiecărei țări, fiind fundamental pentru orice analiză să încerce să găsească soluții concrete.

Așadar, este necesară o abordare concretă a problemelor corupției, pentru a se putea contura o politică de strategie împotriva acestui fenomen.

Este cunoscut că starea proprie societăților bulversate de revoluții sau crize sociale de amploare o constituie disconfortul social, materializat în insecuritatea cetățeanului și a societății.

Privită ca fenomen social, **corupția este expresia unor manifestări de descompunere morală și degradare spirituală; ea reprezintă o problemă socială complexă, ale cărei modalități de manifestare, consecințe sociale și căi de soluționare interesează opinia publică și nivelul instituționalizat al controlului social.**

În acest context, **fenomenul corupției include toate faptele și actele unor subiecți de drept care, profitând de funcția sau poziția**

socială pe care o ocupă, acționează pentru obținerea unor avantaje personale, prin mijloace ilicite, renunțând la respectul față de lege și morală, ca o reflectare a stării de decădere a societății.

Corupția este percepută de majoritatea segmentelor populației ca un fenomen deosebit de grav și periculos, care subminează structurile de putere și autoritate și se referă, mai ales, la darea și luarea de mită, primirea de foloase necuvenite și traficul de influență. Întrucât la săvârșirea acestor infracțiuni, în care sunt implicați uneori demnitari sau foști demnitari, reprezentanți ai guvernului, parlamentari, magistrați și cadre din instituțiile care trebuie să apere respectarea legii, determină, în rândul populației, o percepție negativă asupra credibilității instituțiilor publice.

Obiectivele marii corupții sunt duble - **profitul și puterea** - și ele se pot realiza numai prin infiltrarea în structurile de stat și utilizarea canalelor internaționale.

Concepută în cel mai popular sens al cuvântului, corupția reprezintă folosirea abuzivă a puterii în avantaj propriu.

În procesul tranziției României la economia de piață, fenomenul corupției a suferit și suferă modificări cantitative și calitative, manifestate prin dorința avidă a întreprinzătorilor și investitorilor particulari de a obține, în timp scurt, profituri uriașe, prin utilizarea unor mijloace ilicite (mită, abuz etc.). Actele de corupție au sporit considerabil, implicând funcționari din toate domeniile vieții economice și sociale, iar pericolul social concret al acestor fapte s-a localizat în cuantificarea unor prejudicii patrimoniale enorme, produse patrimoniului public, uneori cu consecințe deosebit de grave la nivelul întregii structuri economice, ireparabile sau imposibil de evaluat.

Pentru *sistemul de drept penal românesc*, **corupția este un concept normativ prioritar, ce desemnează încălcarea sau transgresiunea ilegală și imorală a normelor referitoare la îndatoririle funcționarului public, agenților economici sau persoanelor care efectuează diferite operații financiare sau bancare.**

Plecând de la acest înțeles larg, putem identifica în legislația penală, chiar de la începutul ei și până în prezent, o serie de incriminări care au drept mobil un numitor comun, respectiv avantajul material. Termenul de corupție, cu înțelesul de **avantaj material**, a fost introdus în legislația română, o dată cu Codul penal, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, și reluat în **Legea nr. 83/21 iulie 1992** privind *procedura urgentă de urmărire și judecare pentru unele infracțiuni de corupție*. Astfel, prin **act de corupție** se înțelege **orice faptă prin care o persoană încearcă ori reușește să determine un**

funcționar aflat în exercițiul atribuțiilor ca, în schimbul unor foloase materiale sau al altor avantaje necuvenite, să comită un act contrar legii ori îndatoririlor sale de serviciu sau să favorizeze, în orice mod, persoanele implicate.

Drept urmare, apare ca justificată lărgirea sferei faptelor incriminate în cadrul acestor categorii de infracțiuni, în strânsă legătură cu transparența activității economice și cu diversificarea formelor de manifestare a lor.

Recepționată ca un adevărat flagel care tinde să erodeze chiar bazele instituțiilor fundamentale ale statului de drept, corupția, cu profunde rezonanțe internaționale, constituie un fenomen care, în prezent, îngrijorează atât guvernele, cât și opinia publică din întreaga lume.

1.3. Crima organizată în societățile post-comuniste

Concluzionăm prin a adăuga că, prin amploare și consecințe, **criminalitatea** - și în cadrul acesteia, în mod special, crima organizată - constituie în prezent o problemă ce preocupă în cel mai înalt grad toate statele lumii, guvernele, organismele internaționale, specialiștii în domeniu, inclusiv Organizația Națiunilor Unite.

La Conferința Ministerială Mondială asupra Crimei Organizate, ținută la Neapole, în noiembrie 1994, președintele ONU sublinia, în intervenția sa, că **nici o țară și nici un continent nu mai sunt ocolite de crima organizată, care a devenit un fenomen mondial.**

Societatea umană se află în fața unei considerabile perfecționări și a unei organizări din ce în ce mai subtile a criminalității care, în unele privințe, ține pasul cu modernizarea organizării societății legitime și a dezvoltării tehnologiei.

Fenomenul infracțional cunoaște o creștere fără precedent, iar prin formele noi de manifestare, prin caracterul tot mai organizat, pericolul sporit și internaționalizarea evidentă, constituie o amenințare la adresa comunității umane, a instituțiilor democratice și chiar a statelor.

Structurile crimei organizate dovedesc astăzi o mare capacitate de adaptare la schimbările de condiții și situații, alegând foarte rapid acel teritoriu al economiei care le oferă câștigurile cele mai mari și posibilitățile concrete de a penetra instituțiile sociale și ale ordinii juridice.

Acest lucru a devenit posibil, întrucât criminalitatea abordează astăzi, alături de segmentele tradiționale (producerea ilegală și traficul de alcool și țigări, jocuri de noroc, prostituție și traficul de carne vie), noi domenii de mare prosperitate, cum sunt: producția și traficul de

stupefiante, arme și materiale radioactive, contrabanda cu deșeuri toxice, spălarea banilor murdari, traficul cu opere de artă etc.

Referitor numai la criminalitatea europeană, după prăbușirea comunismului, se poate afirma că, în majoritatea țărilor, aceasta s-a amplificat peste măsură, bandele mafiote și organizațiile criminale întronând insecuritatea și profitând enorm de pe urma comerțului ilicit.

De ce apare și se dezvoltă fenomenul crimei organizate în țările aflate în tranziție?

Pe timpul orânduirii totalitare, gradul de penetrare a țărilor cu regim dictatorial de către crima organizată internațională era mult mai redus decât în țările democratice, tocmai din cauza supravegherii generale a societății, a economiei și datorită conducerii centralizate a statului, iar despre crima organizată transfrontalieră nu se punea problema în condițiile în care libera circulație a cetățenilor lipsea cu desăvârșire.

O dată cu prăbușirea acestui tip de sistem și cu inițierea perioadelor de tranziție spre societatea democratică, apare fenomenul de relaxare a controlului instituțiilor statului asupra societății, îndeosebi a serviciilor secrete asupra cetățeanului, implicit asupra fenomenului crimei organizate. Această relaxare decurge din prăbușirea vechiului sistem de control, într-un timp relativ scurt, și de incapacitatea noii societăți de a-și construi, în acest interval, noile mecanisme de autoprotecție.

Din punct de vedere economic, sistemul centralizat trece printr-un proces parțial sau total de dezintegrare. Acest proces, deosebit de accelerat în unele țări, se dezvoltă, în general, în condițiile unui vid legislativ, a lipsei de transparență și experiență, cauze care duc la accentuarea fenomenului general de corupție.

În aceste condiții politico-economice, cine au fost și sunt cei pregătiți să profite de noua situație?

Experiența din țările aflate în tranziție arată că cei care s-au acomodat cel mai bine în această perioadă au fost îndeosebi membrii fostei nomenclaturi comuniste, foștii membri ai serviciilor secrete și cei care au deținut posturi cheie în structuri economico-administrative. Deși nu au avut fondurile necesare achiziționării pe căi licite a proprietăților, ei s-au bazat și uzitează de un vast sistem de influență, informații și relații, precum și pe o dorință nemăsurată de acumulare a averilor în timp foarte scurt, în această perioadă de tranziție.

În unele cazuri, structurile create de aceste persoane au reprezentat primele nuclee ale sistemului de crimă organizată.

Ulterior, aceste nuclee, bazate pe interesul reciproc, s-au putut conecta la sistemul crimei organizate din exteriorul țărilor respective și chiar cu organizații teroriste.

La un moment dat, interesele lor pot deveni divergente, creând condiții pentru conflicte violente.

Algoritmul după care acționează structurile crimei organizate în țările post-comuniste poate fi definit în următorul fel: structurile crimei organizate încearcă să coopereze, ajungând la un stadiu identificat drept **corupție de stat**, într-un final putând să se ajungă la substituirea totală a acestor instituții, care devin doar ramificații și tentacule ale organizațiilor criminale. În această ultimă situație, dezintegrarea respectivului stat se desfășoară într-un ritm foarte rapid, fapt ce poate să producă puternice dezechilibre interne și, în cazuri mai grave, chiar să amenințe arhitectura regională de securitate.

Cu ocazia unei conferințe care a avut loc la începutul lunii mai 1996, la Manilla - Filipine, pe tema prevenirii crimei organizate, Eduardo Vetere, directorul Departamentului de Justiție Criminală al Organizației Națiunilor Unite, afirma: „Grupurile criminale își întind plasele pe ansamblul planetei și profiturile lor anuale însumate depășesc cifra faraonică de 1000 miliarde dolari, echivalentul bugetului federal al S.U.A.”.

Pe baza acestor date, se poate afirma că, astăzi, crima organizată a ajuns să fie principalul inamic al stabilității interne, iar experții în domeniu au elaborat previziuni pertinente din care rezultă că situația se va înrăutăți considerabil, în toată Europa, unde criminalitatea va avea componența și dimensiunile celei înregistrate în S.U.A., Rusia și sudul Italiei. Dacă nu se va acționa cu hotărâre împotriva dezvoltării crimei organizate, aceasta va ajunge să influențeze decisiv viața politică, mass-media, administrația publică, justiția și economia, iar bazele ordinii sociale vor fi profund afectate.

Din aceste considerente, se impune cu necesitate cunoașterea situației existente în diferite țări, pentru ca, pe această bază, să se poată interpreta situația din țara noastră și să se stabilească măsurile strategice de contracarare.

Cap. II. CRIMA ORGANIZATĂ ÎN ROMÂNIA PERSPECTIVĂ SOCIO-JURIDICĂ ȘI PSIHOLOGICĂ

2.1. *Caracterizare și tendințe*

Presa autohtonă vehiculează tot mai des termenii de „crimă organizată”, „mafie”, „lume interlopă”, uneori punând între ei semnul echivalenței. Dar, după cum am arătat, crima organizată nu este același lucru cu lumea interlopă. Există **diferențe evidente între lumea interlopă și crima organizată**:

- lumea interlopă are un caracter local, spre deosebire de caracterul transnațional al crimei organizate;
- gradul de infiltrare în sferele înalte ale puterii este aproape inexistent, în ceea ce privește lumea interlopă, dar foarte mare în cazul crimei organizate;
- nivelul de profesionalism este mult mai crescut, în cazul crimei organizate;
- efectele activității organizațiilor criminale în plan social sunt cu mult mai puternice și mai nocive, comparativ cu efectele produse de activitățile specifice lumii interlope;
- deși au reguli și norme de comportament asemănătoare, în cazul crimei organizate acestea sunt mult mai stricte, iar sancțiunile foarte drastice;
- activitățile lumii interlope au o mai mică anvergură și pericolitate decât cele ale organizațiilor criminale.

Se poate vorbi de crimă organizată în România? Răspunsul cel mai apropiat de realitate ar fi acela că pe teritoriul României s-au inițiat, începând din 1990, operațiuni tipice pentru crima organizată, dar nu se poate afirma, în mod cert, existența unor structuri mafiote.

Chiar dacă lumea interlopă a existat și înainte de 1990, putem spune, cu un grad foarte ridicat de certitudine, că în țara noastră nu au activat organizații criminale în perioada respectivă. Criminalitatea românească era împiedicată să se organizeze, datorită rigurozității coordonatelor pe care se desfășurau activitățile economice, contabile, financiare, de frontieră, de ordine publică și de justiție. Din acest motiv, tabloul infracțional era destul de bine precizat, sub aspectul prejudiciului la scară globală și pe genuri de infracțiuni.

Însă după momentul decembrie 1989, criminalitatea românească a explodat în amplitudine și intensitate, iar tabloul a devenit incoerent și nebulos. Imaginea difuză a stării infracționale actuale are cauze multiple, între care menționăm⁸:

- destructurarea socială, neurmată de o restructurare rapidă, pe principiile economiei de piață, ceea ce a determinat confuzii multiple, inclusiv cu privire la oportunitatea intervenției judiciare;

- culpabilitatea și timorarea reprezentanților instituțiilor abilitate să aplice legea, ca urmare a faptului că aceștia au desfășurat aceeași activitate și în trecut. Aceste acțiuni desfășurate în presă, cu prilejul unor manifestări publice sau chiar în sălile tribunalelor, au determinat reducerea eficienței activității de impunere a legii într-o perioadă în care criminalitatea a crescut în ritm alert;

- insuficiența și incoerența legislativă, care determină atât ambiguități de interpretare și aplicare, cât și suspiciunea existenței unei criminalități neincriminate sau dezincriminate (exemplu: abrogarea Legii patrimoniului cultural național);

- conectarea rapidă a țării noastre la filierele criminalității internaționale a determinat un adevărat import de tehnologie infracțională, insuficient cunoscută și, în consecință, dificil de identificat, constatat și probat (exemplu: infracțiunile financiar-bancare și informatice).

Multitudinea și diversitatea factorilor cauzali au determinat necunoașterea, neînregistrarea și neintervenția judiciară, îndreptățind ipoteza, conform căreia cifra neagră a criminalității are o anvergură considerabilă, iar criminalitatea reală este mult mai mare decât cea relevată în statisticile furnizate de instituțiile cu atribuții antiinfracționale din România.

⁸ Gh.Nistoreanu, C. Păun, *op.cit.*, pag. 252.

Ca o consecință a conectării la filierele transnaționale, un anumit procent al criminalității românești a parcurs, din punct de vedere organizatoric, drumul de la simpla asociere la crima organizată. Semnele apariției unor activități ale crimei organizate pe teritoriul românesc au fost date, inițial, de descoperirea unor crime tipice pentru stilul mafiot. Aceste indicii au fost întărite odată cu capturarea unor importante cantități de droguri și armament, traficanții având complici în România.

În paralel, importul de tehnologie infracțională specifică structurilor crimei organizate este identificabil într-o serie de activități ilicite, precum⁹:

- apariția unor genuri infracționale noi, cum ar fi cel cunoscut sub numele de „taxă de protecție”, delict cu specific mafiot, realizat în bandă și în zone de acțiune prestabilite, asupra agenților economici privați, „furtul la comandă”, care vizează, de regulă, bani sau obiecte de patrimoniu cultural național etc.;

- organizarea unor filiere pentru traficul de carne vie pe piețele din Turcia, Cipru, Italia, Austria și Germania;

- inițierea unor trasee pentru trecerea ilegală peste frontieră a cetățenilor din țările subdezvoltate, care doresc să ajungă în Occident;

- traficareea forței de muncă autohtonă pe diverse piețe ale forței de muncă din străinătate;

- organizarea filierelor de contrabandă efectuate cu trecerea prin vamă;

- organizarea jocurilor de noroc și de așa-zisa întrajutorare, în fapt, o uriașă escrocherie;

- traficul de valută și plasarea de valută falsă;

- vânzarea copiilor pe filiere internaționale deja constituite.

În concluzie, în România se desfășoară o serie de activități caracteristice crimei organizate, dar încă nu putem vorbi de existența unor organizații criminale autohtone. Crima organizată se află în faza de debut, dar există indicii certe că aceasta evoluează spre consolidare și proliferare.

Această stare de fapt determină, în mod imperativ, necesitatea studierii crimei organizate și identificării rapide a strategiilor și mijloacelor prin care acest fenomen poate fi stopat, înainte ca el să se fortifice pe teritoriul țării noastre.

⁹ *Ibidem*, pag. 253.

2.2. *Forme și dimensiuni ale crimei organizate în sectoare strategice*

2.2.1. *Infrapecțiuni în sectorul financiar-bancar*

Se poate afirma că o parte a sistemului bancar din România a fost utilizată pentru spălarea banilor murdari rezultați din afacerile de mare contrabandă și din acte de evaziune fiscală, trafic de droguri, mașini furate etc.

Au fost constatate procedee tipice de spălare a banilor, fluxul acestora fiind, în acest moment, în cea mai mare proporție dinspre România spre alte țări ale lumii și, drept urmare, multe fonduri ale societăților comerciale cu capital de stat sau mixt au fost înghițite de mafia care acționează în sistemul financiar-bancar.

Analiza fenomenului infracțional financiar-bancar a scos în evidență anumite modalități specifice de comitere a infracțiunilor în acest domeniu, dar și unele condiții ce au favorizat amplificarea acestora:

- acordarea ori facilitarea obținerii preferențiale a unor credite de către diverși funcționari bancari, pe fondul comiterii unor acte de corupție ori al unor interese directe, pe care aceștia le aveau în societățile creditate;
- emiterea de documente de plată ale unor instituții de credit ori persoane particulare, fără a exista garanție sau acoperire reală necesară efectuării acestor operațiuni;
- folosirea creditelor bancare, acordate unor societăți comerciale de către administratorii acestora, în totalitate sau parțial, în interes personal;
- prezentarea și acceptarea, cu ocazia contractării unor credite, de garanții, ipoteci ori gajuri cu valori supraevaluate ori deja angajate;
- inducerea în eroare a băncilor finanțatoare, prin folosirea de către administratorii unor societăți comerciale de documente fictive, referitoare la bonitatea acestora, activitatea, veniturile sau patrimoniul social;
- acordarea de credite cu dobnd bonificată, în baza unor documente false, prin care se atesta executarea unor operațiuni productive care, prin efectul legii, presupun o astfel de înlesnire bancară.

2.2.2. *Infrapecțiuni în unele sectoare: metalurgic, siderurgic și al resurselor energetice*

În aceste sectoare au fost utilizate metodele contractelor dezavantajoase, pe bază de comision confidențial, apelându-se la documente fictive, ceea ce a generat mari prejudicii.

Infraacțiunile descoperite și instrumentate în aceste sectoare au fost comise, de regulă, prin folosirea următoarelor metode ilicite:

- falsificarea datelor înscrise în documentele de export, privind compoziția chimică a materialelor;

- creșterea artificială a prețului la utilajele și materiile prime importante, diferențele fiind încasate în străinătate, în timp ce firmele s-au sustras de la plata unei părți însemnate a impozitului pe profit;

- scăderea prețului produselor exportate, urmărindu-se, prin aceleași procedee, sustragerea de la plata unor taxe și obligații la buget și transferuri ilegale de valută în străinătate;

- casări abuzive de utilaje și instalații și neluarea măsurilor necesare de conservare a patrimoniului;

- concesionarea unor exploatare naturale către investitori străini, cu înscriserea de date false privind calitățile terenurilor;

- organizarea de licitații formale pentru vânzarea de active, angajarea unor lucrări de investiții ori cumpărarea pachetului majoritar al acțiunilor societăților de profil;

- folosirea rețelilor electrice pentru importul de energie ieftină și micșorarea activității unităților din sistemul național, în scopul falimentării acestora, pentru eliminarea concurenței.

2.2.3. Infraacțiuni în domeniul petrolier

Cazuistica instrumentată relevă faptul că o serie de factori de decizie din structurile teritoriale și centrale ale industriei chimice și petrochimice au săvârșit grave abuzuri și ilegalități în sfera aprovizionării, transportului, prelucrării și valorificării țițeiului și produselor derivate, în scopul obținerii de importante avantaje materiale.

În numeroase situații, în sistemul de aprovizionare și desfacere al acestor produse s-au interpus, în mod nejustificat, verigi intermediare (firme românești sau străine), ca urmare a unor interese particulare sau de grup din societățile comerciale de stat cu atribuții în acest domeniu.

Societăți comerciale cu capital majoritar de stat au importat mari cantități de țiței, pe care l-au declarat ca fiind necesar pentru prelucrare în sistem *processing*, în realitate, petrolul respectiv fiind valorificat la intern, direct sau prin firme intermediare, prin acordarea de scutiri de impozite și neperceperea taxelor vamale, prin care bugetul de stat a fost grav prejudiciat.

Au avut loc substanțiale scurgeri de venit național peste graniță, prin exportul de produse petroliere la prețuri mai mici decât cele

interne și sub prețul bursei internaționale, practic, la prețuri subvenționate de către statul român.

Uneori, aceleași produse petroliere s-au reîntors în țară cu licența de import, concurând, în acest mod, propriile produse de pe piața internă, iar în alte cazuri s-au schimbat destinațiile produselor petroliere de export la intern, favorizându-se, astfel, o serie de firme private, în care factorii decizionali din sistemul petrolier erau direct interesați.

2.2.4. Infracțiuni în sectorul prestărilor de servicii

S-au comis multiple acte de corupție și alte ilegalități, în special, cu ocazia autorizării și derulării unor activități permise numai în anumite condiții prevăzute expres de lege și care, de regulă, nu sunt respectate de cei ce au solicitat și obținut autorizațiile sau avizele necesare.

Sunt tot mai frecvente cazurile de eludare a prevederilor legale, specifice domeniilor, drepturilor de autor și drepturilor conexe, copyright-ului, publicității și mass-media, în sectorul caselor de amanet, al repartizării de locuințe din fondul locativ de stat, declarării și schimbării sediilor sociale ale societăților comerciale, legalizării unor documente și acte de proprietate în sistemul notarial privat, recrutării și detașării forței de muncă la lucru în străinătate etc.

2.2.5. Infracțiuni în domeniul flotei maritime, fluviale și de pescuit oceanic

În gestionarea flotei maritime a României s-au comis multiple și grave ilegalități, care au avut drept consecință anihilarea aproape totală a capacității de decizie a proprietarilor legali ai imensului patrimoniu naval și producerea unor uriașe prejudicii avuției naționale.

În același timp, administrarea frauduloasă, materializată, de regulă, în închirieri de nave unor firme ad-hoc constituite, a făcut ca multe nave să fie grevate de mari obligații financiare, determinând statul român la intervenții directe și costisitoare pentru ameliorarea situației, ce creează efectiv premisele dispariției acestui sector economic de importanță strategică.

Pentru punerea în practică a acestor operații cu potențial de subminare a economiei naționale, au colaborat eficient cercuri de interese interne și externe, organizate în structuri de tip mafiot și s-au utilizat mijloace și metode caracteristice crimei organizate.

2.2.6. Infracțiuni privind diferitele forme de corupție

Actele de corupție (luarea și darea de mită, primirea de foloase necuvenite și traficul de influență) au înregistrat, în întreaga perioadă parcursă de societatea românească după decembrie 1989, o ascendență deosebită, cu mult peste dinamica medie a infracțiunilor săvârșite în economia națională.

Aceste acte se întâlnesc în aproape toate domeniile în care se angajează raporturi între persoanele fizice și juridice, române și străine, atât în sfera relațiilor economice, cât și a prestărilor de servicii, câștigul personal ilicit fiind ridicat la rangul de concept, prin: nerespectarea atribuțiilor de serviciu de către unii funcționari publici, transferurile ilegale de proprietate, intermedierea afacerilor economico-financiare cu eludarea legislației în vigoare ș.a.

Majoritatea infracțiunilor complexe, descoperite în economie, privind procesul de privatizare, evaluarea și vânzarea activelor și societăților cu capital de stat, transferurile ilegale de capital și patrimoniu, organizarea și funcționarea societăților cu capital privat, sus-tragerile de mari proporții au fost însoțite de acte de corupție comise, de cele mai multe ori, de către persoane cu funcții de conducere și atribuții de control.

Agenții economici cu capital public, mixt și privat, persoane fizice, cetățeni români și străini, comercianți de toate categoriile, reprezentanți ai organizațiilor cooperatiste, interesați în realizarea unor profituri ilicite, prin eludarea legilor, au urmărit și realizat coruperea a numeroși funcționari publici, cu atribuții în protecția consumatorilor, a intereselor cetățenilor și ale statului.

Implicarea în activități cu caracter privat a unor persoane din conducerea unităților de stat, prin înființarea directă sau prin intermediari, de firme cu profil similar unităților cu capital de stat și aprovizionarea acestora, în mod preferențial, de cele mai multe ori ilegal, cu materiale, utilaje și forță de muncă au determinat, de asemenea, numeroase acte de abuz și corupție.

Organizarea și funcționarea necorespunzătoare a controlului financiar intern și de gestiune din regiile autonome și societățile comerciale cu capital de stat au generat numeroase acte de corupție în domeniul economic.

Încheierea de contracte economice între societățile comerciale pentru aprovizionare, desfacere ori prestări servicii și lucrări de construcții a fost condiționată, în numeroase cazuri, de pretinderea și primirea unor importante sume de bani sau alte avantaje materiale, sub

forma comisionului (procent raportat la cifra de afaceri) care, de cele mai multe ori, a fost depus în conturi personale în țară sau străinătate.

Numeroase persoane fizice și societăți comerciale private, profitând de imperfecțiunile reglementărilor legale în vigoare, dar și de exercitarea insuficientă a controlului fiscal și financiar, au desfășurat ample acțiuni de contrabandă și evaziune fiscală, fundamentate pe acte de corupție.

De asemenea, s-au diversificat formele și metodele de valorificare a produselor, valorilor și avantajelor rezultate din actele de mare criminalitate economico-financiară și corupției.

Fenomenul corupției s-a agravat pe fondul insuficienței și ambiguității cadrului legislativ și al unor disfuncționalități ce persistă în colaborarea organelor și instituțiilor abilitate de lege să contribuie la aplicarea acesteia.

Astfel, în toate cauzele penale privind criminalitatea economico-financiară, cu componenta ei de bază – corupția –, sistemul probator din România, organele de justiție și ale Ministerului Public impun, înaintea începerii urmăririi penale și a dispunerii măsurilor asiguratorii de recuperare a prejudiciilor, prezentarea concluziilor unor verificări de specialitate și expertize care, în general, necesită perioade foarte mari de timp și eforturi financiare importante.

Corupția a fost și este generată nu numai de criza social-economică, ci și de alte multiple cauze, cum sunt: slăbirea autorității statale, degradarea nivelului de trai, alterarea judecății morale, lipsa unor pârgii eficiente de control, diminuarea încrederii populației în instituțiile și valorile sociale, neadaptarea legislației la condițiile economice și sociale etc.

Ea a fost generată și favorizată, în același timp, de descentralizarea deciziilor și a structurilor administrative, de autonomia funcțională și liberalizarea economică la nivelul instituțiilor publice și al agenților economici, în condițiile lipsei de fermitate și de autoritate ale organelor de control și instituțiilor publice, de imoralitatea unor funcționari ai statului.

Afectând cu o gravitate fără precedent aproape toate structurile și instituțiile publice și private, cu implicarea și participarea prin complicitate, constrângere sau șantaj a unor agenți economici, funcționari publici sau agenți privați, crima organizată și criminalitatea economico-financiară, împreună cu componenta lor de bază – corupția –, sunt percepute de majoritatea populației ca fenomene extrem de grave

și periculoase, care lezează grav normele și principiile de dreptate și justiție socială.

2.3. Tranzit, depozitare și consum de droguri pe teritoriul României

Din analiza cazurilor descoperite și a informațiilor existente, se pot trage următoarele concluzii:

a) România prezintă un interes din ce în ce mai mare pentru rețelele de traficare a hașișului din Africa și a cocainei din America de Sud spre statele membre ale Uniunii Europene, mai ales Germania, Olanda, Belgia, Austria, Italia și Spania;

b) o mică parte din drogurile care intră în România rămâne în țară; cantitățile mari sunt valorificate de traficanți în țările cu consum masiv.

România reprezintă principalul tronson al celei de-a doua rute balcanice de transport al drogurilor către Europa Occidentală, care pleacă din Turcia și sfârșește în Germania.

Dintr-o fostă țară de tranzit, România a ajuns, în prezent, și teritoriu de depozitare; drogurile sunt introduse, în special, prin frontiera de sud, sunt stocate pentru diferite perioade de timp, iar, în final, redistribuite spre țările cu consum ridicat. Acțiunile de pregătire și ascundere se fac prin diverse firme ce desfășoară, în mod legal, activități comerciale.

În general, conducătorii rețelelor de traficanți de droguri, atât cei care dispun livrarea mărfii, cât și cei care sunt adevărații destinatari ai acesteia, se află în afara teritoriului României, în țara noastră fiind depistați (arestați) curierii și însoțitorii mărfii (fapt pentru care nu s-a reușit confiscarea sumelor rezultate din vânzări).

În ordinea participării la comiterea infracțiunilor la regimul drogurilor, după cetățenii români urmează cetățenii turci și arabi.

În ceea ce privește consumul de droguri, în afara cetățenilor străini au început să folosească asemenea substanțe și cetățenii români, în special prostituatele, tinerii din licee și alte categorii socio-profesionale.

Există indicii că organizațiile criminale privesc România nu numai ca o țară de tranzit, dar și ca o piață de desfacere a drogurilor, într-o perspectivă nu prea îndepărtată.

Factorii care facilitează traficul de droguri în România sunt:

a) poziția geografică deosebită a României a făcut ca aceasta să fie luată în calcul de către rețelele de traficanți de droguri ca un important cap de pod, ce face legătura între Orient și Occident;

b) situația conflictuală din statele ex-iugoslave a făcut ca, pentru o perioadă de timp, centrul de greutate al traficului de droguri să

se transfere pe cel de-al doilea segment al rutei balcanice, care include și România;

c) deschiderea granițelor României a condus la o creștere enormă a numărului de mijloace de transport și mărfuri ce intră și ies, în și din țară, situație ce conferă organizațiilor criminale posibilități largi de camuflare a drogurilor și de tranzitare a teritoriului țării;

d) sumele tentante oferite de traficanți pentru facilitarea traficului de droguri le-a permis să atragă în aceste activități și cetățeni români care servesc, de regulă, drept curieri, ghizi și, mai nou, ca distribuitori;

e) lipsa unui aparat polițienesc specializat în combaterea acestei activități, dotarea tehnică necorespunzătoare, la care s-a adăugat o legislație insuficient conturată și prea îngăduitoare au încurajat traficul de droguri.

2.4. *Falsul și traficul ilicit de monedă*

În lume, falsul de bani și alte titluri de valoare, precum și traficul cu astfel de mijloace de plată contrafăcute cunosc o recrudescență îngrijorătoare. Analiza datelor și informațiilor existente atestă faptul că și în România s-au organizat și acționează rețele de traficanți care au ca activitate principală procurarea și plasarea de valută falsă.

Printre factorii favorizanți, amintim noile reglementări din România privind permisivitatea deținerii de valută de către persoane fizice și juridice, la care se adaugă libertatea de deplasare în exterior și creșterea fără precedent a activităților comerciale, în condițiile inițierii procesului de privatizare. Acestea au condus la o adevărată goană după valută din partea cetățenilor români, cei mai mulți neavizați asupra elementelor caracteristice de protecție a bancnotelor străine.

Schimbul de valută „la negru” a permis plasarea rapidă a bancnotelor false provenite din exterior.

Numărul mare de fotocopioare color introduse în România, care au atins performanța de a reproduce, aproape perfect, cu ajutorul fasciculului laser, ambele fețe ale bancnotelor, îndreptățește îngrijorarea organelor de poliție și a serviciilor specializate bancare.

În ce privește moneda națională, *leul*, se constată în ultimul timp, o perfecționare a modului de realizare a acesteia, prin introducerea unor elemente de siguranță care nu mai permit contrafacerea prin simpla scanare pe calculator și copierea pe imprimante color. Cu toate acestea, pe piață se mai descoperă bancnote contrafăcute, după vechile emisiuni care nu au fost retrase din circulație.

2.5. Traficul ilegal cu autoturisme furate

Această activitate a luat o amploare deosebită și în România, infractorii autohtoni făcându-și tot mai simțită prezența în rețelele italiene, germane, poloneze, bulgare, ucrainene, ungare și din Republica Moldova. Se constată existența unei colaborări infracționale între diferitele filiere de hoți și traficanți, materializate, îndeosebi, în valorificarea de mașini furate, acoperirea faptelor prin documente contrafăcute ori falsificate, transportul autoturismelor furate pe diverse rute pentru beneficiari prestabiliți și chiar schimburi de asemenea autovehicule.

Înlesnirile vamale privind introducerea și scoaterea, în și din România, de diverse bunuri, cu deosebire în primii 2-3 ani post-totalitari, au fost exploatare cu promptitudine de organizațiile criminale, care au inclus țara noastră în ruta balcanică de tranzitare a autovehiculelor furate din Occident către Orient, folosind-o, totodată, ca o piață rentabilă de desfacere.

Se apreciază că această problemă se va extinde, ca urmare a creșterii plafoanelor taxelor de import la autovehiculele străine, pe care mulți vor încerca să le evite, comandând, în consecință, mașini furate, însoțite de documente false. De asemenea, traficanții, prin legăturile infracționale create deja în rândul unor vameși, recur la introducerea în țară a unor autoturisme furate pentru care obțin chitanțe vamale ce atestă plata taxelor vamale pe repere mari, cum sunt caroseriile și motoarele, iar pentru eludarea taxelor vamale vor uzita, în mod repetat, certificate de repatriere cumpărate de la titulari ori contrafăcute.

2.6. Traficul cu opere de artă

Ocrotirea patrimoniului cultural a constituit o preocupare atentă a statului român, încă din secolul trecut România fiind printre primele țări din Europa care, începând cu anul 1892, dispunea de o lege privind monumentele și obiectele antice.

Ulterior, regimul juridic al valorilor patrimoniului național cultural a fost mult mai bine conturat prin adoptarea unor acte normative. Prin Legea nr. 63/1974 și actele normative de aplicare a acesteia, s-a legiferat în mod unitar, pe tot cuprinsul țării, identificarea, evidențierea, păstrarea, conservarea, valorificarea științifică și comercială, precum și punerea în circuitul public a tuturor bunurilor care alcătuiau patrimoniul cultural-național.

Abrogarea, în 1990, a Legii nr. 63/1974 și a celorlalte acte normative elaborate pentru aplicarea acesteia a ridicat toate obstacolele

ce stăteau în calea comerțului ilicit și a traficului ilegal cu opere de artă și a sporit interesul manifestat de oamenii de afaceri și colecționarii particulari din Europa Occidentală, America de Nord și de Sud, și, în ultima perioadă, Japonia, în achiziționarea unor astfel de obiecte.

Analiza datelor și informațiilor existente pe plan european conduce la concluzia că tranzacțiile legale cu astfel de valori au devenit nesemnificative, fiind eclipsate de piața clandestină, susținută și controlată de rețele specializate, cu structuri organizatorice și ierarhice bine definite.

Profitând de vidul legislativ creat în acest domeniu, prin abrogarea Legii nr. 63/1974, organizațiile criminale din exterior, cu deosebire cele italiene, au elaborat și pus în practică un adevărat program de achiziționare și scoatere din România a unor bunuri aparținând patrimoniului cultural național.

Lipsa unei legislații în domeniu a creat mari greutăți atât organelor de poliție în luarea măsurilor necesare de prevenire, cât și a celor vamale care, în anumite situații, deși au depistat astfel de bunuri asupra unor cetățeni străini și români la ieșirea din țară, nu au putut justifica reținerea acestora în baza unei prevederi legale.

În situațiile în care emisarii specializați nu au reușit să găsească mijloacele legale de scoatere din țară a unor astfel de bunuri, s-a apelat la metode clandestine, inclusiv prin legături în rândul lucrătorilor vamali ori prin utilizarea valizei diplomatice sau a călăuzelor pentru trecerea frauduloasă a frontierei.

Expozițiile itinerante prin orașe străine, organizate de diverși întreprinzători, sub auspiciile instituțiilor specializate, sunt, de asemenea, prilejuri de substituie a unor piese de valoare.

O situație cu totul aparte o constituie comerțul ilicit cu opere de artă, în care sunt implicate unități ce efectuează activități de comercializare, evaluare și expertizare. La numeroase case de licitație nu sunt respectate nici un fel de reguli, nu există evidențe ale depunătorilor ori cumpărătorilor și sunt folosite persoane neautorizate sau neatestate.

În această situație, se impune adoptarea unei legislații privind ocrotirea patrimoniului cultural-național de natură să acopere vidul legislativ în acest domeniu și, de asemenea, afilierea României la organisme internaționale cu atribuții pe linia protejării valorilor patrimoniale, naționale și universale.

2.7. Traficul cu armament, muniții, explozivi, substanțe radioactive și nucleare

Traficul cu asemenea materiale a luat amploare în urma destrămării fostei Uniuni Sovietice, a desființării ori precarității mecanismelor de control într-o serie de domenii de activitate, inclusiv cel nuclear.

Veniturile deosebit de mari realizate din comercializarea unor astfel de produse au determinat organizațiile criminale ruse să includă, în mod prioritar, în sfera lor de preocupări, traficul cu materiale strategice și cu substanțe radioactive.

În căutările lor de cumpărători de astfel de produse, pe relațiile Germania, SUA, țările islamice, îndeosebi Iran și Libia, organizațiile criminale au apelat și la sprijinul unor cetățeni români, constituindu-se rețele care intermediază aceste afaceri.

În același timp, cetățeni români, gestionari ai unor astfel de produse sau cu acces la acestea, s-au integrat în mediul comercianților de materiale strategice și substanțe radioactive și au început să acționeze în consecință.

Traficul cu deșeuri, reziduuri poluante și materiale radioactive constituie, de asemenea, un pericol deosebit pentru România. Organizațiile criminale specializate din străinătate acționează concertat pentru crearea de legături și canale de transfer deghizat al unor astfel de produse în țara noastră.

Traficul cu arme, muniții și explozivi constituie, de asemenea, apanajul grupurilor criminale din statele ex-sovietice, care vizează și țara noastră.

Adoptarea Legii nr. L7/2 aprilie 1996 privind regimul armelor de foc și al munițiilor reprezintă un pas important în crearea cadrului juridic necesar pentru combaterea acestui gen de infracțiuni, dar insuficient pentru lichidarea fenomenului.

2.8. Migrația ilegală

România se confruntă cu problema emigrării ilegale a propriilor cetățeni și cu cea a intrării în țară a unui număr relativ mare de imigranți, mai ales din țările africane și asiatice subdezvoltate, care se află, în majoritatea lor, în drum spre statele dezvoltate din Nordul și Vestul Europei.

Rețelele de traficanți descoperite s-au ocupat cu trecerea ilegală prin România a unor imigranți, de regulă, din Sri Lanka, Pakistan,

Iran și Bangladesh, racolați din țările lor de origine, iar apoi transportați pe ruta Singapore - Moscova - Chișinău - România.

De asemenea, mulți cetățeni români ajunși ilegal în alte state fac obiectul Acordurilor de readmisie încheiate de România. Cele mai multe cazuri de cetățeni români expulzați din cauza indezirabilității pentru diverse acte de încălcare a legii s-au înregistrat în Germania.

În paralel cu acest fenomen, o conotație aparte o are emigrația deghizată, reprezentată de prostituate, proxeneți și traficanți de ființe umane (copii), care aduce după sine pericole nebănuite, precum răspândirea virusului HIV (SIDA), a bolilor venerice, tuberculozei și folosirea copiilor ca bancă de organe.

Principala formă a crimei organizate de inspirație rusă, cu ample tendințe de amplificare și care derivă din vulnerabilitatea frontierei de stat, în special Lunca Prutului, constă în traficul ilegal de persoane. Astfel, teritoriul Republicii Moldova a devenit principalul punct al axei Asia de Sud-Est - Federația Rusă - Chișinău, rută pe unde sosesc numeroase grupuri de cetățeni străini din spațiul asiatic. Din Chișinău, străinii sunt preluați de membrii diferitelor rețele de introduceri ilegale în România, pentru tranzit spre Occident sau pentru a solicita azil ori permisie de ședere autorităților de la București.

De asemenea, la frontiera de vest și de nord sunt semnalate tentative de trecere frauduloasă a frontierei în Ungaria și Ucraina. În același timp, este folosită ruta Chișinău - Kiev, cu tranzit prin localitățile ucrainiene de la frontiera cu România, pentru a se intra fraudulos în țara noastră.

Totodată, este de menționat pătrunderea frauduloasă prin sudul țării a unor cetățeni bulgari și sârbi în spațiul național sau în apele teritoriale românești, în scop de braconaj și activități de contrabandă, precum și încercările sistematice ale unor cetățeni turci de etnie kurdă de a intra fraudulos în România, prezentând documente de identitate bulgărești false.

Factorii de risc decurg și din interferarea tot mai strânsă a fenomenului de crimă organizată cu cel de terorism internațional. O dată cu epuizarea resurselor sale tradiționale, într-o măsură tot mai importantă, terorismul internațional se finanțează din rezultatele activităților economice cu caracter ilicit, derulate în diferite spații, inclusiv în România. Din acest punct de vedere, sunt indicii care evidențiază preocupările și activitățile specifice din țara noastră ale anumitor grupări teroriste, în special arabe și kurde, dar nu este exclusă implicarea, de aceeași natură, a anumitor organizații din țările vest-europene și din spațiul ex-sovietic.

Participanții la filierele de trafic ale cetățenilor străini pe relația Est-Vest încasează sume de bani care, nu în puține cazuri, sunt spălate prin intermediul unor firme și agenții particulare din România.

Autoritățile române au luat o serie de măsuri de ordin legislativ, administrativ și organizatoric, încercând să determine scăderea numărului de persoane care trec ilegal frontiera, în conformitate cu recomandările și angajamentele semnate la cea de-a 5-a Conferință a membrilor europeni însărcinați cu probleme de migrări (Atena, 1993).

În acest sens, au fost incriminate ca delikte penale activitățile de ghidare, incitare sau complicitate la trecerea ilegală a frontierei și cele de trecere frauduloasă a frontierei de stat. Pentru țările cunoscute cu tendințe de emigrare au fost suspendate temporar acordurile de desființare a vizelor și fixate condiții restrictive pentru obținerea vizelor de intrare. În același timp, au fost încheiate o serie de Acorduri de readmisie și Protocoale de aplicare a acestora.

După aderarea României la Convenția privind statutul refugiaților (Geneva, 1951) și la Protocolul adițional (New York, 1967), a fost luată ca măsură imediată înființarea, printr-o hotărâre de Guvern, a Comitetului Român pentru probleme de Migrări. Activitatea acestui organ guvernamental este coordonată, din 1995, de către Ministerul de Interne.

2.9. *Prostituția și proxenetismul internaționalizat*

Pe teritoriul României au fost depistate forme neașteptate de practicare a prostituției organizate, cu intenția de a se da acestei activități licite o tentă de normalitate în contextul legislației în vigoare (săli de masaj, gimnastică de întreținere, saune, societăți de impresariat artistic etc.).

Exploatând specificul unor agenții și societăți comerciale din sfera serviciilor, multe rețele de proxeneți și prostituate și-au mutat teritoriul de acțiune în alte țări, îndeosebi în Turcia, Grecia, Cipru, Austria, Ungaria, Italia, Germania etc. Uneori, în aceste activități au fost antrenate minore provenite îndeosebi din familii dezorganizate ori lipsite de mijloace materiale de subzistență, racolarea făcându-se pe lângă promiterea de câștiguri materiale, prin șantaj și determinare forțată.

În prezent, proxeneții sunt în curs de realizare a unor vaste rețele de prostituate, amplasate în diverse locuri din marile orașe, adoptând măsuri severe de autoprotecție.

2.10. *Traficul ilegal de copii*

Încă din 1990, una din afacerile profitabile pentru unii cetățeni străini a fost traficul ilegal de copii în vederea adopției, realizat cu concursul unor cetățeni români, în schimbul unor importante sume de bani. În prezent, sunt în cercetare mai multe dosare penale privind membrii unor rețele transnaționale din Grecia, Italia, Anglia, Germania și Israel.

Această activitate este deosebit de periculoasă, mai ales că, în subsidiar, poate disimula traficul de organe. În privința adopțiilor de acest tip, problematica este dificil de cunoscut și de stăpânit, având în vedere poziția socială, gradul de pregătire a persoanelor implicate și relațiile deosebite pe care acestea le au în sfera sănătății, învățământului, administrației locale și justiției, ceea ce îngreunează și reduce eficiența poliției.

2.11. Factorii care stimulează proliferarea crimei organizate în România

Colapsul regimului comunist din România și, o dată cu acesta, al principalelor pârghii și mecanisme de control din domeniul vieții economice, politice și sociale, au condus la apariția unor anumiți factori care au favorizat și mai mult proliferarea crimei organizate:

a) declinul moralității și solidarității publice, schimbarea concepțiilor ideologice, permisivitatea crescândă după lunga perioadă de îndoctrinare comunistă;

b) lipsa unei legislații adecvate pe domenii de activitate și numărul insuficient de mecanisme de control al modului de aplicare a noilor acte normative;

c) ineficacitatea sistemului de coordonare a organelor cu atribuții pe linie de combatere a criminalității, dotarea necorespunzătoare a acestora cu aparatul tehnică și personal de specialitate;

d) omniprezența birocratismului, favoritismului, nepotismului, de natură a favoriza extinderea fenomenului de corupție la nivelul tuturor categoriilor de funcționari publici;

e) crearea condițiilor prielnice pentru spălarea banilor proveniți din economia semilegală, în special, în procesul privatizării, în lipsa unor structuri de control eficiente și a unui cadru legislativ adecvat;

f) intensificarea interconectării afacerilor legale cu tranzacțiile ilegale - resursele financiare obținute dintr-o tranzacție ilicită pot fi investite în afaceri legale, aspect ce poate fi identificat, dovedit și controlat din ce în ce mai greu;

g) poziția geografică a României între Est și Vest și implicațiile crizei balcanice.

Cap. III. CRIMA ORGANIZATĂ SUB ASPECT JURIDIC

3.1. *Legea penală română și crima organizată*

Legislația penală română în vigoare se situează ferm pe poziția că numai persoana fizică ar putea fi subiect activ al unei infracțiuni. Astfel, este exclusă posibilitatea incriminării și sancționării faptelor persoanei juridice - posibilă rezolvare legislativă a problemei crimei organizate, ce a fost luată în discuție în cadrul Congresului al XIII-lea și al XIV-lea al Asociației Internaționale de Drept Penal. Au fost avute în vedere, ca obiect al incriminării, faptele acelor societăți, întreprinderi care, deși funcționează aparent legal, realizează scopurile unei organizații oculte, criminale; aceste societăți ar putea fi condamnate la amenzi substanțiale, ori dizolvate sau împiedicate, prin alte măsuri, să mai desfășoare asemenea activități.

Cel de-al doilea grup de soluții juridico-penale se referă la răspunderea persoanei fizice. În acest sens, Legea penală română dispune de următoarele instrumente:

1) Incriminarea și sancționarea, în art. 323 Cod penal, **a faptei de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni**, altele decât cele îndreptate contra siguranței statului (art. 155-163, 165 și 166), ipoteză în care faptele ar constitui infracțiunea de complot. De asemenea, este incriminată **aderarea sau sprijinirea**, sub orice formă, a unei asemenea asocieri. Dacă fapta de asociere a fost urmată de săvârșirea unei infracțiuni, va exista un concurs real de infracțiuni (așadar, calitatea de membru al asocierii și de coautor al infracțiunii nu e condiționată de o activitate ilegală ulterioară).

Sancțiunea prevăzută de lege este închisoarea de la 3 la 15 ani. Legea mai prevede o cauză de limitare a pedepsei, și anume: pedeapsa aplicată pentru fapta de a se asocia, de a iniția constituirea unei asocieri sau de a adera sau sprijini asocierea nu poate fi mai mare decât pedeapsa prevăzută de lege, pentru infracțiunea care intră în scopul asocierii.

În concepția doctrinei române, fapta de a iniția constituirea unei asocieri poate fi comisă de una sau mai multe persoane care vor avea calitatea de autori ai infracțiunii; de asemenea, vor fi autori cei care au luat parte la constituirea asocierii, cei care au aderat ulterior sau care au sprijinit în orice mod asocierea. Aderarea poate fi explicită, în forma unei declarații exprese, orale sau scrise, ori prin depunerea unui jurământ, sau poate să fie tactică, rezultând din activitatea, în fapt, desfășurată de membrul grupului. Sprijinul poate consta, de asemenea, din orice ajutor moral sau material dat asociației. Acestei infracțiuni, deși îmbracă forma unei **pluralități constituite** de infractori (pe care Legea penală o incriminează prin ea însăși, chiar fără o activitate ulterioară), poate să i se alăture și o **pluralitate ocazională** (participație), dar numai sub forma instigării la inițierea constituirii asocierii sau la aderarea ori sprijinirea acesteia, deoarece instigarea la constituirea asociației ar echivala cu inițierea constituirii, cel în cauză devenind autorul infracțiunii.

Complicitatea prin sprijinire nu este posibilă deoarece, cum am mai arătat, sprijinirea sub orice formă este asimilată cu săvârșirea ca autor al infracțiunii, este însă posibilă complicitatea morală prin promisiunea de tănuire sau favorizare (art. 26 C. pen.).

În toate cazurile, răspunderea penală presupune existența **intenției** (directă sau indirectă). Apartenența la grupul criminal fiind o faptă

intenționată, vor opera și în această materie cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (ex.: starea de necesitate, constrângerea fizică, constrângerea morală, eroarea de fapt, iresponsabilitatea etc.).

Întrucât infracțiunea se comite numai cu intenție, este necesar ca făptuitorul să cunoască împrejurarea că se asociază sau că sprijină o asocieri care are drept scop săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni. Dacă făptuitorul nu a cunoscut scopul asocierii, chiar dacă ignoranța sau eroarea ar fi rezultatul culpei sale, fapta nu va constitui infracțiune, lipsind intenția; în acest caz, operează eroarea de fapt (art. 51 alin. 1 C. pen.), cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

În doctrină se subliniază că **pericolul social** al unei asemenea asocieri constă în existența unei anumite structuri organizatorice (repartizarea atribuțiilor între membrii grupării, reguli de disciplină, existența unui program comun de activitate etc.), care sporește simțitor capacitatea operativă a grupului, amplifică îndrăzneala făptuitorilor și, sub multe aspecte, îngreunează descoperirea și prinderea acestora.

Trebuie specificat că membrii unei grupări criminale nu se bucură de nici o protecție constituțională, deoarece dreptul de asocieri prevăzut în art. 37 din Constituție presupune existența unor activități care funcționează în baza legii și conform principiilor statului de drept (asociațiile cu caracter secret sunt interzise).

Deși Legea penală nu face nici o diferențiere sub aspectul tratamentului sancționator între participanții la grupul criminal, la individualizarea concretă a sancțiunilor instanța va avea în vedere contribuția efectivă a fiecăruia la inițierea, constituirea și realizarea obiectivelor asocierii (art. 27 C. pen.). Aceasta va permite instanței să sancționeze cu mai multă severitate pe cei care au avut rol de conducere în cadrul asocierii (au inițiat planul constituirii, au realizat proiectele de program ale grupului, au conceput și dirijat acțiunile concrete ale membrilor grupului etc.), în raport cu membrii care au avut un rol periferic, de simpli executanți ai acțiunilor proiectate de conducătorii grupului.

În viziunea doctrinei penale române, infracțiunea de asocieri pentru săvârșirea de infracțiuni se consumă prin însuși faptul asocierii și va avea un **caracter continuu**, deoarece durează până când intervine o acțiune contrară care pune capăt asocierii, adică până în momentul epuizării.

Dispozițiile legii române prin care este incriminată fapta de asocieri pentru săvârșirea de infracțiuni satisfac numai parțial cerințele legate de combaterea eficientă a crimei organizate. Aceste dispoziții au în vedere asociațiile clasice în vederea săvârșirii de

infrafracțiuni, nu și cele care desfășoară activitățile complexe pe care le implică crima organizată.

Dispozițiile din legea română nu relevă că asemenea asociații, indiferent de realizarea vreuneia din infracțiunile care fac parte din scopurile asociației, sunt organizații care se bazează pe violență, constrângere, amenințare, corupție, ca modalități caracteristice de realizare a obiectivelor propuse. De asemenea, asocierea de acest tip se constituie și funcționează cu respectarea unei severe discipline de grup și a unei organizări ierarhice de tip paramilitar, adeseori cu ritualuri de inițiere și întotdeauna cu sancționarea brutală (chiar cu moartea) a oricărei încălcări a regulilor interne ale grupului criminal (ex.: a regulii tăcerii).

Definirea asocierii pentru săvârșirea de infracțiuni nu relevă, pe de altă parte, unele direcții specifice de acțiune, care apar în programul acestor organizații, și anume, preluarea de întreprinderi ori activități economice legale, pentru a obține profituri ori pentru reciclarea profiturilor provenite din acțiuni ilicite, ca și implicarea acestor organizații în activități politice de obținere de voturi și de manevrare a candidaților la diferite posturi în administrația de stat, sau implicarea în activități care, aparent, au caracter legal, dar care, făcând parte din obiectivele organizațiilor criminale și realizând scopurile acestora, capătă caracter ilegal.

De asemenea, definiția menționată nu relevă faptul că nu orice infracțiune ar putea constitui obiectivul acestor organizații, ci numai acele fapte penale susceptibile să aducă profituri mari și într-un timp scurt.

2) Alt instrument pentru combaterea infracțiunilor comise de un grup criminal este constituit, în raport cu prevederile legislației române, de dispozițiile referitoare la **participație**.

Astfel, dacă o faptă prevăzută de Legea penală a fost comisă nemijlocit de o singură persoană, aceasta este autor al infracțiunii. Fapta este săvârșită nemijlocit, atunci când actele de executare sunt efectuate fără interpunerea altei persoane. Fapta este săvârșită nemijlocit, atât atunci când autorul se folosește de propria energie, cât și atunci când el dinamizează sau se folosește de o energie străină (armă de foc, substanțe explozive etc.). Sunt socotiți **coautori** la săvârșirea unei infracțiuni personale care au contribuit în mod nemijlocit la săvârșirea faptei, chiar dacă contribuția lor a servit, în mod indirect, la efectuarea acțiunii ilicite (de exemplu: unul dintre coautori ține victima pe care altul o lovește), deoarece sunt nemijlocite nu numai contribuțiile creatoare care înfăptuiesc acțiunea, dar și contribuțiile care servesc la înlăturarea, paralizarea rezistenței pe care o întâmpină contribuțiile creatoare. La infracțiunea cu subiect calificat, autor nu poate fi decât

persoana care are calitatea cerută de lege. Nu pot exista coautori în cazul infracțiunilor omisive sau care săvârșesc **in persona propria**, iar în cazul infracțiunilor care presupun existența unui subiect calificat, toți coautorii trebuie să aibă calitatea cerută de lege. În cazul infracțiunilor complexe, este coautor acela care săvârșește numai una dintre infracțiunile care intră în compunerea infracțiunii complexe (de exemplu: efectuează numai acte de violență sau de amenințare, în cazul tâlhăriei, iar celălalt făptuitor săvârșește furtul). Sunt considerate acte de coautorat și cele care se completează unele pe altele într-o activitate unică, indivizibilă și indispensabilă.

Legea penală română a respins ideea **autorului mediat**, adică a posibilității ca o persoană să răspundă ca autor al infracțiunii, atunci când se folosește de o altă persoană. În asemenea situații, persoana din umbră va răspunde ca instigator ori în calitate de complice pentru fapta comisă, fără vinovăție sau din culpă de autorul nemijlocit (participație improprie). În acest caz, instigatorul sau complicele răspunde, ca și când ar fi instigat sau ajutat o persoană care a comis cu intenție fapta respectivă.

Răspunde ca **instigator** persoana care, cu intenție, determină prin orice mijloace pe o altă persoană să săvârșească o faptă prevăzută de Legea penală (art. 25 C. pen.).

Instigarea poate fi concepută la orice infracțiune, chiar și la cele cu subiect calificat (în acest caz, instigatorul poate să nu aibă calitatea cerută de lege pentru autor). Instigarea poate fi efectuată de o singură persoană sau de mai multe (coinstigatori). Legea penală română incriminează ca infracțiune distinctă (art. 29 C. pen.) instigarea neurmată de executarea faptei, precum și actele de instigare urmate de desistarea autorului sau de împiedicarea de către acesta a producerii rezultatului, dar numai la infracțiunile pentru care legea prevede o pedeapsă mai mare de 2 ani.

Este **complice** persoana care cu intenție înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Este, de asemenea, complice persoana care promite, înaintea sau în timpul săvârșirii faptei, că va tăinui sau că va favoriza pe făptuitor, chiar dacă, după săvârșirea faptei, promisiunea nu este îndeplinită (art. 26 C. pen.). Actele de complicitate pot fi anterioare sau concomitente cu săvârșirea faptei. În cazul infracțiunilor cu subiect calificat, poate fi complice și o persoană care nu are calitatea cerută pentru autor.

Actele de instigare sau de complicitate trebuie să fie întotdeauna consumate; nu există tentativă de instigare sau de complicitate. De asemenea, nu este posibilă instigarea sau complicitatea din culpă

(însă, poate fi instigare sau complicitate, în cazul în care autorul comite o faptă din culpă sau fără vinovăție - participația improprie, art. 31 C. pen.).

Potrivit Legii penale române (art. 28 C. pen.), circumstanțele personale nu se transmit între participanți, pe când circumstanțele reale se transmit în măsura în care participanții le-au cunoscut sau le-au prevăzut. Întrucât complicele și instigatorul răspund în raport cu fapta comisă de autorul principal, dacă aceasta este bine stabilită, nu interesează dacă autorul principal a fost descoperit și condamnat.

În măsura în care o circumstanță personală a devenit un element constitutiv al infracțiunii, aceasta se obiectivează, astfel că instigatorii și complicitii răspund în raport cu infracțiunea respectivă, chiar dacă nu au calitatea cerută de lege pentru autor (de exemplu: în cazul corupției pasive, instigatorul sau complicele va răspunde în raport cu infracțiunea de luare de mită comisă de funcționar, chiar dacă aceste persoane nu au calitatea de funcționar).

În ceea ce privește sancționarea participanților, potrivit art. 27 C. pen., instigatorul și complicele la o faptă prevăzută de legea penală săvârșită cu intenție se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor. Instanța de judecată va ține seama la individualizarea pedepsei concrete atât de criteriile generale de individualizare, cât și de criteriul special prevăzut în art. 27 C. pen., și anume, gradul în care fiecare participant a contribuit la săvârșirea infracțiunii.

De regulă, participanții (instigatori și complici) sunt pedepsiți cu o sancțiune mai ușoară decât autorul principal.

În legislația penală română, participația nu constituie o cauză de agravare a pedepsei. Constituie însă o circumstanță agravantă legală generală săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună (art. 75 lit. a C. pen.). În unele dispoziții de incriminare din partea specială a Codului penal s-a prevăzut, de asemenea, o agravantă specială, când fapta a fost comisă de două sau mai multe persoane împreună (de exemplu, în cazurile lipirii ilegale de libertate, violului, furtului calificat, evadării). S-a considerat că, în acest caz, prezența mai multor făptuitori care acționează împreună mărește îndrăzneala și pericolozitatea acestora, totodată, sporește teama victimei și slăbește capacitatea ei de apărare. În doctrina penală și în practica judiciară s-a admis că agravanta subzistă, chiar dacă persoanele care acționează împreună nu sunt coautori, ci instigatori sau complici concomitenți.

3) Un alt instrument pentru combaterea crimei organizate sunt incriminările prevăzute în partea specială a Legii penale în vigoare și care acoperă aproape toate faptele ilicite care ar putea fi comise de asociațiile

criminale. Este vorba de infracțiunile contra persoanei (omorul simplu, calificat și cel deosebit de grav, vătămrile corporale, lovirile sau vătămrile cauzatoare de moarte, lipsirea de libertate, în mod ilegal, cu agravante, violarea de domiciliu, amenințarea, șantajul, violul), contra patrimoniului (furtul simplu și cel calificat, tâlhăria simplă și agravantă, distrugerea simplă și calificată, tăinuirea), contra autorității, de infracțiunile de serviciu (luarea de mită, darea de mită, traficul de influență), de cele ce împiedică îndeplinirea justiției (determinarea mărturie mincinoase, împiedicarea participării la proces, favorizarea infractorului, tortura, evadarea, înlesnirea evadării, nerespectarea hotărârilor judecătorești), de infracțiunile privitoare la regimul stabilit pentru unele activități reglementate de lege (nerespectarea regimului armelor și munițiilor, a materialelor nucleare sau a altor materii explozive, radioactive), de infracțiunile care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială (răspândirea de materiale obscene, prostituția, proxenetismul, jocul de noroc).

4) Un alt instrument legal, de combatere a faptelor ilicite săvârșite de o asociație criminală îl reprezintă prevederile din partea generală a Codului penal privind sistemul cauzelor de modificare a pedepsei de bază, sistem care cuprinde cauzele legale de agravare sau stările de agravare (recidiva, concursul, infracțiunea continuată) și circumstanțele agravante.

Așa cum Legea penală română nu cuprinde o incriminare sintetică, în baza căreia să se asigure urmărirea și sancționarea eficientă a complexelor fapte săvârșite de organizațiile criminale moderne, tot astfel, ea nu cuprinde un sistem de sancțiuni specifice faptelor comise de asemenea asociații criminale.

În prezent, **sistemul sancționator** prevăzut de Legea penală română, aplicabil și infracțiunilor care se comit în cadrul crimei organizate, cuprinde trei categorii de pedepse: pedepse principale, pedepse complementare și pedepse accesorii. Sunt **pedepse principale** detențiunea pe viață, închisoarea de la 15 la 30 de ani și amenda de la 100.000 lei la 50.000.000 lei (art. 53 pct. 1 C. pen.). Sunt pedepse **complementare** (care se adaugă la pedepsele principale), interzicerea unor drepturi între unu și zece ani și degradarea militară (art. 53 pct. 2 C. pen.). A treia categorie de pedepse este constituită din cele **accesorii**; acestea constau din interzicerea tuturor drepturilor care ar putea fi interzise parțial și care operează de drept (*ope legis*) din momentul în care hotărârea de condamnare a rămas definitivă și până la terminarea executării pedepsei, până la grațierea totală sau a restului de pedeapsă, ori până la împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei.

Potrivit Legii penale române, în cazul săvârșirii unor infracțiuni grave (cum, de regulă, sunt cele comise în cadrul crimei organizate), și anume, infracțiunile pentru care legea penală prevede o pedeapsă mai mare de 12 ani închisoare sau, în cazul infracțiunilor de vătămare corporală, omor sau tortură, nu este posibil să se dispună suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 81 alin. 3 C. pen.). La fel, nu poate fi dispusă executarea pedepsei la locul de muncă (art. 86¹ alin. 3 C. pen.), iar liberarea condiționată se revocă, obligatoriu, în cazul când în perioada liberării condiționate condamnatul săvârșește o infracțiune de omor, o infracțiune intenționată, care a avut ca urmare moartea unei persoane sau o infracțiune prin care s-au produs consecințe deosebit de grave (art. 61 alin. 2 C. pen.).

În ceea ce privește pedeapsa complementară a confiscării totale sau parțiale a averii, existentă în trecut, aceasta nu mai poate fi aplicată, fiind înlăturată din Codul penal ca neconstituțională. Potrivit art. 41 alin.7 din Constituția în vigoare, averea dobândită licit nu poate fi confiscată, iar caracterul licit al dobândirii se prezumă; ca urmare, confiscarea averii nu mai este posibilă ca pedeapsă complementară; este însă posibilă confiscarea specială ca măsură de siguranță (art. 118 C. pen.). Astfel, sunt supuse confiscării speciale lucrurile produse prin fapte prevăzute de legea penală, lucrurile care au servit sau care au fost destinate să servească la săvârșirea unei infracțiuni sau pentru a răsplăti pe infractor, lucrurile dobândite în mod vădit prin săvârșirea infracțiunii, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și, în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia, și lucrurile deținute în contra dispozițiilor legale.

Pentru garantarea confiscării speciale, în legea procesuală română nu se prevede posibilitatea luării de măsuri de indisponibilizare a bunurilor prin sechestrarea bunurilor mobile și imobile ce aparțin unor bănuite organizații criminale (art. 163 C. pr. pen.). Nu există în legislația română măsuri de siguranță (preventive), specifice pentru infracțiunile comise în sfera crimei organizate.

Față de intensificarea, în ultimii ani, a acțiunilor criminale de tipul celor specifice crimei organizate, se impune și în România perfecționarea legislației penale în această materie. Se simte nevoia elaborării unei incriminări distincte de cea prevăzută în art. 323 C. pen., care să permită sancționarea activităților ilicite complexe, caracteristice crimei organizate, implicit a acelor activități care, în prezent, nu își au o incriminare de sine stătătoare în Legea penală română (cum ar fi: reciclarea banilor proveniți din activități ilicite, preluarea unor întreprinderi legale pentru realizarea

de profituri ilegale, impunerea unor taxe de protecție, diverse categorii de traficuri ilegale etc.).

3.2. Noțiuni de drept comparat în funcție de specificul crimei organizate în diferite țări

3.2.1. Italia

Italia este o țară cu tradiție în ceea ce privește crima organizată, ea remarcându-se, din acest punct de vedere, pe plan mondial prin prezența organizațiilor de tip mafiot.

Astfel, Cosa Nostra, Camorra și N'drangheta sunt fenomene criminale care au apărut inițial în comunitățile rurale, primele manifestări ale acestora fiind legate de viața sătească, ele desfășurând activități de protecție a persoanelor și bunurilor membrilor lor.

În timp, cele trei asociații criminale italiene au depășit granițele regionale tradiționale, respectiv Sicilia, Canpania și Calabria, iar, în prezent, au depășit chiar și frontierele naționale, acțiunile lor desfășurându-se în Europa, America, Africa și Asia.

Cu toate că la baza celor trei organizații stau activități devenite tradiționale, precum sechestrările de persoane, traficul de droguri, prostituția și acțiunile de racket (extorcare), între ele există și diferențieri de principiu.

În ceea ce privește Cosa Nostra, comerțul ilicit cu stupefiante a constituit în ultimele decenii una din activitățile preferate de către organizațiile mafiotice sicilienne, prin aceasta obținându-se beneficii deosebit de importante.

În jurul anilor 1950-1955, asociațiile criminale nord-americane au contactat Mafia siciliană, în scopul de a o cointeresa în traficul de droguri, vizându-se, de fapt, asigurarea transportului prin punerea la dispoziție a curierilor și organizarea unei linii de trafic între sudul Franței, respectiv Marsilia - în laboratoarele de aici morfina se transformă în heroină -, și S.U.A.

După anii '80, poliția italiană a dat numeroase lovituri acestei asociații criminale, descoperind multe rețele ce aprovizionau Sicilia cu droguri, dar și o piață înfloritoare de comerț cu arme, racordată la traficul de stupefiante.

Camorra, ca și Mafia siciliană, a parcurs transformări esențiale de-a lungul istoriei sale, de la perioada de după război, când se ocupa intens de contrabanda cu țigări străine și afacerile ilicite de pe piața legumelor și fructelor, la anii '70, când, inițiindu-se primele legături

serioase cu Mafia siciliană, s-a implicat îndeosebi, pe lângă contrabanda cu țigări, și în traficul de stupefiante.

În ceea ce privește N'drangheta, a cărei denumire provine de la cuvântul grecesc „Androghetos”, care înseamnă „om valoros și șiret”, și care deținea monopolul asupra comerțului cu uleiuri comestibile, a început să treacă treptat la contrabanda cu țigări, extorcări și sechestrări de persoane, pentru ca, după anii '70, să se ocupe tot mai serios de traficul de stupefiante.

În condițiile în care crima organizată are deja o istorie consacrată în Italia, reacția de apărare a societății și a statului este absolut firească și ea se reflectă, în plan legislativ, în reglementări deosebit de detaliate în acest domeniu.

Acestea au în vedere, în primul rând, incriminarea, prin dispozițiile Codului penal italian, a asociației pentru comiterea de infracțiuni și a asociației de tip mafiot¹⁰.

¹⁰ Art. 416, Asociația pentru comiterea de infracțiuni:

Când trei sau mai multe persoane se asociază în scopul comiterii mai multor delictelor, acei care inițiază, constituie și organizează asociația sunt pedepsiți, numai pentru acest fapt, cu recluziune de la 3 la 7 ani.

Pentru fapta de participare la asociație, pedeapsa este recluziunea de la 1 la 5 ani.

Conducătorii vor suferi aceeași pedeapsă ca și inițiatorii.

Dacă asociații străbat înarmați localitățile sau căile publice, se aplică recluziunea de la 5 la 15.

Pedeapsa se majorează, dacă numărul celor asociați este de 10 persoane sau mai mare.

Art. 416 bis, Asociația de tip mafiot:

Cine face parte dintr-o organizație de tip mafiot, formată din trei sau mai multe persoane, este pedepsit cu recluziune de la 3 la 6 ani.

Acei care inițiază, conduc sau organizează asociația sunt pedepsiți, numai pentru acest fapt, cu recluziune de la 4 la 9 ani.

O asociere este considerată a fi de tip mafiot, când cei care fac parte din ea se prevalează de forța de intimidare a legăturii dintre asociați și de condiția de supunere și tăcere, care derivă din aceasta, pentru comiterea de infracțiuni, pentru obținerea, direct sau indirect, a gestiunii sau controlului activității economice, obținerea de concesiuni, autorizații, antreprize și alte avantaje legate de serviciile publice sau pentru a realiza profituri ori avantaje ilicite, pentru sine sau pentru alții, sau în scopul de a împiedica sau obstacola libera exercitare a votului sau pentru a-și procura voturi pentru ei sau pentru alții, cu prilejul confruntărilor electorale.

Întrucât activitățile ilicite desfășurate de organizațiile de tip mafiot italiene au devenit în timp sursa unor profituri considerabile și a unei cantități impresionante de bani negri, apare, în mod logic, necesitatea spălării acestor bani, astfel încât Italia devine teren de manifestare acută și a acestei forme de activitate a crimei organizate, ceea ce a impus din partea statului italian o reacție în plan legislativ, menită să contracareze și să stopeze, pe cât posibil, activitatea de spălare a banilor.

Cadrul legal este definit prin:

- *Legea nr. 55 din 19 martie 1990* - care a modificat art. 648 bis din Codul penal și a creat infracțiunea de spălare a banilor;

- *Decretul nr. 143 din 3 mai 1991* - convertit în *Legea nr. 197 din 5 iulie 1991*, ce vizează să instaureze măsuri de limitare a folosirii tranzacțiilor cu lichidități și cu titluri la purtător și de prevenire a folosirii sistemului financiar în scopul spălării banilor;

- *Legea nr. 238 din 9 august 1993* - care a autorizat ratificarea Convenției C.E. din 1990.

Secretul bancar face parte, în mod tradițional, din obligațiile bancherului.

Dacă asociația este înarmată, se aplică pedeapsa reclusiunii de la 4 la 10 ani, în cazul prevăzut la primul alineat, și de la 5 la 15 ani, în cazurile prevăzute la al doilea alineat.

Asociația se consideră ca fiind înarmată atunci când participanții au la dispoziție, pentru realizarea scopurilor asociației, arme, materiale explozive, chiar ascunse sau ținute în depozite.

Dacă activitatea economică asupra căreia asociații înțeleg să-și asume sau să-și mențină controlul este finanțată în total sau în parte cu prețul, produsul sau profitul obținut din infracțiuni, pedepsele stabilite în alineatele precedente se majorează de la o treime la jumătate.

În ceea ce-l privește pe condamnat, este întotdeauna obligatorie confiscarea lucrurilor care au servit sau au fost destinate la comiterea infracțiunii, precum și a lucrurilor care reprezintă prețul acestora, produsul sau profitul care constituie folosul obținut. Pe lângă acestea, sunt decăzuți din drepturile de obținere a diferite permise, concesiuni, antreprize etc.

Dispozițiile alineatului prezent se aplică și organizației Camorra, precum și altor asociații, oricum ar fi denumite pe plan local, care, prevalându-se de forța intimidantă a legăturii dintre asociații, urmăresc scopuri asemănătoare celor ale organizațiilor de tip mafiot.

Art. 416 ter., Pedeapsa stabilită în primul alineat al art. 416 bis se aplică și aceluia care obține promisiunea de voturi prevăzută la alineatul trei, din același art. 416 bis, în schimbul primirii de bani.

Legea nr. 197/1991, prin constrângerea unităților financiare la divulgarea oricărei prezumții de spălare a banilor, degrevează băncile de obligația păstrării secretului.

Legea nr. 197 a extins asupra tuturor intermediarilor financiarilor obligația pentru bancă de a identifica clientul, pentru tranzacții mai mari de 20 milioane de lire. Operația de identificare există, de asemenea, pentru operațiuni fracționate, al căror total depășește acest plafon de 20 milioane de lire.

Se impune, totodată, organismelor financiare obligația de a fi vigilente, stipulând că data, natura și sursa fiecărei operațiuni, ca și dosarul general al clientului și fișa sa de identificare și, eventual, referințele de la persoana pentru care execută o operațiune se arhivează în sistem informatic și se conservă timp de 10 ani.

Atribuțiile de control privind respectarea de către organismele financiare a prevederilor Legii nr.197/1991 revin Biroului italian voluntar din subordinea trezoreriei, care este însărcinat să verifice fiecare organism financiar.

Totodată, Legea nr. 197 obligă organismele financiare să transmită, fără întârziere, informațiile referitoare la orice operație suspectă prefectului de poliție, care va informa, la rândul său, înaltul comisariat și Nucleul special de poliție monetară de la Guardia di finanza.

3.2.2. Franța

În ceea ce privește crima organizată, Franța reprezintă un caz special, ea fiind unul dintre statele în care activitatea organizațiilor criminale locale are o pondere mult mai mică în raport cu cea desfășurată de organizațiile criminale străine. Între acestea, primul loc îl ocupă organizațiile mafiote italiene: Cosa Nostra, Camorra Napolitana, N'drangheta Calabreză și, mai recent, Sacra Corona Unită, în regiunea Panillas.

În principiu, se poate aprecia că mediul infracțional francez nu este organizat după modelul mafiot, dar există, totuși, câteva situații de acest gen, specifice pentru Corsica, Paris, Marsilia și, într-o mică măsură, Bordeaux.

În prezent, în Franța, marea criminalitate este orientată spre delincvența economico-financiară, abandonând însă formele violente și periculoase, cum ar fi spargerile de bănci.

În Franța, nu există reglementări specifice pentru fiecare formă de manifestare a crimei organizate. Acest gen de infracțiuni este sancționat global, prin dispozițiile Codului penal, care au o arie de reglementare mult mai largă, dar care pot fi aplicate și în această materie. Este vorba, în primul rând, despre dispozițiile legale referitoare la constituirea și participarea la o asociație de răufăcători și la cele referitoare la bandele organizate¹¹.

Codul penal francez concepe constituirea unei bande organizate drept o circumstanță care atrage agravarea pedepsei în cazurile prevăzute, în mod explicit, în partea specială a codului¹².

Producerea și traficul de stupefiante, ca formă de manifestare a crimei organizate, se bucură de o reglementare specială în cadrul Codului penal francez, prin dispozițiile art. 222-34¹³.

Din punct de vedere al formelor de manifestare a crimei organizate, în Franța, acțiunea de spălare a banilor - realizată prin intermediul jocurilor de noroc și al cazinourilor, prin folosirea ghișeelelor automate de bancă, tehnica dublei facturări și în sectorul imobiliar - este cea mai frecventă.

Această situație a determinat crearea unor instrumente legale menite să asigure, pe cât posibil, prevenirea și reducerea fenomenului infracțional în acest domeniu.

¹¹ Potrivit art. 450-1 din Codul penal francez, constituie o asociație de răufăcători orice grupare formată sau înțelegere stabilită în vederea pregătirii, constând dintr-una sau mai multe fapte materiale, a uneia sau mai multor infracțiuni.

Participarea la o asociație de răufăcători este pedepsită cu 10 ani închisoare și un milion de franci amendă.

Participarea la o grupare sau înțelegere ca cea definită în dispozițiile art. 450-1 este, potrivit art. 450-2, scutită de pedeapsă dacă, înainte de orice urmărire, persoana participantă la asemenea grupare sau înțelegere, denunță autoritățile competente gruparea sau înțelegerea și facilitează identificarea celorlalți participanți.

Potrivit art. 450-3, persoanele fizice vinovate de infracțiunea prevăzută la art. 450-1, vor suferi, de asemenea, diferite pedepse complementare.

¹² Potrivit art. 132-7, constituie o bandă organizată, în sensul legii, orice grupare formată sau orice înțelegere stabilită în vederea pregătirii, constând dintr-una sau mai multe fapte materiale, a uneia sau mai multor infracțiuni.

¹³ Art. 222-34 incriminează fapta de a conduce sau organiza o grupare având ca obiect producerea, fabricarea, importul, exportul, transportul, deținerea, oprirea, cedarea, achiziționarea sau întrebuințarea ilicită de stupefiante; pedeapsa este privațiunea de libertate pe viață și 50 milioane franci amendă.

Sediul materiei îl constituie în prezent:

- *Legea nr. 84-46 din 24 ianuarie 1984* cu privire la secretul bancar;
- *Legea nr. 90-614 din 12 iulie 1990* privind participarea organismelor financiare la lupta împotriva spălării capitalurilor provenite din traficul de stupefiant;
- *Decretul nr. 91-160 din 13 februarie 1991* privind fixarea condițiilor de aplicare a Legii nr. 90-614 din 12 iulie 1990;
- *Legea nr. 93-122 din 29 ianuarie 1993* privind prevenirea corupției și transparența vieții economice și a procedurilor specifice;
- *Legea nr. 96-392 din 13 mai 1996* privind lupta împotriva spălării banilor și a traficului de stupefiant și privind cooperarea internațională în materie de sechestrare și confiscare a produselor;
- *Legea nr. 96-392 din 13 mai 1996* privind lupta împotriva spălării banilor și a traficului de stupefiant și privind cooperarea internațională în materie de sechestrare și confiscare a produselor infracțiunii, care amendează Codul penal cu un capitol intitulat „Spălarea banilor”.

Legea nr. 84-46 din 24 ianuarie 1984, cu privire la secretul bancar, conține o serie de reglementări restrictive referitoare la identificarea clientului și înregistrarea operațiunilor, care au același scop: de a diminua posibilitatea desfășurării activității de spălare a banilor prin bănci. Astfel, secretul bancar stipulat în Legea nr. 84-46/1984 nu poate fi păstrat „față de Comisia bancară, nici față de Banca Franței și nici față de autoritatea judiciară ce acționează în cadrul unei proceduri penale”.

În ceea ce privește identificarea clientului, organismele financiare trebuie, la deschiderea unui cont, să se asigure de identitatea clientului, prin prezentarea și înregistrarea unui document scris ca mijloc de probă. De asemenea, trebuie să se informeze și despre identitatea reală a persoanelor în beneficiul cărora s-a deschis un cont sau s-a realizat o operațiune financiară. Aceleași condiții de identitate se aplică și clienților ocazionali, care operează cu o sumă mai mare de 50.000 de franci.

Totodată, organismele financiare sunt obligate să conserve, timp de 5 ani, documentele privind identitatea clienților obișnuiți sau ocazionali, ca și documentele referitoare la operațiunile făcute de aceștia.

Franța beneficiază la ora actuală, pe lângă un cadru legal adecvat, menit să asigure lupta împotriva crimei organizate, de două organisme speciale, cu competență în efectuarea anchetei privind spălarea banilor: TRACFIN (Traitement du reaseignement action contre les circuits financiers clandestins), subordonat Ministerului Economiei și Finanțelor,

ca și Ministerului Bugetului și OCRGDF (Office central de repression de la grande deliquance financiere), subordonat Ministerului de Interne.

Aceste două organisme adună toate informațiile necesare stabilirii originii sumelor sau naturii operațiunilor. De îndată ce aceste informații „pun în evidență fapte susceptibile să dezvăluie traficul de stupefianțe sau activități ale organizațiilor criminale, este sesizat Procurorul Republicii”.

3.2.3. Spania

Principalele forme de manifestare a crimei organizate cu care Spania se confruntă la ora actuală sunt traficul de droguri, traficul de arme și spălarea banilor.

Sediul general al materiei cu privire la sancționarea oricărei forme de manifestare a crimei organizate îl constituie art. 172-176 din Codul penal spaniol, referitor la asociațiile ilicite¹⁴.

În ceea ce privește traficul ilicit de droguri, Codul penal spaniol incriminează separat această formă de manifestare a crimei organizate¹⁵.

În privința traficului de arme, Codul penal spaniol incriminează depozitul ilicit de arme, muniție și substanțe explozive¹⁶.

Infracțiunea de spălare a banilor, ca formă a crimei organizate, în Spania este în strânsă legătură cu sumele de bani provenite din

¹⁴ Potrivit art. 174:

1. Membrii fondatori sau conducătorii unei asemenea asociații se pedepsesc cu pedeapsa închisorii și amendă între 25.000 și 250.000 pesetas;

2. Membrii activi se pedepsesc cu pedeapsa închisorii;

3. Cei care, prin suportul lor financiar sau prin orice alt mod, favorizează fondarea, organizarea sau activitatea unei asemenea asociații se pedepsesc cu pedeapsa închisorii și amendă între 10.000 și 100.000 pesetas.

¹⁵ Potrivit art. 344 persoanele care execută acte ilegale de cultivare, fabricare, elaborare, transport, deținere, vânzare, donație sau, în general, trafic de droguri și stupefianțe sau persoanele care, în orice mod, promovează, favorizează sau facilitează folosirea acestora se sancționează cu pedeapsa închisorii și amendă între 10.000 și 500.000 pesetas.

¹⁶ Prin dispozițiile art. 265 se prevede că atunci când se constituie un depozit de arme, muniții sau explozivi la sediul unei asociații, sunt responsabili toți angajații unității respective, dacă nu fac dovada că nu au avut cunoștință de existența celui depozit. Ca măsuri complementare, dispozițiile art. 265 prevăd desființarea societății și confiscarea depozitului de arme și muniții.

traficul ilicit de droguri, ceea ce a dus la adoptarea unor legi penale speciale în acest sens.

Este vorba, în primul rând, despre:

- *Legea din 28 martie 1988*, care amendează Codul penal, în ceea ce privește traficul ilegal de narcotice;

- *Legea organică din 23 septembrie 1992*, care sancționează spălarea banilor proveniți din traficul de droguri.

La aceste două legi, care constituie cadrul legal general în materie de spălare a fondurilor provenite din traficul ilicit de droguri, se adaugă:

- *Legea nr. 19 din 28 decembrie 1993* privind infracțiunile referitoare la spălarea banilor, care transpune în dreptul spaniol Directiva nr. 91/308 a Consiliului Comunității Europene din 10 iunie 1991 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării capitalurilor;

- *Decretul Regal nr. 925/1995*.

Legea nr. 19/1993 cere tuturor organismelor financiare să raporteze tranzacțiile despre care au știre că ar constitui operațiuni de spălare a banilor. Totodată, ea stipulează că organismele financiare sunt obligate să-și identifice clienții și să culeagă informații despre clienții cu care stabilesc relații de afaceri.

Decretul nr. 925/1995 prevede că cererea de identificare nu se aplică în următoarele cazuri:

- tranzacțiilor inferioare sumei de 2,5 milioane pesetas sau echivalentul în valută străină;

- polițelor de asigurare pe viață a căror primă amendă nu trebuie să depășească 200.000 pesetas.

Unitățile financiare sunt obligate să păstreze documentația privind identificarea clientului și detalii ale tranzacției pentru o perioadă de minimum 6 ani.

Orice unitate financiară cu mai mult de 25 de salariați este obligată:

- să desemneze o persoană însărcinată cu urmărirea tranzacțiilor dubioase și să țină legătura cu autoritățile naționale competente;

- să dezvolte proceduri adecvate, menite să prevină operațiunile de spălare a banilor.

Prezumțiile de tranzacții dubioase se aduc la cunoștința Comisiei de prevenire a spălării banilor și a infracțiunilor monetare, care se află sub autoritatea secretarului de stat pentru economie.

3.2.4. Elveția

Codul penal elvețian cuprinde reglementări speciale privind infracțiunile de escrocherie, extorcare și șantaj, fabricarea, deținerea și transportul de exploziv sau gaze toxice, traficul de droguri, prostituție și corupție și care, fiecare în parte, constituie sediul principal al materiei în momentul în care oricare dintre aceste infracțiuni tinde să capete amploarea și profunzimea uneia din formele de existență a crimei organizate.

Însă, ceea ce diferențiază Elveția de celelalte state este prezența unui sistem bancar deosebit de puternic și care, datorită conjuncturii istorice, a devenit nucleul și principalul mijloc de spălare a banilor, provenind dintr-o multitudine de activități ilicite și, practic, din toate statele lumii.

În acest sens, Codul penal elvețian, în art. 305 bis și următorul, incriminează infracțiunea de spălare a banilor și sancționează lipsa de vigilență în materie de operațiuni financiare. Astfel, potrivit art. 305 bis, cel care comite acte menite să împiedice identificarea originii, descoperirea sau confiscarea valorilor patrimoniale, despre care știe sau este prezumat că știe că provin dintr-o infracțiune, se pedepsește cu închisoare sau amendă.

În cazurile grave, pedeapsa este închisoarea. Pedeapsa privativă de libertate se cumulează cu amenda de un milion de franci sau mai mult.

Cazul este considerat grav în situații, precum:

- făptuitorul este membru al unei organizații criminale;
- făptuitorul este membru al unei bande, al cărei obiect este spălarea banilor;
- realizarea unei cifre de afaceri sau a unui câștig important, prin spălarea banilor.

Făptuitorul se pedepsește chiar dacă infracțiunea a fost săvârșită în străinătate.

În aceste condiții, problema secretului bancar în Elveția este deosebit de importantă.

El este instituit prin art. 27 și 28 din Codul civil. În același timp, prin Convenția din 1992 s-a interzis utilizarea formularelor B ce permit particularilor să depună, sub rezerva anonimatului, fonduri prin intermediul deținătorilor de secret profesional.

O nouă revizuire a Codului penal prevede că organismele financiare „au dreptul de a comunica autorităților elvețiene competente

indicii ce le permit să stabilească valorile patrimoniale, provenind dintr-o infracțiune”.

Convenția din 1992 a făcut obligatorie verificarea identității clientului:

- cu ocazia deschiderii unui cont sau a unui carnet de economii, dacă există îndoială că acel client ar fi beneficiarul de drept;
- cu ocazia stabilirii de relații de afaceri prin corespondență cu o persoană fizică;
- dacă partea contractantă declară că beneficiarul de drept este un al treilea.

Pragul pentru identificarea clientului în materie de tranzacții cu lichidități a fost coborât de la 100.000 la 25.000 de franci elvețieni. Pentru operațiuni inferioare acestei sume, identitatea clientului trebuie verificată dacă:

- se pare că verificarea este eludată, prin repartizarea sumelor în mai multe tranzacții;
- există motive de prezumție a spălării fondurilor.

În Elveția, perioada impusă pentru conservarea documentelor este mult mai mare decât în cazul altor state, băncile trebuind să-și păstreze registrele de conturi și arhivele timp de 10 ani.

Băncile însărcinează organele interne de revizie să verifice ca dispozițiile Convenției din 1992 să fie respectate.

Organele de revizie comunică Comisiei de supraveghere și Comisiei federale a băncilor infracțiunile pe care le constată sau le bănuiește.

Alături de cadrul legal intern cu privire la spălarea banilor, ca formă a crimei organizate, Elveția a semnat cu S.U.A., în 1973, Tratatul de întraajutorare judiciară, ce permite să se răspundă cererilor de informații a autorităților judiciare din cele două țări, dând posibilitatea blocării fondurilor.

3.2.5. Germania

După reunificarea celor două state germane, situația criminalității s-a schimbat fundamental, Berlinul devenind o componentă nu numai a criminalității naționale, ci și una din capitalele crimei organizate internaționale.

S-au creat astfel condiții optime pentru dezvoltarea organizațiilor de tip mafiot, cu următoarele caracteristici:

- organizațiile utilizează structuri profesionalizate, asemănătoare cu cele din afacerile economice și financiar-bancare;
- se folosește violența sau alte mijloace pentru intimidarea și obligarea acceptării colaborării și a plății taxelor de protecție;
- grupările criminale manifestă preocupări tot mai accentuate pentru a influența puterea politică, administrația publică, justiția și mass-media;
- faptele penale săvârșite cu predilecție de organizațiile criminale pe teritoriul Germaniei sunt furturile de automobile, cifrate anual la zeci de mii de mărci;
- criminalitatea în legătură cu viața de noapte se referă, în primul rând, la prostituție și jocurile de noroc ilegale;
- traficul de droguri se practică tot mai intens, atât sub forma depozitării ori tranzitării spre celelalte țări europene (Belgia, Olanda, Franța, Țările Scandinave), cât și, mai ales, pentru aprovizionarea masei de toxicomani autohtoni, estimată numai în Berlin la 8.000-10.000 de persoane.

Se poate observa, din cele arătate, că Germania constituie una din țările în care se manifestă aproape toate formele crimei organizate.

Fiecare dintre aceste forme are un corespondent în plan legislativ, Codul penal german incriminând fiecare dintre aceste fapte ca infracțiune de sine-stătătoare. Însă, realitatea demonstrează că aceste mijloace legale sunt insuficiente, ele ducând numai la rezolvarea de moment și punctual a situației, nereușind, practic, să înlăture cauza.

În ultimii ani, între formele de manifestare a crimei organizate în Germania, s-a detașat traficul de droguri, ceea ce a impus necesitatea întăririi reglementării legale penale cu o lege specială - *Legea din 15 iulie 1992 referitoare la lupta împotriva comerțului ilegal de droguri și împotriva manifestărilor crimei organizate*. Această lege a modificat Codul penal, în sensul creării infracțiunii de spălare a banilor, ea constituind, în același timp, cadrul legal și pentru sancționarea activității ilicite de spălare a banilor, ca formă de manifestare a crimei organizate.

În ceea ce privește activitatea de spălare a banilor, Germania transpune în plan intern Directiva 91/308 a Consiliului Comunității Economice Europene, din 10 iunie 1991, vizând prevenirea utilizării sistemului

financiar în scopul spălării capitalurilor, prin *Legea din 25 octombrie 1995 privind detectarea câștigurilor rezultate din delict grave*.

Legea pentru spălarea banilor impune anumite măsuri de protecție, menite să diminueze, pe cât posibil, posibilitatea de realizare a acestei activități ilicite și care se referă la identificarea clientului, înregistrarea operațiunilor și durata de conservare a documentelor.

Legislația germană prevede că orice persoană care deschide un cont bancar trebuie să-și declare identitatea, prezentând o carte de identitate, dacă este vorba de o persoană particulară, sau un extras din registrul comerțului, dacă este vorba de o societate.

Legea privind spălarea banilor prevede identificarea clientului pentru orice depozite și retrageri de lichidități și de titluri de cel puțin 20.000 DM, chiar dacă contul este perfect identificat.

Când există o legătură manifestă între mai multe operațiuni și suma lor totală atinge 20.000 DM, de asemenea, este obligatorie identificarea.

În cazul în care există prezumția de spălare a banilor, identificarea este obligatorie, indiferent de nivelul operațiunii.

În legătură cu înregistrarea operațiunilor, băncile sunt obligate să țină registre de cont și să le conserve cel puțin 6 ani.

Legea conține, totodată, obligația pentru toate unitățile financiare:

- să desemneze, din cadrul personalului, un funcționar care va deveni interlocutorul autorităților judiciare și al poliției;
- să dezvolte proceduri interne, destinate să prevină operațiunile de spălare a banilor;
- să verifice dacă cei din personalul propriu, care fac tranzacții financiare, sunt demni de încredere.

La rândul lor, băncile sunt supuse controlului Oficiului federal de control a profesiei bancare.

În caz de prezumție de spălare a banilor, legea conține obligația pentru toate organismele financiare de a preveni imediat Parchetul. La rândul lui, Parchetul nu poate utiliza informațiile primite decât în lupta contra spălării banilor.

3.2.6. Statele Unite ale Americii

S.U.A. este țara cea mai eterogenă, din punct de vedere al prezenței grupărilor criminale și al spectrului activităților desfășurate de acestea.

Pe lângă Cosa Nostra americană, organizație autohtonă, tipic mafiotă, în S.U.A. acționează în strânsă legătură cu aceasta Cosa Nostra siciliană, Camorra Napolitană, N'drangheta Calabreză și Corona Sacra Unita, la care se adaugă Triadele chinezești, Yakuza japoneză, cartelurile columbiene, bandele criminale rusești, vietnameze, coreene, cambodgiene, laotiene, jamaicane etc.

Organizația mafiotă nord-americană este angrenată în întregul spectru de activități specifice crimei organizate, de la speculă, controlul prostituției și al jocurilor de noroc până la traficul de droguri și spălarea banilor.

Pentru protejarea activității sale, Cosa Nostra americană apelează la resortul intimidării și al corupției, reușind, astfel, să domine mai multe sindicate muncitorești și să le determine să o sprijine în afaceri, cum sunt cele privind cărașia, construcțiile, colectarea de deșeuri, administrarea reziduurilor toxice, desfacerea benzinei, închirierea de autoturisme etc.

În aceste condiții, se impunea ca necesară elaborarea unui act care să dea expresie legislativă realității sociale.

Apare, astfel, *The Racketeering Influenced & Corrupt Organizations Act*, care constituie una din legile cele mai criticate, dar și una dintre cele care exercită o influență socială deosebită.

În realitate, este vorba de un complex de reglementări ale statelor sau legi federale, în care sunt enumerate infracțiunile specifice grupului criminal și pe care procurorul trebuie să le dovedească pentru a fi justificată urmărirea atât pentru crima de a fi constituit o atare organizație, cât și pentru activitatea desfășurată de grupul criminal. Aceste infracțiuni sunt următoarele: amenințare, omor, răpire, incendiu, jocuri de noroc, spargere, jaf, stoarcere de bani cu forța sau prin amenințare (extortion), corupție, fals, fraudă poștală, prostituție, trafic de narcotice, delapidare.

Secțiunea 1962 din Codul Statelor Unite definește activitatea de racket și ca: utilizarea sau investirea de bani sau de profituri obținute prin activitatea de racket, pentru a dobândi o întreprindere angajată în operațiuni de comerț în statele americane sau de a obține asemenea întreprinderi pentru desfășurarea activităților de racket. Asocierea care desfășoară activități de racket poate fi formată din orice individ,

societate de persoane sau de capitaluri sau din orice asociație fără personalitate juridică.

Practica judiciară a decis că subzistă o asociație de tip racket chiar dacă asociația nu prezintă absolut toate trăsăturile acestui tip de asociere. Aceste asociații au un caracter de continuitate și sunt formate din persoane care s-au asociat pe bază de ierarhie și consimțământ. Persoanele care participă la activitățile RICO sunt socotite complici, cu condiția ca ele să fie întreprinderi legale, care desfășoară, totodată, și activități ilegale, precum și alte organizații ilegale sau criminale.

Un alt instrument de combatere a crimei organizate în legislația penală americană este incriminarea complicității. În legislația americană se sancționează complicitatea (conspiracy) ca delict distinct, atunci când cel puțin două persoane se înțeleg să comită un act ilegal sau un act legal prin mijloace ilegale sau un act tinzând la realizarea unei infracțiuni. Complicitatea este, în același timp, o infracțiune trunchiată, sancționarea ei având un efect, în principal, profilactic (preventiv), deoarece actul de complicitate apare mai devreme chiar decât tentativa. Complicitatea se pedepsește pentru ea însăși, sancționând pe acei care se asociază în scopuri ilegale; ea nu se confundă cu infracțiunea plănuită de complici; aceștia pot fi sancționați distinct pentru complicitate și pentru infracțiunea săvârșită.

În doctrina americană, următoarele infracțiuni sunt considerate ca fiind săvârșite, de regulă, de grupuri criminale: complicitate, întreprinderea criminală continuă (C.C.E. - Continuing Criminal Enterprise), întreprinderea criminală financiară continuă (C.F.C.E.), reciclarea banilor, traficul de stupefiante, privarea ilegală de libertate, deturnarea, infracțiuni comise prin calculator, infracțiuni comise prin INTERNET, infracțiuni la drepturile de autor, contrafacerea frauduloasă, concurența neloială, fraudă asupra titlurilor de valoare, jocurile de noroc, prostituția și alte infracțiuni sexuale, omor, contractul pentru a comite un omor, incendiul, agresiunea, utilizarea de arme sau explozivi, furtul simplu și prin efracție, sperjurul, extorsiunea, comerțul la negru, traficul de lucruri și persoane (trafic de stupefiante, copii, embrioni, organe, hormoni, animale, obiecte de artă, materii nucleare și deșeuri toxice, de persoane pentru muncă, de persoane, împotriva legilor de emigrare, de arme).

În concepția autorilor americani, **racketeering** (RICO law) cuprinde **ansamblul legilor din statele americane sau cu caracter federal menite să combată organizațiile criminale**. Este vorba de acele organizații constituite pentru comiterea de fapte ilicite prin constrângere (sau încercarea de a comite asemenea fapte prin constrângere), în scopul obținerii de profituri sau proprietăți. Amenințarea sau violența este element constitutiv al infracțiunii; amenințarea poate fi orală sau scrisă și să constea în intimidarea victimei, prin afirmații că se vor comite infracțiuni contra persoanei (omor, răpire, violențe), față de cel amenințat sau față de un membru al familiei ori o infracțiune contra proprietății (furt, incendiu etc.). Activitatea organizațiilor criminale este îndreptată și spre stoarcerea de profituri de la întreprinderile legale, prin violență și amenințare, ca și prin înființarea de întreprinderi ilegale (jocuri de noroc, producerea și vânzarea de narcotice, prostituție etc.).

În afară de activitatea desfășurată pe plan intern, Cosa Nostra are contacte strânse și înțelegeri cu mafia rusă, activitățile lor criminale interferându-se tot mai mult în ultimul timp.

Totodată, ea acționează și în sprijinul activităților desfășurate în țară de organizațiile criminale italiene și menține legături internaționale cu alte structuri de tip mafiot, în special, în activitățile de spălare a banilor murdari.

În legătură cu activitatea de spălare a banilor murdari, trebuie menționat că acestea beneficiază de o reglementare deosebit de detaliată în Codul S.U.A.: Secțiunea 1956 - „*Spălarea instrumentelor financiare*”¹⁷, Secțiunea 1957 - *Atragerea în tranzacții monetare a*

¹⁷ **1956, Spălarea instrumentelor financiare:**

(a) (1) Orice persoană, care știind că proprietatea implicată într-o tranzacție financiară reprezintă venituri dintr-o anumită activitate ilegală, înfăptuiește sau încearcă să înfăptuiască o astfel de tranzacție financiară care, în fapt, implică veniturile unei activități ilegale determinate;

(A) (i) cu intenția de a sprijini desfășurarea unei activități ilegale determinate; sau

(ii) cu intenția de a încălca prevederile secțiunilor 7201 sau 7206 din Codul venitului național; sau care

(B) știind că tranzacția este destinată în totalitate sau în parte;

(i) să ascundă sau să deghizeze natura, poziția, sursa, proprietatea sau controlarea veniturilor unei activități ilegale determinate; sau

(ii) să evite raportarea unei tranzacții, raportare cerută de legislația statală sau federală, va fi condamnată la o amendă de până la 500.000 dolari sau dublul valorii proprietății implicate în tranzacție, suma care este mai mare, ori la închisoare de până la 20 de ani sau ambele;

(2) Cel care transportă, transmite sau transferă ori intenționează să transporte, să transmită sau să transfere un instrument monetar ori fonduri dintr-un loc în Statele Unite spre sau prin alt loc în afara Statelor Unite dinspre sau prin alt loc din afara Statelor Unite;

(A) cu intenția de a sprijini desfășurarea unei activități ilegale; sau

(B) știind că instrumentul monetar sau fondurile implicate în transport, transmitere sau transfer reprezintă veniturile dintr-un anumit tip de activitate ilegală și știind că un astfel de transport, transmiterea sau transferul este destinat în totalitate sau în parte:

(i) să ascundă sau să deghizeze natura, poziția, sursa, proprietatea sau controlarea veniturilor unei activități ilegale determinate, sau

(ii) să evite raportarea cerută de legislația statală sau federală a unei tranzacții, va fi condamnat la o amendă de până la 500.000 dolari sau dublul valorii instrumentului monetar sau fondurilor implicate în transport, transmitere sau transfer, suma care este mai mare sau la închisoare până la 20 de ani, sau ambele. În cazul infracțiunii descrise în subparagraful (B), faptul că acuzatul a fost în cunoștință de cauză poate fi stabilit prin dovedirea că oficialul însărcinat cu aplicarea legii a prezentat problematica prezentată în subparagraful (B) ca fiind reală și declarațiile sau acțiunile ulterioare ale acuzatului demonstrează că acesta a crezut că asemenea observații ar fi reale.

(3) Orice persoană care, având intenția:

(A) de a sprijini desfășurarea unei activități ilegale determinate;

(B) de a ascunde sau deghiza natura, poziția, sursa, proprietatea sau controlarea unei proprietăți bănuite a fi provenit din activități ilegale determinate; sau

(C) de a evita raportarea unei tranzacții, cerută de legislația statală sau federală, înfăptuiește sau încearcă să înfăptuiască o tranzacție financiară ce implică o proprietate prezentată ca provenind dintr-o activitate ilegală sau o proprietate folosită la înfăptuirea sau facilitarea unei activități ilegale determinate, va fi amendată sau închisă pentru nu mai mult de 20 de ani, sau ambele.

(b) Oricine înfăptuiește sau încearcă să înfăptuiască o tranzacție ca cele descrise în subsecțiunea (a)(1) sau un transport, transmitere sau transfer descrise în subsecțiunea (a)(2) este pasibil, în S.U.A., de o sancțiune civilă de nu mai mult decât cea mai mare dintre:

(1) valoarea proprietății, fondurilor sau instrumentelor monetare implicate în tranzacție; sau

(2) 10.000 dolari.

(c) Această secțiune nu înlocuiește nici una din prevederile legilor federale, statale sau altele care impun sancțiuni penale sau oferă despăgubiri în plus față de cele prevăzute în această secțiune.

(d) Încălcarea prevederilor acestei secțiuni poate fi investigată de componenții Departamentului de Justiție și de ministrul de justiție personal și de componenții Departamentului Trezoreriei și de Secretarul Trezoreriei personal, în cazurile speciale, iar în delictele asupra cărora Serviciul Poștal al Statelor Unite are jurisdicție, de către Serviciul Poștal.

(e) Există jurisdicție extrateritorială asupra faptelor interzise în această secțiune dacă:

(1) fapta este a unui cetățean din SUA sau, în cazul cetățenilor neamericani, fapta are loc în parte pe teritoriul SUA;

(2) tranzacția sau seriile de tranzacții în discuție implică fonduri sau instrumente financiare de o valoare ce depășește 10.000 dolari.

(f) *Notă privind sancționarea instituțiilor financiare.* Dacă vreo instituție financiară sau vreun înalt funcționar, director sau simplu funcționar dintr-o instituție financiară a fost găsit vinovat de un delict prevăzut în această secțiune, în secțiunea 1957 sau 1960 din acest titlu, sau în secțiunea 5322 din titlul 31, procurorul general trebuie să notifice în scris o astfel de faptă cele mai indicate agenții de supraveghere a instituției financiare.

(g) Orice persoană care conspiră să comită un delict definit în prezenta secțiune sau în secțiunea 1957 va fi pasibilă de aceleași sancțiuni ca cele prevăzute pentru delictul a cărui înlăptuire o reprezintă obiectul conspirației.

*bunurilor*¹⁸. Prin „instrumente financiare” legiuitorul înțelege moneda națională a Statelor Unite sau a oricărei țări, cecurile de călătorie, cecurile personale, mandatele poștale sau hârtiile de valoare sau efectele de comerț.

Cu toate că SUA dispune de o cantitate destul de impresionantă de instrumente legislative menite să asigure lupta împotriva corupției,

¹⁸ **1957, Atragerea în tranzacții monetare a bunurilor provenite dintr-o activitate ilegală determinată:**

(a) Orice persoană care, într-una din circumstanțele enunțate în subsecțiunea (d), cu bună știință atrage sau încearcă să atragă într-o tranzacție monetară bunuri provenite din infracțiuni, cu o valoare mai mare de 10.000 dolari, și obținute dintr-o activitate ilegală determinată, va fi pedepsită ca în prevederile subsecțiunii (b).

(b) (1) Cu excepția celor prevăzute în paragraful (2), pedeapsa pentru delictul din această secțiune este amenda, conform titlului 18 din Codul SUA, sau închisoarea de până la 10 ani, sau ambele.

(2) Curtea poate impune o amendă alternativă cu cea impusă în paragraful (1), de până la dublul valorii bunurilor implicate în tranzacție și care provin din infracțiuni.

(c) Într-o urmărire judiciară privind un delict definit în această secțiune, autoritățile nu sunt ținute să probeze că acuzatul avea cunoștință de faptul că delictul referitor la bunurile provenite din infracțiuni erau obținute dintr-o activitate ilegală determinată.

(d) Circumstanțele la care se face referire în subsecțiunea (a) sunt:

(1) delictul din această secțiune să aibă loc în Statele Unite sau în jurisdicția maritimă și teritorială a Statelor Unite;

(2) delictul din această secțiune să aibă loc într-o țară din afara Statelor Unite și cu jurisdicție specială asemănătoare, dar acuzatul să fie o persoană din Statele Unite.

(e) Încălcarea prevederilor acestei secțiuni poate fi investigată de membrii Departamentului de Justiție, ca și de Ministrul de Justiție personal și de membrii Departamentului Trezoreriei, precum și de Secretarul Trezoreriei personal, în cazurile particulare, și delictele asupra cărora are jurisdicție Serviciul poștal al SUA, de către Serviciul Poștal. Autoritatea Secretarului Trezoreriei și a Serviciului Poștal trebuie să se exercite în concordanță cu un acord, care va fi încheiat între Secretarul Trezoreriei, Serviciul poștal și Ministrul de Justiție.

1960, Interzicerea afacerilor ilegale de transmitere a banilor:

(a) Oricine înfăptuiește, controlează, conduce, supraveghează sau stăpânește întregul sau o parte dintr-o afacere, știind că afacerea este o afacere ilegală de transmitere de bani, va fi sancționat cu amendă și/sau închisoare până la 5 ani.

cu ocazia unei ședințe a Congresului Statelor Unite, în octombrie 1997, criminalitatea organizată a fost considerată o amenințare împotriva securității naționale.

Cu prilejul prezentării, la 28 mai 1998, a *Planului strategic împotriva criminalității organizate internaționale*, președintele american Bill Clinton aprecia că, datorită legislațiilor diferențiate ale statelor, polițiile naționale întâmpină greutăți în cadrul cooperării; în plus, posibilitățile tehnice și de personal ale acestora sunt de 25 de ori mai mici decât cele ale organizațiilor criminale cu care se confruntă.

Președintele american a precizat că punctul central al strategiei Casei Albe îl reprezintă conceptul „*Nowhere to hide*”, al cărui scop vizează, prioritar, măsuri pe linia *contracarării spălării de bani și întărirea cooperării internaționale în domeniile schimburilor de informații și de tehnologie pentru securitatea granițelor*.

Totodată, Bill Clinton a lansat un apel către națiunile lumii, în vederea **creării unei comunități globale a celor care luptă împotriva crimei organizate**, întrucât acest fenomen impune un răspuns internațional.

3.2.7. Rusia

Fenomenul crimei organizate în Rusia nu a apărut pe un teren arid, fiind rodul unei evoluții, în timp, a activității grupărilor de contrabandiști, hoți și tâlhari care au dominat lumea interlopă a regimurilor anterioare din Rusia.

În regimul țarist, bandele de proscriși reprezentau un simbol al luptei împotriva forțelor de ordine. După instituirea puterii sovietice, o serie de elemente ale bandelor criminale au fost infiltrate și folosite ca surse de informații în rândul dizidenților politici și în sistemul gulag-urilor. Dar cea mai profitabilă formă de cooperare a apărut în anii '60, o dată cu dezvoltarea fenomenului pieței negre.

Fostele autorități sovietice au recunoscut oficial existența crimei organizate în timpul regimului comunist numai la sfârșitul anului 1988, când au menționat cele trei stadii ale acesteia, respectiv: primitivă, de nivel mediu și de tip mafiot.

Numărul organizațiilor criminale în Rusia a crescut de la 800 în 1990, la 8.000, în 1996. În 1994, lucrările Conferinței ONU asupra crimei organizate apreciau că organizațiile criminale din Rusia au 3 milioane de membri grupați în 6.000 de organizații.

Ministerul Afacerilor Interne rus (MVD) raporta, în 1997, că 40% din întreprinderile particulare, 60% din cele de stat și peste 80%

din bănci sunt controlate de grupări mafioate. Crima organizată domină peste două treimi din economia țării. Majoritatea întreprinderilor particulare și băncilor care nu aparțin mafiei sunt forțate să plătească 10-50% din venit ca „protecție”.

Din datele publicate de MVD, peste 300 de organizații mafioate din Rusia și-au extins activitatea și în exterior. Prezentă în peste 50 de alte țări, mafia rusească forțat a încheiat aranjamente cu celelalte organizații criminale internaționale pentru împărțirea teritoriilor. Activitatea criminală a rușilor a fost identificată în peste 20 de orașe din SUA, fiind implicată în activități, precum trafic de droguri, prostituție, arme, șantaj, spionaj, asasinate, spălări de bani și fraude bancare.

În ceea ce privește formele de manifestare internă a crimei organizate, unul din locurile cele mai importante îl deține spălarea banilor murdari. Spre deosebire de Occident, unde această operație presupune un sistem complicat și metode ultrasofisticate, în Rusia banii obținuți din activități criminale pot fi folosiți în circuitul legal, fără nici un fel de reținere.

Necesitatea reciclării banilor apare numai când aceștia provin din acțiuni mafioate la scară supradimensională, caz în care este vorba de fonduri „invizibile”, de ordinul miliardelor, sustrate din conturi bancare pe bază de documente false.

O activitate practică tot mai intens, în ultimul timp, de organizațiile criminale ruse o constituie comerțul ilegal cu arme, muniție și explozivi, estimându-se că, în prezent, în mâinile criminalilor s-ar afla, în mod ilegal, circa 150.000 de arme.

Această activitate este strâns legată de corupția existentă în cadrul structurilor militare, care, în prezent, a atins cote îngrijorătoare: peste 100 de generali și amirali sunt investigați pe motive de furt și alte activități criminale. Armamentul și muniția din dotarea forțelor armate sunt vândute frecvent, în mod ilegal, altor țări. Vehicule și convoaie militare, necontrolate de către poliție sau vameși, transportă ilegal mărfuri de contrabandă peste graniță, vânzând materiale militare, arme, muniții și droguri. Militarii ruși au vândut mai multe elicoptere cartelurilor internaționale de traficanți de droguri la prețul de 1 milion de dolari bucata.

Traficul, consumul și producerea celor două feluri de droguri, natural și sintetic, reprezintă, de asemenea, o sursă importantă de venituri pentru organizațiile mafioate ruse.

Disponând de dotări logistice ultramoderne, superioare celor organizate de organele de specialitate, și recurgând la mijloace și me-

tode din arsenalul grupărilor teroriste și al serviciilor secrete, organizațiile ruse de tip mafiot tind să-și exercite dominația asupra procesului de privatizare, precum și asupra sistemului financiar-bancar, patronatului și distribuției de materii prime, materiale și resurse, în acest sens fiind valorificate cu maximă eficiență serviciile unor elemente coruptibile din aparatul de stat. Serviciile oferite de oficialii corupți includ scutiri de impozite, licențe de export, transport ilegal de mărfuri, fără control și taxe vamale. Ei acordă contracte guvernamentale și asigură nepedepsirea în cazul descoperirii afacerii.

Mai mult decât atât, se apreciază că puterea reală în Rusia este deținută de șefii grupărilor criminale și de aliații lor, foști oficiali KGB și membri ai nomenclaturii comuniste, care s-au îmbogățit rapid în timpul privatizării, pe care au manipulat-o în favoarea lor.

Ei își promovează candidații proprii în alegeri și finanțează campania electorală, una populistă și cu nuanțe anticorupție. Chiar și posturile de asistenți ai Dumei sunt cumpărate de criminali prin oamenii lor.

Această situație de fapt a determinat o reacție din partea statului care s-a materializat în modificarea Codului penal, în sensul înăsprii reglementărilor referitoare la activitățile ilegale care intră în conținutul laturii obiective a crimei organizate. Pe 24 mai 1996, Duma adoptă noua formă a Codului penal, după o perioadă de trei ani de dezbateri și discuții contradictorii, el intrând în vigoare la 1 ianuarie 1997.

Potrivit legislației ruse, organizația criminală reprezintă o comunitate de până la 1.000 de persoane care se ocupă, în mod sistematic, de activități criminale și care se protejează în fața legii prin corupție.

Departamentul pentru Controlul Crimei Organizate din Ministerul de Interne al Federației Ruse definește organizațiile criminale ca fiind grupări care desfășoară activitate criminală în scopul obținerii de profituri substanțiale, cu capacitatea de a sesiza și funcționa pe termen lung, cu o diviziune a muncii bine conturată, dar redusă, care dispun de mijloace de comunicare internă sofisticate și capacitatea de a concentra resursele, de a asigura secretul și de a lua măsurile de protecție necesare.

Cap. IV. PREVENIREA ȘI COMBATEREA CRIMINALITĂȚII DIN PERSPECTIVA SPAȚIULUI JURIDIC PENAL EUROPEAN

În aproape 40 de ani, Consiliul Europei a elaborat un ansamblu de convenții privind cooperarea internațională în materie penală care, completate cu un mare număr de recomandări, constituie un adevărat corp de drept european în acest domeniu.

Proiectul **spațiului judiciar penal european**, prezentat pentru prima dată în 1977, și-a găsit concretizarea în activitatea normativă a Consiliului Europei, a cărui operă penală este astfel concepută încât să nu afecteze atributele suveranității naționale a statelor membre, majoritatea convențiilor penale conținând prevederi în acest sens.

Organismul specializat al Consiliului Europei, cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii criminalității, este **Comitetul european pentru probleme criminale**, creat în 1957. Acesta își bazează activitatea pe subcomitete și grupuri de lucru și acționează pentru realizarea unor proiecte de convenții și rezoluții, transmise spre adoptare Comitetului Miniștrilor. Activitatea Comitetului vizează două aspecte de mare importanță: armonizarea legislațiilor țărilor membre și asistența juridică în materie penală.

În domeniul clasic al asistenței judiciare penale internaționale au fost adoptate o serie de convenții, pe care le vom trece în revistă. În primul rând, este vorba de **Convenția europeană pentru asistență juridică în materie penală**, deschisă spre semnare la 20 aprilie 1962. Asistența judiciară se acordă în orice procedură care vizează infracțiuni a căror reprimare este, în momentul solicitării, de competența autorităților judiciare ale părții solicitante, cu excepția hotărârilor de arestare și a infracțiunilor care îmbracă un caracter militar. De asemenea, asistența judiciară poate fi refuzată pentru infracțiuni politice sau atunci când partea solicitată apreciază că executarea cererii este de natură să aducă atingere suveranității, securității, ordinii publice sau altor interese esențiale ale țării sale (ale statului și nu ale individului), incluzând și interese de ordin economic.

Convenția reglementează modul de executare a comisiilor rogatorii care vizează audierea de martori, experți și învinuiți, cercetarea la

fața locului, perchezițiile și confiscările de obiecte, instituie reguli privind transmiterea de obiecte, remiterea actelor de procedură și a hotărârilor judiciare, prevede o serie de imunități pentru martorii și experții citați să compare în fața autorităților judiciare ale părții solicitante și, de asemenea, statuează asupra modului de comunicare a datelor din cazierul judiciar și a schimbului de informații vizând condamnările.

Convenția a fost urmată de o serie de rezoluții și recomandări, impusă de practica judiciară a statelor, și, de asemenea, de un **Protocol adițional**, elaborat de un comitet de experți și adoptat de Comitetul Miniștrilor la 14 martie 1978, ca urmare a slăbiciunilor, de ordin practic, ale Convenției în privința reprimării infracțiunilor fiscale și care provoacă daune însemnate economiilor naționale. România a semnat și ratificat această convenție.

La 17 iunie 1968, statele membre ale Consiliului Europei au semnat **Convenția europeană în domeniul informației asupra dreptului străin**, urmată la 15 martie 1978, de un **Protocol adițional**.

Problema extrădării s-a situat în atenția Consiliului Europei încă de la începutul existenței acestuia. **Convenția europeană de extrădare** a fost semnată la Paris, la 13 decembrie 1957, a intrat în vigoare la 18 aprilie 1960 și a fost semnată de 36 de țări, printre care și România.

Convenția reglementează obligația de extrădare, faptele pasibile de extrădare, cu excepția infracțiunilor politice, militare și fiscale, problema extrădării resortisanților proprii, cazurile în care extrădarea poate fi refuzată sau nu este acordată, condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o cerere de extrădare, instituie regula specialității extrădării, stabilește condițiile de arestare provizorie în vederea extrădării, ordinea de preferință în cazul concursului de cereri de extrădare, modalitatea de predare a extrădatului și a obiectelor, problema tranzitării persoanei extrădate pe teritoriul unui stat terț, precum și o serie de reguli procedurale.

Convenția a fost completată de două **Protocoale adiționale**: primul la 15 octombrie 1975, cel de-al doilea la 17 martie 1978. De asemenea, în vederea aplicării unitare a prevederilor Convenției și a Protocoalelor sale adiționale, Comitetul Miniștrilor a adoptat o serie de recomandări și rezoluții.

În domeniul **supravegherii și executării hotărârilor judecătorești**, Consiliul Europei, prin organismele sale specializate, a adoptat trei convenții:

1. **Convenția europeană pentru supravegherea persoanelor condamnate sau liberate condiționat**, deschisă spre semnare la

30 mai 1964, urmărește instituirea unui sistem de cooperare internațională, susceptibil să permită, pe teritoriul unui stat semnatar, punerea în aplicare a măsurilor condiționale (suspendare, probare, liberare anticipată sau măsuri analoage), concomitente sau posterioare condamnărilor pronunțate într-un stat parte la Convenție (prevederile Convenției au fost completate cu o serie de recomandări ale Comitetului Miniștrilor, menite să faciliteze aplicarea acesteia);

2. Convenția europeană asupra valorii internaționale a sentințelor represive, deschisă spre semnare la 28 mai 1970, consacră o serie de principii fundamentale, și anume: recunoașterea ca regulă generală, a sentințelor represive străine; considerarea *in concreto* a dublei incriminări a faptelor; prescripția sancțiunii să nu fie împlinită; amnistia împiedică, în anumite condiții, recunoașterea sentințelor pronunțate în străinătate; procedura utilizată în statul solicitant să fie conformă cu dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului (pentru facilitarea aplicării Convenției, Comitetul Miniștrilor a adoptat o rezoluție și o recomandare; România nu a semnat încă această Convenție).

3. Convenția asupra transferării persoanelor condamnate, deschisă spre semnare la 21 martie 1983, are ca obiect facilitarea transferului deținuților străini către țările lor de origine (și în acest caz, pentru facilitarea aplicării sale, Comitetul Miniștrilor a adoptat o serie de recomandări).

Ca urmare a Recomandării Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din 22 ianuarie 1965, privind reglementarea conflictelor de competență în materie represivă, la 15 mai 1972 a fost deschisă spre semnare statelor membre **Convenția europeană asupra transmiterii procedurilor represive**. Convenția definește termenii de „infracțiune” și „sancțiune”, stabilește condițiile transmiterii urmărilor, competența judiciară și dreptul aplicabil, efectul cererii de urmărire asupra statului solicitant, comunicarea între autoritățile statului solicitant și cele ale statului solicitat, valoarea cercetării și instrucției, probleme legate de prescripție, situația infracțiunilor pentru care este necesară o plângere, măsurile provizorii în statul solicitat, pluralitatea procedurilor represive și principiul „*non bis in idem*”. România nu a semnat încă această Convenție.

Consiliul Europei a adoptat o serie de reglementări referitoare la anumite infracțiuni și persoanele implicate în comiterea lor.

În ceea ce privește combaterea terorismului internațional, **Convenția europeană pentru reprimarea terorismului** a fost deschisă spre semnare statelor membre, la 27 ianuarie 1977. Convenția modi-

fică și completează convențiile de extrădare care permiteau, limitat și lacunar, luarea unor măsuri concrete împotriva criminalității de mare violență. Considerând că gravitatea și consecințele actelor teroriste sunt de așa natură încât elementul lor penal primează asupra eventualelor aspecte politice ale acestora, convenția permite ca teroriștii să fie urmăriți și pedepsiți atât timp cât se află pe teritoriul statelor membre ale Consiliului European.

Pentru a cuprinde o arie cât mai largă de infracțiuni grave, convenția enumeră infracțiunile care nu sunt considerate ca infracțiuni politice, în vederea acceptării extrădării, precum și infracțiunile conexe infracțiunilor politice și cele inspirate de mobiluri politice. Convenția conține o clauză deosebit de importantă, în sensul că prevederile oricăror tratate și acorduri de extrădare aplicabile între statele contractante, inclusiv Convenția europeană de extrădare, sunt modificate, în ceea ce privește relațiile între statele contractante, în măsura în care ele nu sunt compatibile cu Convenția europeană pentru reprimarea terorismului. Convenția a fost ratificată de 29 de țări membre ale Consiliului European, între care și România. Anterior adoptării Convenției, Comitetul Miniștrilor a formulat o serie de recomandări referitoare la pirateria aeriană, la protecția membrilor misiunilor diplomatice și consulare, la cooperarea internațională în materie de urmărire și reprimare a actelor de terorism.

În ceea ce privește protecția patrimoniului cultural al popoarelor, în conformitate cu programul definit prin Convenția culturală europeană, care consacră existența unui patrimoniu cultural comun al Europei și angajamentul statelor membre ale Consiliului European de a-l salvagarda, Comitetul Miniștrilor a adoptat și deschis spre semnare, la 23 iunie 1985, **Convenția europeană privind infracțiunile care vizează bunuri culturale.**

Convenția are ca obiect prezervarea bunurilor culturale de principalul pericol care le amenință: criminalitatea organizată. Convenția stabilește categoriile de bunuri culturale și infracțiunile avute în vedere, instituie obligația statelor de a lua măsurile necesare pentru a promova în rândurile publicului conștiința necesității protecției bunurilor culturale, precum și angajamentul general de a colabora pentru prevenirea infracțiunilor ce vizează bunuri culturale și descoperirea bunurilor culturale sustrate ca urmare a acestora. Convenția clarifică problema restituirii bunurilor culturale, prin două forme de cooperare: avizarea unui stat semnatar în legătură cu bunurile culturale sustrate ori găsite, pentru a facilita descoperirea acestora sau instituirea unei proceduri în vederea restituirii și executarea comisiilor

rogatorii. De asemenea, sunt reglementate reprimarea actelor care aduc atingere patrimoniului cultural, regulile de competență internațională, pentru urmărirea și judecarea infracțiunilor vizând bunuri culturale, conflictele de competență și principiul *non bis in idem*.

Convenția a fost semnată, până în prezent, de șase țări, însă nu a intrat în vigoare, nefiind ratificată de minimum trei state.

În ceea ce privește confiscarea produsului criminalității, această problemă se pune, îndeosebi, în legătură cu combaterea unor forme grave ale criminalității transnaționale organizate, cum ar fi: traficul de droguri, de arme și explozivi, terorismul internațional. În această materie, Consiliul Europei a adoptat două importante instrumente juridice:

Convenția europeană privind spălarea banilor, depistarea, sechestrul și confiscarea produselor infracțiunii a fost adoptată de Comitetul miniștrilor și deschisă spre semnare, la 8 noiembrie 1990. Convenția stabilește măsurile ce trebuie luate la nivel național, de statele membre: confiscarea, măsuri de investigație și măsuri provizorii. Ea obligă părțile să adopte prerogative și tehnici speciale de investigație și instituie obligația pentru părți să confere caracter de infracțiune unor acte de spălare a banilor; convenția reglementează, totodată, principiile generale și măsurile de cooperare internațională, asistența în scop de investigații, măsurile provizorii ce trebuie dispuse la cererea altei părți, confiscarea și modul de executare al acestora, în cazul instrumentelor sau produselor, motivele de refuz și anulare a confiscării. Convenția tratează, de asemenea, procedura în lipsa inculpatului, notificarea unor documente și protejarea dreptului terților, problema secretului bancar, recunoașterea hotărârilor străine, regulile de procedură și cooperare în această materie. Nu sunt omise două aspecte importante: problema confidențialității și problema despăgubirilor, în caz de responsabilitate pentru daune provocate unei persoane. Convenția a fost semnată de 27 de state, din care 14 au ratificat-o deja.

Acordul referitor la combaterea traficului ilicit de droguri desfășurat în marea liberă, pentru punerea în aplicare a art. 17 din Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, a fost deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, la 31 ianuarie 1995. Acordul definește termenii utilizați în cuprinsul textului: „statul care intervine”, „competența preferențială”, „infracțiune pertinentă” și „navă”. Apoi, tratează problemele esențiale ale cooperării internaționale, în scopul reprimării traficului de stupefiante în marea liberă: principii generale, procedurile navelor și executarea acestora, dispoziții privind exercitarea compe-

tenței de către statul care intervine și statul pavilionului, precum și o serie de reguli generale de procedură, mai precis: autoritățile competente, forma cererilor și limba în care sunt redactate, conținutul cererilor, informarea proprietarilor și căpitanilor de navă, utilizarea restrânsă a informațiilor, suportarea cheltuielilor și a daunelor-interese. Acordul a fost semnat de cinci țări, însă nu a intrat încă în vigoare.

În ceea ce privește cooperarea referitoare la armele de foc, Consiliul Europei a elaborat **Convenția europeană asupra controlului dobândirii și deținerii armelor de foc de către particulari**, deschisă spre semnare statelor membre la 28 iunie 1978. Convenția stabilește obligațiile părților în reprimarea traficului ilicit cu arme de foc, acestea având libertatea deplină să elaboreze reglementările legale necesare. Notificarea tranzacțiilor cu arme de foc este obligatorie: statul contractant pe teritoriul căruia o armă este vândută, transferată sau cedată cu orice titlu unei persoane cu reședința pe teritoriul altei părți contractante trebuie să notifice acest lucru acelei părți. Convenția instituie și un alt sistem de control internațional, cel al dublei autorizări, conform căruia fiecare parte contractantă ia măsurile potrivite pentru a se asigura că nici o armă de foc aflată pe teritoriul său nu va fi vândută, transferată sau cedată, sub orice titlu, unei persoane care nu este rezidentă acolo și care nu a obținut, în prealabil, autorizația autorităților competente ale părții contractante respective. Convenția prevede și posibilitatea ca aceste autorizații să fie înlocuite printr-un permis internațional. Ulterior, Comitetul Miniștrilor a completat, printr-o recomandare, prevederile Convenției. Convenția a fost semnată de 16 state (între care și România), dintre care 9 au și ratificat-o deja.

În ceea ce privește **despăgubirea victimelor unei infracțiuni violente**, o Convenție europeană a fost deschisă spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei la 24 noiembrie 1983.

Deși, de principiu, despăgubirea victimei ar trebui să cadă în sarcina infractorului, în practică, acest lucru se întâmplă foarte rar, mai ales că, de multe ori, infractorul nu este descoperit sau este insolubil. Scopurile Convenției sunt: armonizarea pe plan european a principiilor directe (dispoziții minimale) relative la despăgubirea victimelor infracțiunilor violente; asigurarea cooperării între părțile contractante în acest domeniu, includerea despăgubirii victimelor străine de către statul pe teritoriul căruia s-a comis infracțiunea și asistența mutuală asupra tuturor problemelor referitoare la această despăgubire. Specific acestei convenții este faptul că ea nu se aplică direct de către state, ci părțile se angajează să-și adapteze legislația

prezentă și viitoare, precum și practica administrativă, la principiile enunțate de Convenție.

În completarea dispozițiilor Convenției, Comitetul Miniștrilor a adoptat o recomandare în legătură cu poziția victimei în cadrul dreptului penal și a procedurii penale. Convenția a fost semnată de 14 țări, fiind ratificată de 10 state semnatare; România nu a semnat încă această Convenție.

Cu ocazia reuniunii sale, din 21-25 martie 1994, Comitetul european pentru probleme criminale a aprobat textul definitiv al **Proiectului Convenției europene generale asupra cooperării interstatuale în domeniul penal**, care conține: dispozițiile comune aplicabile celor patru metode specifice cooperării interstatuale în domeniul penal (extrădarea, asistența juridică în materie penală, transmiterea procedurilor represive, supravegherea și executarea sancțiunilor); normele relative privind coexistența între tratatele deja existente în acest domeniu și tratatul multilateral propus.

Cea de-a 19-a Conferință a Miniștrilor Europeni de Justiție a recomandat Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei crearea unui **Grup multidisciplinar asupra corupției**, care, potrivit mandatului încredințat, și-a alcătuit un Program de lucru detaliat, cu scadență în anul 2000, format din patru capitole:

1. distincția între ceea ce este permis și ceea ce este interzis în materie de corupție;
2. instituții și categorii de persoane cu roluri și responsabilități specifice în raport cu corupția;
3. prevenirea, investigarea, sancționarea corupției și cooperarea internațională;
4. subiecte cu caracter general, importante pentru lupta împotriva corupției, între care finanțarea partidelor politice, rolul grupurilor de presiune, mass-media și lupta împotriva corupției.

În cadrul aceluiași program, Grupul multidisciplinar asupra corupției și-a propus și realizarea unor cercetări criminologice asupra fenomenului corupției.

Printre preocupările **Inițiativei Central-Europene** se numără și fenomenul crimei organizate, care capătă conotații specifice în fostele țări totalitare și aflate în tranziție. La 25 octombrie 1997, Președinții Parlamentelor Inițiativei Central-Europene au lansat **Carta de la Trieste asupra crimei organizate**, iar la Conferința miniștrilor de externe din statele membre ale organizației menționate (Trieste, 9-10 octombrie 1998) a fost adoptată **Declarația asupra crimei organizate** (cele două documente sunt prezentate în anexă).

CONCLUZII

1. *Din perspectiva lumii interlope*

Lumea interlopă se constituie ca segment al societății, segment marginal și indezirabil, dar imposibil de ignorat.

Momentul apariției lumii interlope este greu de plasat în timp. Fiind un fenomen eminamente urban, am putea avansa ideea că lumea interlopă, ca formă de organizare a infractorilor, a apărut aproximativ în aceeași perioadă cu apariția și dezvoltarea orașelor. Desigur, nu așa cum ni se înfățișează astăzi, dar având același specific.

De asemenea, este dificil de precizat numărul exact al membrilor lumii interlope. Caracterul urban al acesteia permite însă localizarea și delimitarea cu o oarecare precizie, a zonelor în care își desfășoară activitatea, așa-numitele „zone de influență”.

Pe parcursul acestei lucrări am încercat prezentarea și, în același timp, explicarea mecanismelor ce fac posibile existența și funcționarea, continuitatea, în timp și spațiu, a lumii interlope, așa cum apare ea astăzi. De asemenea, am încercat și conturarea tendințelor de evoluție în viitor și a formelor pe care le poate căpăta.

Astfel, din cele prezentate se pot trage o serie de concluzii:

a) Lumea interlopă este o formă de organizare rațională a grupurilor de infractori, în scopul realizării cât mai eficiente a diferitelor activități cu caracter ilegal și ilicit.

Astfel, lumea interlopă apare ca un sistem complex și dinamic, ale cărui elemente componente (grupurile de infractori) interacționează și se interrelaționează permanent în vederea atingerii unor scopuri comune: obținerea unui profit maxim cu minimum de efort, prin eludarea normelor morale și juridice unanim admise și respectate la nivelul întregii societăți.

b) Lumea interlopă prezintă o deosebită capacitate de restructurare și adaptare la diverse situații, care-i asigură supraviețuirea și continuitatea. Această capacitate îi oferă posibilitatea de a trece cu relativă ușurință peste schimbările socio-economice și politice ce au loc într-o societate, reușind să se adapteze cu mare rapiditate la situații mai mult sau mai puțin dificile.

De aceea, este puțin probabil ca lumea interlopă să dispară la un moment dat. După cum am mai afirmat, lumea interlopă poate fi cel mult ținută sub un oarecare control de către organele de ordine, dar în nici un caz nu poate fi anihilată.

c) Lumea interlopă se mai caracterizează și printr-un ridicat grad de coeziune internă, asigurat și garantat de un sistem normativ propriu, respectat cu strictețe de toți membrii săi.

Acest sistem normativ, sau „legile nescrise” ale lumii interlope, mai are și rolul de a proteja lumea interlopă de intervențiile externe (în special ale organelor polițienești), de a-i asigura ermetismul în fața celorlalți membri ai societății.

În același timp, „legile nescrise” asigură funcționarea în condiții optime a grupurilor de infractori ce compun lumea interlopă.

d) Succesul activităților specifice lumii interlope este facilitat de anumite disfuncționalități existente în cadrul diferitelor sfere ale vieții sociale.

Este cunoscut faptul că o infracțiune nu este comisă decât atunci când există oportunitatea realizării acestui fapt. Un infractor, și mai ales un infractor experimentat, nu pornește la înfăptuirea unei infracțiuni decât atunci când consideră că există cel puțin o șansă minimă de reușită.

O ușă uitată deschisă la mașină sau la apartament, manevrarea neglijentă a banilor sau a obiectelor de valoare, receptivitatea unui funcționar în ceea ce privește mita, lacunele sau ambiguitățile legislative, abil speculate de avocați în favoarea clienților lor, sunt tot atâtea oportunități create infractorilor de a-și duce la îndeplinire activitățile ilegale. Astfel, societatea are partea ei de vină, în ceea ce privește fenomenul infracțional, prin crearea acestor oportunități.

În același timp, lumea interlopă, în relațiile cu ceilalți membri ai societății, speculează ceea ce în limbaj uzual numim „vicii” sau „slăbiciuni omenesti”. Astfel, nu ar exista escroci dacă nu ar exista lăcomia sau naivitatea; nu ar exista proxeneți și prostituate, dacă nu ar exista amatori de experiențe sexuale tarificate; nu ar exista traficanți de alcool, țigări sau droguri, dacă nu ar exista consumatori de așa ceva. Și exemplele pot continua.

De asemenea, socializarea inadecvată, împreună cu dificultățile materiale sunt veritabile producătoare de infractori.

Instituția penitenciară are, la rândul ei, o serie de disfuncționalități, care duc la situații paradoxale: o pedeapsă privativă de libertate apare pentru mulți infractori mai degrabă ca un „curs de specializare” și „profesionalizare” în comiterea infracțiunilor.

e) **Modul de viață specific lumii interlope este, în fapt, o alternativă la modul de viață considerat „normal”, în scopul supraviețuirii.** Cu alte cuvinte, este o formă de adaptare a indivizilor la condiții percepute de ei ca dificile și imposibil de depășit altfel.

De fapt, putem observa că scopurile urmărite de membrii lumii interlope coincid cu cele admise și vizate de societate, în general. Diferența apare, însă, în ceea ce privește mijloacele utilizate pentru a atinge aceste scopuri, lumea interlopă folosind cu predilecție mijloace ilegale și imorale.

f) **Lumea interlopă evoluează împreună cu restul societății, beneficiind în aceeași măsură de progresul tehnico-științific.** Pentru a argumenta această afirmație, este deja de ajuns să ne gândim la autoturismele și mijloacele de comunicare de la distanță performante, utilizate de infractori, precum și la apariția unor noi tipuri de infracțiuni, cum ar fi infracțiunile realizate cu ajutorul computerelor.

g) **În ciuda efectelor negative în plan social ale activităților specifice lumii interlope, aceasta este oarecum tolerată de societate.** De altfel, impunerea ordinii și respectării normelor de conviețuire socială necesită existența unui exemplu negativ, pentru a întări poziția sistemului de norme și valori dominant, recunoscut de societate în ansamblul ei.

Este evident că această realitate, numită „lume interlopă”, oscilând pe granița dintre legal și ilegal, dincolo de aspectele juridice, prezintă profunde implicații sociale. După cum am afirmat și în primul capitol, interesul general este de a o controla, iar primul pas în acest sens este încercarea de a descifra și înțelege mecanismele care stau la baza existenței ei. În momentul în care vom cunoaște aceste mecanisme și legități care dau viață lumii interlope vom reuși, într-adevăr, să o controlăm, și nu doar să trăim cu iluzia acestui control.

2. Din perspectiva crimei organizate

Pe temeiul elementelor și datelor expuse până acum se poate afirma cu certitudine că fenomenul crimei organizate a cunoscut în ultimii ani o expansiune fără precedent caracterizată prin creșterea de la zi la zi a formelor sale de manifestare, acestea urcând de la domeniile tradiționale - cum sunt jocurile de noroc, camăta și prostituția, la traficul internațional de automobile furate, furtul obiectelor de artă și arheologie, fraude cu cărți de credit, comerț cu animale rare, trafic de arme - și culminând cu organizarea activităților infracționale după modelul companiilor legale, cu sectoare de achiziții, producție, transport și desfacere, alături de care se află

sectorul de „constrângere”, care intră în acțiune când una din rotițele sistemului se blochează.

Desfășurarea acestor activități criminale este legată întotdeauna de nevoia de a spăla banii, operațiune care, în prezent, se execută prin metode noi și tot mai sofisticate, prin intermediul cărora cartelurile criminale pot prelua chiar controlul unor instituții bancare.

În aceste condiții, statele au încercat să creeze instrumente legale cât mai eficiente și operative, prin care să se asigure stoparea sau cel puțin diminuarea fenomenului infracțional al crimei organizate.

Este vorba, în primul rând, de incriminarea în Codurile penale, ca infracțiuni de-sine-stătătoare, a faptelor care pot căpăta complexitatea și gradul de pericol social ale unei activități de tipul crimei organizate. În unele state, reglementarea penală a mers și mai în profunzime, în sensul că împrejurarea că o persoană este membră a unei organizații criminale este considerată ca o circumstanță agravantă, în cazul săvârșirii uneia din infracțiunile prezentate în partea specială a Codului penal și care poate forma conținutul modalității de manifestare a crimei organizate. Mai mult decât atât, în alte state, împrejurarea că o persoană este membră a unei organizații criminale este incriminată ca infracțiune de-sine-stătătoare.

Datorită faptului că formele de existență a crimei organizate cunosc o mare varietate și fiecare stat vădește o anumită specificitate în ceea ce privește ponderea uneia sau alteia dintre aceste forme, în anumite situații s-a simțit nevoia ca, pe lângă reglementarea generală cuprinsă în Codurile penale, aceasta să fie dublată prin legi speciale (Franța, Germania, Italia).

Alte state merg mai departe, întărind reglementarea internă cu privire la crima organizată prin tratate bilaterale, menite să faciliteze circulația informațiilor între organele competente în materie ale diferitelor state și să mărească operativitatea în lupta împotriva crimei organizate, cum este Tratatul de întrajutorare judiciară, semnat în 1973 de Elveția și SUA.

Cu toate acestea, rapoartele prezentate și dezbaterile ce au avut loc, în ultima perioadă, în cadrul organismelor specializate ale ONU și Uniunii Europene au scos în evidență faptul că eforturile întreprinse de state pentru a face față creșterii criminalității organizate s-au soldat cu rezultate minime, în timp ce o multitudine de factori au determinat o rapidă internaționalizare a fenomenului, avându-se aici în vedere, în special, țările Europei Centrale și de Est, Rusia constituind, în fapt, unul dintre focarele cele mai importante ale crimei organizate, alături de SUA și Italia.

În cadrul problematicei generale privind crima organizată, aspectul cel mai acut și cu ponderea cea mai mare la nivel mondial îl constituie activitatea de spălare a banilor, care a căpătat, în ultimul timp proporțiile unei afaceri de amploare. Este adevărat, că de multe ori, descoperirea unor activități de acest gen este îngreunată de supraîncărcarea sistemului financiar-internațional, astfel încât este foarte dificil să se urmărească conturile, operațiunile contabile și traseele întortocheate utilizate de societățile și întreprinderile aflate sub controlul organizației criminale. La aceasta se adaugă și secretul operațiunilor bancare, care este utilizat de infractori tocmai în acoperirea operațiunilor ilicite și în spălarea banilor, dar și faptul că, în acest domeniu, pregătirea poliștilor, procurorilor și judecătorilor nu a ținut pasul cu dezvoltarea funcțională și materială a sistemului bancar.

Alături de aceste împrejurări obiective, trebuie menționat și faptul că spălarea banilor nu este încă incriminată ca infracțiune în multe țări, printre care și România, deși **Convenția ONU împotriva traficului de droguri și substanțe psihotrope** din 1988 obligă statele semnatare și la adoptarea unor legi și regulamente bancare mai severe, care să combată tentativele de spălare a banilor proveniți din activități infracționale, în general, și din traficul de droguri, în special.

Este unanim recunoscut de către specialiștii în materie faptul că omenirea va fi confruntată, în viitor, cu o creștere explozivă a criminalității organizate în materie de informatică, situație ce impune, în scop preventiv, adoptarea de urgență a unei legislații adecvate, pregătirea de specialiști în domeniu, inclusiv investigatori și anchetatori, concomitent cu îmbunătățirea modului de supraveghere a sistemului financiar-bancar. Noile prevederi legislative ce urmează a se adopta trebuie, în mod obligatoriu, să reglementeze și să permită o detectare mai rapidă a operațiunilor de spălare a banilor, prin instituirea unor obligații ferme pentru funcționarii bancari de a supraveghea și denunța operațiunile ilegale sau dubioase, precum și prin limitarea secretului bancar, care, la ora actuală, favorizează extrem de eficient manoperele frauduloase de natură a șterge urmele surselor și originii unor sume imense de proveniență ilicită.

Aceste măsuri se impun ca o necesitate, cu atât mai mult cu cât se pare că secolul XXI va aduce cu sine o înflorire fără precedent a tuturor activităților considerate ca fiind forme de manifestare a crimei organizate. Aceasta înseamnă că ea va dispune de o structură organizatorică mult mai sofisticată și un staff mult mai bine pregătit, răspândite practic în întreaga lume, ceea ce îi va da posibilitatea să exercite o enormă influență, atât în domeniul economic, cât și în cel politic.

În acest sens, unul dintre cei mai celebri analiști în domeniu, Richter H. Moore Jr., aprecia că:

„Membrii structurilor criminale sunt pe punctul de a deține poziții cheie în activități economice perfect legale, alături de cele deținute în activitățile de tip mafiot. Crima organizată va dispune de cea mai performantă tehnologie și cei mai pregătiți specialiști, ceea ce îi va conferi o putere fără precedent și îi va permite să opereze la o scară inimaginabilă astăzi.

Această viziune asupra crimei organizate a secolului XXI, va deveni curând realitate”.

ANEXE

1. Legea nr. 78/8 mai 2000 - pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție

2. Carta de la Trieste asupra crimei organizate

3. Declarația asupra combaterii crimei organizate adoptată de miniștrii de interne din statele membre ale Inițiativei Central-Europene

LEGEA NR. 78/2000
pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea
faptelor de corupție

Capitolul I

Dispoziții generale

Art. 1. - (1) Prezenta lege instituie măsuri de prevenire, descoperire și sancționare a faptelor de corupție și se aplică următoarelor persoane:

a) care exercită o funcție publică, indiferent de modul în care au fost investite, în cadrul autorităților publice sau instituțiilor publice;

b) care îndeplinesc, permanent sau temporar, potrivit legii, o funcție sau o însărcinare, în măsura în care participă la luarea deciziilor sau le pot influența, în cadrul serviciilor publice, regiilor autonome, societăților comerciale, companiilor naționale, societăților naționale, unităților cooperatiste sau al altor agenți economici;

c) care exercită atribuții de control, potrivit legii;

d) care acordă asistență specializată unităților prevăzute la lit. a) și b), în măsura în care participă la luarea deciziilor sau le pot influența;

e) care, indiferent de calitatea lor, realizează, controlează sau acordă asistență specializată, în măsura în care participă la luarea deciziilor sau le pot influența, cu privire la: operațiuni care antrenează circulația de capital, operațiuni de bancă, de schimb valutar sau de credit, operațiuni de plasament, în burse, în asigurări, în plasament mutual ori privitor la conturile bancare și cele asimilate acestora, tranzacții comerciale, interne și internaționale;

f) care dețin o funcție de conducere într-un partid sau într-o formațiune politică, într-un sindicat, într-o organizație patronală ori într-o asociație fără scop lucrativ sau fundație;

g) alte persoane fizice decât cele prevăzute la lit. a) -f), în condițiile prevăzute de lege.

Capitolul II

Reguli speciale de comportament privind anumite categorii de persoane, în scopul prevenirii faptelor de corupție

Art. 2. - Persoanele prevăzute la art. 1 sunt obligate să îndeplinească îndatoririle ce le revin din exercitarea funcțiilor, atribuțiilor sau

însărcinărilor încredințate, cu respectarea strictă a legilor și a normelor de conduită profesională, și să asigure ocrotirea și realizarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, fără să se folosească de funcțiile, atribuțiile ori însărcinările primite, pentru dobândirea pentru ele sau pentru alte persoane de bani, bunuri sau alte foloase necuvenite.

Art. 3. - (1) Persoanele prevăzute la art. 1 lit. a), precum și persoanele care dețin o funcție de conducere, de la directori, inclusiv, în sus, în cadrul regiilor autonome, companiilor naționale, societăților naționale, societăților comerciale la care statul sau o autoritate a administrației publice locale este acționar, instituțiilor publice implicate în realizarea procesului de privatizare, Băncii Naționale a României, băncilor la care statul este acționar majoritar, au obligația să își declare averea, în condițiile prevăzute de Legea nr. 115/1996 privind declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcții de conducere.

(2) Nedepunerea declarației de avere de către persoanele prevăzute la alin. (1) atrage declanșarea din oficiu a procedurii de control al averii, în condițiile Legii nr. 115/1996.

Art. 4. - (1) Persoanele prevăzute la art. 1 lit. a) și c) au obligația să declare, în termen de 30 de zile de la primire, orice donație directă ori indirectă sau daruri manuale primite în legătură cu exercitarea funcțiilor sau atribuțiilor lor, cu excepția celor care au o valoare simbolică.

(2) Dispozițiile Legii nr. 115/1996 referitoare la modalitatea depunerii declarației de avere se aplică, în mod corespunzător, și în cazul prevăzut la alin. (1).

Capitolul III

Infrațiuni

Secțiunea 1

Categorii de infracțiuni

Art. 5. - (1) În înțelesul prezentei legi, sunt **infracțiuni de corupție** infracțiunile prevăzute la art. 254-257 din Codul penal, precum și infracțiunile prevăzute în legi speciale, ca modalități specifice ale infracțiunilor prevăzute la art. 254-257 din Codul penal, în funcție de calitatea persoanelor care săvârșesc sau față de care se săvârșesc faptele ori în raport cu sectoarele de activitate unde acestea se comit.

(2) În înțelesul prezentei legi, sunt **infracțiuni asimilate infracțiunilor de corupție** infracțiunile prevăzute la art. 10-13.

(3) Prevederile prezentei legi sunt aplicabile și infracțiunilor menționate la art. 17, care sunt în legătură directă cu infracțiunile de corupție sau cu cele asimilate acestora.

Secțiunea a 2-a

Infracțiuni de corupție

Art. 6. - Infracțiunile de luare de mită - prevăzută la art. 254 din Codul penal, de dare de mită - prevăzută la art. 255 din Codul penal, de primire de foloase necuvenite - prevăzută la art. 256 din Codul penal și de trafic de influență - prevăzută la art. 257 din Codul penal se pedepsesc, potrivit acelor texte de lege.

Art. 7. - (1) Fapta de luare de mită, prevăzută la art. 254 din Codul penal, dacă a fost săvârșită de o persoană care, potrivit legii, are atribuții de constatare sau de sancționare a contravențiilor ori de constatare, urmărire sau judecare a infracțiunilor, se sancționează cu pedeapsa prevăzută la art. 254 alin. 2 din Codul penal privind săvârșirea infracțiunii de către un funcționar cu atribuții de control.

(2) Fapta de dare de mită, săvârșită față de una dintre persoanele prevăzute la alin. (1) sau față de un funcționar cu atribuții de control, se sancționează cu pedeapsa prevăzută la art. 255 din Codul penal, al cărei maxim se majorează cu 2 ani.

(3) Infracțiunile de primire de foloase necuvenite și trafic de influență, dacă au fost săvârșite de una dintre persoanele menționate la alin. (1) și (2), se sancționează cu pedeapsa prevăzută la art. 256 din Codul penal, respectiv la art. 257 din Codul penal, al cărei maxim se majorează cu 2 ani.

Art. 8. - Prevederile art. 254-257 din Codul penal se aplică și managerilor, directorilor, administratorilor și cenzorilor societăților comerciale, companiilor și societăților naționale, ai regiilor autonome și ai oricăror alți agenți economici.

Art. 9. - În cazul infracțiunilor prevăzute în prezenta secțiune, dacă sunt săvârșite în interesul unei organizații, asociații sau grupări criminale ori ale unuia dintre membrii acesteia sau pentru a influența negocierile tranzacțiilor comerciale internaționale ori schimburile sau investițiile internaționale, maximum pedepsei prevăzute de lege pentru aceste infracțiuni se majorează cu 5 ani.

Secțiunea a 3-a

Infracțiuni asimilate infracțiunilor de corupție

Art. 10. - Sunt pedepsite cu închisoare de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi următoarele fapte, dacă sunt săvârșite în scopul obținerii pentru sine sau pentru altul de bani, bunuri sau alte foloase necuvenite:

a) stabilirea, cu intenție, a unei valori diminuate, față de valoarea comercială reală, a bunurilor aparținând agenților economici la care statul sau o autoritate a administrației publice locale este acționar, comișă în cadrul acțiunii de privatizare sau cu ocazia unei tranzacții comerciale, ori a bunurilor aparținând autorităților publice sau instituțiilor publice, în cadrul unei acțiuni de vânzare a acestora, săvârșită de cei care au atribuții de conducere, de administrare sau de gestionare;

b) acordarea de credite sau de subvenții cu încălcarea legii sau a normelor de creditare, neurmărirea, conform legii sau normelor de creditare, a destinațiilor contractante ale creditelor sau subvențiilor ori neurmărirea creditelor restante;

c) utilizarea creditelor sau a subvențiilor în alte scopuri decât cele pentru care au fost acordate.

Art. 11. - (1) Fapta persoanei care, în virtutea funcției, a atribuției ori a însărcinării primite, are sarcina de a supraveghea, de a controla sau de a lichida un agent economic privat, de a îndeplini pentru acesta vreo însărcinare, de a intermedia sau de a înlesni efectuarea unor operațiuni comerciale sau financiare de către agentul economic privat ori de a participa cu capital la un asemenea agent economic, dacă fapta este de natură a-i aduce direct sau indirect foloase necuvenite, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani.

(2) Dacă fapta prevăzută la alin. (1) a fost săvârșită într-un interval de 5 ani de la încetarea funcției, atribuției ori însărcinării, aceasta se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

Art. 12. - Sunt pedepsite cu închisoarea de la 1 la 5 ani următoarele fapte, dacă sunt săvârșite în scopul obținerii pentru sine sau pentru altul de bani, bunuri ori alte foloase necuvenite:

a) efectuarea de operațiuni financiare, ca acte de comerț, incompatibile cu funcția, atribuția sau însărcinarea pe care o îndeplinește o persoană ori încheierea de tranzacții financiare, utilizând informațiile obținute în virtutea funcției, atribuției sau însărcinării sale;

b) folosirea, în orice mod, direct sau indirect, de informații ce nu sunt destinate publicității ori permiterea accesului unor persoane neautorizate la aceste informații.

Art. 13. - Fapta persoanei care îndeplinește o funcție de conducere într-un partid sau într-o formațiune politică, într-un sindicat ori într-o asociație fără scop lucrativ sau fundație și care folosește influența ori autoritatea sa în scopul obținerii pentru sine ori pentru altul de bani, bunuri sau alte foloase necuvenite se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani.

Art. 14. - Dacă faptele prevăzute la art. 12 și 13 sunt săvârșite în condițiile art. 9, maximum pedepsei prevăzute de lege se majorează cu 3 ani.

Art. 15. - Tentativa la infracțiunile prevăzute în prezenta secțiune se pedepsește.

Art. 16. - Dacă faptele prevăzute în prezenta secțiune constituie, potrivit Codului penal sau unor legi speciale, infracțiuni mai grave, acestea se pedepsesc în condițiile și cu sancțiunile stabilite în aceste legi.

Secțiunea a 4-a

Infracțiuni în legătură directă cu infracțiunile de corupție

Art. 17. - În înțelesul prezentei legi, următoarele infracțiuni sunt în legătură directă cu infracțiunile de corupție sau cu infracțiunile asimilate acestora, prevăzute la art. 10-13.

a) tănuirea bunurilor provenite din săvârșirea unei infracțiuni prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a, precum și favorizarea persoanelor care au comis o astfel de infracțiune;

b) asocierea în vederea săvârșirii unei infracțiuni prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a sau la lit. a) din prezentul articol;

c) falsul și uzul de fals săvârșite în scopul de a ascunde comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a sau săvârșite în realizarea scopului urmărit printr-o asemenea infracțiune;

d) abuzul în serviciu contra intereselor publice, săvârșit în realizarea scopului urmărit printr-o infracțiune prevăzută în secțiunile a 2-a și a 3-a;

e) infracțiunile de spălare a banilor, prevăzute în Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, atunci când banii, bunurile sau alte valori provin din săvârșirea unei infracțiuni prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a;

f) contrabanda cu bunuri provenite din săvârșirea unei infracțiuni prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a sau săvârșită în realizarea scopului urmărit, printr-o asemenea infracțiune;

g) infracțiunile prevăzute în Legea nr. 87/1994 pentru combaterea evaziunii fiscale, săvârșite în legătură cu infracțiunile prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a;

h) infracțiunea de bancrută frauduloasă și celelalte infracțiuni prevăzute în Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, cu modificările și completările ulterioare, săvârșite în legătură cu infracțiunile prevăzute în secțiunile a 2-a și a 3-a;

i) traficul de stupefiante, nerespectarea regimului armelor de foc și al munițiilor, traficul de persoane în scopul practicării prostituției, săvârșite în legătură cu o infracțiune prevăzută în secțiunile a 2-a și a 3-a.

Art. 18. - (1) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. a) -d) se sancționează cu pedeapsa prevăzută în Codul penal pentru aceste infracțiuni, al cărei maxim se majorează cu 2 ani.

(2) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. e) se sancționează cu pedepsele prevăzute în Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, al căror maxim se majorează cu 3 ani.

(3) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. g) se sancționează cu pedepsele prevăzute în Legea nr. 141/1997 privind Codul vamal al României, al căror maxim se majorează, în cazul contrabandei simple, cu 3 ani, iar în cazul contrabandei calificate, cu 5 ani.

(4) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. g) se sancționează cu pedepsele prevăzute în Legea nr. 87/1994 pentru combaterea evaziunii fiscale, al căror maxim se majorează cu 2 ani.

(5) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. h) se sancționează cu pedepsele prevăzute în Legea nr. 31/1990, republicată, al căror maxim se majorează cu 2 ani.

(6) Infracțiunile prevăzute la art. 17 lit. i) se sancționează, după caz, cu pedepsele prevăzute la art. 312, 279 sau 329 din Codul penal.

Secțiunea a 5-a

Dispoziții comune

Art. 19. - În cazul săvârșirii infracțiunilor la care se referă prezentul capitol, banii, valorile sau orice alte bunuri care au fost date pentru a determina săvârșirea infracțiunii sau pentru a răsplăti pe infractor ori cele dobândite prin săvârșirea infracțiunii, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia, se confiscă, iar dacă bunurile nu se găsesc, condamnatul este obligat la plata echivalentului lor în bani.

Art. 20. - În cazul în care s-a săvârșit o infracțiune dintre cele prevăzute în prezentul capitol, luarea măsurilor asiguratorii este obligatorie.

Capitolul IV

Dispoziții procedurale

Secțiunea 1

Dispoziții generale

Art. 21. - (1) Infracțiunile prevăzute de prezenta lege ca infracțiuni de corupție sau ca infracțiuni asimilate acestora ori ca infracțiuni în legătură directă cu infracțiunile de corupție, dacă sunt flagrante, se urmăresc și se judecă potrivit dispozițiilor art. 465 și art. 467-479 din Codul de procedură penală.

(2) Dacă infracțiunile prevăzute la alin. (1) nu sunt flagrante, urmărirea penală și judecata se efectuează potrivit procedurii de drept comun.

Art. 22. - În cazul infracțiunilor prevăzute în secțiunea a 2-a din cap. III, urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de către procuror.

Secțiunea a 2-a

Dispoziții speciale privind descoperirea și urmărirea infracțiunilor

Art. 23. - (1) Persoanele cu atribuții de control sunt obligate să înștiințeze organul de urmărire penală sau, după caz, organul de constatare a săvârșirii infracțiunilor, abilitat de lege, cu privire la orice date din care rezultă indicii că s-a efectuat o operațiune sau un act ilicit ce poate atrage răspunderea penală, potrivit prezentei legi.

(2) Persoanele cu atribuții de control sunt obligate, în cursul efectuării actului de control, să procedeze la asigurarea și conservarea urmelor infracțiunii, a corpurilor delictive și a oricăror mijloace de probă ce pot servi organelor de urmărire penală.

Art. 24. - Persoanele prevăzute la art. 1 lit. e), care cunosc operațiuni ce antrenează circulația de capitaluri sau alte activități, prevăzute la art. 1, privind sume de bani, bunuri sau alte valori ce se presupune că provin din infracțiuni de corupție sau asimilate acestora ori din infracțiuni ce au legătură cu acestea, au obligația să sesizeze organele de urmărire penală sau, după caz, organele de constatare a săvârșirii infracțiunii ori organele de control, abilitate de lege.

Art. 25. - (1) Îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor prevăzute la art. 23 și 24 nu constituie o încălcare a secretului profesional sau bancar și nu atrage răspunderea penală, civilă sau disciplinară.

(2) Dispozițiile prevăzute la alin. (1) se aplică chiar dacă cercetarea sau judecarea faptelor semnalate au condus la neînceperea sau încetarea urmăririi penale ori la achitare.

(3) Sesizările anonime nu pot fi luate în considerare.

(4) Neîndeplinirea cu rea-credință a obligațiilor prevăzute la art. 23 și 24 constituie infracțiuni și se pedepsesc potrivit art. 262 din Codul penal.

Art. 26. - Secretul bancar și cel profesional nu sunt opozabile organelor de urmărire penală, instanțelor de judecată sau Curții de Conturi.

Art. 27. - (1) Când sunt indicii temeinice cu privire la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute de prezenta lege, în scopul strângerii de probe sau al identificării făptuitorului, procurorul poate să dispună pentru o durată de cel mult 30 de zile:

(a) punerea sub supraveghere a conturilor bancare și a conturilor asimilate acestora;

(b) punerea sub supraveghere sau sub ascultare a liniilor telefonice;

(c) accesul la sisteme informaționale;

(d) comunicarea de acte autentice sau sub semnătură privată de documente bancare, financiare ori contabile.

(e) Pentru motive temeinice, măsurile pot fi prelungite de procuror prin ordonanță motivată, fiecare prelungire neputând depăși 30 de zile.

(2) În cursul judecății instanța poate dispune prelungirea acestor măsuri prin încheiere motivată.

Art. 28. - (1) Se instituie, prin prezenta lege, Secția de combatere a corupției și criminalității organizate, care funcționează în cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, ca structură specializată în acest domeniu la nivel național.

(2) Se instituie, de asemenea, prin prezenta lege servicii de combatere a corupției și criminalității organizate în cadrul parchetelor de pe lângă Curțile de apel și Birouri de combatere a corupției și criminalității organizate în cadrul Parchetelor de pe lângă tribunale, ca structuri teritoriale specializate în acest domeniu. Activitatea acestor servicii și birouri este coordonată și controlată de Secția de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție.

(3) Secția de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, precum și serviciile și birourile prevăzute la alin. (2) efectuează, potrivit Codului de procedură penală și altor legi speciale, urmărirea penală privind infracțiunile de corupție prevăzute în prezenta lege, precum și infracțiunile săvârșite în condițiile crimei organizate. De asemenea, secția con-

duce și controlează activitățile procesuale efectuate de organele poliției și de alte organe implicate în descoperirea și urmărirea penală a acestor infracțiuni, supraveghind ca actele îndeplinite de aceste organe să fie efectuate cu respectarea dispozițiilor legale.

(4) În scopul efectuării cu celeritate și, în mod temeinic, a activităților de descoperire și de urmărire a infracțiunilor de corupție și a infracțiunilor asimilate acestora, prevăzute în prezenta lege, la cererea procurorului general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, organele care au competențe legale în descoperirea și urmărirea acestor infracțiuni vor delega, timp de un an, numărul necesar de persoane specializate în acest domeniu, pentru a îndeplini, sub directă conducere, supravegherea și controlul nemijlocit al procurorilor din Secția de combatere a corupției și criminalității organizate, din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, actele procesuale conferite de lege.

(5) Pentru clarificarea unor probleme tehnice de specialitate, pot funcționa, în condițiile alin. (4), pe lângă Secția de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, specialiști în domeniul financiar, bancar, vamal sau din alte asemenea domenii.

(6) Prevederile alin. (4) și (5) se aplică, în mod corespunzător, și în cazul structurilor specializate în domeniul corupției și criminalității organizate, care funcționează la nivel teritorial.

(7) Secția de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, precum și structurile corespunzătoare teritoriale vor efectua și operațiuni de centralizare, analizare și valorificare a datelor și informațiilor deținute de ele sau primite de la celelalte organisme implicate în lupta împotriva corupției și criminalității organizate, constituindu-se în felul acesta o bancă de date în domeniul faptelor de corupție și al criminalității organizate.

(8) Structura, precum și statele de personal și de funcții ale Secției de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, ale serviciilor și birourilor teritoriale specializate, se vor stabili în condițiile Legii nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, republicată, cu modificările ulterioare.

Art. 29. - (1) Pentru judecarea infracțiunilor de corupție și a infracțiunilor asimilate acestora, prevăzute în prezenta lege, pot fi constituite complete specializate, potrivit art. 15 din Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, republicată, cu modificările ulterioare.

(2) Judecătorii care compun aceste complete specializate, procurorii care funcționează în cadrul Secției de combatere a corupției și criminalității organizate din cadrul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, al serviciilor și birourilor teritoriale specializate, precum și persoanele prevăzute la art. 28 alin. (4), (5) și (6) vor primi, pe lângă celelalte drepturi bănești, un spor de 30% din salariul de bază.

Secțiunea a 3-a

Dispoziții comune

Art. 30. - Hotărârea judecătorească definitivă de condamnare sau de achitare se poate publica în ziarele centrale sau, după caz, locale, menționate în hotărâre.

Art. 31. - Prevederile prezentei legi se completează, în ceea ce privește urmărirea și judecata, cu dispozițiile Codului de procedură penală.

Capitolul V

Dispoziții finale

Art. 32. - În cazul actelor juridice încheiate cu încălcarea prevederilor prezentei legi sunt aplicabile dispozițiile art. 14-22 din Codul de procedură penală.

Art. 33. - Orice prevedere contrară prezentei legi se abrogă.

CARTA DE LA TRIESTE ASUPRA CRIMEI ORGANIZATE

Președinții Parlamentelor Inițiativei Central-Europene, întruniți la Trieste pe 25 octombrie 1997.

Considerând crima organizată drept unul dintre cele mai serioase pericole pentru drepturile fundamentale ale cetățenilor, pentru democrațiile moderne și pentru dezvoltarea sănătoasă a piețelor;

Considerând că Europa Centrală și de Est și Europa de Sud-Est sunt zone importante de risc, din motive politice și geografice și datorită prezenței între granițele lor a unui număr de organizații criminale puternice;

Reafirmând pozițiile susținute de organizațiile internaționale, respectiv Națiunile Unite, Consiliul Baltic și Consiliul de Cooperare Economică a Mării Negre;

Luând notă de Programul de Acțiune Împotriva Crimei Organizate, adoptat de Consiliul Miniștrilor de Justiție și Miniștrilor de Interne pe 28 aprilie 1997 și însușit de Consiliul Europei pe 16-17 iunie la Amsterdam;

Ținând cont de Rezoluția adoptată de Parlamentul Europei pe 12 iunie 1997 pentru crearea unei zone legislative și de impunere a legii împotriva crimei organizate;

susține cu tărie necesitatea ca:

a) ori de câte ori va fi posibil, Parlamentele să înființeze comisii de investigare a amplitudinii crimei organizate, să supună la vot prevederile legislative și administrative corespunzătoare și să controleze implementarea ulterioară a acestora;

b) Parlamentele și Guvernele să acorde cea mai mare prioritate prevenirii și pedepsirii corupției, acest fapt constituind un aspect esențial al luptei împotriva crimei organizate;

c) Parlamentele să adopte toate măsurile corespunzătoare și să determine Guvernele să facă efortul de a crea o zonă internațională de impunere a legii, bazată pe o definiție comună a crimei organizate, în scopul apărării economiei de efectele crimei, de a combate acțiunile de spălare a banilor, de a confisca proprietățile și bunurile deținute de crima organizată și a le utiliza în scopuri sociale;

d) Parlamentele să stabilească, ori de câte ori va fi posibil, legături cu școlile pentru a familiariza tinerele generații cu funcționarea instituțiilor democratice și în scopul de a promova atașamentul față de democrație și față de responsabilitățile civice;

e) Președinții Parlamentelor din țările membre CEI, împreună cu guvernele să se preocupe de problemele referitoare la lupta împotriva crimei organizate și să asigure coordonarea necesară în cadrul compartimentelor respective;

f) Guvernele să fie informate asupra rezultatelor acestei Conferințe, astfel ca, la următoarea întrunire de la Sarajevo să fie reafirmată și întărită decizia de a lupta împotriva traficului de droguri, adoptată la Graz, în noiembrie 1996, avându-se în vedere suplimentarea măsurilor și resurselor menite prevenirii și pedepsirii crimei organizate din Europa Centrală și de Est;

g) Centrul de Informare și Documentare al CEI să servească statelor membre drept punct focalizator al schimburilor periodice de informații pe acest subiect;

h) Concluziile prezentei Conferințe să fie transmise președinților Parlamentului European, Consiliului Europei, Consiliului Baltic și Consiliului Cooperării Economice a Mării Negre, pentru a se promova schimbul de informații și stabilirea de contacte mai susținute între CEI și Uniunea Europeană pe această temă, ca și o strânsă cooperare cu alte organizații internaționale și grupuri de experți;

i) Să se înființeze un grup de lucru al președinților Parlamentelor pentru coordonarea acțiunilor mai sus-menționate și care să întocmească un raport la următoarea Conferință a Președinților de Parlamente din țările membre CEI ce se va ține în Austria anul viitor.

INIȚIATIVA CENTRAL-EUROPEANĂ (CEI)

**Conferința miniștrilor de interne din statele membre
ale Inițiativei Central-Europene Trieste, 9-10 octombrie 1998**

DECLARAȚIE ASUPRA COMBATERII CRIMEI ORGANIZATE

**adoptată de miniștrii de interne din statele membre
ale Inițiativei Central-Europene**

Miniștrii de interne (sau reprezentanții) din Albania, Austria, Belarus (Belarus nu a fost prezentă la Conferința de la Trieste), Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Ungaria, Italia, Macedonia, Moldova, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ucraina.

Întruniți la Trieste, între 9-10 octombrie 1998, la prima Conferință a miniștrilor de interne din statele membre ale inițiativei Central-Europene (CEI) asupra crimei organizate,

RECUNOSCÂND că această crimă

- a căpătat o dimensiune transnațională;
- constituie o amenințare asupra statelor membre CEI;
- afectează dezvoltarea normală a activităților economice și sociale și afectează în mod negativ securitatea și calitatea vieții persoanelor;
- profită de lipsa de armonizare dintre legislațiile naționale în acest domeniu;
- nu poate fi combătută cu succes prin acțiunea izolată a organelor naționale de impunere a legii și prin căile și mijloacele aflate la îndemâna fiecăruia dintre aceste state;

CONSIDERÂND că lupta împotriva crimei organizate transnaționale este unul dintre obiectivele fundamentale de interes comun ale statelor membre CEI;

CONFIRMÂND - în lumina concluziilor Conferinței Națiunilor Unite de la Neapole asupra crimei transnaționale, ținută în noiembrie, 1994 - nevoia de a întări lupta împotriva crimei organizate transnaționale;

ȚINÂND CONT de indicațiile conținute în Planul de Acțiune împotriva crimei organizate (doc. 7421/97 JAI 14), adoptat de Consiliul Europei la Amsterdam, în iunie 1997;

ȚINÂND CONT de Declarația și Planul de Acțiune, adoptate la a doua întrunire a șefilor de state și guverne din Consiliul Europei

(10-11 octombrie 1997) și de Programul de Acțiune împotriva corupției al acestuia;

REAFIRMÂND inițiativele de cooperare pentru combaterea crimei organizate, promovate de „Centrul Internațional al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei organizate” din Viena;

URMÂND recomandările conținute în „Carta de la Trieste” asupra crimei organizate, adoptată de președinții parlamentelor statelor membre CEI, în octombrie 1997, ca și orientările declarate de șefii de guverne din statele membre CEI, întruniți la Sarajevo în noiembrie 1997;

LUÂND ÎN CONSIDERARE concluziile Grupului de lucru ad-hoc al Adunării Experților întruniți la Roma, în aprilie 1998, și la Bratislava, în septembrie 1998, sub președinția Italiei și Slovaciei, ca și concluziile și principiile Declarației Politice pentru lupta împotriva drogurilor narcotice, adoptată de Adunarea Generală a ONU, la ultima sa întrunire ținută la New York, în iunie 1998,

DECLARĂ

că, în vederea prevenirii și combaterii efective a crimei organizate transnaționale, sunt necesare următoarele:

1. Promovarea legislației asemănătoare a statelor membre CEI și examinarea posibilității de a incrimina cazuri comune în domeniul în discuție.

2. Focalizarea eforturilor de anchetă asupra activităților care devin tranzitări (fluxuri) transnaționale ilegale, conduse de organizații criminale și care afectează teritoriile statelor membre CEI. Astfel, trebuie conferit un rol major luptei împotriva:

- traficului ilegal de droguri, incluzând toate activitățile conexe, cum ar fi producția, transportul, depozitarea și distribuția substanțelor psihotropice ilicite, inclusiv a celor sintetice, ca și a precursorilor chimici ai acestora;

- traficului de ființe umane, atât în ce privește organizarea și exploatarea fluxurilor imigrației ilegale, cât și comerțul cu femei și copii în scopul prostituției;

- traficul de capital ilicit și activități conexe de spălare a banilor;
- tuturor celorlalte activități ilicite grave care implică grupurile criminale transnaționale.

1. Asigurarea centralizării, la nivel național, a informațiilor asupra crimei organizate, ca și derularea unor indicatori statistici omogeni.

2. Dezvoltarea cooperării între statele membre prin intermediul unui schimb rapid de informații, pentru asigurarea unei cunoașteri comune mai bune a organizațiilor criminale, a structurii lor organizatorice și a activităților acestora.

3. Îmbunătățirea cooperării între statele membre pe durata anchetelor, pentru asigurarea urmăririi penale a anchetelor crimei organizate și depistarea profiturilor ilicite și provenite din spălări de bani, în scopul scoaterii lor de sub controlul organizațiilor criminale și prevenirii dezvoltării lor economice.

4. Stabilirea și identificarea unor birouri naționale de legătură la nivel investigațional. Anterior procesului de centralizare a informațiilor făcute de aceste birouri în cursul dimineții, ar fi posibil - de exemplu, prin canalele INTERPOL - să se efectueze un schimb rapid de informații și să se stabilească angajamente pentru demararea unor investigații comune.

Miniștrii de interne mandatează Grupul de lucru ad-hoc al Experților în combaterea crimei organizate, care de acum înainte va deveni un grup de lucru permanent al CEI, să înființeze subgrupuri, unde este necesar, pentru a stabili - prin intermediul unor întruniri regulate care să fie ținute de cel puțin două ori pe an - stadiul cooperării între serviciile naționale abilitate cu impunerea legii, ca și pentru a identifica viitoare domenii și noi mijloace tehnologice pentru stăvilirea crimei organizate.

BIBLIOGRAFIE

- Roger Pinto și
Madeleine Grawitz *Dicționar de sociologie*, Ed. Babel, București, 1998
Introduction à l'étude du droit et des sciences sociales, în *Méthodes des sciences sociales*, Paris, Dalloz, 1969
- Jean Carbonnier *Sociologie juridică*, Paris, Presses Universitaires de France, 1978
- Hariet Zuckermann *Scientific Elite. Nobel laureates in the United States*, The Free Press, 1977
- Mattei Dogan,
Robert Pahre *Noile științe sociale. Interpretarea disciplinelor*, București, Ed. Alternative, 1997
- Costică Bulai, Rodica
Mihaela Stănoiu,
Dimitrie Gusti,
Traian Herseni *Sociologia dreptului penal și criminologia*, în „Studii și Cercetări juridice”, nr. 1/1974
Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru, Manual pentru clasa a VIII-a secundară, București, Cartea Românească, 1943
- Maria Voinea
Dan Banciu *Sociologia dreptului*, București, Ed. ACTAMI, 1994
Control social și sancțiuni sociale, București, Ed. Hyperion XXI, 1992
- Dan Banciu
Sofia Popescu *Sociologie juridică*, Ed. Hyperion, București, 1995
Sociologie juridică, Fascicula I, București, Ed. Unex-A-Z, S.R.L., 1992
- Vasile Popa, Ion Drăgan,
Lucian Lepădat
H.H. Stahl *Psiho-sociologie juridică*, București, Lumina Lex, 1998
Amintiri și gânduri din vechea școală a monografiei sociologice, București, Ed. Minerva, 1981
- Barbu B. Berceanu *Universul juristului Mircea Djuvara*, Ed. Academiei Române, 1995
- Ion Vlăduț *Sociologie juridică. Note de curs și teste de autoevaluare*, Editura Fundației România de Măine, București, 2003

- Ion Vlăduț *Sociologia juridică în opera lui Dimitrie Gusti*, București, Ed. Lumina Lex, 1997
- Ion Vlăduț *Introducere în sociologia juridică*, București, Lumina Lex, Ediția a II-a, 1998
- Georgio del Vecchio *Lecțiuni de filosofie juridică*, București, Societatea Română de Filosofie, 1943
- Raymond Baudon *Tratat de sociologie*, București, Humanitas, 1997
- Eugeniu Speranția *Introducere în sociologie*, tomul I, București, Casa Școlilor, 1944
- Eugeniu Speranția *Lecțiuni de enciclopedie juridică în Antologie de filosofie românească*, vol. IV, București, Ed. Minerva, 1988
- Petre Andrei *Sociologie generală*, Craiova, Tiparul Scrisul Românesc S.A., 1936
- Cătălin Zamfir *Incertitudinea. O perspectivă psihosociologică*, București, Ed. Științifică, 1990
- Nicolae Popa *Prelegeri de sociologie juridică*, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1983
- Pavel Apostol *Norma etică și activitatea normată*, București, Ed. Științifică, 1968
- Jan Szczepański *Noțiuni elementare de sociologie*, București, Ed. Științifică, 1972
- Ion Craioveanu *Intinerar metodic în studiul dreptului*, București, Ed. Ministerul de Interne, 1993
- Victor Dan Zlătescu *Mari sisteme de drept în lumea contemporană*, București, Ed. DE-CAR-COMPLEX, 1992
- Henri Lévy-Bruhl *Sociologie du droit*, Paris, Presses Universitaires de France, 1971
- René David *Les grandes systèmes du droit contemporain*, Paris, Dalloz, 1964
- Michel Alliot *L' acculturation juridique*, în *Ethologie générale*, Paris, Encyclopedie de la Pléade, 1968
- F. Sion *Curs de drept civil*, Iași, 1931
- D. Banciu/S.M. Rădulescu *Sociologia crimei și criminalității*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1996
- D. Banciu/S.M. Rădulescu *Corupția și crima organizată în România*, Ed. „Continent XXI”, București, 1994

- S.M. Rădulescu *Homo sociologicus - raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1994
- A. Neculau(coord.) *Psihologie socială - aspecte contemporane*, Ed. Polirom, Iași, 1996
- N. Mitrofan, *Psihologie Judiciară*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1994
- V. Zdrengea, T. Butoi *Criminologie*, Ed. Europa Nova, București, 1996
- Gh. Nistoreanu, C. Păun *Criminologie etiologică*, Ed. Actami, București, 1996
- V.Cioclei *Terorism. Antiterorism. Contraterorism*, Ed. Antet, Oradea, 1997
- Gh. Arădăvoaice, D-tru Iliescu, L.D. Niță *Al 3-lea război mondial. Crima organizată*, Ed. Național, 1996
- I. Pitulescu *Criminal Justice. Concepts and Issues*, Roxbury Publishing Company, 1996
- C.W. Eskridge *The economics of organised crime*, Cambridge, University Press, 1995
- G. Fiorentini *Organized crime*, Department of Criminal Justice, Temple University, Philadelphia, 1995.
- S. Peltzman
- Nikos Passas
- *** *Influența socială – texte alese*, Ed. Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1996
- *** *Dicționar de sociologie – Larousse*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996
- *** *Dicționar de psihologie – Larousse*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1996
- *** Consiliul Suprem de Apărare a Țării/Consiliul Național de Acțiune Împotriva Corupției și Crimei Organizate – *Cartea albă a crimei organizate și a corupției*, 1998
- *** Center for Strategic and International Studies – „*Global Organized Crime. The New Empire of Evil*”, editors Linnea P. Raine, Frank J. Cilluffo, 1994
- *** Documentar – Parlamentul României – Departamentul pentru informare parlamentară, crimă organizată, forme de manifestare și soluții legislative. Centrul pentru studii și cercetări, București, 1998